

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1915. évi folyam * III—IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1915.

TARTALOM.

	Lap
Az Országos Széchényi-Könyvtár az 1914. évben	129
Fraknói Vilmos. Visegrádon 1367-ben irt kódex a klostemeuburgi könyvtárban... ..	148
Dr. Eckhart Ferenc. A magyar kamarai levéltár szervezése a XVIII. században	151
Dr. Gulyás Pál. Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum könyvtárában. (Hetedik közlemény)	170
Harsányi István. A Rákóczi-könyvtár és katalogusa. (Tizedik közlemény) ...	214
Adattár. Kérvény a budai Corvin-könyvtárba való bebocsátás végett az 1629-ik évből. (Közli FRAKNÓI Vilmos.)	218
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtára az 1915. év első felében	219
Szakirodalom. HELTAI Gáspár: Háló. Kolozsvár, 1570. (Régi Magyar Könyvtár 36.) (Ism. dr. GULYÁS Pál.) — Julie VOGELSTEIN Von französischer Buchmalerei. (Ism. S). — G. FUMAGALLI. L'arte della legatura alla corte degli Estensi. (Ism. H. R.)	2
Külföldi folyóiratok szemléje. The Library Journal. XXXIX. 4—6. — Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj folyam. VI. 4—10. — Zentralblatt für Bibliothekswesen XXXI. 9—12.	233
Vegyes közlemények. Dr. Hupka Ödön. † (Sp.) — Személyi változások a M. N. Múzeum könyvtárában. — Könyvtáraink személyzete és a háború. — A budapesti kir. magyar tudományegyetem könyvtárának 1912. és 1913. évi állapotáról. — Hajnóczy és a «Pol.-Kirchl.» Manch Hermaeon. (MOLNÁR Imre.) — Magyar írók élete és munkái. — A Budapesti Városi Nyilvános Könyvtár működéséről. — A M. N. Múzeum Könyvtárának háborús gyűjteménye	240
Név- és Tárgymutató	258

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR AZ 1914-IK ÉVBEN.

A lefolyt év közepén kitört világháború rövid időre megakasztotta a könyvtári csendes működés menetét, de viszont új feladatok elé állította a könyvtárat, melyeknek ez igyekezett a lehetőség határai között lelkiismeretesen megfelelni.

Főtörekvése volt a könyvtárnak, hogy a személyzet nagymérvű leapadása mellett se álljon be szünet a könyvtár használatában s emellett megtörténjenek mindazon intézkedések, amelyek a könyvtári anyag épsége és biztonsága érdekében szükségesnek mutatkoztak. A világháború eseményei s az ezek által előidézett rengeteg irodalmi termelés azon kötelesség elé állította a könyvtárat, hogy kezdettől fogva igyekezék a világháború irodalmának s az azzal kapcsolatos magán- és hivatalos jellegű apró nyomtatványoknak a lehető teljességben birtokába jutni. A legfőbb kormányhatóságok segítségével, hazai és külföldi összeköttetések létesítésével és arányban álló pénzáldozatokkal sikerült a könyvtárnak oly gazdag gyűjtemény alapját megvetnie, mely a jövőben is hasonló gonddal és körültekintéssel gazdagítva, minden időkre szóló beszédes emléke lesz a mostani nagy küzdelemnek.

Könyvtárunk tisztviselői közül a háború kitörése óta többben teljesítenek katonai szolgálatot: így dr. SZABÓ László múzeumi őr az 1-ső számú m. kir. honvédgyalopezrednél, aki jelenleg önkéntes-őrmesteri minőségben a péterváradai várparancsnokságnál van alkalmazva; dr. SULICA Szilárd segédőr, a brassói m. kir. 24-ik honvédgyalopezred póttartalékosa, jelenleg szakaszvezetője, aki az ezred kiegészítő parancsnokságánál teljesít szolgálatot; dr. HUPKA Ödön gyakornok, zászlós a m. kir. miskolci 10-ik számú honvédgyalopezredben, aki részt vett északon azok-

ban a nagy küzdelmekben, melyekben a miskolci honvédezred hősi vitészségének annyi bizonyosságát adta.¹

Ezekon kívül hosszabb-rövidebb ideig katonai szolgálatot teljesítettek és egészségi állapotuk miatt felülvizsgálat alapján elbocsájtattak, illetőleg tartósan szabadságoltattak: dr. VÉRTESY Jenő muz. őr, m. kir. népfelkelőhadnagy, dr. FITOS Vilmos muz. őr, szolg. k. honvédhadnagy és dr. ZSINKA Ferenc gyakornok, egyéves önkéntes. A budapesti önkéntes őrseregnél szolgálattételre jelentkeztek: dr. RÉDEY Tivadar segédőr és dr. TÓTH Zoltán gyakornok.

A könyvtár személyzetében több nevezetes változás történt: HAVRAN Dániel őr igazgatóórré, dr. FITOS Vilmos segédőr örré lépett elő, dr. JAKUBOVICH Emil gyakornok előbb fizetéstelen, majd rendes segédórré lett; dr. RÉDEY Tivadar és dr. HOFFMANN Mária gyakornokok fizetéstelen segédőrökké nevezettek ki, közülök RÉDEY Tivadar azóta fizetéses segédórré lépett elő.

Hosszú, negyven évet meghaladó buzgó állami szolgálat után, saját kérelmére nyugdíjaztatott KERÉKES Pál a könyvtár régi érdemes laboránsa. Dr. BEVILAQUA Béla segédőr ideiglenes nyugdíjaztatását egészségi állapota tette szükségessé. BREZOVICS József kiségitő szolga, hosszú betegség után, az év folyamán elhunyt.

Az év derekán bekövetkezett rendkívüli viszonyok miatt a szokásos évi tanulmányutak elmaradtak, ugyszintén korlátok közé kellett szorítani a vidékre, különösen pedig a külföldre szóló könyvkölcsönzést. Hivatalos kiküldetés alig néhány történt az év folyamán, jobbra levéltárak átvétele vagy felajánlott gyűjtemények átnézése végett, kivált pedig a könyvtár által létesített új gyűjtemény, a világháborúra vonatkozó nyomtatott anyag gazdagítása érdekében.

A könyvtár folyóirata, a *Magyar Könyvszemle* dr. GULYÁS Pál muz. őr szerkesztésében, a vele kapcsolatos *Bulletin de la revue bibliographique hongroise* tájékoztatóval együtt, a lefolyt évben is

¹ Azóta Galiciában a Kalmikowtól délre eső magaslaton 1915. május 28-án öt golyótól találva hősi halált halt.

pontosan megjelent, hiven szolgálva a programjában felvett könyvtári és bibliografiai érdekeket.

A könyvtár által elintézett hivatalos ügyek száma 681 volt.

Az olvasóterem látogatására a lefolyt év alatt 3632 drb igazolójegy adatott ki. E nagy szám mutatja, hogy a háborús esztendő nem idézett elő apadást az olvasóterem látogatóinak számában, mert a megelőző esztendőben a kiadott jegyek száma 3080 volt.

A könyvtár osztályainak évi gyarapodása, a letéteményezett nagyobb levéltáraknak az év végéig pontosan meg nem állapított darabszámától eltekintve, 168.363 drb. volt. Vásárlási célokra összesen 41.373'20 kor., 3588'76 német márka, 50 finn márka, 165'35 frank, 215 lira, 16 svéd korona és 110'90 hollandi forint fordított. Az év alatt a könyvtár helyiségeiben 25.829 látogató fordult meg, kik annak anyagából 139.330 darabot használtak.

A könyvtár egyes osztályainak gyarapodásáról, munkásságáról és használatáról a következő adatok számolnak be:

I. Nyomtatványi osztály. Gyarapodás: *köteles példányokban* 12.197 (1913-ban 11.619), *ajándék útján* 1502 (1913-ban 940), *vétel útján* 1487 (1913-ban 1310), *áttétel útján* 23 (1913-ban 44), *hivatalos kiadvány* 2, *ex libris* 69. Összesen 15.280 (1913-ban 13.910) drb.

Ehhez a könyvtárilag nagyrészt feldolgozott gyarapodáshoz járul még 22.198 (1913-ban 30,706) drb. apró nyomtatvány, mely anyag, természete szerint csoportosítva és évnegyedes csomagokban elrakva, a következő módon oszlik meg:

1. Alapszabály	1.082
2. Falragasz	4.888
3. Gyászjelentés	4.028
4. Hivatalos irat	409
5. Műsor	710
6. Perirat	19
7. Szinlap	5.216
8. Zárszámadás	2.638
9. Különféle	2.208

Megjegyzendő, hogy az apróbb nyomtatványokból mindazok, amelyek a háborús állapottal s az azzal kapcsolatos jótékonyági, gazdasági s közéleti viszonyokkal bármi tekintetben is összefüggnek, a könyvtárnak ujonan létesített háborús gyűjteményébe osztattak be, amiről később történik megemlékezés.

A nyomtatványi osztály összes gyarapodása tehát 37.478 (1913-ban 44.622) drb. A vásárlási összeg volt: 10.937'94 kor., 1450'15 márka, 165'35 frank, 150 lira, 16 svéd korona, 50 finn márka, 110'90 holl. forint.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

Akademia umiejtnosci w Krakowie; Állami munkásbiztosító hivatal (2 drb.)

BAJZA József (3 drb.), BARANYAI Béla, BARANYAI Zoltán, BERDE Béla, gr. BERÉNYI János, Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze (2 drb.), Bölcsészettudományi kar dékánja (98 drb.), BÖSZÖRMÉNYI Géza, Budapesti Kereskedelmi és iparkamara, Budapesti kir. orvosegyesület, Budapesti székesfővárosi statisztikai hivatal (2 drb.), Budapesti növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája.

Ceska Akademie v Praze, Crerar (The John) library Chicago, CSATHÓ János Nagyenyed (323 db.), CUGENT Ch., CZIMER Károly Szeged.

DABROWSKI Jan Krakow, DICKINSON C. E. Denver, DOBJÁN László, Dunamelléki ref. egyházkerület (2 drb.), Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője (2 drb.).

ECKHART Ferenc Bécs, Egyetemi földrendési observatorium, Egyházmegyei hatóság Veszprém, «Előre» kiadóhivatala Newyork, Emke főtitkára Kolozsvár, ENYVVÁRI Jenő, Erdélyi Muzeum Egyesület Kolozsvár (2 drb.), ERNYEI József, Érseki iroda Eger.

FEJÉRPATAKY László (6 drb.), br. FEJÉRVÁRY Géza, FELEKI Károly Newyork (4 drb.), FERENCZI Imre (2 drb.), FONYÓ Ignác Vaiszló, Földművelésügyi minisztérium (2 drb), FRAKNÓI Vilmos (3 drb.).

GAMBOA Ignazio Hortun, Gazdák Biztosító Szövetkezete, néhai GOHL Antalné (200 drb.), GOHL Ödön (46 drb.), GULYÁS Pál (15 drb.), GYÖMREY Oszkár, Győry Tibor (9 drb.).

HACKER Ervin Pozsony (2 drb.), HALMÁGYI Antal Nagyenyed, Handelsministerium Wien (2 drb.), HAVASS Rezső, Herdersche Verlagshandlung Freiburg, Hist. Verein für Steiermark Graz, Hódmezővásárhely tanácsa, HOFFMANN Mária, HOLUB József (52 drb.), HUPKA Ödön (4 drb.).

Institut internat. d'agriculture Róma (6 drb.), Iskolai igazgatóságok (328 drb.), ISOZ Kálmán Zvornik (3 drb.), Izr. magy. irodalmi társulat (2 drb.).

JANICK H. Brünn, JOUBERT Joseph Angers, JÓZSEF főherceg Ófensége (26 drb.).

KABIK Géza Szomód, Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (3 drb.), Kalisyndikatus irodája, Képviselőházi iroda (25 drb.), Képviselőházi könyvtár, Kereskedelemügyi minisztérium, KERESZTY István (3 drb.), KLEKL József Cserföld, KNEFFEL Béla Kiskunfélegyháza, KOVÁTS Ferenc Pozsony (2 drb.), KOVÁTS Gyula (2 drb.), KÖHALMI Béla, KÖVESI Lajos Szeged (3 drb.), KUNÉ Gyula Chicago, Kungl. bibliotek Stockholm, Kunstgewerbemuseum Prag, KUTHY Zoltán Newyork.

Landesregierung für Bosnien und Herzegowina Sarajevo (2 drb.), Library of Congress Washington (7 drb.), LOOSZ István Szabadka, LUKASZ József (3 drb.), LUPAS János Szelistye (11 drb.).

MAGDA Sándor Csicsér, Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, Magyar kir. állatorvosi főiskola (2 drb.), Magyar kir. földtani intézet igazgatósága, Magyar kir. Kereskedelmi múzeum (17 drb.), Magyar kir. központi statisztikai hivatal (5 drb.), Magyar kir. központi szőlészeti kísérleti állomás, Magyar kir. orsz. meteorológiai s földmágnességi intézet, Magyar kir. posta s távirtd. vezérigazgatóság, Magyar. Könyvszemle szerkesztősége, Magyar. Mérnök- és Építész-Egylet, Magyar. Nemzeti Múzeum igazgatósága (4 drb.), Magyar. Ornithológiai központ, Magyar. Tudományos Akadémia (39 drb.), MEDZIHRADSZKY Ignác (11 drb.), MILLEKER Bódog Versec, Ministère de l'instruction publique Paris, Miniszterelnökség, MISKOLCZI-SIMON János Balassagyarmat, Modern ifjúsági könyvtár kiadóhivatala (2 drb.), Museum of fine arts Boston.

Nagyvárad nyilv. könyvtára, NIKOLITS Döme Arad (10 drb.).

Orsz. magy. gazdasági egyesület, Orsz. magy. kir. Zeneakadémia.

Pannonhalmi főapát (2 drb.), PASTEINER István, Peabody Institute Baltimore, Pécs-baranyamegyei múzeumegyesület Pécs (2 drb.), Pénzügyminisztérium, PETRIK Géza (2 drb.), PETROV Alexej Petrograd, Phys. med. Gesellschaft zu Würzburg, br. PONGRÁCZ Jenő, POPOVICI József Klicsó, Pozsonyi jogakadémia dékánja, PROCHASKA Antal Krakó, PURJESZ Ignác.

REMÉNYI Antal hagyatéka, Rendőrfőkapitányság, RITOÓK Emma Mátyásföld, RÓBERT Oszkár, RUSSAY Géza Pétervárad (33 drb.).

Visconde de SANDAREM Lisboa, SIMONYI Zsigmond, Smithsonian Institution Washington (2 drb.), South American Museum Cape Town, Statist. Zentral-Kommission Wien (4 drb.), Stefánia gyermekkórház egyesület, Stensstrand Aug. Chicago, Szabad Lyceum elnöksége (4. drb.), «Szabadság» kiadóhivatala Cleveland, br. SZALAY Imre (6 drb.), SZEGHEŐ Gábor (2 drb.), Székely Nemz. Múzeum Sepsiszentgyörgy, Székesfővárosi vegyészeti és élelmi-szervizsgáló Intézet, SZENTESY Alfonz (7 drb.).

THALLÓCZY Lajos Bécs, Tolnavármegyei közművelődési egyesület Szekszárd, TOROCZKAI WIGAND Ede, Tudományegyetemi könyvtár, Tudományegyetemi növénykert, Tudományegyetemi természettudományi szövetség (4 drb.), Tudományegyetem tanácsa.

UGRON István Bécs, Union des assoc. internationales Paris, University of Illinois Urbana.

VAJDA Viktor, Vallás- és közoktatásügyi minisztérium (2 drb.), VÁRADY Antal, VARGHA László (10 drb.), VELICS Antal, Veszprémmegyei múzeumbizottság Veszprém, VLADÁR Endre Magyaróvár, WLIASSICS Gyula.

ZAMBRA Alajos (3 drb.), ZILAHY György.

Ajándékozók száma 165 (1913-ban 215.)

Az új szerzemények közül kiemelendők a néhai KOSSUTH Ferenc könyvtárából kiválasztott darabok, melyek között különösen az emigráció korára vonatkozólag több értékes munka található.

A Régi Magyar Könyvtár anyagát gyarapították a következők:

1. ISOCRATIS *Orationes duae*, Bologna, é. n. (Magyar vonatkozású inkunabulum.)
2. HRABECIUS R.: *Oratio funebris in exequiis Petri de Reva*. Kassa, 1623.
3. URSINUS E.: *Laudatio funebris St. Thurzonis*. Kassa 1626.
4. Az egész esztendő által való evangéliomoc. Csepreg 1631.
5. KIRCHERUS J.: *Homilia de passione Christi*. Trencsén 1637.
6. LANIJ Z.: *Pseudospiritus Posoniensis*. Trencsén 1643.
7. GERBERUS GR.: *Valet Predigt*. Trencsén 1643 (unikum.)

Az év folyamán végzett könyvtári feldolgozás eredménye a következő:

Osztályoztatott 9646 mű, 13.405 címlappal (1913-ban 9230 mű, 11.582 címlappal). Minthogy az ez év nyarán beállott háborús viszonyok a könyvtár rendszeres, nagymérvű gyarapítását, úgy a köteles példányok révén, mint vétel útján némileg megakadályozták, a személyzetnek módjában volt régibb rendezetlen könyvtári anyag feldolgozásához látni; így megkezdődött a GYURIKOVITS- és ALMÁSSY-féle könyvtáraknak, valamint a feldolgozatlan térképgyűjteménynek cédulázása. Kötés alá 2716 mű került 3490 kötetben, ezek között felemlítendő az inkunabulumok nagy száma, melyeknek régi rongált kötéseit részben restauráltattak, részben pedig megfelelő stilszerű kötéssel pótolattak.

A köteles nyomdatermékek irodájába az év folyamán 4263 nyomtatvány-csomag érkezett (1913-ban 4520); ugyanez az iroda 2139 levelet, jobbára átvételi elismervényeket, és 1652 reklamációt expedált. A törvény intézkedéseit meg nem tartó

nyomdatulajdonosok ellen, miután a reklamálás eredményre nem vezetett, 18 esetben indított törvényes eljárás. Ezeknek és korábbi pereknek eredményeképp az Orsz. SZÉCHÉNYI Könyvtár javára 45976 kor. folyt be bírságpénz és kártérítés gyanánt.

Az olvasóteremben 19788 olvasó 60.496 kötetet használt (1913-ban 28.472 olvasó 69.721-et); 2768 térítvényen kikölcsönözöttetett 4541 kötet (1913-ban 2763 esetben 5269 kötet).

II. Hirlapkönyvtár. Gyarapodása *köteles példányokban* 114.630 hirlapszám; ebből számonként beküldve 23.108 s így az 1897. évi XLI. t.-c. rendelkezését, mely havi vagy negyedévi csomagokban rendeli el a hirlapok beküldését, még mindig nem veszi sok nyomda figyelembe. *Ajándékozás* útján 66 évfolyam 6277 száma, *vásárlás* útján 14 évfolyam 466 száma és *áttétel* útján 10 évfolyam 2469 száma került a hirlaptárba. Az összes gyarapodás tehát 101.734 szám (1913-ban 117.918).

A vásárlás összege 178'80 kor. volt.

Az ajándékozók névsora a következő:

BAJZA József, «Canadai Magyar Farmer» szerkesztősége Winipeg, «Függetlenség» szerkesztősége Trenton, GOHL Ödön, «Hlada Dalmacija» szerk. Zára, KEMÉNY József, MADARASSY László, Magyarország Symbolicus Nagypáholya, «Magyar Ujság» szerk. Detroit, Nemzeti Casino, PÖZEL István, «Szabadság» szerk. Cleveland, «Szlavoniai Magyar Ujság» szerk. Eszék, «Terdjiman» szerk. Bakcsiszeraaj.

Különös köszönettel kell ez idén is, mint már évek óta, megemlékezni FELEKY Károly Newyorkban lakó hazánkfia áldozatkészségéről, aki amerikai magyar lapoknak hosszú sorát küldi meg könyvtárunknak. Sajnos, az év közepén beállott rendkívüli viszonyok e küldemények pontos megérkezését sok esetben megakadályozták.

Az osztály olvasótermében az év folyamán 2512 olvasó 7257 kötet hirlapot használt (1913-ban 2977 olvasó 7262 kötet); kölcsönzés útján 132 esetben 847 kötet adatott ki (1913-ban 131 térítvénnyel 1338 kötet).

A személyzet az év folyamán az új gyarapodás feldolgozá-

sával és a hiányzó számok reklamálásával volt elfoglalva. A kiszolgálást ez évben is megnehezítette az, hogy a Múzeum épületén kívül külön raktárhelyiségben elhelyezett anyagot, melyet esetről-esetre kellett a használók rendelkezésére áthozni, a látogatók sokszor vették igénybe.

Átnézetett az év folyamán 1950 évfolyamnak 82.053 száma, céduláztatott 2047 évfolyam, kötés alá került 829 kötetnyi hirlap.

III. *Kézirattár.* Gyarapodás *ajándék* útján 44 ujkori kézirat, 11 irodalmi levél, 5 irodalmi anekta, 4 zenei kézirat; vétel útján 1 középkori kézirat, 150 ujkori kézirat, 3944 irodalmi levél, 10 irodalmi anekta, 9 zenei kézirat; *áthelyezés* útján 60 újkori kézirat, 73 irodalmi levél, 8 irodalmi anekta, 12 zenei kézirat; *hivatalos gyűjtés* útján 1 zenei kézirat.

Összes gyarapodás 4332 drb. (1913-ban 1134 drb.)

A gyarapodásra fordított összeg 25.190'40 kor. és 1605'20 márka. E tekintélyes összegből 20.000 kor. egy nagy terjedelmű levelezésnek több évi részletben fizetendő vételára, amely levelezésről alább még szó lesz.

Kéziratokat ajándékoztak:

CSAPÓ Ödön, DEÁK Geyza, FEJÉRPATAKY László, Folklore Fellows magy. osztálya, FRÖHLICHNÉ MÓRJCZ Paula, GOHL Ödön, HARSÁNYI István, KERESZTY István, MÉRAI Ádám, NIKOLITS Döme, NOVÁK Sándor, br. SZALAY Imre, TAKÁTS Sándor.

A szerzeményekből első sorban kiemelendő KATONA József *Bánk bánja* első kidolgozásának kézírata. Nem magának a költőnek írása ugyan, de az ő számára készült és a költő sajátkezű javításával és jegyzeteivel ellátott másolat. Minthogy eddig a *Bánk bán* első kidolgozása ismeretlen volt, e kéziratnak igen nagy irodalomtörténeti jelentősége van.

Az év folyamán megszereztük néhai FALK Miksa nagyterjedelmű, 3310 drb.-ból álló levelezését, mely a kiváló publicista egyéniségénél és összekötetéseinél fogva úgy irodalmi, mint politikai szempontból rendkívül becses.

Egyéb újabbkori kéziratok közt felemlítendők a néhai Kossuth Ferenc hagyatékából idekerült jegyzetek, melyek az elhunyt államférfi ifjúkori tanulmányaira vetnek világot, továbbá gr. Széchényi István «Politikai programmtöredékek»-jének cenzurái példánya és László Károlynak, Kossuth Lajos egykori titkárának naplója egyéb iratokkal és jegyzetekkel együtt. A zenei szerzemények között felemlítendő Rózsavölgyi Márk 39 kézírata.

Középkori kódexeink száma eggyel gyarapodott. Peurbach György humanista geometriai munkájának «*Trattato della geometria*» című olasz átdolgozásával, mely mű eredetileg Vitéz János felszólítására készült s melynek érdekes ábrákkal ellátott kódexét egy külföldi antikváriustól szereztük meg.

A kézirtár személyzete az új szerzeményeket könyvtárilag teljesen feldolgozta és a folyómunkák elintézése mellett megkezdte a levéltárba osztott irodalmi tartalmú levelek kiválogatását is s ezzel a munkálattal is elkészült.

A használat statisztikája a kézirtárban a következő: 296 kutató használt 817 kéziratot, 4180 irodalmi levelet és 23 irodalmi analektát; 31 térítvényen pedig kikölcsönöztetett 59 kézirat és 2 irodalmi levél, vagyis az összes használat 327 kutató által 5081 db. (1913-ban 357 egyén használt 3512 db-ot.)

A kézirtár vezetője dr. Sebastyén Gyula igazgatóőr, mint a Folklore Fellows néphagyománykutató nemzetközi tudományos szövetség magyar osztályának elnöke, munkásságát nagymértékben a gyűjtés szervezésére és megindítására fordította. Az eredmény rendkívül kedvező. Az eddigi munkálatok összesen 31.127 adalék feljegyzését és beküldését eredményezték.

A szervezés munkálataira nézve felemlítendő, hogy a Folklore Fellows magyar osztálya a Kisfaludy-Társaság, Magyar Néprajzi Társaság és Magyar Nemzeti Múzeum támogatásával 1912-ben a magyar néphagyomány élő emlékeinek rendszeres gyűjtésére országos mozgalmat indított. A magyarság egész nyelvterületét felölelő munkára a háború kitöréséig 15 vidéki

városban 47 főiskola és középiskola és 3 néptanítói testület 15 gyűjtő-szövetséggé szerveztetett. E szövetségek benyújtott kéziratait az orsz. SZÉCHÉNYI könyvtárban helyeztetnek el, a kiadás joga pedig a Kisfaludy-Társaságot illeti meg. Az első két évben szervezett szövetségek közül a sárospataki, egri, nagyszalontai, pápai és győri máris olyan eredményekkel rendelkezik, hogy gyűjtéseiket a Kisfaludy-Társaság «Magyar Népköltési Gyűjtemény» című vállalata külön kötetekben adhatja ki. A kiadatlan részt a Széchényi könyvtár a helsingforszi és koppenhágai országos gyűjtemények mintájára fogja külön kezelni s a hazai és külföldi kutatásnak hozzáférhetővé tenni.

IV. Levéltár. Gyarapodása *ajándékozás* útján 621 drb., *vétel* útján 505 drb., *áthelyezés* által 14.505 drb., *letéteményezés* útján a még feldolgozatlan anyagon kívül 804 drb.; az összes gyarapodás tehát a rendezetlen részen kívül 16.435 drb. (1913-ban az összes gyarapodás 1779 volt).

A vásárlásra fordított összeg kitett 4088·37 kor.-t és 320·75 márkát (1913-ban vételre 10.057·10 kor.-t, 20 márkát és 15·60 frankot fordítottunk).

Ajándékokkal a levéltárat a következők gazdagították, beleértve a háborús gyűjteményt is:

ÁLDÁSY Antal, BÁLINT József, BÁTKY Zsigmond, BUDA Ádám, cs. és kir. közös pénzügyminisztérium, CSENGERY Lóránd, CSIKY Lajos, DOBAY Kálmán, ERNYEY József, FABRICIUS Endre, FEJÉRPATAKY László, fiumei m. kir. áll. főgimnázium, GÁRDONYI Albert, GOHL Ödön, GULYÁS Pál, HOFFMANN Mária, HOLUB József, JAKUBOVICH Emil, JÁSZBERÉNYI Dezső Tard, KERESZTY István, KOSSUTH Ferenc, K. KOVÁTS Gyula, LÁNDORY Antal, LENHOSSÉK Mihály, LIPOVECZ Antalné, MADARASSY László, m. kir. államnyomda, m. kir. kaásai III. honvédkerület parancsnokságának ügyésze, magy. szent korona orsz. vöröskereszt egylete, MAJOVSZKY Pál, MELICH János, MOLNÁR Kálmán, MUNKÁCSY Mihály, NAGY István, nagymartoni vöröskereszt fiók, NEMES József, orsz. közp. hitelszövetkezet, PANITY Vukoszava, Pétervárad-ujvidéki várpapancsnokság, PILCH Jenő, ref. egyház lelkeszi hivatala Budapest, RÉDEY Tivadar, ROTH Jenő, RÓZSÁS István Győr, RUSSAY Géza, SAMARJAY Károly, SIMONYI Nándor, SZABÓ Lajos, SZALAY Imre, SZENTHE Lajos, SZILY Kálmán, THALLÓCZY Lajos, THERN Alfréd, TÓTH József, TÓTH Zoltán, TRÁGER Ernő, vasvármegyei vöröskereszt egylet, VÉRTESY Jenő, ZSINKA Ferenc.

A gyarapodás a törzsgyűjtemény csoportjai között így oszlik meg: 24 középkori eredeti oklevél és 2 másolatban, 14.915 ujkori irat, 18 címereslevél, 21 drb 1848/49-es irat, 143 nyomtatvány, 126 céhirat, 433 gyászjelentés.

A szerzemények közt kiváló érdekességüknél fogva ki kell emelni a következőket:

II. FERDINÁND királynak 1620. dec. 10-én kelt tiltakozását BETHLEN GÁBOR királlyá választása ellen; e tiltakozásnak birto-kunkba került nyomtatott példánya az uralkodó pecsétjével és aláírásával van ellátva. Egy galíciai közjegyző, aki az orosz betörés elől menekült, nagyérdekű lengyel autogramm-gyűjteményt mutatott be, melyből sikerült két minket érdeklő darabot megszerezni. Az egyik ZSIGMOND lengyel király levele VIII. ORBÁN pápához Árpád-házi KUNIGUNDA hercegnő szentté avatása ügyében; a másik SOBIESKI János lengyel király 1683. dec. 13-iki levele az esztergomi táborból I. LIPÓRHOZ, kinek gr. CSÁKY Lászlót különös figyelmébe ajánlja. Nagybecsű sorozatot ajándékozott CSENGERY Lóránd, ennek darabjai nagyrészt titkos írással írva a RÁKÓCZI-féle szabadságharc elsőrangú történelmi forrásai közé tartoznak. Nagyérdekűek Nagy FRIGYES porosz király 1744—1751 közt kelt levelei Dabasi HALÁSZ Zsigmondhoz, a porosz huszárság szervezőjéhez; hasonlóképen érdekes BENYOVSZKY MÓRIC grófnak 1774. szept. 22-én kelt, részben ismert tartalmú levele, melyben Madagascar bekebelezéséről ad tudósítást.

Az 1848/49-es eseményekre vonatkozó iratok között kiemelendő HÁM János esztergomi érsek kinevező levele 1848. aug. 31-ről, továbbá KOSSUTH Lajosnak 1849. máj. 26-ikán BEM-hez írt levele, mely azon emlékek közé tartozik, melyekről az volt a köztudomás, hogy megsemmisültek. E korszakra és a következő időkre vonatkozólag érdekes iratokhoz jutott a levéltár KOSSUTH Ferenc hagyatékából.

A letéteményezett családi levéltárak ügyében az a nevezetes intézkedés történt, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1914. szept. 4-én 78.077. sz. rendeletével a letéteményezés dolgát, mely eddig gyakorlaton alapult, végleg szabályozta. Ez

a világos és félre nem érthető rendelkezés kétségtelenül elő fogja mozdítani a letéteményezésnek és ezzel a tudományok érdekeit.

Az év folyamán a letéteményezett családi levéltárak sora a Ragyolczi CSOMA családdal gyarapodott, melyet GOSZTHONYI István helyezett el a múzeumban; ezzel a letéteményezett levéltárak száma 96-ra emelkedett.

Több-kevesebb anyaggal kiegészítést nyertek a gr. BERÉNYI, FEJÉRPATAKY, PREGARD-PAUR, SÓVÁRI Soós, gr. SZÉCHÉNYI, SZIRMAY, LEÖVEY és gr. BETHLEN családoknak már régebben itt lévő levéltárai.

A levéltári személyzet, annak dacára, hogy két tagja a háború kezdetétől fogva katonai szolgálatot teljesít és hogy a háborús gyűjtemény létesítése a levéltárra tetemes munkát rótt, a levéltári anyag rendezése körül is szép eredményt ért el. Nevezetesen folytatta a gr. CSÁKY-nemzetség nagyterjedelmű levéltárának rendezését; elkészült a Bedeghi gr. NYÁRY levéltárral, mely 6902 drb-ot tartalmaz, befejezte a 9594 drb-ot magában foglaló BEZERÉDJ levéltár felállítását, elvégezte a SÓVÁRI Soós levéltár revideálását és ALMÁSSY Pál iratainak lajstromozását. Természetes, hogy a kisebb szerzemények feldolgozása hátrálék nélkül megtörtént, sőt a középkori oklevelek cédulázása is több száz darabbal előre haladt.

A levéltári használat statisztikája a következő: 266 kutató használt 60.357 drb-ot (1913-ban 292 kutató 53.987 drb-ot); 36 térítvényen kikölcsönözött 751 drb. (1913-ban 36 esetben 7179 drb.)

A világháború által új munkaköre is nyílt a levéltárnak, amely célszerűségi okokból ideiglenes gondozója lett a következőkben vázolt új könyvtári csoportnak.

A könyvtár ugyanis a háború kitörése napjától kezdve célul tűzte ki e mozgalmas idők lehető teljes irodalmának, a háborúra vonatkozó hivatalos és magántermészetű hirdetések és apróbb

nyomtatványok mindenféle nemének lehetőleg teljes összegyűjtését, mert ezek megbecsülhetetlen forrásai lesznek a mostani nagy idők történetének. Elsősorban természetesen a hazai anyag összegyűjtése a cél és erre nézve több forrás áll rendelkezésre: a köteles példányok közül a háborús gyűjteménybe valók kiválogattatnak s itt találnak elhelyezést; nagy mértékben mozdítja elő a könyvtár törekvését a m. kir. kormány s ennek élén a miniszterelnökség; a belügyminisztérium rendelete alapján az ország összes hatóságai beküldik a háborúval összefüggő hirdetésményeik, rendeleteik egy-egy példányát. A múzeum törekvését hathatósan támogatja a cs. és kir. közös kormány, így a hadügyminisztérium is, amely gyűjti és számunkra félreteszi rendeleteit és hirdetményeit; becses küldeményeket köszönhetünk a cs. kir. osztrák kormánynak, a bosnyák-hercegovinai orsz. kormánynak s a hadvezetőség egyes szervezeteinek is. Könyvtárunknak segítségére jött hazai hirlap-irodalmunk, mely lelkes felhívásokban buzdítja a közönséget a háborús emlékek beküldésére. Kiváló gondot fordít ezenkívül a könyvtár a külföldi háborús emlékek megszerzésére is, először, mert sok magyar vonatkozású akad köztük, másodsor pedig, mert közvetve minden érdekel bennünket, ami a nagy háborúval összefügg. Jó összeköttetéseket felhasználva elértük azt, hogy nemcsak Horvátországban, Ausztriában és Németországban folyik számunkra gondos gyűjtés, hanem Olasz-, Török-, Spanyol-, Svédország, Svájc, Bulgária, Dánia, Hollandia, Románia és Amerika háborús irodalmának termékei is gazdagon lesznek képviselve e gyűjteményben, sőt a semleges országokban levő gyűjtők révén hozzájutunk még az ellenséges országok termékeihez is.

A széles arányokban megindult gyűjtés oly eredménnyel jár, hogy erről a csoportról külön vezetett növedéknapló az év végéig 209 tételszám alatt nem kevesebb, mint 8384 drb. könyvet, füzetet, hirdetményt, apró nyomtatványt, képet, kéziratot, levelet s egyéb e csoportba vágó darabot sorol fel. Háborús nyomtatványi anyag vásárlására az 1914. év végéig 977'49 kor., 212'65 márká és 65 líra fordított. Ez még csak a kezdetnek kezdete. A gyarapodás arányai és a háborús irodalmi termékek egyre növekedő

száma kétségtelenné teszik, hogy ebből a csoportból egy hatalmas könyvtár lesz, melynek anyaga évtizedeken keresztül folytonosan bővülni fog. Hisz már ma is tisztában vagyunk azzal, hogy az igazi tudományos irodalom a mai történelmi időkről csak a háborús események lezajlása után fog megindulni és évszázadon át ép úgy, sőt a mainál is sokkal nagyobb arányban fogja foglalkoztatni a nemzetek íróit és tudósait, mint ahogy a NAPOLEON-kori eseményekről szóló irodalom is egy évszázad alatt nagy könyvtárrá nőtt.

Az orsz. Széchényi könyvtár tisztviselőikara az 1914. év folyamán a következő irodalmi munkásságot fejtette ki.

DR. SEBESTYÉN GYULA

igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia I. tagja, a Kisfaludy-Társaság r. tagja, a helsingforsi Finnugor-Társaság I. tagja, a M. Néprajzi Társaság alelnöke, a Folklore Fellows magyarországi elnöke.

1. Északi tanulmányút. Jelentés oroszországi, finnországi, svédországi, norvégiai, dániai és mecklenburgi tanulmányútról. Különlenyomat a M. Nemzeti Múzeum 1913. évi jelentéséből.

2. Újabb glosszák a konstantinápolyi magyar nyelvelmékekhez. *Ethnographia* 1914.

3. Három regös-ének. (U. o.)

4. Négy emlékirat a hazai néphagyomány gyűjtése tárgyában. Irta s a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez, a M. Nemzeti Múzeumhoz, a Kisfaludy-Társasághoz és a Magyar Néprajzi Társasághoz benyújtotta. Budapest, 1914. Kiadja a Folklore Fellows magyar osztálya. Egyidejűleg megjelent az *Ethnographia* 1914. évi f.

5. Petőfi népdalgyűjtése. Felolvasta a Kisfaludy-Társaság. 1914. április 1. ülésén. (U. o.)

6. Huszonöt év! (U. o.)

7. A legrégebb «Ispiláng». (U. o.)

8. Gönczi Ferenc «Göcsej» c. művének bírálata. (U. o.)

9. Ipolyi népmesegyűjteményéről. A M. Népköltési Gyűjtemény új folyamának XIII. kötetében.

10. A mi magyarjaink. Indítvány a balatonvidéki új szobrok tárgyában. Balaton 1914. évf.

11. Tájékoztató a Folklore Fellows néphagyományt kutató nemzetközi tudományos szövetség magyar osztályának a Magyar Néprajzi Társasággal, a Kisfaludy-Társasággal és a M. N. Múzeummal együtt megindított országos gyűjtéséhez. Összeállította dr. SEBESTYÉN Gyula és dr. BÁN Aladár. 12-ik ezer.

12. Intézi a Folklore Fellows magyar osztályának országos gyűjtését. Gyűjtőszövetséget szervezett Pécsert s véleményes jelentése alapján jutalmazták meg az 1913—1914. évi gyűjtés eredményei.

13. Magyar történeti és epigraphiai adatokkal ellátta BABINGER Ferenc würzburgi író «Eine neuentdeckte ungarische Kerbinschrift aus Konstantinopel vom Jahre 1515» c. értekezését. Ungarische Rundschau 1914. évf. (Előzőleg megjelent magyarul az Ethnographia 1913. évf.)

14. Szerkeszti a M. Néprajzi Társaság folyóiratát, az Ethnographiát.

15. Szerkeszti a Kisfaludy-Társaság Magyar Népköltési Gyűjteményének új folyamát.

DR. MELICH JÁNOS

igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia I. tagja, c. egyetemi ny. rk. tanár, a Magyar Nyelv c. folyóirat egyik szerkesztője.

1. Magyar etymologiai szótár. Irta GOMBOCZ Zoltán és MELICH János. Megjelent az 1., 2., 3. füzet. A—Bori.

2. A Magyar Nyelv 1914. évi folyamában.

a) Értekezések: Keresztneveinkről; A magyar nyelv ó-francia jövevény-szavai; Az *ly* j-ejtés történetéhez.

b) Kisebb cikkek, szófejtések: Csonk; Fortwurstliz; Apátin; Avad; Feldoblik; Adatok a M. Etym. szótárhoz; Ajton; Tővik; A königsbergi töredék egy helyéről; Új szó; Erőd; Kép; Birákok; Osztrák-bajor tájszótár; A tihanyi alapítóoklevél egy helyéről; Sületlenség; Tombác; Adalék az alanyi ragozású felszólítómód egyes 2. személye *-ih* hangzására.

KERESZTY ISTVÁN

igazgatóőr.

1—2. A magyar és a magyarországi sajtó időrendi áttekintése 1705—1849. A hazai időszaki sajtó változásai 1913-ban: A hirlapirodalom. (Magyar Könyvszemle 1914. 2., illetőleg 3. sz.)

3. Orosz operaujdonságunk. («Borisz Godunoff»). «Parsifal» Budapesten. «Oberon.» (Vasárnapi Ujság 1914. 1., 2., 6. sz.)

4. Wagner Richardról. (Az Erzsébet-népakadémia 1913-ról szóló évkönyvében; népszerű előadás.) Mendelssohnról. (Kézirat; a budapesti vonósnégyes centennáris hangversenyét bevezető előadás.) Verdi. (Centennáris szabadelőadás a Szabad Lyceum újpesti fiókjában.)

5. Karének- és dalszövegfordítások. (Kéziratban.)

DR. BÁTKY ZSIGMOND

igazgatóőr.

1. Népiskolai térképek dr. KOGUTOWICZ Károllyal és dr. LITTKÉ Auréllal.

2. Zsebatlasz 1915-re dr. KOGUTOWICZ Károllyal.

3. Apróbb cikkek és könyvismertetések a Földrajzi Közleményekben.

4. Szerkesztette a Földrajzi Közleményeket dr. LITKE Auréllal.
5. Földrajzi tankönyvbírálatok a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából.

DR. VÉRTESY JENŐ

őr, egyetemi magántanár.

1. Madách írói hagyatéka. (Irodalomtörténet 5 f.)
2. Szigligeti kéziratok a M. N. Múzeum könyvtárában. (Magyar Könyvszemle 2—3. f.)
3. Az ál-shakespearei Merlin-dráma. (Egyetemes Phil. Közöny 6—7. f.)
4. III. Edvárd király ál-shakespearei dráma fordítása. (Ál-shakespearei drámák I. k.)
5. Macbeth Rómában. Drámai költemény. (A Cél 3. f. és különnyomatban.)
6. Bernardo Diaz. Költemény. (Budapesti Hírlap 116. sz.)
7. Gárdonyi Géza. Előadás az Erzsébet-népakadémia februári ülésén.
8. Könyvismertetések és kisebb közlemények az Irodalomtörténeti Közleményekben, a Budapesti Szemlében, a Századokban és a Révai Lexikonában.

DR. GULYÁS PÁL

őr, egyetemi magántanár.

1. Az Illésházy nádor felett mondott búcsuztató nyomtatási helye és szerzője. (Magyar Könyvszemle 1914. évi f.)
2. Magyar szépirodalom idegen nyelven. II—V. közlemény. (U. o.)
3. Vidéki könyvtáraink 1912-ben. (U. o.)
4. Magyar könyvesház. (U. o.)
5. A közművelődési könyvtárak. Reformtervek. (Budapesti Hírlap 1914. április 5.)
6. Entwicklungsgeschichte der Buchbinderei in Ungarn. (Zeitschrift für Bücherfreunde. Új sorozat. VI. folyam 2. kötet.)
7. Francia irodalomtörténeti cikkek Révai Nagy Lexikonában.
8. Könyvismertetések a) az Egyetemes Philologiai Közönyben, b) a Magyar Könyvszemlében.
9. Kiseb közlemények a) a Magyar Könyvszemlében; b) a Magyar Nyelvben; c) a Múzeumi és Könyvtári Értesítőben.
10. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlé és Bulletin de la Revue Bibliographique Hongroise c. melléklapját.

DR. BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ

őr, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság titkára.

1. Várady Mihály családkönyve. Turul XXXII. k.
2. Könyvismertetések. (U. o.)

DR. BAJZA JÓZSEF

segédőr.

1. Bajza József. A M. Tud. Akadémia által jutalmazott életrajz.
2. Bajza József munkái I. k. A Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtárában megjelent kiadás.
3. Birálatok: *a)* Juga Velimir: A magyarországi szerbek; *b)* Lakatos Josip: Narodna statistika. (Magyar Társadalomtudományi Szemle 6. és 7—10. füzet.)
4. Adalékok: *a)* Berzsényi István. (Irod.-tört. Közl. 1. füzet.) *b)* Kőszeghy Pál harmadik könyve. (Magyar Nyelvőr 7. füzet.)
5. Politikai cikkek: *a)* A horvát deklaráció; *b)* Horvát választási statisztika I—II. *c)* A horvát felirati vita; *d)* A szabor munkássága; *e)* Jugoszlávia; *f)* Elhalasztott válság; *g)* Délszláv tünetek; *h)* A helyzet Horvátországban; *i)* Ljubljana; *j)* Merénylet után; *k)* Jadransko more. (Magyar Hírlap 33., 49., 56., 67., 84., 92., 101., 113., 134., 160., 166., 168. sz.) ✓ ✓

DR. SULICA SZILÁRD

segédőr.

Egy régi román ráolvasásról. Ethnographia 1914.

DR. HOLUB JÓZSEF

segédőr, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jegyzője.

1. Tolna vármegye pecsétje. (Turul XXXII. k. 2. füzet.)
2. Javítás a veszprémi püspökök sorozatához. (U. o.)
3. Albánia cimere. (U. o.)
4. Családi levéltárak a M. N. Múzeum Könyvtárában. (U. o. 3—4. f.)
5. Újabb cimereslevelek a M. N. Múzeum Könyvtárában. (U. o.)
6. A budai könyvtár állapota a XVI. század végén. Magyar Könyvszemle XXII. k. 1. füzet.
7. Könyvkötönyugta 1567-ből. (U. o. 2 füzet.)
8. Reinhold Lubenau utazásai Magyarországon a XVI. század végén. (Vasárnapi Ujság 61. évf. 11. sz.)
9. A másfélszázados Szent-István-rend. (U. o. 19. szám.)
10. Könyvismertetések, folyóiratszmlék a Turulban, Történeti Szemlelben és Századokban.
11. Áldásy Antallal szerkesztette a Turult, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság közlönyét.
12. Zalavármegye megbízásából dolgozik a vármegye történeti monografiáján.

DR. MADARASSY LÁSZLÓ

segédőr.

Kisebb közlemények az Ethnographiában.

DR. JAKUBOVICH EMIL

segédőr.

1. Aragoniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok, a M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának megbízásából dr. GEREVICH Tibor és dr. JAKUBOVICH Emil közreműködésével közli BERZEVICZY Albert. Budapest, 1914. A M. Tud. Akadémia kiadása. Monumenta Hungariae Historica Diplomataria vol. XXXIX.

2. Az Agmánd-nemzetség teljesebb neve és egy ismeretlen ága. (Turul 1914. XXXII. 43. l.)

3. Az akasztott ember keze. Ethnographia 1914.

4. Nyelvtörténeti adatok. Szemelvények az oklevélszótár készülõben lévõ pótlékából. (Magyar Nyelv 1914. 6. közl.)

5. Résztvett az Orsz. Pragmatica Sanctio-bizottság gyűjtõmunkálataiban.

6. Budapest székesfõváros oklevéltára számára gyűjtötte az adatokat a muzeumi levéltár családi leteteibõl.

7. A Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából gyűjtötte a középkori oklevélbeli magyar szavakat és személynveveket.

8. Cikkek a Révai Nagy Lexikonába.

DR. RÉDEY TIVADAR

segédõr.

Költemények a Vasárnapi Ujság, az Élet és A Hét c. folyóiratban; az utóbbi közölte a Bajazzo feltámadása c. egyfelvonásos bábjátékát is, mely az Iparmûvészeti Muzeum gyermektanulmányi kiállításával kapcsolatban rendezett bábjátékfelõadásokon került színre.

MUNKÁCSY MIHÁLY

gyakornok.

1. Az orosz irodalomból. Materialij archeologijji Kavkaza. VIII. köt. A baltai és machseszki temetõk. (Archaeologiai Értesítõ XXXIV. köt.)

2. A kazáni városi muzeum Lihacsev-féle gyűjteményének kalauza. (U. o.)

3. Glasnik zemaljakog muzéja za Bosnu i Hercegovinu, XXVI. köt. 1. és 2. füzet. (U. o.)

4. Háborús nyomtatványgyűjtemény] a Nemzeti Muzeumban. (Budapesti Hirlap 1914. évf. 285. sz. A Hadsereg XI. évf. 19—20. sz.)

5. A przemysli Tábori Ujság a N. Muzeumban. (Budapesti Hirlap 1914. évf. 312. sz.)

6. Ezenkívül több kisebb-nagyobb cikk, elsõsorban a Budapesti Hirlapban és más fõvárosi napilapban meg folyóiratban.

DR. SIKABONYI ANTAL

gyakornok.

Cikkek: a Budapesti Hirlapban, a Magyar Nyelvõrben és a Tolnai Világlexikonában.

DR. TÓTH ZOLTÁN

gyakornok.

1. A magyar lovasság regulamentuma 1723. Hadtörténelmi Közlemények I—IV. sz.
2. Könyvismertetés Századok 1914. évfolyamában.

DR. ZSINKA FERENCZ

gyakornok.

1. Losonci Bánffy Dénes és kora. (Életrajzvázlat.)
2. Könyvismertetések a Hadtörténelmi Közlemények 1914. évfolyamában.

VISEGRÁDON 1367-BEN ÍRT KODEX A KLOSTER- NEUBURGI KÖNYVTÁRBAN.

A magyar művelődéstörténet munkásainak reményteljes föl-
tevését, hogy a törökök elől menekülő magyarországi szerzetesek
tudományos kincseiket a szomszéd Ausztria monostoraiban rej-
tették el, az ezirányban tett kutatások eredményei nem igazolták.
Azonban mindegyikök megőrizett Magyarországból származó nagy-
becsű emlékeket, melyek vásárlás vagy ajándékozás útján jutottak
birtokukba.

A minap a szent Ágoston-rend klosterneuburgi prépostságá-
nak gazdag könyvtárában különösen magára vonta figyelmemet
egy kézirat, mely a zárósorok tanúsága szerint Visegrádon
1367-ben íratott. Ezek a zárósorok (kolofon) így hangzanak.

*Expliciunt moralia beati Gregorii pape super Job Johannis de
Bredenscheid de Tremonia legiste domini L. regis Ungarie. Ad
honorem domini nostri Jesu Christi et gloriose virginis Marie matris
eius completa in Wisegrad anno domini MCCC sexagesimo septimo
de mense Julii.*

Az 1879-ik év folyamán CSONTOSI János, akkor a vezetésem
alatt álló Széchenyi Országos Könyvtár tisztviselője, az általam
megindított «Magyar Könyvszemlében» ösztönzésemre, a «ma-
gyarországi XIV. és XV. századbéli könyvmásolók és betűfestők»
sorozatát állította össze. Ebbe fölvette BREDENSCHIED Jánost is,
miután egy külföldi bibliografiai folyóirat útmutatása nyomán, a
klosterneuburgi monostor könyvtárnokától az imént idézett záró-
sorokat megszerezte. Azonban a sorozatának gyarapítására írá-
nyuló túlbuzgalomtól elcsábítva, a zárósorok szövegébe zárjel
között, önkényesen két szót iktatott be. A Magyar Könyvszemle
1879-ik évi kötetének 135 lapján a következő szöveg áll: «Ex-

pliciunt moralia beati Gregorii pape suber Job (*per manus*) Johannis de Bredenscheid.»

Pedig a valódi szövegből azt kell kiolvasnunk, hogy BREDENSCHEID a kéziratnak megrendelő tulajdonosa, nem másolója volt. Ezt a következtetést megerősíti a kézirat egész jelleme. A másoló munka olyan kézre vall, amely azzal hivatásszerűen foglalkozott.

A kézirat két kötetből áll, melyek GERGELY pápának Jób könyvéről írt magyarázó nagy tanulmányát foglalják magukban. Az első kötet a bevezetést és az első könyvtől a tizennyolcadikig, a második kötet a tizenkilencedik könyvtől a harmincötödikig terjedő részt tartalmazza.¹

Az ívrétű formájú, kifogástalan minőségű hártýára gondosan írt szöveg harminchat díszes kezdőbetűvel ékeskedik. A lapszéklet több kéztől származó jegyzeteket tüntetnek föl.

Azon körülmény, hogy a kézirat Visegrádon iratott, arra a következtetésre jogosít, hogy a visegrádi királyi könyvtárban őrzött példányból másoltatott és hogy Nagy LAJOS udvaránál könyvmásolók és díszítők állandón foglalatoskodtak.

Ami a kézirat első tulajdonosának egyéniséget illeti, az idézett kolofonból megtudjuk, hogy BREDENSCHEID János a westfaliai Dortmund városból származott és 1367-ben Nagy LAJOS udvaránál mint legista, azaz törvénytudó, jogtanácsos működött.

V. ORBÁN pápának 1363 július 13-án és 1365 május 23-ikán, IX. GERGELY pápának 1371. november 11-ikén LAJOS királyhoz és ERZSÉBET királynéhoz intézett (THEINER által közrebocsátott) leveleiből tudomást szerezünk afelől, hogy BREDENSCHEID János (ki legum doctor, jogtudor címmel jeleztetik) a jelzett években fontos politikai és egyházi természetű megbízásokkal, mint királyi követ járt Avignonban²

A pápai levelek mellett a vatikáni levéltár egy másik nem

¹ A két kötet a könyvtár kézíratainak katalogusában a 238 és 240 számokkal van jelölve.

² Vetera Monumenta Hungariam sacram illustrantia II. 103, 130, 222 számok alatt.

kevésbé fontos okiratsorozatot tartalmaz: a «Supplicatiokat», a kérvényeket, melyeket különféle kedvezmények elnyerése végett fejedelmek, egyházi és világi férfiak intéztek a pápához.

BREDENSCHEID János szintén felhasználta mindenkor az alkalmakat, hogy ilyen kedvezményeket maga és barátai számára kieszközöljön. A legelső ezen ekkorig kiadatlan supplicatiói között 1361. február 4-ikén VI. INCZE pápa, a következőket V. ORBÁN 1363. július 16-ikán, 1365. május 11-ikén és június 19-ikén intézte el kedvezően.

Így tehát BREDENSCHEID Jánost Nagy Lajos 1361., 1363., 1365. és 1371-ben küldötte volt mint követét a szentszékhez.

Supplicatioi, amelyekben maga számára felhatalmazást kér, hogy magánlakásán miséztethessen és fiainak nevelője számára kanonokságot kér, fölvilágosítást nyujtanak afelől, hogy világi ember volt.¹ Eszerint azon tény, hogy a jogtudós theologiai munkát íratott a maga használatára, azt hirdeti, hogy a fönmaradt kézirat nagyobb méretű könyvgyűjtemény maradványa.

FRAKNÓI VILMOS.

¹ A magyarországi vonatkozású supplicatiók másolatainak gyűjteménye a M. N. Múzeum könyvtárában.

A MAGYAR KAMARAI LEVÉLTÁR SZERVEZÉSE A XVIII. SZÁZADBAN.

A magyarországi központi kormányzás szervezete a török hódoltság megszűnte után III. KÁROLYnak eddig még nem eléggé méltatott érdeme. Új kormányzások kezdik meg alatta működésüket, a régiéket meg új szervezetet nyernek; így a pénzügyi kormányzások, a kamara is, melynek 1720 május 16. ad a király új utasítást, rendezvén hivatalnoki státusát is.¹ Az új hivatali utasításban jut először kifejezésre azon óhajlás, hogy a kamara kebelében annak régi irataiból a fiskus érdekeinek védelmére levéltárat létesítsenek: «Mivel tudomásunkra jutott — írja a király az utasításban — hogy a kamara irattárában számos az államot érdeklő, valamint egyesek és a kincstár jogait érintő iratok vannak, melyek ott portól ellepve és oly rendetlen állapotban hevernek, hogy a legtöbbször még a tartalma is ismeretlen: azért is szükségesnek tartunk valakit, ki az ország régi történetében jártas és alkotmányát ismeri, levéltárnoki címmel oda kinevezni, segédet adván melléje,² ha tehát valaki folyamodik ez állásra, kinek a megkívánt képességei megvannak, ezer forint fizetéssel neki adjuk e hivaltat».

Ily határozott királyi óhajra ma a hivaltat azonnal szerveznék és az új levéltárnoki állást betöltenék. Nem úgy akkor, mikor még az ily hivatalok betöltése attól függött — akadt-e alkalmas egyén, ki pályázat hirdetése nélkül az állásra való kinevezését kérte. A magyar kamara, melyet egyéb reformok amúgyis igénybe vet-

¹ Közös pénzügyi levéltár. Hung. 1720. május 16.

² Hinc necessarium esse videtur quempiam in antiquitatibus et constitutionibus historiisque regni versatum virum cum ipsi adjungendo coadjutore sub titulo archivarii eo constitui.

tek, tudomásul vette a legfelsőbb helyről jövő óhajt és — várt, míg valaki folyamodik az állásra. Csaknem két évtized alatt egy lépés sem történt, hogy a kamara régi iratait rendezzék és a király kívánságának eleget tegyenek. 1726-ban folyamodott ugyan PODHRADCZKY György, ki előbb Szeged városa jegyzői tisztét viselte, a levéltárnoki hivatalért és a kamara fel is terjesztette a segédlevéltárnoki állásra; de mielőtt a király elintézte volna a felterjesztést, PODHRADCZKY visszalépett, mert időközben más alkalmazást nyert.¹ Ettől kezdve hosszú ideig nem akadt senki, aki az új állásra igényt emelt volna. A bécsi hatóságok sem sürgették az állás szervezését. III. KÁROLY uralkodása alatt a pénzügyi helyzet a számos háború folytán annyira megrosszabbodott, hogy új állások szervezésére, a magyar kamarai jövedelmek megterhelésére nem gondolhattak.

1736-ban akadt az első pályázó, kit képzettsége és hajlamai egyaránt hivatottá tettek arra, hogy a kamara levéltárának rendbehozását megkezdje. Midőn ez esztendőben a magyar kamara felterjesztést tesz a királynak a kamarai regisztrator állásának betöltése tárgyában, a hat folyamodó között RAJCSÁNYI Ádám nevével is találkozunk; a kamara ugyan az eddigi alregisztrator kinevezését ajánlja, de emlékezteti a királyt arra, hogy régi óhajtása, a levéltár szervezése most kivihető volna, mert RAJCSÁNYI nagyon alkalmas volna e munka elvégzésére. A jogi és politikai tudományokban jártas, több nyelvet tud, vannak paleografiai ismeretei, sőt már gyakorlati ismereteket is szerzett, amennyiben a kamara értesülése szerint a pannonhalmi levéltárat rendezte. Azt javasolják, nevezze ki a király RAJCSÁNYIT levéltárnokká egyelőre 500 frt fizetéssel, melyet, hat beválik az új állásban, emelhetnek.²

A bécsi udvari kamara, mely ez időben közvetítő hatóság volt a király és a magyar kamara között, az utóbbival ellentétes álláspontot foglalt el. RAJCSÁNYI kinevezését nem ajánlotta, hisz a magyar kamara maga sem bizik képességében, midőn csak 500 frt

¹ U. o. Hung. 1737. május 31.

² U. o.

fizetést hoz javaslatba, mindaddig, míg meggyőződnek képességeiről és csupán a kérelmező állításai után indul. Úgy látszik azonban, az udvari kamara RAJCSÁNYINAK nem tehetségében, hanem megbízhatóságában kételkedett. Valami ellensége illetékes helyen besúghatta, hogy RAJCSÁNYINAK másokkal szemben is vannak kötelességei, hogy érdekelt ember, kire nem lehet bízni a kamara levéltárát, mert esetleg mások és nem a kincstár anyagi érdekeit mozdítaná elő. «Inkább ne legyen levéltárnok — írja az udvari kamara — minthogy a levéltárát kitegyék annak a veszélynek, hogy az okleveleket elhordják». Szerinte a magyar kamara régi iratai a regisztraturában eddig is kellő rendben voltak, a rend fenntartására pedig elég lesz, ha a kamara elnöke egyet megbiz a tanácsosok közül, hogy az időnként megvizsgálja a regisztraturát.

A király az udvari kamara javaslatát fogadta el és utasította a magyar kamarát, hogy terjesszen fel hármat a tanácsosok sorából, kik közül egyet meg fog bízni a levéltár igazgatásával. Meg van győződve, hogy a magyar kamara úgy van szervezve, hogy könnyen fognak alkalmas tanácsost találni. Főleg a pénzügyi helyzetet hozza fel, mint amely megakadályozza új levéltárnoki állás szervezését.¹

A levéltár felállítását tehát újból az elodázás veszélye fenyegette, a magyar kamara azonban nem nyugodhatott meg abban, hogy azon fontos finaciális érdekek, melyek a levéltár szervezésétől függttek, háttérbe szoruljanak. Megfelelt ugyan a király utasításának és felterjesztette azokat a tanácsosokat, kiket a levéltár felügyeletére alkalmasoknak tartott, de egyszersmind pártolólág mellékelte RAJCSÁNYI újabb kérvényét, melyben az egyenesen levéltárnoki, nem a regisztratori állásért folyamodott. Kérvényében főkép paleografiai és történelmi ismereteire hivatkozik, nem azért, mintha ezzel bizonyos tudományos követelményeknek meg tudna felelni, melyeket manapság támasztanak egy levéltárnokkal szemben, hanem hogy meggyőzze a kamarát, hogy kinevezése nagy anyagi haszonnal fog járni a fiskus javára. A régi írásook tanulmányozására, mint írja, sok időt fordított és nem sikertelenül.

¹ U. o.

Oly oklevelekből, melyek írása már csaknem teljesen feledésbe ment, számos család rokoni összeköttetéseire vetett világot és ezzel oly birtokjogokat, igényeket derített ki, melyek különben örökké el lettek volna temetve régi, olvashatatlan írásokba. Genealogiai tanulmányait közzé is tette.¹

Az udvari kamara újból fontolóra vette a kérdést és egy kebelbeli bizottságra bizta RAJCSÁNYI folyamodása és a magyar kamara javaslata megvitatását. A kérdés az volt, meghagyják-e a régi iratokat továbbra is a regisztratura kezelésében és csupán a tanácsosok közül bízzanak meg egyet annak ellenőrzésével, hogy a regisztratura rendben tartja-e azokat, avagy a regisztratura régi irataiból levéltárat szervezzenek-e és élére szakembert, levéltárnokot, állítsanak. Abban mindannyian megegyeztek, hogy akár felügyelőt, akár levéltárost neveznek ki, oly egyénre kell esni választásuknak, ki a *magyar történelmet, jogot és a genealogiát alaposan ismeri*, mert különben több rendetlenséget okozna a régi iratok között, mint amennyi hasznot hajtana.

A pusztá felügyelet szervezése mellett csak az szólt, hogy a levéltár a regisztraturán belül tulajdonképen rendben volt — amennyiben valószínűleg a regisztratura számaival ellátva röviden lajstromozva volt — és hogy ily módon megtakarították volna a levéltárnok fizetését. A bizottság véleménye szerint azonban: «Más az iratokat rendben megőrizni és más tudni, mi van az aktákban. Az elsőt egy regisztrator is elvégezheti, de nem az utóbbit, mert ehhez törvény- és nyelvismeretek, paleografiai készség (antiquarum scripturarum legendi peritia) történeti és genealogiai tudás szükségesek», ezekkel pedig nemcsak egy regisztrator nem rendelkezik, hanem a kamarai tanácsosok közül sem senki. Ha tehát nem neveznének ki szakértő levéltárnokot, a kincstárt a perekben sok kár érhetné. A levéltárnok fizetését nem kell sajnálni, százszorosán megtérül az abból a haszonból, melyet a kinevezendő új állásában fog hozni a kincstárnak.

RAJCSÁNYI személyét illetőleg egészen megváltozott az udvari

¹ Hung. 1738. okt. 21.

kamara nézete. Az, aki őt érdekeltséggel vádolta, később önként beismerte, hogy tulajdonképen semmi terhelőt sem tud róla. Azzal szolgáltatott neki elégtételt, hogy most mint a legalkalmasabb személyt ajánlják a királynak «pro archivario Hungarico» és 800 forint fizetést kérnek neki, hisz ESZTERHÁZI herceg hajlandó volna őt 1000 frt fizetéssel megtenni levéltárnokává. Oly kitünő férfiút, mint RAJCSÁNYI, okvetlenül meg kell nyerni a kincstár számára.¹

Az első kamarai levéltárnokot RAJCSÁNYI személyében 1738 okt. 21-én nevezte ki a király. Ő volt nemcsak Magyarország első állami szolgálatban álló levéltárnoka, hanem az egész HABSBURG-monarchiáé is. A bécsi udvari kamarának ekkor még csak regisztratúrája volt, mely a legrégebbi iratokat is kezelte, levéltárnoka külön működési körrel azonban még nem volt. Hogy mi volt kinevezésének célja, legjobban hivatali utasításából tűnik ki. Eszerint esküt kell tennie, hogy a kamara levéltárában levő, különösen a régi iratokat kikutatja és átolvassa, hogy a kincstár jogainak nyomára jöjjön és annak minél nagyobb anyagi hasznot biztosítson.² A cél tehát tisztán pénzügyi volt: a kincstárt minél több birtokhoz akarták juttatni, melyet egyes családok megokolatlanul rokonság vagy egyéb jog címén lefoglaltak maguknak. Tudjuk, hogy a korona joga az örökösök nélkül elhaltak birtokaira és az ősiség mennyi perre szolgáltatott anyagot. Az első levéltárnoknak a hivatása volt a birtokok visszaperlésére az okleveles alapot szolgáltatni.

A király az új hivatal felállításáról 1738 november havában értesíti a magyar kamarát, különösen kiemelve, mi teszi szükségessé az új állás szervezését a regisztratúra mellett. «A levéltárnok feladata különbözik a regisztrátor hivatalától, a regisztrátor ugyanis a folyó és az újabb aktákat tartozik kellő rendben tartani, a levéltárnok ellenben a régieket átkutatni és azt, ami a közjő vagy a kincstár hasznára található bennük, feldolgozni». A király utasította a kamarát, hogy dolgozzanak ki külön instrukciót a levéltárnok számára, hogy állása el legyen választva a regisztratú-

¹ Hung. 1738. okt. 21.

² 1738. nov. 14. — Hung. 1755. okt. 23.

rától. Gondoskodjanak arról is, hogy a levéltárnoknak külön hivatali helyisége legyen.¹

A magyar kamara az instrukcióban szabályozza az új levéltárnoknak a regisztraturához való viszonyát: a kutatásaihoz szükséges aktákat a regisztraturából csak elismervények ellenében kapja meg. Az iratokat nem szabad hivatalos helyiségén kívül használnia. Kötelezik szigorú titoktartásra, nehogy közlékenysége révén a kincstárra kár háramoljék. Működése eredményéről időről-időre a kamarai elnöknek vagy helyettesének jelentést kell tennie.²

Az instrukció csak ideiglenes volt. Levéltár szervezéséről nem lehetett egyelőre szó, mert a kamara pozsonyi házában nem voltak megfelelő helyiségek. Az udvari kamara a pozsonyi épületre emelet építését rendelte el, melyben négy szoba szolgált volna a levéltár céljaira. Míg az építkezést befejezik, ideiglenesen egy szobát engedtek át az új levéltárnoknak.³ Az udvari kamara szemében fődolog volt, hogy RAJCSÁNYI minél előbb megkezdje működését, melyhez nagy reményeket fűztek.

Az új levéltárnok, úgy látszik, megfelelt a belé helyezett bizalomnak. 1743-ban «propter benemerita» kamarai tanácsossá nevezte ki a királynő «cum voto et sessione», de a tanácsosi fizetés nélkül.⁴ Szorgalmas munkája eredményét ma is látjuk azon 16 folio-kötetben, melyeket 1750-ben maga vitt fel a királynő rendeletére az udvari kamarának Bécsbe és amelyek ma is annak levéltárában őriztetnek. E kötetek kivonatok a libri regii és az oklevelekből különböző szempontok: a családok, birtokok, falvak stb. nevei szerint, a magvaszakadt családok neveinek, az egyháziaknak tett adományok összeállítása, a BÁTORI-, alsó-lindvai BÁNFFY-, ROZGONYI- és POGÁNY-családok okleveleinek kivonatai stb.⁵ Miután a királynő meggyőződött RAJCSÁNYI hivatalos buzgalmáról, úgy látszik, mintegy jutalmul a likavai és hradeki kamarai ura-

¹ Hung. 1738. nov. 27.

² 1738. nov. 14. Hung. 1755. okt. 23.

³ Hung. 1739. júl. 27.

⁴ U. o. 1743. febr. 27.

⁵ Hung. 1755. okt. 28.

dalmak adminisztrátorává nevezte ki, honnan 1753-ban visszahívták kamarai tanácsosnak. Ez állásban halt meg 1766-ban.¹

Szinte csodálkoznunk kell, hogy RAJCSÁNYIT szorgalma és buzgósa dacára elvonták a levéltári szolgálattól. MÁRIA TERÉZIA új emberre akarta bízni a levéltárat, aki bizalmát a legteljesebb mértékben élvezte. Míg, mint láttuk, III. KÁROLY a levéltárnoki állás szervezésénél csak finánciális célokat tartott szem előtt, addig leánya politikai szempontból is iparkodott az állami levéltáraknak minél biztosabb szervezetet adni. Ő létesítette a HABSBURG-monarchia hatalmas központi levéltárát, a Titkos Házi Udvari és Állami Levéltárat, mely egyesítendő volt mindazt, ami az uralkodó család történetére, az országok megszerzésére, a külső politikára és az egyes országok belső szervezetére vonatkozik. Nagyon tetszetős a feltevés, hogy a végeredményben a királynő az új levéltárban összegyűjtött okmányokkal különböző országaira való jogát akarta bizonyítani.²

Az új levéltár anyagának összegyűjtése céljából ROSENTHAL, az első levéltárnok 1749—1753-ban kutatta át az egyes országok levéltárait. 1754 januárban nevezi ki a királynő dr. RIBITS Rudólf Györgyöt a magyar udvari kamarához tanácsossá, megbízván őt a levéltár rendezésével.³ Hogy a kinevezés az újonnan felállítandó bécsi levéltár érdekében is történt, kitűnik azon jelentésből, melyet a bécsi udvari kamara terjesztett a királynő elé akkor, midőn a magyar kamara a RIBITSnek adandó hivatali utasítást jóváhagyás végett felküldte. A bécsi kamara nincs megelégedve a tervezettel, mivel RIBITSnek nem biztosítja a legteljesebb szabadságot, amire szüksége volna, «hogy a levéltárat az eddiginél nagyobb rendbe hozza». Miért feküdt azonban a királynőnek és a bécsi kamarának annyira a szíven a levéltár rendezése, az a továbbiakból tűnik ki. Minthogy, amint az a magyar udvari kamara instrukció-tervezetéből is kitűnik, a kamara regisztratúrájában sok régi és újabb okmány van, melyek nem a fiskus jogaira vonatkoznak,

¹ Hung. Cam. Fasc. 12. 1766. okt. — 80.

² G. Wolf, Geschichte der k. k. Archive in Wien. Wien, 1871. 25. sköv.

³ Hung. 1755. jún. 5.

hanem politikai természetűek (statum regni publicum tangentia acta), ú. m.: diplomák, szövetséglevelek, békeszerződések stb. és mivel ezek a fejedelmet és utódait illetik, megfontolandó, vajjon tovább is a magyar udvari kamara levéltárában hagyják-e azokat, vagy felhozzák az udvarba — mindenesetre az új titkos levéltárra gondoltak. «Lehetnek oly sok irat között veszélyes iratok is», miért is azt javasolják, hogy adjanak RIBRTSnek *titkos utasítást*, hogy az ilyen iratokat gyűjtse össze, zárja el, tartalmukat ne közölje senkivel, készítse el kivonatukat és terjessze azt fel a *bécsi* udvari kamara elnöke útján a királynőnek és várja a további utasításokat az udvartól.¹

Egy másik ügy is megkívánta, hogy teljesen az udvar számára hallgató levéltárnok legyen Pozsonyban. Az 1723:XLV. cikkben elhatározták a rendek, hogy Országos Levéltárat szerveznek, mely határozatukat 1729-ben megújították. (XIII. t.-c.) Több mint három évtized mult el, míg a határozat végrehajtására az első lépést megtették. Gróf BATHYÁNYI Lajos nádoré a kezds érdeme. Felterjesztésére 1755-ben a királyné utasította ugyan a pozsonyi kamarát és a szepesi kamarai igazgatóságot, hogy az ország jogait érintő okmányokat adják át a nádornak, de a kiválogatással RIBRTS-et bizta meg, kinek el kell készíteni az átadandók kivonatát. A magyar udvari kamarának azután mellékelni kell a véleményét, az elenchust felterjeszteni és addig nem szabad egy darabot sem kiadnia, míg a királynő elhatározását nem vette.² Mit tehetett volna azonban a magyar kamara, ha RIBRTS eltitkolja előtte a fontosabb okmányokat?

Az udvar, bár látszólag jó arcot csinált az új Országos Levéltár alapításához, alig leplezhető féltékenységgel kísért minden lépést, mely a cél megvalósításához közelebb vezetett, mert a rendi hatalom újabb megerősödését láthatta benne. Egy leiratban pl. kemény hangon felelősségre vonja a kamarát, hogyan mertek kamarai tanácsosok részt venni az új levéltár érdekében tartott

¹ 1755. okt. 7. — Hung. 1755. okt. 23.

² Hung. 1755. jún. 5.

értekezleten és utasítja a kamarát, tétessen az illetőkkel jelentést, figyelmeztetvén őket, hogy máskor óvakodjanak ily bizottságok ülésain megjelenni.¹

A két bűnös tanácsos, B. VAY László és RAJCSÁNYI Ádám jelentését azért tartjuk érdemesnek közölni, mert ebből a mai Országos Levéltár egyik fontos részének, a Régi Országos Levéltárnak alapításáról nyerünk felvilágosítást. A nádor 1755 június 5-én meghívta őket egy értekezletre, mely ugyanaznap volt tartandó, anélkül, hogy értesítette volna őket annak tárgyáról. Megjelentek a nádor elnöklete alatt a primás, az országbíró, ILLÉSHÁZY József, PÁLFFY Károly, BALASSA Pál, KEGLEVICS József, ERDŐDY Antal és Miklós grófok, báró VAY László, BARINAY László, JESZENÁK János és RAJCSÁNYI Ádám. A nádor ékes szóval ismertette az értekezlet célját, felolvastatta a királynőhöz intézett felterjesztését az Országos Levéltár felállítása ügyében és a királynő kegyes válaszát. Ezután hangoztatván a cél hazafiasságát, felszólította a primást, vesse latba az egyes egyházmegyékben befolyását, hogy az Országos Levéltárat illető iratokat gyűjtsék össze és lajstromozzák. Majd a grófokhoz fordult, kérve őket, hogy amennyiben elődjeik között nádorok voltak és hivataluk viselésére vonatkozó iratok maradtak örököseiknél, «pro more illorum temporum», adják át azokat az új levéltárnak. A jelenlevők, úgy látszik, nem voltak áldozatkészségre hajlandók. Először az országbíró, gr. ERDŐDY György felelt a nádor szavaira, hogy ugyan anyai elődjei között két nádor is volt, kiknek iratai családi levéltárában vannak, de mielőtt ezeket kiadhatná, a többi érdekeltet is meg kell kérdeznie, mivel a család levéltára nem őt egyedül illeti. Kérte, hogy még egyszer írásban szólítsa fel őt a nádor és ő mindent meg fog tenni kívánsága teljesítésére. Minthogy a többi jelenlevők még ilyen ígéretet sem tettek, a nádor kijelentette, hogy még egyszer írásban fogja mindannyiukat felszólítani. Miután a nádor bejelentette, hogy a pozsonyi regnicolaris házban egy szobát szemelt ki az új levéltár céljaira, az értekezlet feloszlott.²

¹ U. o.

² Hung. 1755. jún. 5.

RIBITS kinevezésével a magyar kamarai levéltárakat is egyesíteni akarták. Első feladatává tették Kassára menni, ott a szepesi kamara összes iratait egyszerű elismervény ellenében átvenni és Pozsonyba hozni, hol azután a már Pozsonyban levő anyaggal együtt kellett volna az egészről kivonatot készítenie és lajstromoznia.

RIBITset az új levéltár *igazgatójává* nevezték ki: director et conservator archivi címmel. Minthogy a magyar udvari kamara összes igazgatói, mint a vám, a sóügyek, a pénztár és kamarai jószágok gazdasági igazgatója, évi 3000 forint fizetést kaptak, neki is ugyanennyi fizetést adtak, «mivel ha nem nagyobb, de legalább is oly fáradsággal jár hivatala és oly fontos a szolgálata, mint a többi igazgatóé». A levéltári szolgálatot tehát, mivel fontos pénzügyi és politikai célok elérését várták tőle, egy sorba helyezték a pénzügyigazgatás legfontosabb ágaival. A bécsi udvari kamara még azt is javasolta, hogy a hivatal fontosságát tekintve rendeljenek alá egy titkárt (secretarius archivi) 1000 frt, két regisztrátort 500—500 és egy kancellistát 400 frt fizetéssel, kiket RIBITS terjesszen fel kinevezésre. A királynő a felterjesztést magáévé tette.¹ Hogy mily fontosságot tulajdonított RIBITS hivatalának és mekkora bizalmatlanságot táplált a pozsonyi kamarával szemben, az azon 1755 október 21. kéziratból tűnik ki, melyet az udvari kamara imént említett felterjesztésének elfogadása alkalmából gróf KÖNIGSEGGhez, a bécsi udvari kamara elnökéhez sajátkezűleg intézett. A királynő azt a kérdést intézte KÖNIGSEGGhez, nem kellene-e az egész szervezésre vonatkozó intézkedést mindaddig visszatartani és nem közölni a magyar kamarával, míg RIBITS el nem végezte a dolgát Kassán, «mert féltő, hogyha az új levéltár szervezése és a titkos iratok szétválasztására irányuló szándék időnek előtte kitudódnék, különféle iratokat elsikkasztának vagy a pozsonyi levéltárban, ha RIBITS Kassán kezdené meg működését, vagy Kassán, ha RIBITS a pozsonyi levéltárat venné először munkába».²

¹ Hung. 1755, okt. 23.

² Aus der Beysorge, dass wann die mit der neuen Registratureinrichtung mit Separierung deren geheimen Schriften vorhabende Absicht zu vor kund

Továbbá vegye KÖNIGSEGG fontolóra, nem jó volna-e, ha RIBITS a szétválasztásnál a fontosabb titkos iratokat — tehát azokat, melyek Bécsbe voltak szállítandók — megmutatná egy vagy két tanácsosnak, kiket KÖNIGSEGG terjesszen fel a királynőnek, hogy azok szükség esetén ez aktákat ismerve jobban elláthassák tisztüket, mintha az ante-aktákat nem ismernék. Végül szólítsa fel a bécsi kamara elnöke az új igazgatót, hogy az szakítson meg ESZTERHÁZY herceggel, kinek eddig levéltári tanácsadója volt, minden összekötötést, mert ez nem fér össze új állásával.

Az ügy fontosságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy KÖNIGSEGG már másnap sajátkezű jelentést adott át ez ügyben a királynőnek. Ő bizonyosnak tartja, hogy ha RIBITS Pozsonyban vagy Kassán kezdi meg a titkos iratok kiválogatását, a másik helyen eltüntetik a legfontosabb iratokat. Tovább megy és még RIBITSben sem bizik meg teljesen. Szerinte nem szabad mindent egy emberre bízni, azt ajánlja, hogy a kamarai tanácsosok közül az erre egyedül alkalmasat, COTTMANNT bizzák meg nemcsak RIBITS helyettesítésével, hanem engedjék őt a titkos iratokba is betekinteni, melyek a házi vagy az udvari kamarai levéltárba kerülnek. RIBITSnek titkos instrukciót kíván adatni, melyről senki másnak ne legyen tudomása. A királynő elfogadta KÖNIGSEGG előterjesztését azzal a megjegyzéssel, hogy a titkos utasítást egyedül KÖNIGSEGG signálja.

Hasonlítsuk már most össze a nyilvános utasítást, melyet az új levéltári igazgató látszólagos felettes hatósága, a magyar udvari kamara tudomásával kapott, azzal, melyről a magyar kamara nem tudott.

RIBITS Bécsből közvetlenül a következő pontokból álló nyilvános utasítást nyerte:

1. Minthogy eddig az összes iratok a kamarai regisztrator felügyelete alatt állottak, most pedig a levéltárat el akarják választani a regisztraturától, vegye magához az összes iratokat, melyeket a regisztraturában őriznek és a levéltárba

würde, zerschiedene oder bey dem Pressburger Archiv, wofern Ribitsch zu Caschau seine Operation anfänge, oder bey dem Caschauer, wofern mit dem Presburgerischen den Anfang er machte, unterschlagen werden dörfften. — U. o.

helyezendőket — hosszas felsorolás — tartsa magánál, a többit adja vissza regisztraturának: mindazon akták, melyek a kamarai igazgatásra vonatkoznak: harmincad, só, gazdasági iratok, a szabad kir. városokra vonatkozók, a kamara alá tartozó hivatalok jelentései és a hozzájuk intézett utasítások.

2. A szeptesi kamara iratai is Kassáról Pozsonyba hozandók és átadandók az új igazgatónak.

3. Járjon utána, hogy nem maradtak-e oly iratok a kamarai számvevőségben, melyek a levéltárba tartoznának. Ha igen, a levéltárban kell elhelyezni őket.

4. Mindazon iratokról, melyek a levéltárhoz tartoznának és a regisztratúrában vagy a számvevőségben voltak, de reversálisok ellenében kiadták őket és nem kerültek vissza, készíttessen magának jegyzéket, hogy kinek, mikor és kinek a megbízásából adták ki őket és iparkodjék minden módon visszaszerezni az iratokat. Az elvesztettek jegyzékét terjessze fel a magyar udv. kamarának, az meg a királynőnek.

5. Minthogy a királyi jogügyek igazgatóságának levéltárában sok akta van, azokat, melyek már befejezett perekhez voltak szükségesek, vegye vissza, a többit pedig időről-időre, amint nincs már rájuk szükség.

6. Miután az aktákat összegyűjtötte, kezdje meg a levéltár berendezését, csoportosítsa azokat tárgyak szerint és az egy tárgyra vonatkozókat helyezze el külön-külön a levéltárban.

7. Jelöljön meg minden egyes iratot betűvel és számmal, csináljon belőlük kivonatot az évszámok szerint. A kivonatok tartalmazzák a családok, személyek, birtokok, várak, városok, falvak és jószágok neveit, a genealogiai vonatkozásokat, a kiadás esztendejét és az irat jegyzetét. A kivonatokat könyvekbe vezesse be a tárgyak különfélesége szerint.

8. Az elenclusokból csináljon repertoriumot, melyben a családok és birtokok nevei alfabetikus sorrendben legyenek felsorolva, utalván az elenclus megfelelő lapjára, hogy annak nyomán megint az okmányt lehessen megtalálni.

9. Az így készített elenchust hasonlítsa össze a régi elenclusokkal és ha az összevetésből kiténik, hogy hiányzanak okmányok, kérje azokat számon a regisztraturától és ha vissza lehet szerezni, készítsen azokból is kivonatot.

10. Ugyanígy járjon el a jövőben a levéltárba kerülő okmányokkal.

11. Hogy a levéltárból semmi el ne vesszen, ne adjon ki iratokat csak a kamara elnökének, tanácsának és királyi jogügyek igazgatójának reversálisok ellenében. Biztosság kedvéért vezesse be az elismervényeket egy könyvbe és tartsa nyilván mikor vettek ki és adtak vissza egy-egy aktát és ügyeljen arra, hogy az aktákat, mihelyt nem szükségesek, visszaadják.

12. Minden igyekezetét arra fordítsa, hogy a korona eltitkolt jogait (a koronára visszazálló birtokok) az aktákból kiderítse. Ha hiányoznának az okfejtéshez iratok, bizza azok beszerzését a hiteles helyeknél a királyi jogügyek igazgatójára.

13. Hogy az imént említett célt elérje, kivonatokat kell készítenie az összes donatiókból és a királyi könyvekből és összegyűjtenie, mit kaptak az

egy családot. Ezt elvégezvén, járjon utána, hogy él-e még az illető család vagy nem, vagy nem esett-e hűtlenségbe és ha a család magva szakadt, mely család és minő jogon birtokolja jószágait.

14. Ha valaki a kamara érdekében denuntiál, az okmányok beszerzése nemcsak a denuntians feladata, hanem a kamaráé is. Nézzon utána minden esetben, hogy vannak-e a levéltárban a denuntialó állításait támogató okmányok.

15. Feladata megkönnyítésére adnak mellé egy titkárt, két registranst és egy kancellistát. Ő a főnökük, szabja meg munkakörüket és ügyel rá, hogy a hivatali titkokat el ne árulják. Betegsége esetén Cottmann Antal kamarai tanácsos és pénztárigazgató helyettesítse, ki máskor is, ha hozzáfordul, támogassa.

16. Minthogy a királynő a nádor és a kamara felterjesztésére elhatározta, hogy 1723: XLV. t.-c. és az 1729: XIII. t.-c. értelmében a kamara azon iratait, melyek a kincstár jogait nem érintik, át adja az új Országos Levéltárnak, készítsen ezekről lajstromot és terjessze fel az udvarnak.

17. A kincstárt minden kártól megóvni, javát pedig elmozdítani iparkodják.¹

Az utasításból sehol sem tűnik ki, hogy a levéltár a magyar kamarának van alá rendelve. Nincs benne szó a levéltárigazgató felettes hatóságáról. A magyar udvari kamara nem is hagyta szó nélkül, hogy melléje, bizonyos tekintetben feléje régebbi osztályából új hivatalt szervezzenek, melyre semmi befolyást nem gyakorolhat. GRASSALKOVICH, a m. udv. kamara elnöke azonnal tiltakozott az instrukció ellen. Szerinte a 4., 5. és 9. pontok a kamarai regisztraturát, a számvevőséget, sőt a királyi jogügyek igazgatóságát is mintegy alávetik a levéltárnak, amennyiben Ribits maga visszakövetelheti azoktól az iratokat és még olyanokat is kérhet, melyek sohasem voltak a levéltárban. A rend és a szubordináció megkövetelik, hogy a kamarai tanács tekintélyét fenntartsák és az kérje számon az iratokat az alárendelt hivataloktól. A levéltárigazgató közvetlenül nem érintkezhetik a kamarának alárendelt ügyosztályokkal.

Nem kevésbé sértve érezte magát a kamarai tanács amiatt, hogy RIBITS az utasítás szerint a tanácsból csak COTTMANNAL érintkezik és hogy az utasítást közvetlenül, nem pedig a magyar udvari kamara útján kapta, mint eddig az összes kamarai hivatalok, hanem a magyar kamarával csak tudomásulvétel végett közölték azt. Így mintegy különálló, a kamarától független dicaste-

¹ U. o.

riumot szerveztek a levéltárban. Végül feleslegesnek tartja GRAS-SALKOVICH a nagy hivatali személyzetet. Ha a levéltárigazgatónak segítségre van szüksége, inkább magyar jogászt, fiskálist adjanak mellé. Ez esetben elég egy regisztrans és egy kancellista. De miért nem függnék ezek magától a kamarai tanácstól?¹

A királynő látszólag meghallgatta a magyar udvari kamara kifogásait és pótutasítást küldött, melyben számolt a kamara igényeivel. E szerint a kikölcsonzott, de vissza nem szolgáltatott aktákat illetőleg forduljon a levéltárigazgató a kamarai tanácshoz, hogy ez kötelezze a regisztraturát s a számvevőséget ez akták jegyzékének összeállítására. Ép így járjon közbe a kamarai tanács a levéltár és a jogügyek igazgatósága között. Az elveszett aktákat is ez úton kérje számon. Csökkentik alárendeltjei számát, COTTMANN szerepét meghagyják. «Egyébként alkalmazkodják a levéltárigazgató a magyar udvari kamara elnöke és tanácsa rendelkezéseéhez.»

RIBITS le is tette a hivatali esküt, hogy dolgát instrukciójához és a kamarai elnök és tanács rendelkezéseibe hiven fogja végezni, a levéltárat rendezi, semmit el nem tulajdonít, kutatásai eredményeit csak a kamarai elnökkel és a tanáccsal közli és a hivatalos titkot szigorúan megtartja.²

Az új levéltárat tehát látszólag a kamarával alárendeltségi viszonyban szervezték tisztán azon célból, hogy a kamarának minél nagyobb anyagi haszna legyen a levéltárból. Nézzük már most a titkos utasítást, melyet csak az igazgatóval és helyettesével, COTTMANNAL közölt a bécsi udvari kamara elnöke:

1. Minthogy a magyar udv. kamara instrukció-tervezetéből kitűnt, hogy annak regisztraturájában számos régi és újabb irat van, melyek nem annyira a kincstár jogait, mint inkább az állam politikai ügyeit illetik, ezeket alaposan meg kell vizsgálni, hogy vajjon tényleg az országra és nem inkább az *uralkodóház jogaira és öröklésére vonatkoznak-e* (de quibus cognoscendum veniret an omnino statum regni publicum vel potius jura et successionem augustae domus nostrae Austriacae respiciant). Azután fontolóra kell venni, vajjon az ily természetű iratok ott hagyandók-e a m. udv. kamara levéltárában, vagy a házi levéltárnak adandók át. RIBITS gyűjtse össze ezen iratokat, zárja el és ne

¹ U. o.

² U. o.

tegyen róluk csak COTTMANNnak említést. Készítsen belőlük kivonatot, megjelölve, hogy az okmányok eredetiek-e avagy másolatok és a lajstromot adja át Königssegnek, a bécsi udv. kamara elnökének és tőle várja a királynő további utasítását.

2. Lehetnek oly sok irat között veszélyes okmányok is. Ügyeljen, hogy azokról ne vegyenek idegenek tudomást, hanem titokban maradjanak. Ezekről is készítsen lajstromot és terjessze azt fel KÖNIGSEGGnek további utasítás végett. Úgy ezen, mint az előbbi iratokat kiadhatja elismervény fejében helyettesének, COTTMANNnak néhány napra tanulmányozás végett.

3. A nyilvános utasítás 4. pontja szerint azon iratokról is jegyzéket kell készítenie, melyek a regisztraturában vagy a számvevőségben voltak, de nem szerezhetők vissza. Ezt a jegyzéket is, mielőtt utasítása szerint a m. udv. kamarának átadná, terjessze fel KÖNIGSEGGnek, hogy a királynő, még mielőtt a magyar kamara felterjesztést tenne, megtudja, hogy mi hiányzik.

4. Hasonlóképp járjon el azon jegyzékkel, melyet a nádornak kiadandó iratokról készít. Előbb magánuton (prius private) közvetlenül a bécsi kamara elnöke útján terjessze fel azt a királynőnek és csak a királynő elhatározása után közölje a m. kamarával.

6. Bár RIBITSET esküje kötelezi engedelmességre a m. kamara rendelkezéseivel szemben, mindazonáltal ha annak valamely intézkedésével szemben aggodalmi támadnának, esetről-esetre habozás nélkül forduljon KÖNIGSEGG útján magához a királynőhöz és informálja őt, megokolván véleményét.¹

A titkos utasításból egészen más képet nyerünk a levéltár-igazgató hivatásáról. A politikai cél és a bizalmatlanság a magyar udvari kamara iránt szembeötlő. RIBITS KÖNIGSEGG közvetítésével magának a királynőnek van alárendelve, ki, úgy látszik, túlzott reményeket fűzött kinevezéséhez. A királynő Bécsben akarta egyseíteni mindazt, ami családjára és főleg az örökösödségre vonatkozott és a magyar kamarának nem volt szabad tudomást szerezni arról, hogy a fontos iratokat a kamarai levéltárból el akarták szállítani. A királynő bizonyára a rendektől tartott, kiknek érdeklődését az országot illető iratok iránt ébren tartotta az Országos Levéltár már említett szervezése.

Láttuk, hogy a magyar udvari kamara nem volt megelégedve a nyilvános utasítással sem. Hát még ha a titkosról tudomást szerzett volna! GRASSALKOVICH felszólalására ugyan, mint láttuk, a magyar kamara alá rendelte a királynő az új levéltár-igazgatót — de csak látszólag. A póttudasítással egyidejűleg RIBITS

¹ U. o.

titkos pótutasítást is kapott, mely még egyszer lelkére köti, hogy oly ügyekben, melyekben kétségei támadnak — a pótutasítást nem véve figyelembe — a bécsi udvari kamara elnöke útján magához a királynőhöz forduljon.¹

Hogy mennyiben felelt meg RIBITS titkos megbízatásának és hogy szállított-e és minő iratokat az új bécsi levéltárba, természetesen nem tudjuk. A levéltár rendezését azonban, mint azon leiratokból kitűnik, melyeket az udvar ismételten a magyar kamarához intézett,² semmivel vagy csak nagyon kevéssel vitte előre, noha tiz évig állott a levéltár élén. († 1764.) De nem is igen törődhetett a levéltárral, mert a kamarai igazgatás egy másik, igen fontos ágának vezetését is rábízták; 1757-ben harmincadigazgatóvá nevezték ki, anélkül, hogy fizetését emelték volna.³

Utódja SZENDREY Benedek lett, ki alatt a levéltárat tovább fejlesztették, amennyiben a két regisztrátor és egy kancellista mellé még egy jogot tanult vicearchiváriust is adtak 1200 frt évi fizetéssel SCULTÉTY Mihály személyében,⁴ ki azonban ezen állásra alkalmatlannak bizonyulván, csakhamar lemondott. A királynő sohasem tévesztette szem elől a magyar kamara levéltárát. 1766-ban újabb kezelési szabályzatot adott ki számára (Manipulationseinrichtung), mely a repertóriumok szerkesztéséről szól. Egy-egy levéltári fasciculusban legfeljebb 24 drb akta legyen. A fasciculusok folyószámmal látandók el. A kivett akták helyére az igazgató vagy az allevéltárnok mindig tegyen be egy bevényt. Különös súlyt fektessenek a regisztrálásnál a zálogos levelekre (litterae pignoratitiae), melyeket le kell másolni és a jogügyek igazgatójának betérjeszteni. Végül meghagyta a királynő, hogy a rendezéssel siessenek és a munka előrehaladásáról az igazgató negyedévenként tegyen jelentést.⁵

A levéltárrendezés megvizsgálására 1767-ben a királynő kiküldte

¹ U. o.

² Hung. 1760. ápr. 25.

³ Hung. 1757. szept. 21.

⁴ Cam. Hung. F. 12. 1766. május. — 64.

⁵ Cam. Hung. F. 12. 1766. nov. 26.

FESTETICH udv. kamarai tanácsost, ki úgy találta, hogy SZENDREY, mint aki nem jogász, nem való a levéltár élére. Jelentése alapján a királynő legfelsőbb kéziratot intézett az udvari kamara elnökéhez, mely ismételten bizonyítja, mennyire szíven hordta MÁRIA TERÉZIA a levéltári ügyet. Eszerint a királynő kedvelt emberét, KOLLÁR Ádámot, az udvari könyvtár első őrét óhajtotta a magyar kamarai levéltár élére állítani, SZENDREYt pedig felmenteni. «Egyéb-
ként — írja a királynő — a kamarának szorgosan gondolni kell a magyar kamarai levéltár kiegészítésére és rendbehozására és ennek sürgős megvalósításában semmi költséget ne kiméljen, hanem megfelelő személyzetet alkalmazzon jó fizetéssel».¹ Különös súlyt helyez a királynő ezen leiratában is a zálogos levelekre. Ezeket havonként terjessze be a levéltár, hogy a kamara azonnal kiváltsa elzálogosított birtokait.

KOLLÁR, ki az udvartól sokszor kapott megbízást történeti memorandumok kidolgozására, már ismerhette valamennyire a magyar kamarai levéltárat. Ő volt annak első tudományos kutatója. Ez alkalommal is a királynő pártfogása könnyítette meg neki a levéltár használatát. A magyar kamara ugyanis csak a legnagyobb elővigyázattal akarta KOLLÁRT, ki előbbi tudományos munkásságára hivatkozott, a levéltárba bebocsátani. 1. Titoktartásra kell esküt tennie. 2. Csak az igazgató vagy helyettese jelenlétében szabad használnia a levéltárat. 3. Azon iratokat, melyeket fel akar használni, mutassa be az igazgatónak, ki a jogügyek igazgatójának meghallgatása után a kamarai tanács döntését kérje ki. 4. Csak azon iratokat másolhatja le, melyekre a tanács engedélyt adott. A 3. és 4. pont ugyancsak megnehezítette volna kutatásait. A királynő a kamara előterjesztésére sajátkezűleg e szavakat írta: «Oly meghitt emberrel szemben, mint ez, nincs szükség ilyen óvintézkedésre, miért is a 3. és 4. ponttal nem kell őt oly szigorúan megkötni».²

¹ U. o. 1767. febr. 2.

² U. o. subd. 1. 1763. márc. (ein vertrauter man wie dieser braucht es keine solche Praecautionen, mit hin über die Article 3 und 4 nicht ihne so genau zu binden).

1767-ben azonban még kevesebb rokonszenvvel tekintett a magyar kamara KOLLÁRra, ki az 1764-iki diétán a nemesi adózás érdekében a királyi jogokért síkra szállt és magát a rendek előtt nem kevésbé gyűlöltté tette¹. GRASSALKOVICH, a magyar udvari kamara elnöke nem is késett felvilágosítani MÁRIA TERÉZIÁT, hogy óhajtásának megvalósítása, KOLLÁR kinevezése legyőzhetetlen akadályokba ütközik, mivel «a fatális diéta» óta KOLLÁR roppant népszerűtlenné vált a rendeknél. Másfelől meg SZENDREYt vette védelmébe a vádakkal szemben. Igaz ugyan, hogy a joghoz nem sokat ért, de szorgalma és hallgatagsága mintegy a levéltárigazgatóságra teremtették. Az egész kamarai tanács tanúságot tehet arról, hogy három év alatt többet tett a levéltár rendezése érdekében, mint RIBITS egész működése alatt.

A királynő nagyon megörülhetett annak, hogy kedvenc eszméje, a levéltár rendezése jó kezekbe került, mert nemcsak visszavonta előbbi óhajtását, hanem SZENDREYt előléptette, fizetését 2000 frtról 3000-re emelte. «SZENDREY annyira alkalmas személy — írja a királynő elhatározásában — hogy nemcsak mint levéltárnok maradjon meg, hanem az igazgatói fizetést is megérdemli, ő maga terjesszen fel egy helyettest, mert ő tudja legjobban megítélni, mi szükséges. KOLLÁRra még itt nagy szükségem van».²

SZENDREY javaslatára, hogy a levéltár rendezése megvalósítható legyen, erősen megszorították a személyzetet. Az eddigi egy regisztrátor és egy kancellista mellé három regisztrátort, három kancellistát és két gyakornokot neveztek ki, úgy hogy az igazgató tíz tisztviselővel rendelkezett. Allevéltárnok kinevezését SZENDREY nem tartotta szükségesnek³.

A meggyarapodott hivatalnoki karral a levéltár rendezése, amint a negyedévenként küldött jelentésekből látjuk, szépen haladt előre. Újabb státuszrendezés, a hivatalnoki kar meggyarapí-

¹ Munkái «De iure patronatus.» — Magyarország apostoli királyai törvényhozási jogának egyházi ügyekben kezdeteiről és folytonos gyakorlásáról.

² Hung. Cam. F. 12. 1767. Apr. — 18.

³ U. o. 1767. szept. 23.

tása akkor vált ismét szükségessé, mikor MÁRIA TERÉZIA alatt a jezsuitarend, majd fia alatt a többi rendek feloszlattak és levéltári anyaguk legnagyobb része a magyar kamarai levéltárba került. Egy 1784. jelentés szerint 348,587 darab irat és 690 kötet várt regisztrálásra. A munka végzésére a következő hivatalnoki kar volt rendelve:

		Fizetés	Összesen
Igazgató és levéltárnok		3000 frt	3000 frt
Allevéltárnok		1200 «	1200 «
6 registrans	} 2 à	1000 «	2000 «
		800 «	1600 «
		700 «	1400 «
8 indicans	} 4 à	600 «	2400 «
		500 «	2000 «
2 cancellista	à	400 «	800 «
3 accessista	} 2 à	350 «	700 «
		1 à	300 «

A levéltári hivatalnokok összes fizetése 15.400 frt,¹ ami ha a pénz akkori értékét tekintjük, igen nagy áldozatkészségről és a levéltári ügy fontosságának felismeréséről tesz bizonyosságot. Ily nagy hivatalnoki karral SZENDREY, de még inkább utódja, TERSTYÁNSZKY igazgatása alatt a levéltár nemcsak Magyarország, hanem az egész monarchia legjobb karban tartott levéltárává lett, melyről, mikor 1799-ben az érdemekben dús TERSTYÁNSZKY nyugalomba vonulása után az igazgatói állás betöltéséről volt szó, azt írja a magyar udvari kamara feleiterjesztésében: «A magyar királyi kamarai levéltárat oly becsben kell tartani, mint egy *drága ékszert*, azért e kormányzéknek arra kell ügyelni, hogy a levéltári igazgatói állásba gyakorlott, a levéltári szolgálatban és a magyar jogban jártas, arra való egyén kerüljön és ilyen ember gondjaira bízuk ezt a *drága kincset*.»²

ECKHART FERENC.

¹ Közös p. u. ltár. Hung. 1784. Nr. 933 és 3616.

² U. o. Hung. Cam. F. 12. 1799. Dec. — 114.

MAGYAR SZÉPIRODALOM IDEGEN NYELVEN A M. N.
MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

(Hetedik közlemény.)

140. Dichtungen von Alexander Petöfi. Aus dem Ungarischen, in eigenen und fremden Übersetzungen herausgegeben von Karl Maria Kertbeny. Mit einem Vorwort von Friedrich Bodenstedt. Leipzig. F. A. Brodthaus. 1858.

8-r. XXII, 592 l. Nyomtatta ugyanaz. Tartalma: I. Volkslieder. 1. Was nützt es. (Mi haszna, hogy a csoroszlya.) — 2. Viele gehn und ziehn. (Járnak, kelnek sokan az erdőben.) — 3. Hortobágyer Wirthin. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 4. Die Küche betrat ich. (Befordultam a konyhára.) — 5. Es reift bereits. (Érik a gabona.) — 6. Zu verbieten. (A virágnak megiltani nem lehet.) — 7. Stehe hier am Kreuzweg. (Keresztúton állok.) — 8. Zum Begräbniss. (Temetésre szól az ének.) — 9. Der Schnee ist glatt. (Sikos a hó, szalad a szán.) — 10. Gott strafe alles. (Lánggal égő teremtette.) — 11. Träum' ich oder wach' ich? (Álmodom-e?) — 12. Der Mond erscheint. (Kél a hold, a nap lovagja.) — 13. Nichts And'res. (Nem tesz föl a lány magában egyebet.) — 14. Regen fällt. (Esik, esik, esik.) — 15. Ich schaue nicht. (Nem nézek én, minek néznék az égre?) — 16. Der Strauss an meiner Mütze. (Árvalyányhaj a süvegem bokkrétája.) — 17. O selige Nacht! (Boldog éjjel.) — 18. Ich schaue hinaus. (Kinézek én, benéz a hold.) — 19. Im Dorfe die Gasse entlang. (A faluban utcahosszat.) — 20. Hejh, Büngözsdi Bandi. — 21. Komm', lasse satteln! (Gyere lovam.) — 22. Geboren auf der Puszta. (Pusztán születtem.) — 23. Hejh, diese Welt. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 24. Was fließt dort. (Mi foly ott a mezőn.) — 25. Ich freite gern Dich. (Elvonnélek én.) — 26. Kleine Braut. (Kis menyecske.) — 27. Falb ist meines Pferdes Farbe. (Paripámnak az ő színe fakó.) — 28. Schon lässt die Blume Blätter fallen. (Hull a levél a virágról.) — 29. Faste gar kurz nun. (Rövidre fogtam a kantárszárát.) — 30. Ach! ich bin verliebt. (Szerelmes vagyok én.) — 31. Bin verliebt ich, oder? (Szerelmes vagyok én?) — 32. Der Strauch erzittert, weil. (Reszket a bokor.) — 33. Dort unter'm grünen Baume. (Zöld leveles, fehér.) — 34. Fliegt die Wolke. (Száll a felhő magasan.) — 35. Mit Rosen der Liebe ist. (Szerelemnek rózsákkal.) — 36. Lang' verhallte schon der Abendglocke Klang. (Rég elhűzták az esteli harangot.) — 37. Dort auf dem Hügel. (Rózsabokor a domboldalon.) — 38. Warmer Mittag. (Meleg dél van.) — II. Volksromanzen. 39. Das gestohlen' Ross. (Lopott ló.) — 40. Der Juhász. (Megy a juhász)

számáron.) — 41. Die Wirthin. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 42. Der Betyár. (Gyors a madár, gyors a szélvész.) — 43. Der Richter. (Biró, bíró, hivatalod.) — 44. Der Béres. (A kis béres.) — 45. Schenkenbild. (Falu végén kurtakocsmá.) — III. Schenkenbuch. 46. Philisterrundgesang. (Kördal.) — 47. Zeche! (Dinom-dánom.) — 48. Trinken wir! (Igyunk.) — 49. Während des Gelages. (Ivasközben.) — 50. Erlauer Klänge. (Egri hangok.) — 51. Der Rausch für's Vaterland. (Részegség a hazáért.) — 52. Nach einer Zeche. (Dáridó után.) — 53. Nach Tische. (Ebéd után.) — 54. Wunsch. (De már nem tudom, mit csináljak.) — 55. Was spricht der Weise? (Mit szól a bölcs?) — 56. Des Sonnengott's Eheleben. (A nap házassége.) — 57. Dichter und Rebe. (A költő s a szőlővessző.) — 58. Herr Dase. (Orbán.) — 59. Übers Ziel geschossen! (Felsülés.) — 60. An mein Glas. (Poharamhoz.) — 61. Gleichniss. (Van a nagy alföldön csárda sok.) — 62. Patriotienlied. (Rég veri már a magyart a teremtő.) — 63. Wandlung. (Változás.) — IV. Gestalten. 64. Das Tintenglas. (A tintás üveg.) — 65. Der Volksdichter Csokonai. (Csokonai.) — 66. Meister Pál. (Pál mester.) — 67. Junker Pinty. (Pinty úrfi.) — 68. Meister Ambrus. (Ambrus gazda.) — 69. Der alte Herr. (Az öreg úr.) — 70. Wanderleben. (Vándorélet.) — 71. Das Ochsenviergespann. (A négyökrös szekér.) — 72. Muhme Sári. (Sári néni.) — 73. Der gute Lehrer. (A jó tanító.) — 74. Der Wanderbursche. (A vándorlegény.) — 75. Sucht nur zu! (Kinn a ménes, kinn a pusztán.) — 76. Herr Paul Pató. (Pató Pál úr.) — V. Cypresenblätter. (Cypruslombok.) — 77. Will gestehen. (Elmondom, mit eddig.) — 78. Sah zwei lange Tage. (Láttam két hosszú nap.) — 79. Weh, wie traurig tönt dies Läuten! (Jaj, be bús ez a harangszó!) — 80. Hät' ich das blondgelockte, schöne Kind. (Ha életében nem szerettem volna.) — 81. Du warst ja meine einz'ge Blume. (Te voltál egyetlen virágom.) — 82. Wo bist du, alter Frohsinn. (Hol vagy te, régi kedvem.) — 83. Komm Frühling, komm! (Jöj tavasz, jöj.) — 84. Ich bin an ihrem Grab gestanden. (Áltam sírhalma mellett.) — 85. Unsre alte Erde. (Játszik öreg földünk.) — 86. Welch zaubervoller Ton! (Mi bűvös-bájos hang.) — VI. Liebesperlen. (Szerelem gyöngyei.) 87. Es sehnet mich, zu lieben neuerdings. (Szeretnék már szeretni újólag.) — 88. Welche Mainacht. (Éj van.) — 89. Jener war ja nie verliebt. (Sohasem volt az szerelmes.) — 90. Jenen Strauss, den du mir jüngst gegeben. (A bokrétát, melyet.) — 91. Ich will ein Baum sein. (Fa leszek, ha...) — 92. Wenn aus deinem Fensterchen du blickest. (Ablakodból.) — 93. Mädchen, als wir jüngst zusammen gingen. (Lyányka, mikor.) — 94. Theurer Doctor! (Drága orvos úr.) — 95. Seit ich in Liebe bin gefallen. (Amióta szerelemben.) — 96. Würde Gott zu mir wohl also sprechen. (Ha az isten.) — 97. Ei, herab vom Haupt. (Félre mostan, félre a fejemről.) — VII. Sternenlose Nächte. (Felhők.) 98. Ich weine nicht. (Nem sírok én.) — 99. Ich möchte lassen. (Szeretném itthagyni.) — 100. Im Rücken der Vergangenheit. (Mögöttem a múlt.) — 101. Es fliegen unsre Hoffnungen. (Szállnak reményeink.) — 102. Vom Mädchen musst' ich scheiden. (Elváltam a lyánykától.) — 103. Ich hatte Freunde. (Voltak barátaim.) — 104. Erinnerung. (Emlékezet.) — 105. Was ist Ruhm? (Mi a dicsőség?) — 106. O Hoffnung! (Mi a remény?) — 107. Was ist der

Kummer? (A bánat?) — 108. Trüb flackert. (Gyertyám homályosan lobog.) — 109. Die Freunde gingen. (A hűtlen barátokhoz.) — 110. Das Herz erfriert. (Megfagy a szív.) — 111. Inmitt' der Ebene. (Itt állok a róna közepén.) — 112. Entrisse man. (Ha a sírban.) — 113. Ertrag' gleichmässig. (Viseléd egyformán.) — 114. O Jugend. (Te ifjúság.) — 115. Dass meine Freunde ihr. (Barátim vagytok.) — 116. O lächelt doch. (Mosolyogjatok rám.) — 117. Der Kön'ge König. (Mulandóság.) — 118. Wie läuft der Mensch. (Mint lótfut a boldogság.) — 119. Der Traum. (Az álom.) — 120. O Weltgeschichte. (Világtörténet.) — 121. Wie lustig ist die Welt. (Milyen víg a világ.) — 122. Was ist denn dieser Ruhm. (Hír.) — VIII. Naturbilder. 123. Im Lenze. (Mi kék az ég!) — 124. Der Abend. (Est.) — 125. Das ungarische Flachland. (Az alföld.) — 126. Die Ruinen der Csárda. (A csárda romjai.) — 127. Auf der Ebene von Heves. (A hevesi rónán.) — 128. Die Stadt verliess ich endlich. (Elhagytam én a várost.) — 129. Im Walde. (Erdőben.) — 130. Wanderlust. (Ez már aztán az élet.) — 131. Theissbild. (A Tisza.) — 132. Die Wolken. (A Felhők.) — 133. Der Storch. (A gólya.) — 134. Die wüste Csárda. (Kutyakaparó.) — 135. Kleinkumanien. (Kis-Kúnság.) — 136. Die Puszta des Winters. (A puszta télen.) — 137. Winterwelt. (Téli világ.) — 138. An den Lenz 1849. (A tavaszhoz.) — 139. Pflanzet Blumen auf mein Grab! (A virágok.) — 140. Die Nacht und der Mond. (Az éj.) — IX. Dritter Liebe Blüten. 141. Das gute Herz. (Most kezdem én még csak ismerni.) — 142. Ständchen. (Ereszkedik le a felhő.) — 143. Liebesmacht. (Az én képzeletem nem.) — 144. Unendlich. (Te vagy, te vagy, barna kislány.) — 145. Vorschlag. (Te a tavaszt szereted.) — 146. Hoffnung. (Nem csoda, ha újra élek.) — 147. Im letzten Augenblicke. (Szeretsz tehát.) — 148. In der Scheidenacht. (Világoskék a csillagos éjszaka.) — 149. Der Schatz. (Volt egy szegény fiú.) — 150. Jubel! (Mikor a lánc lehull.) — 151. Blühend im Herzen. (Busúlnak a virágok.) — 152. Ahnung. (Véres napokról álmodom.) — 153. Doppelte Gefühle. (Nem ért engem a világ.) — X. Tage des Glückes. 154. Am fünften August. (Augusztus 5-én.) — 155. Nach der Trauung. (Ilyen óriást, mint.) — 156. In den Flitterwochen. (Amióta én megházasodtam.) — 157. Freudige Bescheidenheit. (Jó költőnek tartanak.) — 158. Ursache und Wirkung. (Dicsérsz, kedves.) — 159. Unsterblichkeitsgewissheit. (Szép napkeletnek.) — 160. Ein Ahnen! (Szeptember végén.) — 161. Ruhe des Glück's. (Csendes tenger rónaságán.) — 162. Bitte. (Mosolyogj rám.) — 163. Beim heimwärts wandern. (Jó ideje lement a nap.) — 164. Von Lieben rings umgeben. (Szerelemnek rózsafája.) — 165. Wünsche. (Szeretek én, szeretlek téged.) — 166. Sichere Überzeugung. (Ilyen asszony való nékem.) — 167. Mein Weib und mein Schwert. (Feleségem és kardom.) — 168. In Gross-Károly. (Nagy-Károlyban.) — 169. Im Herbste. (Itt van az ősz, itt van újra.) — 170. In Erdőd. (Elpusztuló kert ott a vár alatt.) — 171. Mannheit. (Itt benn vagyok a férfikor nyarában.) — 172. Bei Geburt eines Sohnes. (Fiam születésére.) — 173. Wie soll ich dich nur nennen? (Minek nevezzélek?) — 174. Drei Vögel. (Három madár.) — XI. Rhapsodien. 175. Mein Kummer und meine Freude. (Búm és örömem.) — 176. Meine Phantasie. (Képzetem.) — 177. Beim Tode

von Peter Vajda. (Vajda Péter halálára.) — 178. Der Wahnsinnige. (Az őrült.) — 179. Nachtigallen und Lerchen. (Csalogányok és pacsirták.) — 180. Nur im Gedanken! (Egy gondolat bánt engemet.) — 181. Das Reich der Liebe. (A szerelem országa.) — 182. Homer und Ossian. (H. és O.) — XII. Wolken.¹ 183. In der Heimat. (Hazámban.) — 184. Die erste Rolle. (Első szerepem.) — 185. In der Wildniss. (Vadonban.) — 186. Meine Braut. (Az én mátkám.) — 187. Betrachtungen. (Merengés.) — 188. Zahn für Zahn. (Szeget szeggel.) — 189. Auf dem Wasser. (Vizen.) — 190. Ein Vorsatz, der in Rauch aufging. (Füstbe ment terv.) — 191. Schwarzes Brot. (Fekete kenyér.) — 192. Ein Abend daheim. (Egy estém otthon.) — 193. Einsamkeit. (Magány.) — 194. Meine Nächte. (Éjszakáim.) — 195. Theaterkritik. (Színbírálat.) — 196. An Gabriel Egressy. (Egressy Gáborhoz.) — 197. An Balthasar Adorján. (Adorján Boldizsárhoz.) — 198. Sein oder Nichtsein. (Költő lenni vagy nem lenni.) — 199. Winternacht. (Téli éj.) — 200. Quelle und Fluss. (Forrás és folyam.) — 201. Der gute alte Wirth. (A jó öreg kocsmáros.) — 202. Mein Gebet. (Imádságom.) — 203. Ich und die Sonne. (Én és a nap.) — 204. Jeder Blume. (Minden virágnak.) — 205. Wolken gleich am Sommerhimmel. (Mint felhők a nyári égen.) — 206. Um Weihnacht. (Karácsonkor.) — 207. Stammbuchblatt. (E. R. kisasszony emlékkönyvébe.) — 208. An ein junges Mädchen. (O. B. kisasszonyhoz.) — 209. Im Grase liegend. (A csillagos éj.) — 210. An Michael Tompa. (Tompa Mihályhoz.) — 211. Elegie des Mondes. (A hold elegiája.) — 212. Das Wiegenlied. (Szülőföldemen.) — 213. Fahrt auf der Eisenbahn. (Vasuton.) — 214. Mein Zorn. (A haraghoz.) — 215. Mein Pegasus. (Az én pegasusom.) — 216. Zu Fusse und zu Wagen. (Hintón és gyalog.) — 217. An Johann Arany. (Arany Jánoshoz.) — 218. Die Poesie. (A költészet.) — 219. Bei Rózsavölgyi's Tod. (R. halálára.) — XIII. Dem Vaterlande. 220. Zwei Wanderer. (Két vándor.) — 221. Sylvester 1844. (Bucsú 1844-től.) — 222. Der Edelmann. (A nemes.) — 223. An manche Ungarn im Auslande. (A külföld magyarjaihoz.) — 224. Von der Heimat. (A hazáról.) — 225. Geschichte dreier Herzen. (Három szív története.) — 226. Die Kette. (A bilincs.) — 227. Die ungarische Nation. (A magyar nemzet.) — 228. Die ungarische Nation. (A magyar nemzet 1847.) — KERTBENY: Alexander Petőfi. Ein Dichterbild. (Életrajz.) — Bettina ARNIE: Petőfi dem Sonnengott. (Költemény.) — Thalés BERNARD: A. Petőfi. (Francia költemény.) Az Anhang szerint a 3., 9., 10., 19., 20., 22., 38., 39., 42., 47., 48., 51., 52., 54., 61., 94., 99., 190., 210. sz. a. felsorolt versek Adolf DUX fordításának, a 60., 124. és 126. vers Moritz HARTMANN és Friedrich SZARVADY fordításának s a 186. vers SZARVADY fordításának felhasználásával készültek, míg a 223. sz. vers fordítása teljesen Adolf DUX munkája. Verses fordítások. Jelzete: P. o. hung. 1252 f.

¹ Nem azonos a Felhők c. ciklussal.

440a) Alexander Petöfi's Dichtungen. Nach dem Ungarischen, in eignen wie fremden Übersetzungen gesammelt von R. M. Kertbeny. Stereotyp-Ausgabe. Berlin, A. Hofmann & Comp. 1860.

8-r. XIV, 138 l. Nyomtatta Giesecke & Devrient, Leipzig. Életrajzi bevezetéssel és könyvészeti függeléssel. Tartalom: 1. Mein Pegasus. (Az én Pegasusom.) — 2. Meine Lieder. (Dalaim. Ford. VASFI és BENKŐ.) — 3. Meine Phantasie. (Képzetem.) — 4. Hejh, diese Welt. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 5. Der Strauch erzittert. (Reszket a bokor, mert.) — 6. Im Dorfe die Gasse entlang. (A faluban utcahosszat. Ford. A. DUX.) — 7. Regen, Blitz und Donner. (Esik, esik, esik. Új ford.) — 8. Die Küche betrat ich. (Befordultam a konyhába.) — 9. Gott strafe alles. (Lánggal égő teremtette. Ford. A. DUX.) — 10. Toast. (Élet, halál.) — 11. Trinken wir! (Igyunk. Ford. DUX.) — 12. Dichter und Rebe. (A költő és a szőlővessző. Ford. F. BODENSTEDT.) — 13. Herr Blase. (Orbán.) — 14. Übers Ziel geschossen. (Felsülés.) — 15. An mein Glas. (Poharamhoz. Ford. HARTMANN és SZARVADY.) — 16. Gleichniss. (Van a nagy alföldön csárda sok.) — 17. Der Grossknecht. (A kisbéres.) — 18. Schenkenlied. (Falu végén kurta kocsmá.) — 19. Muhme Sári. (S. néni.) — 20. Der gute Lehrer. (A jó tanító.) — 21. Zweite Liebe. (Sírba tették.) — 22. Würde Gott zu mir wohl also sprechen. (Ha az isten.) — 23. Gleichniss. (A dal.) — 24. Sternlose Nächte. (Felhők: II., VII., IX., XX., XXII. Gyertyám homályosan lobog; A hűtlen barátokhoz; Felhők: L., Hir.) — 25. Ungarn. (A magyar nemzet c. vers 7—8. sora.) — 26. Die Ruinen der Csárda. (A csárda romjai. Ford. HARTMANN és SZARVADY.) — 27. Auf der Ebene von Heves. (A hevesi rónán. Ford. Alfred MEISSNER.) — 28. Der Storch. (A gólya.) — 29. Die wüste Csárda. (Kutyakaparó.) — 30. Die Wolken. (A felhők. Ford. DUX.) — 31. Theissbild. (A Tisza. Ford. u. a.) — 32. Die Puszta des Winters. (A puszta télen.) — 33. Winterwelt. (Téli világ.) — 34. Die Nacht und der Mond. (Az éj.) — 35. Liebesmacht. (Az én képzeletem nem.) — 36. Ursachen und Wirkung. (Dicsérsz kedves.) — 37. Unsterblichkeitsgewissheit. (Szép napkeletmek.) — 38. Mein Weib und mein Schwert. (Feleségem és kardom. Ford. VASFI és BENKŐ.) — 39. Drei Vögel. (Három madár.) — 40. Das Reich der Liebe. (A szerelem országa.) — 41. Ein Vorsatz, der in Rauch aufging. (Füstbe ment terv.) — 42. Stammbuchblatt. (E. R. kisasszony emlékkönyvébe.) — 43. Theaterkritik. (Szinbirálat.) — 44. An Gabriel Egressy. (E. Gáborhoz. Ford. A. DUX.) — 45. Bei Rózsavölgyi's Tod. (R. halálára.) — 46. Geschichte dreier Herzen. (Három szív története. Ford. VASFI és BENKŐ.) — 47. Von der Heimath. (A hazáról.) — 48. Der Königsschwur. (A király esküje. Ford. VASFI és BENKŐ.) — 49. Der König und sein Diener. (A király és a hóhér. Ford. u. a.) — 50. Zwei Wanderer. (Két vándor. Ford. u. a.) — 51. An manche Ungarn im Auslande. (A külföld magyarjaihoz. Ford. u. a.) — 52. An die Gräfinen von Bathyhány und Károlyi. (B. és K. grófnék. Ford. u. a.) — 53. Das Meer hat sich erhoben. (Föltámadott a tenger. Ford. u. a.) — 54. Die herabgestürzte Säule. (A ledőlt szobor. Ford. u. a.) — 55. Der alte Fahnenträger. (A vén zászlótartó. Ford. u. a.) — 56. Bei Geburt meines

Sohnes. (Fiam születésére. Ford. u. a.) — 57. Still ist Europa. (Európa csendes, újra csendes. Ford. u. a.) — 58. Das Höchste. (Szabadság, szerelem.) — 59. Zauberaura. (Tündérálom.) — 60. Der Liebe Fluch. (Szeralem átka.) — 61. Maria Szécsi. (Sz. Mária.) — 62. Der Führer Lehel. (Lehel vezér. I. ének, 1—36. szak.) — 63. Meine Lieder. (Dalaim, a 2. sz. a. lenyomatott fordítástól eltérő kidolgozás.) — 64. In ihren Augen. (Látom kelet leggazdagabb viránya.) — 65. Dem kleinen Laci Arany. (A. L.-nak.) — 66. Drei Söhne. (Három fiú.) — 67. Zerlumpte Helden. (Rongyos vitézek.) — 68. Liebeslied. (Pusza föld ez, ahol most járok.) Verses fordítások. Jelzete: P. o. hung. 1252 k.

440b. Hundertsechzig Iyrische Dichtungen von Alexander Petöfi. Aus dem Ungrischen im Verhältnisse der Originale übersezt von K. M. Kertbeny. Vierte, völlig neu bearbeitete, durch zahlreiche jetzt zum erstenmale übersezte Gedichte, vermehrte Auflage. Elberfeld und Leipzig. 1866. Druck und Verlag von Sam. Lucas.

8-r. (4), 244 l. Tartalom: Alexander Petöfi. — P. und Kertbeny. — P. in der Weltliteratur. — I. Buch. Stunden des Bewusstseins. 1. Mein Pegasus. (Az én pegasusom.) — 2. Meine Fantasie. (Képzetem. Új átdolg.) — 3. Meine Lieder. (Dalaim. Új átdolg.) — 4. Zerlumpte Helden. (Rongyos vitézek. Új ford.) — 5. Die Poesie. (A költészet.) — 6. Elegie des Mondes (A hold elegiája. Új átdolg.) — 7.* Die ungarischen Dichter. (A magyar politikusokhoz.) — 8.* An Johann Arany. (Arany Jánoshoz.) — 9.* Am Sylvester 1848. (Az év végén.) — II. Buch. Lieder im Volkston: 10. Traum' ich oder wach ich? (Álmodom-e? Új átdolg.) — 11. Es reift bereits. (Érik a gabona. Új átdolg.) — 12. Diese Welt. (Ez a világ, amilyen nagy. Új átdolg.) — 13. Was fließt dort? (Mi foly ott a mezőn. Új átdolg.) — 14.* Sieh' den Bach. (Tedd le bojtár a subádat. 2—5. versszak.) — 15.* Vögel hat's. (Az erdőnek madara van.) — 16. Jüngst ich hin. (Befordultam a konyhára. Új ford.) — 17. Es regnet, regnet. (Esik, esik, esik.) — 18. Dort unterm Baum. (Zöld leveles, feje. Új átdolg.) — 19. Der Strauch erzittert. (Reszket a bokor, mert.) — 20. Fliegt die Wolke. (Száll a felhő.) — 21. Nichts andres. (Nem tesz föl a lány magában egyebet. Átdolg.) — 22. Nicht verbietbar ist's. (A virágnak megtiltani nem lehet. Átdolg.) — 23. Steh' am Kreuzweg. (Keresztúton állok. Átdolg.) — 24. Zum Begräbniss. (Temetésre szól az ének. Átdolg.) — 25. Im Dorfe. (A faluban utcahosszat. Átdolg.) — 26. Gott schlage. (Lánggal égő teremtette! Új átdolg.) — 27. Komm, lasse satteln Dich. (Gyere lovam.) — III. Buch. Volksromanzen: 28. Das gestohlene Ross. (Lopott ló. Átdolg.) — 29. Der Schaafhirt. (Megy a juhász számaron. Teljesen átdolg.) — 30. Die Wirthin. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 31. Der Vagabund der Heide. (Gyors a madár, gyors a szélvész.) — 32. Der Richter. (Bíró, bíró hivatalod.) — 33. Der Grossknecht. (A kisbéres.) — 34. Ungarische Art. (Falu végén kurta kocsmá.) — 35. Meister Pál. (P. mester. Át-

* A csillaggal megjelölt költeményeket itt fordította le először KERTBENY.

dolg.) — 36. Muhme Sári. (S. néni.) — 37. Das Ochsenviergespann. (A négy-
 ökrös szekér.) — 38.* Begegnung auf der Puszta. (Pusztai találkozás.) — 39.
 Herr Paul Pató. (P. Pál úr. Átdolg.) — IV. Buch. Aus Zypressenblättern von
 Etelka's Grab: 40. Hätt' ich. (Ha életében nem szerettem volna. Átdolg.) —
 41. Du warst ja. (Te voltál egyetlen virágom.) — V. Buch. Aus den «Liebes-
 perlen»: 42. Meine erste Liebe. (Első szerelmem. Átdolg.) — 43. Bin ver-
 liebt ich oder. (Szerelmes vagyok én. 1. átdolg.) — 44. Bin verliebt ich.
 (Szerelmes vagyok én. 2. átdolg.) — 45.* Möchte sein ich. (Lennék én
 folyóvíz.) — 46. Ich will ein Baum sein. (Fa leszek, ha. Átdolg.) — 47. Je-
 nen Strauss. (A bokrétát, melyet.) — 48. Jener war ja nie verliebt. (Sohasem
 volt az szerelmes. Teljesen átdolg.) — 49. Theurer Doctor. (Drága orvos úr.
 Átdolg.) — 50. Würde Gott. (Ha az isten.) — VI. Buch. Aus dem «Schen-
 kenbuch»: 51. Wie glücklich. (Élet, halál.) — 52. Trinken wir! (Igyunk!
 Átdolg.) — 53. Der Rausch fürs Vaterland. (Részegség a hazáért. Átdolg.) —
 54. Wunsch. (De már nem tudom, mit csináljak.) — 55. Nach einer Zeche.
 (Dáridó után. Átdolg.) — 56. Dichter und Rebe. (A költő s a szőlővessző.
 Teljesen átdolg.) — 57. Gleichniss. (Van a nagy alföldön csárda sok.) — 58.
 Herr Dose. (Orbán.) — 59. Über's Ziel geschossen. (Felsülés. Teljesen át-
 dolog.) — 60. Wandlung. (Változás, 1845. Teljesen átdolg.) — VII. Buch. Aus
 den «Sternenlosen Nächten»: 61. Was ist der Ruhm? (Mi a dicsőség?) —
 62. Leben, Tod. (Ujjonnan visszajött a régi baj. 2. versszak 7—8. sor.) —
 63. Kummer, Freude. (A bánat? egy nagy ocean.) — 64. Erinnerung! (Emléke-
 zet.) — 65. Hoffnungen. (Szállnak reményink. Átdolg.) — 66. Liebe. (Meg-
 fagy a szív, ha nem szeret.) — 67. Herzen. (Ha a sírban.) — 68. Freund-
 schaft. (Gyertyám homályosan. Átdolg.) — 69. Beruhigung. (A dal.) —
 VIII. Buch. «Blüthen dritter Liebe»: 70. Liebesmacht. (Az én képzeletem nem.
 Átdolg.) — 71. Ständchen. (Ereszkedik le a felhő. Teljesen átdolg.) — 72. Im
 ihren Augen. (Látom kelet leggazdagabb virányit.) — 73. Im Wandern.
 (Puszta föld ez, ahol most járok.) — 74. Letzte Hoffnung. (Te vagy, te vagy.
 I. versszak. Átdolg.) — 75. Vorschlag. (Te a tavaszt szereted. Átdolg.) —
 76. Im letzten Augenblicke! (Szeretsz tehát? Átdolg.) — IX. Buch. Aus den
 «Tagen des Eheglücks»: 77. In den Flitterwochen. (Amióta én megházasod-
 tam. Átdolg.) — 78.* Liebste, ach, ich lieb' Dich! (Szeretek, kedvesem.) —
 79. Wie soll ich wohl Dich nennen? (Minek nevezzelek? Átdolg.) — 80. Drei
 Vöglein. (Három madár. Átdolg.) — 81. Unsterblichkeitsgewissheit. (Szép
 napkeletnek. Átdolg.) — 82. Freudige Bescheidenheit. (Jó költőnek tartanak.
 Átdolg.) — 83. Im Garten. (Ti ákácfa a kertben. Átdolg.) — 84. Mein Weib und
 mein Schwert. (Feleségem és kardom. Új ford.) — 85. Mannheit. (Itt benn vagyok
 a férfikor nyarában. Teljesen átdolg.) — 86.* Aus der Ferne. (Válasz kedve-
 sem egy levelére. 1—8. versszak.) — 87.* Selbstbeschränkung. (Válasz kedve-
 sem egy levelére. Utolsó 4 sor.) — 88.* Liebeswonne. (Szerelemnek rózsá-
 fája.) — 89. Rückblick. (Ózsi éj.) — 90. Ahnung. (Véres napokról álmodom.
 Átdolg.) — 91. Bei der Geburt meines Sohnes. (Fiam születésére. Átdolg.) —
 X. Buch. Aus den «Naturbildern»: 92. Ungarn. (A magyar nemzet. 7—8. sor.
 Új ford.) — 93. Die Stadt verliess ich. (Elhagytam én a várost.) — 94. Im

Walde. (Erdöben. Átdolg.) — 95. Auf der Ebene von Heves. (A hevesi rónán.) — 96. Die Nacht und der Mond. (Az éj.) — 97. Einem Mädchen ins Album. (E. R. kisasszony emlékkönyvébe. Átdolg.) — 98. Die Theiss. (A Tisza. Új és teljes ford.) — 99. Klein-Kumanien. (Kis-Kúnság.) — 100. Der Storch. (A gólya.) — 101. Die Ruinen der Tschárda. (A csárda romjai.) — 102. Die wüste Tschárda. (Kutyakaparó.) — 103. Die Puszta des Winters. (A puszta télen.) — 104. Winterabende. (Téli esték.) — 105.* Der Wind. (A szél.) — 106.* Der alte Turm. (A csonka torony.) — 107.* Des Bettlers Grab. (A koldus sírja.) — 108.* Abenddämmerung. (Alkony.) — 109.* Lenzlerchen. 1849. (Pacsirtaszót hallok megint.) — 110.* Das Schlachtfeld im Lenze. (Ki gondolná, ki mondaná.) — 111. An den Lenz 1849. (A tavaszhoz.) — XI. Buch. Aus den «Wolken»: 112. Wolken gleich am Sommerhimmel. (Mint felhők a nyári égen.) — 113. Jeder Blume. (Minden virágnak.) — 114. In der Heimath. (Hazámban. Átdolg.) — 115. Ein Vorsatz, der in Rauch aufging. (Füstbe ment terv. Új átdolg.) — 116. Schwarzes Brot. (Fekete kenyér.) — 117. Das Wiegenlied. (Szülőföldemen. Új ford.) — 118. Auf dem Wasser. (Vizen.) — 119. Die erste Rolle. (Első szerepem. Újra átdolg.) — 120. Theaterkritik. Szinbirálat.) — 121.* Buntés Leben. (Tarka élet.) — 122.* Liebe. (A szerelem.) — 123.* Faust. (?) — 124.* Der Mensch. (Az ember.) — 125.* Licht, nur Licht! (Világosságot.) — 126.* Rath der Mutter. (Az árva lány. III. rész, 3—5. versszak.) — 127.* An Etelka Egressy. (E. Etelke.) — 128. An Gabriel Egressy. (E. Gáborhoz.) — 129. Bei Michae Tompa. (T. Mihálynál.) — 130. An Johann Arany. (A. Jánosnak. Átdolg.) — 131. An Laczi Arany. (A. Laczinak. Átdolg.) — 132. Bei Rózsavölgyi's Tod. (R. halálára.) — 133.* Beim Tode der Eltern. (Szüleim halálára.) — 134. Homer und Ossian. (H. és O.) — 135. Fahrt auf der Eisenbahn. (Vasúton. Átdolg.) — 136. Ich und die Sonne. (Én és a nap. Átdolg.) — XIII. Buch. Aus «Leier und Schwert»: 137. Das Höchste. (Szabadság, szerelem.) — 138. Zwei Wanderer. (Két vándor.) — 139. Von der Heimath. (A hazáról. Ford. VASFI és BENKŐ.) — 140.* Als Ungar. 1847. (Magyar vagyok.) — 141.* Hohnlied 1841 auf Österreich und Ungarn. (Okatootáia.) — 142. Geschichte dreier Herzen. (Három szív története.) — 143.* Schwert und Kette. (Kard és lánc.) — 144. Der Königsschwur. (A király esküje. Ford. VASFI és BENKŐ.) — 145. Drei Söhne. (Három fiú.) — 146.* Rákóczi's Grab. (A szent sír.) — 147. Nur ein Gedanke. (Egy gondolat bánt engemet.) — 148.* In's Feld. 1848. (Miért kísérsz. 2., 5., 6. versszak és Bucsó 3—4. versszak.) — 149.* Die Székler. (A székelyek.) — 150.* Ehrt die Gemeinen. (Tiszteljétek a közkatonákat.) — 151.* Rákóczi. — 152. Europa schweigt. (E. csendes.) — 153.* Schlachtbild 1849. (Csatadal.) — 154.* Leben oder Tod. (Élet vagy halál.) — 155.* Petőfi's Schwänenlied: In der Burg des Johann Hunyadi. (Vajda-Hunyadon.) Függlekűl a következő, PETŐFIT dicsőítő költemények: 1. ARANY János: Erinnerungen an A. Petőfi 1—4. 2. SZÁSZ Károly: Petőfi's Wiege und Grab. 3. Bettina v. ARNIM: Petőfi an den Sonnengott. — 4. Thalès BERNARD: A. Petoefi. — 5. John BOWRING: Petoefi. — Bibliographie der Uebersetzungen nach Petőfi. — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 kc.

441. Alexander Petőfi's *Sprache Gedichte*. Erster (zweiter) Band. Deutsch von Theodor Opitz. Pest. 1864. Verlag von Gustav Heckenast.

8-r. Arckép, (8), 506; (8), 422 l. Nyomtatta Landerer u. Heckenast u. o. Acélmetszetű arckép BARABÁS rajza után metszette J. AXMANN. A lírai költeményeket tartalmazza évrendi egymásutánban. Az I. kötet az 1842—1846. évek terméséből ad 451 költeményt. A II. kötet az 1847—1849. évekből ad 190 költeményt. A fordítások PETŐFI Összes költeményei 2. kiad. 1848. és PETŐFI Újabb költeményei. 2. kiad. 1861. beosztását követik s az ezen kiadásokban foglalt összes eredeti lírai darabokat tartalmazzák, a Híres város az aafödön Kecskemét c. dal kivételével. Verses fordítások, fordítónak a magyarokhoz intézett ódájától bevezetve. Jelzete: P. o. hung. 1252 u.

(442. Petőfi, Gedichte. Deutsch von Hugo von Meißl. München. Verlag von S. Unflad. [1867].)

16-r. XIV, (2), 155 l. Nyomtatta C. G. Grohmann, Leipzig. Tartalma: Widmung (verses ajánlás 1867 tavaszáról keltezve). — 1. Die Nacht. (Az éj.) — 2. Trinke! (Igyunk!) — 3. Feuer! (Tűz!) — 4. Woher? (Mi lelt?) — 5. Einem Freunde ins Album. (A. B. emlékkönyvébe.) — 6. Des Ostens Gefilden. (Szép napkeletnek.) — 7. Winters Ende. (Tél végén.) — 8. Eisenbahnfahrt. (Vasúton.) — 9. Das Lied von der Geduld. (A türelemről.) — 10. Die Wolken. (A felhők.) — 11. An die Zeit. (Az időhöz.) — 12. Im Bergwerk. (Bányában.) — 13. Hinaus in's Freie! (Ki a szabadba!) — 14. An die Nachahmer. (Az utánozóhoz.) — 15. Weltschmerz. (Világgyűlölet.) — 16. Das Lied. (A dal.) — 17. Die Nätherin. (A varróleány.) — 18. Einem Buchhändler ins Album. (Egy könyvárús emlékkönyvébe.) — 19. An Frau L... (L... né.) — 20. An die treulosen Freunde. (A hűtelen barátokhoz.) — 21. Die beiden Liebesritter. (Szerelem vándorai.) — 22. Irgendwie. (Valahogy.) — 23. Sylvesternacht 1847. (Szilveszter éje 1847-ben.) — 24. Da draussen rauhe Herbstesnacht. (Hideg idő, hűs őszi éj.) — 25. Kaum dass es Morgen war... (Bucsu.) — 26. Wie möcht' ich weinen. (Elfojtott könnyek.) — 27. Gib mir zehn Paar Küsse gleich. (Tíz pár csókot egyvégből.) — 28. Schon ein Jahr... (Ma egy éve.) — 29. Wanderung durch die Puszta. (Puszta föld ez, ahol most járok.) — 30. Viel bessere Dichter gab's... (Voltak sokkal jelesebbek.) — 31. O frage, frag' mich nur... (Kérdezd: szeretlek-e?) — 32. Hoch vom Berge schau' ich nieder... (Hegyen ülök.) — 33. Selige Nacht. (Boldog éjjel.) — 34. Weismädchenhaar is'r's... (Árvalányhaj a süvegem bokrétaja.) — 35. Ach, jeder Blume... (Minden virágnak.) — 36. Abenddämmerung, (Alkony.) — 37. Längst im Dorf die Abendglocke schon verklang. (Rég elhúzták az esteli harangot.) — 38. Hortobágyer Wirthin. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 39. Kirschen trägt der Baum wohl tausend schier. (Ezrivel terem a fán a meggy.) — 40. Das gestohlene Ross. (Lopott ló.) — 41. Der Wanderbursche. (A vándorlegény.) — 42. Ach, wer kann der Blume sagen: blühe nicht! (A virágnak megtiltani nem lehet.) — 43. Rosenstrauch schmiegt an den Hügel sich. (Rózsabokor a domboldalon.) — 44. Es regnet, es regnet, es regnet. (Esik,

esik, esik.) — 45. Ich will ein Baum sein... (Fa leszek, ha.) — 46. Denk ich an mein Lieb... (Ha én kedvesemről gondolkodom.) — 47. Der Strauch erzittert, denn. (Reszket a bokor.) — 48. Wundervolle, sternenhelle Mondschein-nacht. (Világoskék a csillagos éjszaka.) — 49. Melancholisch trüber Morgen. (Kellemetlen ősi reggel.) — 50. O, diese Welt, wie gross sie ist. (Éz a világ amilyen nagy.) — 51. Du güldnes Sternlein. (Fényes csillag.) — 52. Der Strauss, den, Mädchen, du mir jüngst gegeben... (A bokrétát, melyet.) — 53. Grausen Wettersturmes Donnerharfe. (Elnémult a fergeteg.) — 54. Du, nur du bist, braunes Mädchen. (Te vagy, te vagy, barna kislány.) — 55. Die Sonne. (A nap.) — 56. Wenn ich dich besitzen könnte, Mädchen. (Életem most.) — 57. Meine Lieder. (Dalaim.) — 58. An sie. (Hozzá.) — 59. Im Kahne. (Vizen.) — 60. Eitler Vorsatz. (Füstbe ment terv.) — 61. Auf den Tod meiner Eltern. (Szüleim halálára.) — 62. Todessehnsucht. (Halálvágy.) — 63. Der Wahnsinnige. (Az őrült.) — 64. Licht. (Világosságot!) — 65. Der letzte Mensch. (Az utolsó ember.) — 66. Homer und Ossian. (H. és O.) — 67. Das verwaiste Mädchen. (Az árva lány.) — 68. Ans Vaterland. (A hazáról.) — 69. Auf der Heimatserde. (Szülőföldemen.) — 70. An den Frühling. (A tavaszhoz.) — 71. Und wieder hör' ich Lerchengesang. (Pacsirtaszót hallok megint.) — 72. Wer glaubte wohl, wer sagte wohl. (Ki gondolná, ki mondaná.) — 73. O banger Gedanke... (Egy gondolat bánt engemet.) — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 d.

442a. Ugyanaz. Petőfi. Auswahl aus reiner Lyrik. Verdeutschet von Hugo von Meißel. Leipzig. Ch. C. Kollmann. [1871.]

16-r. XIV, 155 l. Nyomtatta C. G. Grohmann. Címnapkiadás, SZINNYEI nem ismeri.¹ A megjelenés évét HEINSIUS² nyomán adjuk. Jelzete: P. o. hung. 1252 i.

442b. Petőfi's ausgewählte Gedichte. Übersetzt von Hugo von Meißel. 2. verbesserte Auflage. München. Verlag des Bibliographisch-artistischen Institutes. É. n.

8-r. 80 l. Nyomtatta G. Schuh & Cie. Tartalma azonos az első kiadással, de több tekintetben javított fordításokkal. Jelzete: P. o. hung. 1254 j.

443. Alexander Petőfi. Von Theodor Opitz. Bern. 1868. Haller'sche Verlagshandlung.

8-r. VIII, 372 l. E kötet OPITZ 1864-ben megjelent kétkötetes fordítását szervesen kiegészíti. Tartalma: Petőfi's Leben (1—109. l.); továbbá a következő fordítások: 1. Salgó. — 2. Istók der Narr. (Bolond Istók.) — 3. Maria Széchy. (Széchy Mária.) — Patriotische und revolutionäre Lyrik. 3.* Im Vaterlande. (A hazában.)³ — 4.* An meinem Freund Wilhelm Kuppis. (K...

¹ Magyar írók VIII: 1068 h.

² Bücherlexikon. XV2: 291 l.

³ A *-gal megjelölt darabok már a Petőfi's Lyrische Gedichte c. gyűjteményben is megjelentek.

Vilmos barátomhoz.) — 5.* Ich. (Én.) — 6.* Patriotenlied. (Honfidal.) — 7. Die Gräfinnen Batthyányi und Károlyi. (B. és K. grófnék.) — 8.* Erlauer Klänge. (Egri hangok.) — 9.* An die Auslands-Magyaren. (A külföld magyarjaihoz.) — 10.* Warum ward ich geboren nicht zur Zeit. (Miért nem születtem ezer év előtt.) — 11.* Rausch für's Vaterland. (Részegség a hazáért.) — 12.* Laute und Schwert. (Lant és kard.) — 13.* Der Sohn des geknechteten Vaterlands. (Rabházának fia.) — 14.* Lange schlägt den Ungarn schon. (Rég veri már a magyart a teremtő.) — 15.* Ungarn. (Magyarország.) — 16.* Mein Gebet. (Imádságom.) — 17.* Vom Vaterland. (A hazáról.) — 18.* Diese Nacht hab' ich von Krieg geträumet. (Háborúval álmodám.) — 19.* Wenn Gott. (Ha az isten.) — 20.* Ein Wunder. (Isten csodája.) — 21.* Auf Peter Vajda's Tod. (V. P. halálára.) — 22.* Der Traum. (Az álom.) — 23.* O Schicksal, gib mir Raum. (Sors, nyiss nekem tért.) — 24.* Sklaverei. (Rabság.) — 25.* Ich liebe... (Szeretek én.) — 26.* Das Volk. (A nép.) — 27.* Die Kette. (A bilincs.) — 28.* In Siebenbürgen. (Erdélyben.) — 29.* Von blutigen Tagen träume ich. (Véres napokról álmodom.) — 30.* Es begreift die Welt mich nicht. (Nem ért engem a világ.) — 31.* Unsterblich ist die Seele. (Halhatatlan a lélek.) — 32.* Die ungarische Nation. (A magyar nemzet.) — 33.* Es quälet der Gedanke mich. (Egy gondolat bánt engemet.) — 34.* Meine Lieder. (Dalaim.) — 35.* Wenn Mann du bist, so sei Mann. (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 36.* Lied der Hunde. (Kutyák dala.) — 37.* Lied der Wölfe. (Farkasok dala.) — 38.* Die Dichter des XIX. Jahrhunderts. (A XIX. század költői.) — 39.* Ein heiliges Grab. (Szent sír.) — 40.* Magyar bin ich. (Magyar vagyok.) — 41.* An Ungarn's Jünglinge. (A magyar ifjakhoz.) — 42.* Misera plebs contribuens. (A nép nevében.) — 43.* Das Gericht. (Az ítélet.) — 44.* Mein erster Schwur. (Első esküm.) — 45.* Zerfetzte Helden. (Rongyos vitézek.) — 46.* Die verlassene Fahne. (Az elhagyott zászló.) — 47.* Die Maulhelden. (A szájhősök.) — 48.* An Gabriel Kazinczy. (K. Gáborhoz.) — 49.* An die ungarischen Politiker. (A magyar politikuskokhoz.) — 50. Auf der Ebene von Majtény. (A majtényi síkon.) — 51. In der Festung Munkács. (A munkácsi várban.) — 52.* Gibt es eine handvoll Erd'... (Van-e egy marok föld.) — 53.* Auf Rózsa-völgyi's Tod. (R. halálára.) — 54.* Der Gott der Ungarn. (A magyarok istene.) — 55.* Die herabgefallene Säule. (A ledőlt szobor.) — 56.* Hunyady László. — 57.* An die Reichsversammlung. (Az országgyűléshez.) — 58.* Warum versperret Ihr die Strasse mir? (Miért zárjátok el az utamat?) — 59.* Was denn singt Ihr noch, Ihr sanften Dichter? (Mit daloltok még, ti jámbor költők.) — 60. Auf, Ungar! (Nemzeti dal.) — 61. Der 15. März 1848. (15-ik március 1848.) — 62. Das Meer hat sich empöret. (Föltámadott a tenger.) — 63. Wir reden wieder. (Megint beszélünk s csak beszélünk.) — 64. Der feige Schlag, die Krüppelseelen. (A gyáva faj, a törpe lelkek.) — 65. An Vörösmarty. (V.-hoz.) — 66. Abschied. (Bucsu.) — 67. Ehret die gemeinen Krieger. (Tiszteljétek a közkatónákat.) — 68. Auf! (Föl!) — 69. An die Nation. (A nemzethez.) — 70. Leben oder Tod. (Élet vagy halál.) — 71. Der alte Fahnenträger. (A vén zászlótartó.) — 72. Schlachtlied.

(Csatadal.) — 73. Still ist Europa. (Európa csendes, újra csendes.) — 74. Hier die Probe. (Föl a szent háborúra.) — 75. Rákóczy. — 76. Respublika. — 77. Hier mein Pfeil... (Itt a nyíl! Mibe löjtem?) — 78. Akasszátok föl a királyokat.¹ — 79. Beaurepaire. — 80. Der König und sein treuer Diener. (A király és a hóhér.) — 81. Umarmung zweier Reiche. (Két ország ölekezése.) — 82. Was thust du, Frauchen, was nähst du dort? (Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?) — 83. Auf den Tod eines Knaben. (Kis fiú halálára.) — 84. Am Neujahrstage 1849. (Ujév napján 1849.) — 85. Der 15. März 1849. (Bizony mondom, hogy győz most a magyar.) — 86. Gibt es jetzt wohl einen Burschen. (Van-e mostan olyan legény.) — 87. Der Huszar. (A huszár.) — 88. Die Székler. (A székelyek.) — 89. Wer dächte wohl, wer sagte wohl. (Ki gondolná, ki mondaná.) — 90. Die Siebenbürgische Armee. (Az erdélyi hadsereg.) — 91. Zwischen Déva und Vizakna. (Négy nap dörgött az ágyú.) — 92. In Vajda-Hunyad. (Vajdahunyadon.) — 93. Österreich. (Ausztria.) — 94. Furchtbare Zeit. (Szörnyű idő.) Verses fordítások. Jelzet: P. o. hung. 1252 o.

444. Gedichte von Alexander Petöfi. Aus dem Ungarischen von Ladislaus Neugebauer. Leipzig. 1878. Otto Wigand.

8-r. XVI, 240 l. Nyomtatta Walter Wigand u. o. Cédulakatalogus nyomán. Az eredetit nem kaphattam kézhez. Az utolsó, 1911. évi revízió nál sem volt már meg. Jelzete: P. o. hung. 1252 w.

444a. Ugyanaz. Zweite verbesserte und vermehrte Auflage. Leipzig. 1885. Otto Wigand.

8-r. XVIII, 284 l. Nyomtatta Walter Wigand u. o. Cédulakatalogus nyomán. Az eredetit nem kaphattam kézhez. Az utolsó, 1911. évi revízió nál még megvolt. Jelzete: P. o. hung. 1252 wa.

444b. Gedichte von Alexander Petöfi. Aus dem Ungarischen von Ladislaus Neugebauer. Dritte, verbesserte und vermehrte Auflage. Leipzig. Max Hesses Verlag. 1910.

8-r. 350 l. 1 címkép. Nyomtatta Hesse & Becker u. o. «Ausgabe der Petöfi-Gesellschaft.» Friedrich BODENSTEDT és JÓKAI MÓRMak az első kiadáshoz írt előszavával,² fordítónak a második és harmadik kiadásához írt előszavával és életrajzi bevezetésével. A címkép BARABÁS 1845. évi rajza után készült autotipia. Tartalom: 1. Motto. (Szabadság, szerelem.) — 2. Auf heimatlicher Erde. (Hazámban.) — 3. Kuriose Geschichte. (Furcsa történet.) — 4. Trinkspruch. (Felköszöntés.) — 5. Hortobadger Tschardenwirtin. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 6. Aus der Ferne. (Távolból.) — 7. Meine Braut. (Az én mátkám.) — 8. Beim Wein. (Dinom-dánom.) — 9. Wolfabenteuer. (Farkaskaland.) — 10. Zahn um Zahn. (Szegyet szeggel.) — 11. Gestohlenes Ross.

¹ Magyar címmel!

² Ez a könyvtárban a katalogus tanúsága szerint megvolt, de nem került elő.

(Lopott ló.) — 12. Das letzte Almosen. (Az utolsó alamizsna.) — 13. Die Sonne brennt gar heiss. (Érik a gabona.) — 14. Hinein ich in die Küche trat. (Befordultam a konyhára.) — 15. Liebe, Liebe. (A szerelem, a szerelem.) — 16. Kannst du es der Blume wehren. (A virágnak megtiltani nem lehet.) — 17. Glat ist der Schneec. (Síkos a hó, szalad a szán.) — 18. Ausgezischt. (Füty.) — 19. Der bleiche Soldat. (Halvány katona.) — 20. Grübelei eines Durstigen. (Szomjas ember tünődése.) — 21. Badet sich der Mondesschimmer. (Fürdik a holdvilág.) — 22. Es war die Wirtin dem Betjaren hold. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 23. Der Schaafhirt. (Megy a juhász szamáron.) — 24. Vereitelter Vorsatz. (Füstbe ment terv.) — 25. Ein Abend daheim. (Egy estém otthon.) — 26. Beim Trinkgelage. (Ívás közben.) — 27. Auf dem Wasser. (Vizen.) — 28. Unglücklichselig war ich. (Boldogtalan voltam.) — 29. Was fließt dort auf der Wiese? (Mi foly ott a mezőn?) — 30. Die Puszta gebar mich. (Pusztán születtem.) — 31. Durch des Dorfes Zeil' ich schreite. (A faluban utcahosszat.) — 32. Gott verdammt nicht meine Seele. (Nem ver meg engem az isten.) — 33. Meine Studentenlaufbahn. (Deák-pályám.) — 34. Brief an meinen Bruder Stefan. (István öcsémhez.) — 35. Hej, Büngöschdi Bandi. — 36. Am Weichselbaum. (Ezrivel terem a fán a meggy.) — 37. Meister Ambrusch. (Ambrus gazda.) — 38. An die Nachäffer. (Az utánzókhoz.) — 39. Leben — Tod. (Élet, halál.) — 40. An die Sonne. (A naphoz.) — 41. Weiss nicht, wie mir heut geschehen! (Mi lelt?) — 42. Trinken wir! (Igyunk!) — 43. Nach einem Zechgelage. (Dáridó után.) — 44. Unablässig sann die Ärmste. (Nem tesz föl a lyány magában egyebet.) — 45. Komm, mein Ross. (Gyere lovam.) — 46. Sel'ge Nacht! (Boldog éjjel.) — 47. Es regnet, regnet, regnet. (Esik, esik, esik.) — 48. Meister Vendelin. (Pál mester.) — 49. Der Rausch fürs Vaterland. (Részegség a hazáért.) — 50. Abschied vom Jahre 1844. (Búcsu 1844-től.) — 51. Von der Blume Blätter wehen. (Hull a levél a virágról.) — 52. Verscharrtes Kleinod meines Lebens. (Nem háborítom-e nyugalmad.) — 53. Was wäre Seltsames daran. (Mi volna különös azon.) — 54. Unsre alte Erde tändelt. (Játszik öreg földünk.) — 55. Wenn ich im Leben nicht geliebt schon hätte. (Ha életében.) — 56. Weit wandert' ich umher. (Messze vándoroltam.) — 57. Welch wundersamer Zauberton. (Mi bűvös-bájos hang.) — 58. Gut genug. (Igy is jó.) — 59. Liebessehnen. (Szerelmvágy.) — 60. Von meinen schlechten Versen. (Rossz verseimről.) — 61. Wie blühen so grün. (Mi kék az ég!) — 62. Eilt hinaus in's Freie! (Ki a szabadba.) — 63. Viele Schenken gibt's im Vaterland. (Van a nagyalföldön csárda sok.) — 64. Mein Ross, es ist an Leibesfarbe braun. (Paripámnak az ő színe fakó.) — 65. Schwarzes Brot. (Fekete kenyér.) — 66. Schon seit lange schlägt den Ungar Gottes Hand. (Rég ver már a magyart a teremő.) — 67. Meine Phantasie. (Képzetem.) — 68. Der brave alte Schenk. (A jó öreg kocsmáros.) — 69. Schmuck ist er, den ich erkoren. (A szeretőm nyalka gyerek.) — 70. An die treulosen Freunde. (A hütelen barátokhoz.) — 71. Aufgesessen! (Felsülés.) — 72. Der ungarische Edelmann. (A magyar nemes.) — 73. Hirtenknabe, armer Hirtenknab'. (Alku.) — 74. Vom Vaterlande. (A hazáról.) — 75. Viel besser gab es schon. (Voltak sokkal jelesebbek.) —

76. Niemals liebte. (Sohasem volt az szerelmes.) — 77. Wenn der Herr des Himmels. (Ha az isten.) — 78. Die Hoffnung. (Remény.) — 79. Die Ruinen der Tscharda. (A csárda romjai.) — 80. Ruhm. (Mi a dicsőség?) — 81. Schaut hin. (Odanézzetek.) — 82. Erhabene Nacht! (Fönséges éj!) — 83. Dort unterm grünen Baum. (Zöld leveles, fejér.) — 84. Längst schon ist die Abendglocke. (Rég elhuzták az esteli harangot.) — 85. Ich liebe. (Szeretek én.) — 86. Auf der Ebene von Hevesch. (A hevesi rónán.) — 87. Dir, Kind, gilt der Frühling hoch. (Te a tavaszt szereted.) — 88. Ich träumte. (Álmodtam szépet, gyönyörűt.) — 89. Wieder leb' ich, doch kein Wunder. (Nem csoda, ha újra élek.) — 90. So liebst du mich denn. (Szeretsz tehát.) — 91. Düster grauer Spätherbstmorgen. (Kellemetlen őszi reggel.) — 92. Einem jungen Mädchen ins Stammbuch. (E. k. kisasszony emlékkönyvébe.) — 93. Diese Welt versteht mich nicht. (Nem ért engem a világ.) — 94. Der Strauch erzittert. (Reszket a bokor, mert.) — 95. Seelenwanderung. (Halhatatlan a lélek.) — 96. Zu Weihnachten. (Karácsonkor.) — 97. Nur ein Gedanke quält mich fort. (Egy gondolat bánt engemet.) — 98. Meine Lieder. (Dalaim.) — 99. Bist du ein Mann? (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 100. Die verlassene Tscharda. (Kutyakaparó.) — 101. Traurige Nacht. (Szomorú éj.) — 102. Lied der Hunde. (A kutyák dala.) — 103. Das Lied der Wölfe. (A farkasok dala.) — 104. Dichter des neunzehnten Jahrhunderts. (A XIX. század költői.) — 105. Auf ein Wörtchen. (Ide, kis lány.) — 106. An Johann Arany. (A Jánoshoz.) — 107. Ungar bin ich. (Magyar vagyok.) — 108. Die Theiss. (A Tisza.) — 109. Die Wolken. (A felhők.) — 110. Eine Kutte trägt der Mönch. (Csuklyában jár a barát.) — 111. Das Waisenmädchen. (Az árvalyány.) — 112. Hirtenknabe, Pelz vom Rücken! (Tedd le bojtár, a subádat.) — 113. Die Liebe. (A szerelem.) — 114. Zerlumpte Helden. (Rongyos vitézek.) — 115. Söld Marzi. (Zöld Marci.) — 116. Feuer. (Tűz.) — 117. Du bist ja mein, ich bin ja dein. (Te az enyém, én a tied.) — 118. Muhme Grete. (Sár néni.) — 119. Möchte die Quelle sein. (Lennék én folyóvíz.) — 120. Der Storch. (A gólya.) — 121. Kahles Feld ist's, wo dahin ich schreit'. (Pusztá föld ez, ahol most járok.) — 122. Willst folgen mir, Mädchen? (Hozzám jösz-e?) — 123. Ab brach ich mein Zelt. (Fölszedtem sátorfám.) — 124. Oh wie schön. (Oh, mi szép.) — 125. An die Zeit. (Az időhöz.) — 126. Abenddämmerung. (Alkony.) — 127. Panyó Panni. — 128. Am fünften August. (Augusztus 5-én.) — 129. Wieder eine Träne. (Ismét könny.) — 130. Niedre Schänk' am Dorfesende. (Falu végén kurta kocsmá.) — 131. Homer und Ossian. (H. és O.) — 132. Bunttes Leben. (Tarka élet.) — 133. An ein Mädchen. (O. B. kisasszonyhoz.) — 134. Bitterweh tat mir mein Liebchen. (Megbántott a rózsám.) — 135. Gelte wohl als guter Dichter. (Jó költőnek tartanak.) — 136. Irgendwie. (Valahogy.) — 137. Wer sah den Riesen je. (Ilyen óriást mint.) — 138. Der Kleinknecht. (A kisbéres.) — 139. Der düstre Herbstwind spricht im Hage leis. (Beszél a fákkal a bús őszi szél.) — 140. Ende September. (Szeptember végén.) — 141. Die letzten Blumen. (Az utósó virágok.) — 142. Stillleben. (Csendes élet.) — 143. Zehn Paar Küsse, Kuss um Kuss. (Tíz pár csókot egy végből.) — 144. Verfehler Beruf. (Nézek, nézek

kifelé.) — 145. Herbstnacht. (Őszi éj.) — 146. Herr Paul Pató. (Pató Pál úr.) — 147. Halt, mein Weibchen! (Állj meg, feleségem.) — 148. (Oh du Weibchen aller Weibchen. (Feleségek felesége.) — 149. Ich liebe dich. (Szeretlek én, szeretlek téged.) — 150. Wie nenn' ich dich? (Minek nevezzetek.) — 151. Dir gefangene Löwe. (A rab oroszlán.) — 152. Die Pussta im Winter. (A puszta télen.) — 153. Der gute Lehrer. (A jó tanító.) — 154. Meiner Mutter Henne. (Anyám tyúkja.) — 155. Nationallied. (Nemzeti dal.) — 156. Das Meer ist aufgestanden. (Föltámadott a tenger.) — 157. Mein Weib und mein Schwert. (Feleségem s kardom.) — 158. An den Frühling 1849. (A tavaszhoz.) — 159. Solch' ein Weib passt für mich eben. (Ilyen asszony való nékem.) — 160. Die feige Brut. (A gyáva faj, a törpe lelkek.) — 161. Einsam meines Wegs ich gehe. (Uton vagyok, s nem vagy velem.) — 162. In meinem Geburtsorte. (Szülőföldemen.) — 163. Klein-Kumanien. (Kis-Kúnság.) — 164. Heut' ein Jahr ist's, heut' ein Jahr ist's. (Ma egy éve.) — 165. Des Mannesalters Sommer ist gekommen. (Itt benn vagyok a férfikor nyarában.) — 166. Der alte Fahnenträger. (A vén zászlótartó.) — 167. Abschied. (Búcsú.) — 168. Wie sollt' ich froh, wie sollt' ich heiter sein. (Hogy volna kedvem.) — 169. Der Herbst ist da, ist da aufs neu! (Itt van az ősz, itt van újra.) — 170. Schlachtlied. (Csatadal.) — 171. Die Könige an den Strick. (Akasszátok föl a királyokat.) — 172. Zum Jahresschluss 1848. (Az év végén.) — 173. An Bem. (Négy nap dörgött az ágyú.) — 174. In der Schlacht. (Csatában.) — 175. Ich höre wieder Lerchensang. (Pacsirtaszót hallok megint.) — 176. Wer dächte wohl, wer sagte wohl. (Ki gondolná, ki mondaná.) — 177. Beim Tode meiner Eltern. (Szüleim halálára.) Verses fordítások. Jelzete: P. o. hung. 1252 wb.

445. Petöfi's Boetische Werke. Mit Beiträgen namhafter Übersetzer herausgegeben von Ludwig Migner. I. 2. Lieferung. Budapest, Ludwig Migner. É. n. (1880.)

8-r. 64 l. Nyomtatta: Hungaria, u. o. Csonka, csupán az első 2 füzet van meg belőle. E két füzet tartalma: 1. Perlen der Liebe. (Szerelem gyöngyei.) 1. In der Wildniss. (Vadonban. Ford. MÁX FARKAS.) — 2. Das brache Land. (Mi haszna, hogy a csoroszlya. Ford. MORIZ KOLBENHEYER.) — 3. Alle Welt spaziert. (Járnak, kelnek sokan. Ford. M. FARKAS.) — 4. Meine Braut. (Az én mátkám. Ford. u. a.) — 5. An Mathilde. (Matildhoz. Ford. u. a.) — 6. Frau L... (L... né. Ford. SZARVADY ÉS HARTMANN.) — 7. Der Knechtschaft müde. (Megint rabság. Ford. M. FARKAS.) — 8. Die Tage sind so heiss. (Érik a gabona. Ford. u. a.) — 9. Liebe, Liebe. (A szerelem, a szerelem. Ford. M. KOLBENHEYER.) — 10. Niemand hat es noch verwehrt. (A virágnak megtiltani nem lehet. Ford. ANDOR VON SPONER.) — 11. Von diesem Orte. (Nem megyek én innen sehova. Ford. M. FARKAS.) — 12. Glatte Schneebahn. (Sikos a hó, szalad a szán. Ford. u. a.) — 13. Meine Flöte. (Kis furulyám szomorúfűz ága. Ford. u. a.) — 14. Ich möchte sagen. (Elmondanám. Ford. FRANZ GERNERTH.) — 15. An Suschen. (Zsuzsikához.) — 16. Ist's nur ein Traum? (Álmodom-e? Ford. M. FARKAS.) — 17. Nachts. (Éjjel. Ford. ADOLF VON DER HAIDE.) —

18. Was fließt das Tal entlang. (Mi foly ott a mezőn. Ford. M. FARKAS.) —
19. Was ist wohl grösser? (Mi nagyobb a nagy Szentgellérthegeynél? Ford. u. a.) — 20. Ich nähme dich. (Elvinnélek én, csak adnának. Ford. u. a.) —
21. Nimmer schau ich. (Nem nézek én, minek néznék? az égre. Ford. u. a.) —
22. Gott verdammt nicht. (Nem ver meg engem az isten. Ford. Ladislaus NEUGEBAUER.) — 23. Als Strauss. (Árvalányhaj a süvegem mellett. Ford. M. FARKAS.) — 24. Du meines Herzens. (Te szívemnek szép gyönyörűsége. Ford. MORIZ STRASSMANN.) — 25. O Weibchen. (Kis menyecske, szép kis menyecske!) — 26. Die weite Welt. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 27. Liebeswanderer. (Szerelmem vándorai.) — 28. Meine Liebe ist ein Ocean. (Szerelmem zúgó tenger.) — 29. Und wenn ich... (Volnék bár. Ford. M. FARKAS.) — 30. Meine Liebe. (Az én szerelmem. Ford. u. a.) — 31. Allmächtige Augen. (Szemek, mindenható szemek! Ford. u. a.) — 32. Diese Zweifel. (Élet, halál! nekem már mindegy. Ford. M. STRASSMANN.) — 33. Komm, mein Ross. (Gyere lovam. Ford. FR. GERNERTH.) — 34. Sel'ge Nacht! (Boldog éjjel. Ford. L. NEUGEBAUER.) — 35. Glanzvoller Stern. (Fényes csillag. Ford. F. SZARVADY és M. HARTMANN.) — 36. Nichts andres. (Nem tesz föl a lány magában egyebet.) — 37. Es regnet. (Esik, esik, esik. Ford. M. FARKAS.) — 38. O Liebe, bittere Liebe. (Szerelmem, szerelmem. Ford. u. a.) — 39. Liebe und Wein. (Szerelmem és bor. Ford. u. a.) — 40. An Adelheid. (Etelkéhez. Ford. u. a.) — 41. Es fällt vom Strauch. (Hull a levél a virágról.) — 42. Nun sag ich. (Elmondom, mint eddig. Ford. M. FARKAS.) — 43. Wohin hast du dich begeben? (Hová levél? Ford. u. a.) — 44. Schliesset diesen Sarg. (Zárjátok be már azt a koporsót. Ford. u. a.) — 45. Ach wie traurig. (Jaj, be bús ez a harangszó! Ford. u. a.) — 46. Warst meine Blume. (Te voltál egyetlen virágom. Ford. u. a.) — 47. Wenn du mich wachend. (Ha ébren meg nem látogatsz. Ford. u. a.) — 48. Was hät' ich nicht. (Mit nem tettem volna érted. Ford. u. a.) — 49. Am klaren Himmelsdome. (Amott fõnn egy csillag ragyog. Ford. AUGUST MOLITOR.) — II. Buch des Lebens: 50. In der Heimath. (Hazámban. Ford. M. FARKAS.) — 51. Der Zecher. (A borozó. Ford. u. a.) — 52. Meine erste Rolle. (Elsõ szerepem. Ford. M. KOLBENHEYER.) — 53. Toast. (Felköszöntés. Ford. M. FARKAS.) — 54. Beim Sautanz. (Disznótortában. Ford. u. a.) — 55. Aus der Ferne. (Távolból. Ford. u. a.) — 56. Saus und Braus. (Dinom-dánom. Ford. u. a.) — 57. Todessehnen. (Halálvágy. Ford. u. a.) — 58. Prophezeiung. (Jövendölés. Ford. u. a.) — 59. Am Paulstag. (Pálnapkor. Ford. u. a.) — 60. An meine Freunde. (Barátimhoz. Ford. M. KOLBENHEYER.) — 61. Ich. (Én. Ford. u. a.) — 62. Lebensmüd. (Élõhalott. Ford. M. FARKAS.) — 63. Im Friedhof. (Temetőben. Ford. u. a.) — 64. Rundgesang. (Kördal. Ford. M. KOLBENHEYER.) — 65. Vorwurf. (Szemrehányás. Ford. M. FARKAS.) — 66. Betrachtung. (Merengés. Ford. u. a.) — 67. Kreuz Himmel. (Lánggal égõ teremtette. Ford. u. a.) — 68. Am Kreuzweg. (Keresztúton állok. Ford. u. a.) — 69. Leichenlieder. (Temetésre szól az ének.) — 70. Ach so gibt es nichts mehr. (Hejh nekem hát vigasztalást mi sem ad? Ford. M. FARKAS.) — 71. Wintersneige. (Tél végén. Ford. u. a.) — 72. Ausgezischt. (Füty. Ford. L. NEUGEBAUER.) — 73. Letztes Wort. (Végszó ***-hez. Ford. M. FARKAS.) —

74. Das Lied. (A dal. Ford. u. a.) — 75. Bei Erlau. (Eger mellett. Ford. Andor von SPONER.) — 76. Erlauer Klänge. (Egri hangok. Ford. M. FARKAS.) — 77. Besserungsvorschlag. (Javulási szándék. Ford. u. a.) — 78. In meiner Krankheit. (Betegségemben. Ford. M. KOLBENHEYER.) — 79. Liebes- und Pfeifeliied. (Szerelem- és pipadal. Ford. M. FARKAS.) — 80. Vereitelter Vorsatz. (Füstbement terv. Ford. u. a.) — 81. Ein Abend daheim. (Egy estém otthon. Ford. u. a.) — 82. Nach dem Mittagmahl. (Ebéd után. Ford. u. a.) — 83. Einsamkeit. (Magány. Ford. A. v. SPONER.) — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 j.

446. Petőfi Sándor's Gedichte. Uebersetzt von Ludwig Reich Eperies. Buchdruckerei des Eperieser Bankvereines. 1880.

8-r. 24 l. Tartalom: Widmung. (4 soros PETŐFI-t dicsőítő vers.) — 1. Zauberstraum. (Tündéralom.) — 2. Schwert und Kette. (Kard és lánc.) — 3. Der Wahnsinnige. (Az őrült.) — 4. Bist du ein Mann. (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 5. Der Abend. (Est.) — 6. Meine Studentenlaufbahn. (Deák pályám.) — 7. Glatt ist der Schnee. (Sikos a hó, szalad a szán.) — 8. Leben und Sterben. (Élet, halál.) — 9. Wo bist du alter Frohsinn? (Hol vagy, te régi kedvem?) — 10. Hätt' ich es nicht geliebt. (Ha életében.) — 11. Das Aug' aufs Grab geheftet. (Álltam sírhalmam mellett.) — 12. Die schönste Gabe der Natur. (Az álom.) — 13. Stör' ich deine Ruhe nicht. (Nem háborítom-e nyugalmaid?) — 14. Mein Mädchen und das Leben. (Ő, a kedves drága kis leány.) — 15. O, höret auf. (Barátim, csak vigasztalással.) — 16. Ich sah zwei lange Tage. (Láttam két hosszú nap.) — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 uc.

447. Siederkrantz aus Alexander Petőfi's Ungarischen Dichtungen. Uebersetzt von Georg von Schulze. Minden i. Westf. J. C. C. Bruns' Verlag. 1886.

8-r. XII, 108 l. Tartalom: Életrajzi bevezetés. — I. Dalok. 1. Bezaubert. (Álmodom-e.) — 2. Pfückreif. (Érik a gabona.) — 3. Die Wanderer der Liebe. (Szerelem vándorai.) — 4. Warum der Stern vom Himmel fiel. (Fényes csillag.) — 5. Was fiesst dort auf der Flur. (Mi foly ott a mezőn.) — 6. Warum. (Változás.) — 7. Wunsch. (Fa lesznek, ha.) — 8. Holder Rosenstrauch. (Szerelemnek rózsafája.) — 9. Meine Lieder. (Voltak sokkal jelesebbek.) — 10. Der Fluss ist ausgetreten. (Kicsapott a folyó.) — 11. Volkslied. (Rózsabokor a domboldalon.) — 12. Süßes Mädchen. (Mihelyest meglátalak.) — 13. Gruss in die Ferne. (Száll a felhő.) — 14. Ich würd' ihr sagen. (Elmondanám.) — 15. Herbstmorgen. (Kellemetlen őszi reggel.) — 16. Nebel. (Letarlott.) — 17. Nichtig und flüchtig. (Még alig volt.) — 18. Des Mädchens Rache. (Boszú.) — 19. Ende September. (Szeptember végén.) — 20. Herbst. (Búsulnak a virágok.) — 21. Dein blaues Auge. (Ablakodból hogyha.) — 22. Deine Hand. (Mintha a nagy, nehéz.) — 23. Tricolore. (Bokrétát, melyet.) — 24. An Erelka. (Etelkéhez.) — 25. Der Liebe Banner. (Szerelemnek lobogója.) — 26. Selige Nacht. (Boldog éjjel.) — 27. Ihr Augenpaar. (Amott a távol kék ködében.) — 28. Traum und Wirklichkeit. (Milyen furcsa álmam.) — 29. Der Zweig erbebt. (Reszket a bokor.) — 30. Nachts. (Éjjel.) — 31. Unverdientes

Lob. (Dicsérsz, kedves.) — 32. O, ems'ge Biene. (Fürge méh.) — 33. Auf öder Haide. (Pusztá föld ez, ahol most járok.) — 34. Weisst du noch? (Tudod, midőn először ültünk.) — 35. Im Herbste. (Itt van az ősz, itt van újra.) — 36. Nach dem Gewitter. (Elnémult a fergeteg.) — 37. Abenddämmerung. (Alkony.) — 38. Meine Tränen. (Könyeim.) — 39. Ewiger Gram. (Örök bú.) — 40. Erstickte Tränen. (Elfojtott könyek.) — 41. Trauriger Gang. (Lyányka, mikor.) — 42. Abschied. (Hull a levél a virágról.) — 43. Sternlose Nacht. (Epigrammok. 3.) — 44. Wanderlieder. (Vándordalok.) — 45. Irrlicht. (Vadonerdő a világ.) — 46. Zur Nacht. (Vadonban.) — 47. An der Bahre der Geliebten. (Ha életében...) — 48. An ihrem Grabe. (Áltam sírhalmá mellett.) — 49. Erbarmungslos. (Játszik öreg földünk.) — 50. Da hängt die Laute. (Függ már a lant.) — 51. Zerschmolz'ner Schnee. (A hó, a holt föld téli szemfedője.) — 52. Der Schmerz. (Hazugság, amit.) — 53. Welch' zauberhafter Ton...? (Mi bűvös-bájós hang.) — 54. Trauriges Loos. (Mit nem tettem volna érted.) — 55. Frage. (Mi volna különös azon.) — 56. Dort oben blinkt. (Amott fönn egy csillag ragyog.) — 57. Du warst. (Te voltál egyetlen virágom.) — 58. Wo bist du, alte Freude? (Hol vagy, te régi kedvem.) — 59. Es sank. (Le az égről hull a csillag.) — 60. Meine Liebe. (Az én szerelmem.) — 61. Sehnsucht nach Liebe. (Szerelenvágy.) — 62. Hass und Liebe. (Hol van oly nagy pusztaság.) — II. Vermischtes. 63. Der Strauch an den Sturm. (A bokor a viharhoz.) — 64. Wolke und Stern. (Felhő és csillag.) — 65. Des Dichters Herz. (Virágos kert a költő szíve.) — 66. Poesie. (Verseim.) — 67. Auf der Donau. (A Dunán.) — 68. Nur das Eine. (Nem tesz föl a lány magában egyebet.) — 69. Wie die Wolken. (Mint felhők a nyári égen.) — 70. Im Waide. (Erdőben.) — 71. An die Sterne. (Már sokszor énekeltem.) — 72. Mein Leid und meine Freude. (Bú és örömem.) — 73. Stiller Wunsch. (Szeremém itt hagyni.) — 74. Mein Grab. (Sírom.) — 75. Wiedersehen. (Füstbe ment terv.) — 76. Das Lied. (A dal.) — 77. Der Trauring. (A jegygyűrű.) — III. Gedanken und Sprüche. 78. Die Hoffnung. (Remény.) — 79. Was ist besser? (Mégfagy a szív, ha nem szeret.) — 80. Leben und Tod. (Élet, halál.) — 81. Was ist der Ruhm? (Mi a dicsőség.) — 82. Was ist der Gram? (A bánat? egy nagy oceán.) — 83. Erinnerung. (Emlékezet.) — 84. Die Freundschaft. (Gyertyám homályosan.) — 85. Die Wünsche. (Futó folyam hullámai.) — 86. An die Freunde. (Barátim vagytok.) — 87. Vergänglichkeit. (Mulandóság.) — 88. Die Liebe. (Oh szerelem.) — 89. Die Hoffnungen. (Szállnak reményeink.) — 90. Alte und neue Liebe. (Sírba tették.) Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 t.

448. Gedichte von Alexander Petöfi. Aus dem Magyarischen übertragen von Heinrich Melas. I., II. Band. Hermannstadt. Druck und Verlag von W. Krafft. 1891.

8-r. (12), 271, (4); (4), 366, (5) 1. Tartalom: 1. In meinem Vaterlande. (Hazámban.) — 2. Auf der Donau. (A Dunán.) — 3. An meinen Freund Wilhelm K... (K... Vilmos barátomhoz.) — 4. Zwei Wanderer. (Két vándor.) — 5. Der Zecher. (A borozó.) — 6. Ein drolliger Fall. (Furcsa törté-

net.) — 7. Meine erste Rolle. (Első szerepem.) — 8. Im Urwald. (Vadonban.) — 9. Trinkspruch. (Felkőszöntés.) — 10. Beim Schweinschlachtschmaus. (Disznótorban.) — 11. Das Ackerland mit deinem Pflug. (Mi haszna, hogy a csoroszlya.) — 12. Viel Menschen wandeln. (Járnak, kelnek sokan.) — 13. Hortobágyer Wirtin. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 14. Aus der Ferne. (Távolból.) — 15. Meine Braut. (Az én mátkám.) — 16. An Mathilde. (Matildhoz.) — 17. Dinum-danum. (Dinom-dánom.) — 18. Frau L... (L...né.) — 19. Todes-Sehnsucht. (Halálvágy.) — 20. Weissagung. (Jövendölés.) — 21. Wolf-Abenteurer. (Farkaskaland.) — 22. Am Paultage. (Pálnapkor.) — 23. An meine Freunde. (Barátimhoz.) — 24. Ich. (Én.) — 25. Trumpf auf Trumpf. (Szeget szeggel.) — 26. Lustige¹ Knechtschaft. (Megúnt rabság.) — 27. Auf dem Friedhofe. (Temetőben.) — 28. Lebendig-todt. (Élőhalott.) 29. Rundgesang. (Kördal.) — 30. Gestohlenes Pferd. (Lopott ló.) — 31. Vorwurf. (Szemrehányás.) — 32. Die letzte Gabe. (Az utolsó alamizsna.) — 33. Ich sage nicht, wie man mich nennt. (Ki vagyok én, nem mondom meg.) — 34. Heiss ist's im Feld. (Érik a gabona.) — 35. Träumerei. (Merengés.) — 36. In die Küche trat ich. (Befordultam a konyhára.) — 37. Die Lieb ist wie. (A szerelem, a szerelem.) — 38. Ein Kreuzweg tut sich auf. (Kereszútön állok.) — 39. Kannst du einer Blume wehren. (A virágnak megtiltani nem lehet.) — 40. Der Schlitten fliegt. (Sikos a hó, szalad a szán.) — 41. Ich höre draussen Leichensang. (Temetésre szól az ének.) — 42. Von dem Weidenbaum in Friedhofs-Mitten. (Kis furulyám szomorúfűz ága.) — 43. Gibt's denn gar nichts mehr. (Hejh nekem hát vigasztalást mi sem ad?) — 44. Vaterlandslied. (Honfidal.) — 45. Ich möchte sagen. (Elmondanám.) — 46. Am Ende des Winters. (Tél végén.) — 47. Pfiff. (Fütty.) — 48. Schlusswort an ***. (Végszó ***-hoz.) — 49. Das Lied. (A dal.) — 50. Der Edelmann. (A nemes.) — 51. Phantasie eines Durstigen. (Szomjas ember tündőzése.) — 52. Der bleiche Soldat. (Halvány katona.) — 53. Klänge aus Erlau. (Egri hangok.) — 54. Vorsatz zur Besserung. (Javulási szándék.) — 55. Oben badet sich der Mond. (Füldik a holdvilág.) — 56. Auf dem Krankenlager. (Betegségemben.) — 57. Dem Betyar galt. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 58. Auf dem Esel rennt der Hirt. (Megy a juhász szamáron.) — 59. Wanderleben. (Vándorélet.) — 60. Liebes- und Tabaklied. (Szerelm- és pipadal.) — 61. Ein Abend im Elternhause. (Egy estém otthon.) — 62. Nach dem Mittagessen. (Ebéd után.) — 63. An Suschen. (Zsuzsikához.) — 64. Einsamkeit. (Magány.) — 65. Traum' ich! (Álmodom-e?) — 66. Nachts. (Éjjel.) — 67. Beim Trinkgelage. (Ívás közben.) — 68. Vergessener Entschluss. (Füstbe ment terv.) — 69. Auf dem Wasser. (Vizen.) — 70. Seit ich lebe. (Boldogtalan voltam.) — 71. Ich bin schwach. (Gyöngé vagyok.) — 72. Sprich, was rinnt dort. (Mi foly ott a mezőn.) — 73. Ist etwa wie der Gerhardsberg. (Mi nagyobb a nagy Szentgellérthegegnél.) — 74. Die Puszta zeugte mich. (Pusztán születtem.) — 75. Um dich, Mädchen, würb' ich. (Elvennélek én, csak adnának.) — 76. Zum Himmel schau'n? (Nem nézek én, minek néznék?)

¹ Heivesen (a tartalomjegyzék szerint) Lästige.

az égre.) — 77. Auf Musik! Durch alle Gassen. (A faluban utcahosszat.) — 78. An Friedrich Kerényi! (K. Frigyeshez.) — 79. Ohne Furcht, dass Gott. (Nem vier meg engem az isten.) — 80. Meine Studenten-Laufbahn. (Deák-pályám.) — 81. Mein Grab. (Sirom.) — 82. Theaterkritik. (Szinbirálat.) — 83. Meine Ansicht über Sparsamkeit. (Gazdálkodási nézeteim.) — 84. Ich trinke Wasser. (Vizet iszom.) — 85. An meinem Bruder Stephan. (István öcsémhez.) — 86. Carmen lugubre. — 87. Der Strauss auf meinem Hut. (Árvalányhaj a süvegem bokrétája.) — 88. Auch ein Schwanengesang. (Hattyúdalféle.) — 89. Bin aus Kecskemét. (Hirös város az aafödön Kecskemét.) — 90. Meine Kehl' ist eine Mühle. (Az én torkom álló malom.) — 91. Himmel, Herrgott! (De már nem tudom, mit csináljak.) — 92. Du Seelenlust. (Te szívemnek szép gyönyörűsége.) — 93. Was reizt ihr mich. (Mondom, ne ingerkedjetek velem.) — 94. Ein Baum setzt tausend Sauerkirschen an. (Ezrivel terem a fán a meggy.) — 95. An meinem Freund, den Soldaten. (Katona barátomhoz.) — 96. Die Welt ist gross. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 97. Abschied vom Bühnenleben. (Búcsú a színészettől.) — 98. Liebe Gäste. (Kedves vendégek.) — 99. Bauer Ambrus. (A, gazda.) — 100. Die glücklichen Pester. (Boldog pestiek.) — 101. Das Unterland. (Az alföld.) — 102. Meine erste Liebe. (Első szerelmem.) — 103. In meiner Stube. (Szobámban.) — 104. Abend. (Est.) — 105. Der Bummeler. (A csavargó.) — 106. Der alte, gute Gvadányi. (A régi jó G.) — 107. An Gabriel Egressy. (E. Gáborhoz.) — 108. Meine Nächte. (Éjszakáim.) — 109. Leben, Tod. (Élet, halál.) — 110. An die Nachäffer. (Az utánzókhöz.) — 111. An Michael Tompa. (T. Mihályhoz.) — 112. Ein pffiffiger Weintrinker. (Furfangos borivó.) — 113. Junker Fink. (Pinty úrfi.) — 114. An die Sonne. (A naphoz.) — 115. Sparsamkeit. (Takarékosság.) — 116. Wenn. (Ha.) — 117. Wanderung zur Liebsten. (Szerelmem vándorai.) — 118. Des Sonnengotts Ehestand. (A nap házassálete.) — 119. Wie geschicht's mir? (Mi lelt?) — 120. Trinken wir? (Igyunk.) — 121. An dich. (Hozzá.) — 122. Magerer Herbst. (Sovány ősz.) — 123. Meine Verse. (Verseim.) — 124. Nach einem Trinkgelage. (Dáridó után.) — 125. Auf dem' Meer der Liebe. (Szerelmem zugó tenger.) — 126. Csokonai. — 127. Wär ich. (Volnék bár.) — 128. O, meine Lieb'. (Az én szerelmem.) — 129. Ihr Augen, ihr, voll Allgewalt. (Szemek, mindenható szemek.) — 130. Es sei, ich wag's. (Élet, halál! nekem már mindegy.) — 131. An die Ungarn im Auslande. (A külföld magyarjaihoz.) — 132. Warum doch ritt ich nicht. (Mért nem születtem ezer év előtt?) — 133. An den Wein. (A borhoz.) — 134. Ich bin Soldat. (Katona vagyok én.) — 135. Mein Herz, du Vogel. (Szívem, te árva rabmadár.) — 136. Brauner komm'. (Gyere lovam.) — 137. An die Mädchen. (A leánykákhoz.) — 138. An meine Aeltern. (Szülőimhez.) — 139. Sel'ge Nacht. (Boldog éjjel.) — 140. Im Stiche lassesst du. (Nem tesz föl a lány magában egyebet.) — 141. Dort drüben in dem Tiefblau. (Fényes csillag.) — 142. Die wilde Blume der Natur. (A természet vadvirága.) — 143. Horch! es regnet. (Esik, esik, esik.) — 144. Brief an einen befreundeten Schauspieler. (Levél egy színész barátomhoz.) — 145. Der alte Ehemann. (Az öreg úr.) — 146. Liebe, bitt're Liebe. (Szerelmem, szerelmem.) — 147. Bauer

Johann. (János gazda.) — 148. Das Tintenfass. (A tintásüveg.) — 149. Was der weise spricht. (Mit szól a bölcs?) — 150. Meister Paul. (Pál mester.) — 151. Weinrausch für's Vaterland. (Részegség a hazáért.) — 152. Liebe und Wein. (Szerelem és bor.) — 153. An Etelka. (Etelkéhez.) — 154. Leier und Schwert. (Lant és kard.) — 155. Im geknechteten Vaterlande. (Rabházának fia.) — 156. Ins Stammbuch des Fräuleins E. A. (A. E. kisasszony emlékkönyvébe.) — 157. Ins Stammbuch der Frau S. V. (V. S.-né emlékkönyvébe.) — 158. Abschied vom Jahre 1844. (Búcsú 1844-től.) — 159. Zwei Schwestern. (Két testvér.) — 160. Ach, die Blumenblätter fallen! (Hull a levél a virágról.) — 161. Mein und meines Vaters Handwerk. (Apám mestersége s az enyém.) — 162. In des Busens Tiefe. (Elmondom, mit eddig.) — 163. O, was hätt' ich, blondes Mädchen. (Mit nem tettem volna érted.) — 164. O sage mir. (Hová levél.) — 165. Weh, wie diese Glocken. (Jaj, be bús ez a harangszó.) — 166. Da du am Tag mir nicht mehr nah'st. (Ha ébren meg nem látogatsz.) — 167. Du warst die Blume. (Te voltál egyetlen virágom.) — 168. Es glänzt ein Stern. (Amott fõnn egy csillag ragyog.) — 169. Ich, ich bin hier. (Én vagyok, én.) — 170. Schatz, begrabner. (Nem háborítom-e nyugalmadat.) — 171. Willst, Natur, auch du noch. (Természet! még te is gúnyolódol?) — 172. Was schaut du noch in meiner Stube? (Miért tekintesz be szobámba?) — 173. Ich hielt zwei Tage lang. (Láttam két hosszú nap.) — 174. Mein Frohsinn, wilder Knabe. (Hol vagy te, régi kedvem?) — 175. Es fallen Sterne. (Le az égrõl hull a csillag.) — 176. Was ändert's an der Sache. (Mi volna különös azon.) — 177. Lebenslust durchströmte. (Õ, a kedves drága kis leány.) — 178. Mit gefalt'nen Händen. (Álltam sírhalma mellett.) — 179. Erlögen ist, was ich. (Hazugság, amit.) — 180. Ihr, Freunde, macht. (Barátim, csak vigasztalással.) — 181. Herbstzeit war's. (Jõj, tavasz, jõj!) — 182. Wie mir der Puls... (Be szomorú az élet énnékem.) — 183. Was klag' ich so? (Panaszkodám tehát.) — 184. Unsre Mutter Erde spielt. (Játszik öreg földünk.) — 185. Blauen noch die fernen. (Kéket mutatnak még.) — 186. O, hätt' ich sie, das Kind. (Ha életében.) — 187. Hier, hier haben Tod und Leben. (E szobában küzködött.) — 188. Es fiel heut nacht. (A hó, a holt föld téli szemfedõje.) — 189. Wenn mich der Schmerz. (Midõn nagyon bánt.) — 190. Schlag Mitternacht. (Tizenkettõt ütött az óra.) — 191. O Mutter, beste Mutter. (Anyám, anyám.) — 192. Du schönes Kind. (Hiába várlak hát.) — 193. Am Nagel hängt. (Függ már a lant.) — 194. Welch' zaub'risch süsser Klang. (Mi bûvös-bájos hang.) — 195. Das war ein langer Weg. (Messze vándoroltam.) — 196. Noch gut genug. (Igy is jõ.) — 197. An Alexander Vachot. (V. Sándorhoz.) — 198. Die Mittagsglocke schallt. (A toronyban delet harangoznak.) — 199. Sehnsucht nach Liebe. (Szerelemvágy.) — 200. Röther wird das Pfaffenhütchen. (Piroslik a kecskerágó.) — 201. Schnell ist der Vogel. (Gyors a madár.) — 202. Der Fluss ist ausgetreten. (Kicsapott a folyó.) — 203. Mesiter Blase. (Orbán.) — 204. Winterszeit. (Télvilág.) — 205. Die Sonne. (A nap.) — 206. Die Luft ist blau. (Mi kék az ég.) — 207. Hinaus ins Freie! (Ki a szabadba.) — 208. An Fräulein Wilma P...y. (P...y Vilma kisasszonynak.) — 209. Das

Haus im Walde. (Az erdei lak.) — 210. In dem grossen, flachen. (Van a nagy alföldön.) — 211. Hellbraun ist das Ross. (Paripámnak az ő színe fakó.) — 212. Es rötet sich das Laub. (Piroslik már a fákon a levél.) — 213. Schwarzbrot. (Fekete kenyér.) — 214. Mondnacht. (Holdvilágos éj.) — 215. Seit lange schlägt der Himmel. (Rég veri már a magyart a teremő.) — 216. Liliom Peti. — 217. An eine Haarlocke. (Egy hajfürthöz.) — 218. Meine Phantasie. (Képzetem.) — 219. Auf dem Lande. (Falun.) — 220. Abschied von Kún-Szent-Miklós. (Búcsú Kún-Szent-Miklóstól.) — 221. Der gute alte Schankwirt. (A jó öreg korcsmáros.) — 222. Jugend. (Ifjúság.) — 223. Mein Gebet. (Imádságom.) — 224. Ein prächt'ger Bursch. (A szeretőm nyalka gyerek.) — 225. Wolken und Sterne. (Felhő és csillag.) — 226. An die treulosen Freunde. (A hűtlen barátokhoz.) — 227. An ein Weibsbild. (Egy asszonyi állathoz.) — 228. Der vierspännige Ochsenwagen. (A négy ökrösszekér.) — 229. Der ungarische Edelmann. (A magyar nemes.) — 230. Handel. (Alku.) — 231. Das Herz des Dichters. (Virágos kert a költő szíve.) — 232. Des Räuberthums Ende. (A zsványság vége.) — 233. Hier sitz' ich auf dem Berg. (Hegyen ülök.) — 234. Der Dichter und die Rebe. (A költő s a szőlővessző.) — 235. Ewige Umarmung. (Örök ölekezés.) — 236. Lied vom Vaterland. (A hazáról.) — 237. Der Brautring. (A jegygyűrű.) — 238. Schönes Mädchen. (Szép vidéknek szépséges leánya.) — 239. Herrliche, du hast. (Megteremtéd lelkem új világát.) — 240. Nacht ist's. (Éj van.) — 241. Lass mich doch. (Félre mostan.) — 242. Mädchen, wenn du aus dem Fenster. (Ablakodból hogyha.) — 243. Bin bei dir. (Nála voltam.) — 244. Sonntag war's. (Vasárnap volt.) — 245. Lieber Arzt. (Drága orvos úr.) — 246. Meine Brust ist... (Hol van oly nagy pusztaság.) — 247. Mein erstes Lieb. (Sírba tették.) — 248. Meine Liebe wächst. (Nő szerelmem.) — 249. Richte nicht, (Meg ne ítélj.) — 250. Viele Namen, grösser. (Voltak sokkal jelesebbek.) — 251. Mir erscheint die Welt. (Vadonerdő a világ.) — 252. Mädchen, darf ich. (Nincs jogom, hogy.) — 253. Es ersinnt für dich und mich. (Száz alakba.) — 254. Dass ich in der Schule. (Megvallom, hogy.) — 255. Allerschönstes Traumbild. (Álmaimban gyakran.) — 256. Mein armes Herz, du Fahne. (Szerelemnek lobogója.) — 257. Niedrig ist das Haus. (Alacsony kis ház.) — 258. Kaum, dass ich dich sah. (Mihelyst meglátalak.) — 259. Mädchen, als wir. (Lyányka, mikor.) — 260. Von der Welt zurückgezogen. (A világtól elvonulva.) — 261. Seit ich an der Liebe. (Amióta szerelembe.) — 262. Wer mir sagt, die Liebe. (Sohasem volt az szerelmes.) — 263. Um das Sträusschen. (A bokrétát, melyet.) — 264. Will der Baum sein. (Fa leszek, ha.) — 265. Herbstluft badet mich. (Őszi reggel járok.) — 266. Neulich träumte mir. (Háborúval álmodám.) — 267. Jetzo, Mädchen, leb' und web' ich. (Életem most.) — 268. Herbst is't. (A letarlott.) — 269. Schweigend ruht. (Elnémult a fergeteg.) — 270. Süsses Lieb, ich schenke dir. (Arcképpemmel.) — 271. Wenn der Schöpfer. (Ha az isten.) — 272. Nur hienieden. (Azt hívém, hogy.) — 273. Von den Sternen. (Messze estem.) — 274. Heut Nacht, welch wunderbaren Traum. (Milyen furcsa álmam.) — 275. Fort, du Gram! (Félre mostan.) — 276. Noch einmal nach langem Schweigen. (Megpendíttem.) — 277. An

Moritz Jókai. (J. Mórhoz.) — 278. Die Hoffnung. (Remény.) — 279. Die Ruinen der Tscharda. (A csárda romjai.) — 280. Veränderung. (Változás.) — 281. Die Krone der Haide. (A sivatag koronája.) — 282. Wie kommt's, dass man die vielen Schurken. (Hogy van, hogy azt a sok gazembert.) — 283. Begegnung auf der Puszta. (Pusztai találkozás.) — 284. Meine Träume. (Álmaim.) — 285. An Paul Szemere. (Sz. Pálhoz.) — 286. Winternacht. (Téli éj.) — II. 287. Ein Wunder Gottes. (Isten csodája.) — 288. Der Wahnsinnige. (Az őrült.) — 289. Die Blume darf. (Minden virágnak.) — 290. Wenn im Herbst der Nord. (Elvándorol a madár.) — 291. Ich weine nicht. (Nem sírok én.) — 292. Nachruf an Peter Vajda. (V. Péter halálára.) — 293. Es blauen hinter mir. (Mögöttem a mult.) — 294. Was hab' ich noch in dieser Welt. (Mért vagyok én még a világon.) — 295. Das Menschenleben ist. (Annyit sem ér az élet.) — 296. Ich hatte Freunde. (Voltak barátim.) — 297. Auf prächtigen Schwingen. (Szállnak reményeink.) — 298. Erinnerung. (Emlékezet.) — 299. Im Glück und Unglück. (Viseld egyformán.) — 300. Ob's Schön'res als. (Mi szebb, mint.) — 301. Die Locke hier aus meinem Haar. (Hajamnak egy fürtjét levágom.) — 302. Mein Liebesfrühling ging. (Elváltam a lánykától.) — 303. Hier steh' ich in des Flachfelds Schoss. (Itt állok a róna közepén.) — 304. Ich wollt, dass Sturmwind sei. (Ha jönne oly nagy fergeteg.) — 305. Was ist das Leid? (A bánat?) — 306. Als stützt' ich das Gewicht. (Mintha a nagy, nehéz.) — 307. O Mädchen, dunkel. (Oh lány, szemed.) — 308. Was ist der Ruhm? (Mi a dicsőség?) — 309. Was assest du, o Erde? (Mit ettél, föld?) — 310. Es ist ein Friedhof. (Melyk a legvigabb temető.) — 311. Einst sind die Weisen. (Egy bölcs hajdan.) — 312. Du trotz'ge Maid. (Dacos leány!) — 313. Beim düstern Kerzenschein. (Gyertyám homályosan.) — 314. Mit einem Stern kommt jeder. (Mondják, hogy mindenikünk.) — 315. Wenn's auf der Erde. (Sok embert ismerek.) — 316. Lächelt aus den braunen Bergen. (Mosolygatok rám.) — 317. Was wird wohl aus dem Lachen. (Hová lesz a kacaj.) — 318. Mir kam schon öfters. (Elmém ezen sokat gondolkodik.) — 319. Das Altern ist. (Nemcsak mi vénülünk.) — 320. Es zieht der Landmann. (Földét a földműves.) — 321. Wer zählt die Tropfen. (Hány csepp van.) — 322. Ihr sagt mir. (Barátim vagytok.) — 323. Des Menschen Wünsche. (Futó folyam hullámai.) — 324. Erlaubt mir, den Verfall. (Nem sülyed az emberiség.) — 325. Ihr Geister, die ihr. (Kik a föld alacsony porából.) — 326. Du Jugend. (Te ifjúság.) — 327. Wie endet wohl. (Mivé lesz a föld?) — 328. Mein Herz ist. (Az én szívem.) — 329. Wo mag der Mensch. (Az ember ugyan hova lesz?) — 330. Wer will's wagen. (Ki fogja vajon megfejtani.) — 331. Habt Acht! (Oda nézzetek!) — 332. Ich sang auf euch. (Már sokszor énekeltem.) — 333. Erhabene Nacht! (Fönséges éj.) — 334. Geliebte, wie? (Szép kedvesem.) — 335. Ob die Seele, wie ein Lieb. (Szeretője-e vajon?) — 336. Ach, Liebe, ach! (Oh szerelem.) — 337. Die guten Freunde. (Barátaim megölelének.) — 338. Gott gab den Feld. (Hideg ellen a tél.) — 339. Wie ist mir? (Vajon mi ér?) — 340. Der Mann kommt krank. (A férj hazajő beteg.) — 341. Warum kann ich. (Miért hogy láthatatlanok.) — 342. Vergänglichkeit. (Mulanóság.) — 343. Die Träume

sind. (Az álom.) — 344. Die Witwe legte. (Az özvegy.) — 345. Manchem König. (Voltak fejedelmek.) — 346. Der Mühe Lohn. (Kereszt.) — 347. Die blöden Menschen rennen. (Mint lótfut a boldogság után.) — 348. Wie dieser Reiche. (E gazdag úr.) — 349. Zwei Männer gab es. (Middön a földön.) — 350. Der Tropfen Tau. (Fövény szem... harmatcsepp.) — 351. Ich will mein Herz. (Kivágom én.) — 352. Mein Geist ist tief. (Fejemben éj van.) — 353. Die Liebe des Meeres. (A szerelmes tenger.) — 354. Ich liess die Stadt im Stiche. (Elhagytam én a várost.) — 355. Im Walde. (Erdőben.) — 356. Unstät wandert. (Mint felhők a nyári égen.) — 357. In das Auge sah ich. (Barna menyecskének.) — 358. Hell grünen die Akazien. (Zöldleveles, fejér.) — 359. Längst schon ist der Abendglocke. (Rég elhűzták az esteli harangot.) — 360. O Schicksal, gib mir Raum. (Sors, nyiss nekem tért.) — 361. Welthass. (Világgyűlölet.) — 362. Erst heute werd' ich dessen inne. (Most kezdem én csak még ismerni.) — 363. Ins Stammbuch des Fräuleins L. F. (L. F. kisasszony emlékkönyvébe.) — 364. Knechtschaft. (Rabság.) — 365. Ich liebe. (Szeretek én.) — 366. Das Volk. (A nép.) — 367. Auf der Hevescher Ebene. (A hevesi rónán.) — 368. Das Herz, wenn es nicht liebt. (Mégfagy a szív, ha nem szeret.) — 369. In Nagy-Károly. (Nagy-Károlyban.) — 370. Nachtigallen und Lerchen. (Csalogányok és pacsirták.) — 371. Die Kette. (A bilincs.) — 372. Bin ich verliebt? (Szerelmes vagyok én.) — 273. Ja, ja ich bin verliebt. (Szerelmes vagyok én.) — 374. Ach, wie schwer ist mir das Herz. (Nehéz, nehéz a szívem.) — 375. Der süsser Pfühl der Liebe. (Szerellemnek rózsákkal.) — 376. Die Wolke fliegt. (Száll a felhő.) — 377. Ein Herbstag ist's. (Bortus, ködös őszi idő.) — 378. Die Wolke sinkt. (Ereszkedik le a felhő.) — 379. Meine Phantasie stammt. (Az én képzeletem nem.) — 380. Du, mein Mädchen, bist dem Lenz. (Te a tavaszt szereted.) — 381. Auf der Bank im Garten. (Kinn a kertben voltunk.) — 382. Meine Sonne du. (Te vagy, te vagy, barna kis lány.) — 383. Mein Busen scheint mir. (Mi vagy keblem?) — 384. Hat dein Blick mir nicht gelogen. (Ha szavaid megfontolom.) — 385. Es war nicht Liebe. (Költői ábránd volt.) — 386. Ein schöner Traum. (Álmodtam szépet, gyönyörűt.) — 387. Es war einmal ein armer Knabe. (Volt egy szegény fiú.) — 388. Nur wenig Tage. (Egy pár rövid nap.) — 389. Mich durchströmt ein neues Leben. (Nem csoda, ha újra élek.) — 390. Du liebst mich also. (Szeretsz tehát.) — 391. Ein Arrestant behält. (Mikor a lánc lehull.) — 392. Freudenloser Spätherbstmorgen. (Kellemtlen őszi reggel.) — 393. Mir träumt von einer blut'gen Zeit. (Véres napokról álmodom.) — 394. Hellblau die Nacht. (Világoskék a csillagos éjszaka.) — 395. Ins Stammbuch des Fräuleins R. E. (R. E. kisasszony emlékkönyvébe.) — 396. Ins Stammbuch des Fräuleins J. K. (K. J. kisasszony emlékkönyvébe.) — 397. Sprich, was ist recht fern? (Mi van innen távol?) — 398. O, die Welt begreift mich nicht. (Nem ért engem a világ.) — 399. Der Vogel schwang sich. (Reszket a bokor, mert.) — 400. Am Weihnachtsabend. (Karácsonkor.) — 401. Das magyarische Volk. (A magyar nemzet.) — 402. Mich quält ein peinlicher Gedanke. (Egy gondolat bánt engemet.) — 403. Meine Lieder. (Dalaim.) — 404. Ein Freund, die Jugend. (Egy barátom,

az ifjúság.) — 405. Das «Hundeloch». (Kutyakaparó.) — 406. Bist du ein Mann, sei's wahrhaft. (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 407. Lied der Hunde. (A kutyák dala.) — 408. Lied der Wölfe. (A farkasok dala.) — 409. Die Dichter des XIX. Jahrhunderts. (A XIX. század költői.) — 410. Ein heiliges Grab. (Szent sír.) — 411. An Johann Arany. (A. Jánoshoz.) — 412. Ich bin ein Ungar. (Magyar vagyok.) — 413. Bitteres Leben, süsse Liebe. (Keserű élet, édes szerelem.) — 414. Die Theiss. (A Tisza.) — 415. Der Pfaffe trägt die Kutte. (Csuklyában jár a barát.) — 416. Die Wolken. (A felhők.) — 417. Der Wind. (A szél.) — 418. O, ich war ein froher Zecher. (Édes öröm ittalak már.) — 419. Nun ist sie wieder da, die alte Noth. (Ujjonnan visszajött a régi baj.) — 420. Im Namen des Volkes. (A nép nevében.) — 421. Warum denk' ich noch an sie. (De miért is gondolok rá.) — 422. Das Waisenmädchen. (Az árvalyány.) — 423. Was war eh'mals meine Liebe? (Mi volt nekem a szerelem?) — 424. Hirtenknabe, Pelz vom Rücken! (Tedd le, bojtár, a subádat.) — 425. Soldatenleben. (Katonáélet.) — 426. Die Blumen. (A virágok.) — 427. Die Langmut. (A türelemről.) — 428. Ins Stammbuch von F. A. (F. A. emlékkönyvébe.) — 429. Zerlumpte Helden. (Rongyos vitézek.) — 430. Zöld Marci. — 431. Denk' ich dein, du Liebliche. (Ha én kedvesemről gondolkodom.) — 432. Kann ausser dir ein Mädchen. (Hol a leány, ki lelkem röpülését.) — 433. Feuer. (Tűz.) — 434. Es fliegt der Strassenstaub. (Röpül az útpor.) — 435. Im Bergwerk. (Bányában.) — 436. Endlich hab' ich dich, mein Julchen. (Bírom végre Juliskámat.) — 437. Auf der Majtényer Ebene. (A majtényi síkon.) — 438. Ich habe dich, und du hast mich. (Te az enyim, én a tied!) — 439. An Ladislaus Arany. (A. Lacinak.) — 440. Schwester Sara. (Sári néni.) — 441. Wie schön ist die Welt! (Mily szép a világ!) — 442. Die Thurmuine. (A csonka torony.) — 443. Ich wollt' ich wär' ein Bach. (Lennék én folyóvíz.) — 444. Der Storch. (A gólya.) — 445. Das Land ist öd', auf dem ich gehe. (Pusztá föld ez, ahol most járok.) — 446. Reise im Unterland. (Utazás az alföldön.) — 447. Du fragst, ob ich dich liebe? (Kérdezd: szeretlek-e?) — 448. Abschiedstrunk. (Búcsu-pohár.) — 449. Berühmte Schönheit. (Híres szépség.) — 450. Folgst du mir? (Hozzám jösz-e?) — 451. Mein Zelt, das brach ich ab. (Fölszedtem sátorfám.) — 452. Meine Muse und meine Braut. (Műzsám és menyasszonyom.) — 453. An die Zeit. (Az időhöz.) — 454. Der Wald hat seine Vögelein. (Az erdőnek madara van.) — 455. Abenddämmerung. (Alkony.) — 456. Panyó Panni. — 457. In der Festung von Munkács. (A munkácsi várban.) — 458. Schwüler Mittag. (Meleg dél van.) — 459. Der Berg dort. (Amott az a hegy.) — 460. Ich seh' ins Morgenland. (Látom kelet leggazdagabb virányit.) — 461. Die Sonne sank schon längst. (Jóideje lement a nap.) — 462. Jetzt — verzeihe. (Már, galambom, engedj meg.) — 463. Brief an Johann Arany. (Levél A. Jánoshoz.) — 464. Am 5. August. (Augusztus 5-én.) — 465. An Fräulein M. T. (T. M. kisasszonyhoz.) — 466. Die Dichtkunst. (A költészet.) — 467. Mein Pegasus. (Az én Pegazusom.) — 468. An der Szamos. (Falu végén kurta kocsmá.) — 469. Ein buntes Leben. (Tarka élet.) — 470. Der Wanderbursch. (A vándorlegény.) — 471. Mein Sonnenlicht. (Ne bántson az meg.) — 472. Homer und

Ossian. (H. és O.) — 473. An Fräulein B. O. (O. B. kisasszonyhoz.) — 474. Mein Liebchen hatte mich gekränkt. (Megbántott a rózsám.) — 475. Bin ein guter Dichter. (Jó költőnek tartanak.) — 476. Der gestirnte Himmel. (A csillagos ég.) — 477. Irgendwie. (Valahogy.) — 478. Mein Herz. (Szivem.) — 479. Herbstanfang. (Ősz elején.) — 480. Abschied vom Jungesellenleben. (Búcsú a nőtlenségtől.) — 481. Giebt's einen zweiten Riesen. (Ilyen óriást, mint.) — 482. Der Kleinknecht. (A kisbéres.) — 483. Die Wüstenbewohner. (A sivatag lakói.) — 484. Jenseits jener blauen Bergeskette. (Azokon a szép kék hegyeken túl.) — 485. Der Herbstwind flüstert. (Beszél a fákkal a bús őszi szél.) — 486. Seit mein Julchen meine Frau. (Amióta én megházasodtam.) — 487. Ende September. (Szeptember végén.) — 488. Einst und jetzt. (Egykor és most!) — 489. Die letzten Blumen. (Az utolsó virágok.) — 490. Himmel und Erde. (Menny és föld.) — 491. Stillleben. (Csendes élet.) — 492. In der Kutsche und zu Fuss. (Hintón és gyalog.) — 493. Ja, ja, dich zu erwerben. (Az volt a nagy, nagy munka.) — 494. Philosophie und Weisheit. (Bölcselkedés és bölcsesség.) — 495. Zehn Paar Küsse. (Tíz pár csókot egy végből.) — 496. Das Grab des Bettlers. (A koldus sírja.) — 497. O, welch ein Jahr! (Ez már aztán az élet.) — 498. Lasst mich die Stadt verlassen. (El innét, el a városból.) — 499. Bei Johann Arany. (A. Jánosnál.) — 500. Aus dem Fenster schaue. (Nézek, nézek kifelé.) — 501. Du lobst an mir, Geliebte. (Dicsérsz kedves.) — 502. In meinem Herzen ist heller Morgen. (Szép napkeletnek.) — 503. Richter, deines Amtes Pflichten. (Bíró, bíró hivatalod.) — 504. Herr Pató Pál. (P. P. úr.) — 505. Herbstnacht. (Őszi éj.) — 506. Du Röslein an des Hügels Lehne. (Rózsabokor a domboldalon.) — 507. Hör' mal, Weibchen. (Állj meg, feleségem.) — 508. Die Nacht. (Az éj.) — 509. Okatootaia. — 510. Lächle, lächle mir. (Mosolyogj rám.) — 511. Am Namens-tage meiner Frau. (Feleségem nevenapján.) — 512. Kaum schwand das Morgenrot. (Még alig volt reggel.) — 513. Das Gestüt ist auf der Weide. (Kinn a ménes.) — 514. An den Zorn. (A haraghoz.) — 515. In der Sylvesternacht d. J. 1847. (Szilveszter éje 1847-ben.) — 516. Die Winterabende. (A téli esték.) — 517. Frau der Frauen. (Feleségek felesége.) — 518. Frau, was nähst du? (Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?) — 519. Ich liebe dich, ich liebe dich. (Szeretlek én, szeretlek téged.) — 520. Der gefangene Löwe. (A rab oroszlán.) — 521. Die Puszta im Winter. (A puszta télen.) — 522. Wie soll ich dich nennen? (Minek nevezzelek?) — 523. Der gute Lehrer. (A jó tanító.) — 524. Unterm Rosenbaum der Liebe. (Szeretlemnek rózsafája.) — 525. Das Tal und der Berg. (A völgy s a hegy.) — 526. Draussen ist es eisig kalt. (Hideg, hideg van ott kinn.) — 527. Auf den Tod Rózsavölgyis. (R. halálára.) — 528. Italien. (Olaszország.) — 529. Die Henne meiner Mutter. (Anyám tyúkja.) — 530. Des Winters Tod. (A hó halála.) — 531. Vaterlandslied. (Nemzeti dal.) — 532. Der 15. März 1848. (15-ik március 1848.) — 533. Trinklied. (Bordal.) — 534. Die See hat sich empöret. (Föltámadott a tenger.) — 535. Giebt es unter uns noch einen. (Van-e mostan olyan legény.) — 536. Der König und der Henker. (A király és a hóhér.) — 537. Meine Frau und mein Schwert. (Feleségem és kardom.) — 538. An den

Frühling. (A tavaszhoz.) — 539. Der Gott der Magyaren. (A magyarok istene.) — 540. Fänd' ich auf der Welt. (Ilyen asszony való nékem.) — 541. Mag ich wohin immer schauen. (Már minékünk ellenségünk.) — 542. Auf! (Föl!) — 543. Was verfolgst du mich. (Miért kísérsz.) — 544. Das Zwerggeschlecht. (A gyáva faj, a törpe lelkek.) — 545. Ich reise, du bist nicht bei mir. (Utas vagyok, s nem vagy velem.) — 546. Auf der Stätte meiner Geburt. (Szülőföldemen.) — 547. Klein-Kumanien. (Kis-Künság.) — 548. Der Ungar ist nun wieder Ungar. (Ismét magyar lett a magyar.) — 549. Wladislav der Gute. (Dobze László.) — 550. Republik. (Respublica.) — 551. Die Schwadron Lenkei's. (L. százada.) — 552. Revolution. (Forradalom.) — 553. Drei Vögel. (Három madár.) — 554. Heut vor einem Jahr. (Ma egy éve.) — 555. Da steh' ich schon im Sommer. (Itt benn vagyok a férfikor nyarában.) — 556. In den Bergen. (A hegyek közt.) — 557. Hört doch auf zu singen. (Mit daloltok még, ti jámbor költők?) — 558. Der Busch an den Sturmwind. (A bokor a viharhoz.) — 559. Wir sassen hier. (Tudod, midőn először ültünk.) — 560. An die Székler. (A székelyekhez.) — 561. Abschied. (Búcsú.) — 562. Akazien im Garten. (Ti ákácfaék a kertben.) — 563. Der Herbst ist kalt. (Hideg idő, hűs ősz éj.) — 564. Welch' ein Lärmen. (Milyen lárma, milyen vígadalom.) — 565. Mein liebes Weib, vermag ich? (Hogy volna kedvem.) — 566. Ich liebe dich, mein Schatz! (Szeretlek, kedvesem.) — 567. Im Herbst. (Itt van az ősz, itt van újra.) — 568. Velwildert ist der Park. (Elpusztuló kert ott a vár alatt.) — 569. Schlachtlied. (Csatadal.) — 570. Bei der Geburt meines Sohnes. (Fiam születésére.) — 571. Am Jahreschlusse. (Az év végén.) — 572. Europa ruht. (Európa csendes.) — 573. Nun ság' ich doch, der Ungar siegt. (Bizony mondom, hogy győz most a magyar.) — 574. In der Schlacht. (Csatában.) — 575. Ich höre wieder Lerchensang. (Pacsirtaszót hallok megint.) — 576. Wer sähe dieser sonn'gen Flur. (Ki gondolná, ki mondaná.) — 577. Die Székler. (A székelyek.) — 578. In Vajdahunyad. (Vajda-Hunyadon.) — 579. Auf den Tod meiner Eltern. (Szüleim halálára.) — 580. Der Honvéd. (A h.) — 581. Auf, in den heiligen Krieg! (Föl a szent háborúra!) — 582. O Zeit, wie schreckensvoll. (Szörnyű idő.) — 583. An die Ungetreue. (A hűtelenhez.) — 584. In das Stammbuch des Ludwig Szeberényi. (Sz. Lajos emlékkönyvébe.) — 585. Dort die Tscharda. (Erdő szélén.) — 586. Du, Biene, machst. (Fürge méh.) — 587. Wanderbeder. (Vándordalok.) — 588. Rache. (Boszú.) — 589. Ewiger Gram. (Örök bú.) — 590. Liederquell. (Dalforrás.) — 591. Ideal und Wirklichkeit. (Ideál és való.) — 592. Das Ideal. (Ideál.) — 593. Diebische Hussaren. (Tolvaj huszár.) — 594. Volkslieder. (Népdalok.) — 595. Meine Tränen. (Könyeim.) — 596. Lehel. (L. 1845.) — 597. Ich bin so schläfrig. (Álmos vagyok és mégsem alhatom.) — 598. Die Welt ist eine grosse, teure Schänke. (Ez a világ egy nagy kocsmá, jó áros.) — 599. Bin nun wieder in der Heimat. (Haza tértem.) — 600. Der Nebel breitet... (Mint megfogamzott átok.) — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 wc.

449. Gedichte von Alexander Petöfi. Aus dem Ungarischen von Dr. J. Goldschmidt. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. [1894.]

16-r. 232 l. (Universal-Bibliothek 1761—62. sz.) Tartalom: Vorwort 1883; febr. Einleitung. (Életrajz.) An Petöfi (A fordító eredeti költeménye.) — Erzählende Gedichte: 1. Der Liebe Fluch. (Szerelem átk.) — 2. Schalgo. (Salgó.) 3. Szilaj Pisхта. (Sz. Pista.) — Lyrische Dichtungen: 4. In der Heimath. (Hazámban.) — 5. Auf der Donau. (A Dunán.) — 6. An seinen Freund Wilhelm K. (K... Vilmos barátomhoz.) — 7. Der Trinker. (A borozó.) — 8. Zwei Wanderer. (Két vándor.) — 9. Eine seltsame Geschichte. (Furcsa történet.) — 10. Meine erste Rolle. (Első szerepem.) — 11. In der Wildnis. (Vadonban.) — 12. Trinkspruch. (Félköszöntés.) — 13. Beim Schweine-Schlachtfest. (Disznótorban.) — 14. Was hilft es. (Mi haszna, hogy a csoroszlya...) — 15. Viele wandeln in des... (Járnak, kelnek sokan zöld erdőben...) — 16. Hortobágyer Wirtin. (Hortobágyi kocsmárosné...) — 17. Aus der Ferne. (Távolból.) — 18. Mein Liebchen. (Az én mátkám.) — 19. An Mathilde. (Matildhoz.) — 20. Saus und Braus. (Dinom-dánom.) — 21. Wie du mir, so ich dir. (Szegetszeggel.) — 22. Gestohlenes Ross. (Lopott ló.) — 23. Rundgesang. (Kördal.) — 24. Vorwurf. (Szemrehányás.) — 25. Die Sonne brennt gar heiss. (Érik a gazona...) — 26. Ich trat hinein zur Küchentür... (Befordultam a konyhára...) — 28. Zum Begräbnis tönen Lieder... (Temetésre szól az ének...) — 29. Meine Flöt' entstammt... (Kis furulyám szomorú fűz ága...) — 30. Das Lied. (A dal.) — 31. Der Adelige. (A nemes.) — 32. In der Nacht. (Éjjel.) — 33. Tausend Kirschen trägt... (Ezrivel terem a fán a meggy...) — 34. Wie ungeheuer gross ist... (Ez a világ a milyen nagy...) — 35. Abschied von der Bühne. (Búcsú a színészettől.) — 36. Leben, Tod. (Élet, halál.) — 37. Einem Baum der Dichtkunst. (Verseim.) — 38. Meine Liebe — ist nicht... (Az én szerelmem...) — 39. Die Naturblume. (A természet vadvirága.) — 40. Es regnet. (Esik, esik, esik...) — 41. Der alte Herr. (Az öreg úr.) — 42. Was sagt der Weise? (Mit szól a bölcs?) — 43. An Etelka. (Etelkéhez.) — 44. Fräulein E. Cs. ins Stammbuch. (Cs. E. kisasszony emlékkönyvébe.) — 45. Frau V. Sz. ins Stammbuch. (V. Sz.-né emlékkönyvébe.) — 46. Zwei Geschwister. (Két testvér.) — 47. Meines Vaters Handwerk und mein Handwerk. (Apám mestersége s az enyém.) — 48. Das Blatt welk von der Blume... (Hull a levél a virágról...) — 49—88. Zypressen-Laub vom Grabe Etelka's. (Czipruslombok.)¹ — 89. Ruhm. (Hír.) — 90. Dichter sein, oder nicht. (Költő lenni vagy nem lenni.) — 91. Schnell wird der Vogel... (Gyors a madár, gyors a szélvész...) — 92. Ausgetreten ist der Fluss... (Kicsapott a folyó.) — 93. Niklas. (Orbán.) — 94. Meine schlechten Gedichte. (Rosz verseimről.) — 95. An das Schicksal. (A sorshoz.) — 96. Die Sonne. (A nap.) — 97. Mein Ross, es ist an Leibesfarbe... (Paripámnak az ő színe fakó...) —

¹ Az eredetileg e címen közölt 34 költeményhez fordító még a következő öt költeményt csatolta: Mi büvös-bájos hang? — Messze vándoroltam. — Vahot Sándorhoz. — A toronyban delet harangoznak. — Igy is jó.

98. Schwarzbrot. (Fekete kenyér.) — 99. Geröthet schon der Bäume Blätter... (Piroslik már a fákon a levél...) — 100. Lange schlägt den Ungarn schon... (Rég veri már a magyart a teremő...) — 101. Fresco Ritornell. — 102. Wärest auch kein guter Koch geworden... (Magyarország.) — 103. Meine Phantasie. (Képzetem.) — 104. Der gute alte Wirt. (A jó öreg kocsmáros.) — 105. Der letzte Mensch. (Az utósó ember.) — 106. Jugend. (Ifjúság.) — 107. Wolke und Stern. (Felhő és csillag.) — 108. Mein Leid und meine Freude. (Búm és örömem.) — 109. An ein Fräulein. (Egy asszonyi állathoz.) — 110. Der ungarische Edelmann. (A magyar nemes.) — 111. Handel. (Alkú.) — 112. Frl. S. Sz. ins Stammbuch. (S. Sz. kisasszony emlékkönyvébe.) — 113. K. S. ins Stammbuch. (S. K. emlékkönyvébe.) — 114. B. A. ins Stammbuch. (A. B. emlékkönyvébe.) — 115. Quelle und Strom. (Forrás és folyam.) — 116. Der Dichter und die Weinrebe. (A költő s a szőlővessző.) — 117. Schönes Mädchen dieser schönen Gegend... (Szép vidéknek szépséges leánya...) — 118. Wenn hinaus du blickst aus deinem Fenster... (Ablakodból hogyha...) — 119. Der Trauring. (A jegygyűrű.) — 120. Bei Seite jetzt, ihr alten... (Félre mostan...) — 121. Lieber Doktor, sprach ich... (Drága orvos úr...) — 122. In dem Grabe ruht... (Sirba tették...) — 123. Vielfach kleidet ein sich meine Liebe... (Szál alakba...) — 124. Niedrig ist das Haus, worin ich wohne... (Alacsony kis ház...) — 125. Nie war noch der Mensch verliebt... (Soha sem volt az szerelmes...) — 126. Baum sei ich, wenn du... (Fa leszek, ha...) — 127. Das Bouquet, das du mir... (A bokkrétát, melyet...) — 128. Seitdem in die Liebe ich geraten. (A mióta szerelembé...) — 129. Einen Wunsch nur... (Életem most...) — 130. Auf der kahlen, ganz vergilbten... (A letarlott...) — 131. Wenn also die Gottheit zu mir spräche... (Ha az Isten...) — 132. Immer glaubt' ich, dass... (Azt hívéim, hogy...) — 133. An Maurus Jókai. (Jókai Mórhoz.) — 134. Die Ruinen der Zschärda. (A csárda romjai.) — 135. Hoffnung. (Remény.) — 136. Wechsel. (Változás.) — 137. Die Krone der Steppe. (A sivatag koronája.) — 138. Wie kommt's, dass so viel schlechte Menschen... (Hogy van, hogy azt a sok gazembert...) — 139. Winternacht. (Téli éj.) — 140. Der Wahnsinnige. (Az őrült.) — 141. Der Vogel zieht... (Elvándorol a madár...) — 142. Nicht weine ich... (Nem sírok én...) — 143. Auf den Tod des Peter Vajda. (V. P. halálára.) — 144. Selbst ein zerbrochener... (Annyit sem ér az élet...) — 145. Hoch unsre Hoffnungen... (Szállnak reményink...) — 146. Erinnerung... (Emlékezet...) — 147. O Maid, dein Aug'... (Oh, lány! szemed...) — 148. Ich liesse gern die grosse Welt... (Szeretném itt hagyni...) — 149. Wie wenn ich trüg' das grosse... (Mintha a nagy, nehéz...) — 150. Was ist der Ruhm? (Mi a dicsőség?) — 151. Was hast du Erde... (Mit ettél, föld...) — 152. Der Bauer zieht durchs Feld die Furche... (Földét a földműves...) — 153. Wer kann mir dieses Räthsel lösen... (Ki fogja vajon megfejteni...) — 154. Die Freunde haben mich... (Barátaim megölelének...) — 155. Erhabne Nacht. (Fönséges éj!) — 156. Der Winter schützt vor Frost... (Hideg ellen a tél...) — 157. Der Gatte kam nach Hause krank... (A férj hazajő beteg...) — 158. Ein Kreuz, wohin dein Aug'... (Kereszt.) — 159. Schläfst du, o Wahrheit, oder...

(Igazság! alszol?) — 160. Die Wittve Trauerkleider trägt... (Az özvegy...) — 161. Der Mensch, er rennt... (Mint ló-fut a boldogság után...) — 162. Als es auf Erden... (Midőn a földön...) — 163. Seht dorten mir den reichen Herrn an... (E gazdag úr...) — 164. Das verliebte Meer. (A szerelmes tenger.) — 165. Im Walde. (Erdőben.) — 166. Wie des Sommers Wolken... (Mint felhők a nyári égen...) — 167. Menschenhass. (Világgyűlölet.) — 168. Jetzt fang' ich endlich an zu glauben... (Most kezdem én csak még ismerni...) — 169. Ich liebe, wie vielleicht noch keiner... (Szeretek én...) — 170. Fr. L. F. ins Stammbuch. (F. L. kisasszony emlékkönyvébe.) — 171. Das Herz erstarrt, wenn es nicht liebt... (Mégfagy a szív, ha nem szeret...) — 172. Fr. J. Sz. ins Stammbuch. (Sz. J. kisasszony emlékkönyvébe.) — 173. Dir ist Lenz die liebste Zeit... (Te a tavaszt szereted...) — 174. Mein dichterischer Trieb ist nicht... (Az én képzeletem nem...) — 175. Es war einmal ein armer Bursch... (Volt egy szegény fiú...) — 176. Es stehen jetzt allerwegen (Búsulnak a virágok...) — 177. Fr. J. K. ins Stammbuch. (K. J. kisasszony emlékkönyvébe.) — 178. Der Zweig erzittert... (Reszket a bokor, mert...) — 179. Feentraum. (Tündéralom.) — 180. Meine Lieder. (Dalaim.) — 181. Die Jugend blieb als Freund. (Egy barátom az ifjúság...) — 182. Das Lied der Hunde. (A kutyák dala.) — 183. Das Lied der Wölfe. (A farkasok dala.) — 184. Ich bin ein Ungar... (Magyar vagyok.) — 185. Der Wind. (A szél.) — 186. Licht. (Világosságot!) — 187. An die Geduld. (A türelemről.) — 188. Feuer. (Tűz.) — 189. Ich möchte sein ein Fluss... (Lennék én folyóvíz...) — 190. Meine Muse und meine Braut. (Múzsám és menyasszonyom.) — 191. An die Zeit. (Az időhöz.) — 192. Der Wald hat seine Vögelin... (Az erdőnek madara van...) — 193. Schwert und Kette. (Kard és lánc.) — 194. Antwort auf einen Brief meiner Geliebten. (Válasz kedvesem levelére.) — 195. Die Dichtkunst. (A költészet.) — 196. Mein Pegasus. (Az én Pegasusom.) — 197. Homer und Ossian. (Homér és Osszián.) — 198. Abschied vom Junggesellenstand. (Bucsu a nőtlenségtől.) — 199. Wer hat jemals schon gesehen... (Ilyen óriást, mint...) — 200. Der düstre Herbstwind... (Beszél a fákkal a bús őszi szél...) — 201. Das Land der Liebe. (A szerelem országa.) — 202. Elegie des Mondes. (A hold elegiája.) — 203. Meine Güte rühmst du... (Dicsérsz kedves...) — 204. Herr Paul Pato. (Pátó Pál úr.) — 205. Die Nacht. (Az éj.) — 206. Okatovtaien. (Okatovtáia.) — 207. Mein Weib und mein Schwert. (Feleségem és kardom.) — 208. In der Heimat. (Szülőföldemen.) — 209. Der Strauch an den Sturm. (A bokor a viharhoz.) — 210. Wieder ist der Herbst gekommen... (Itt van az ősz, itt van újra.) — 211. Zur Geburt meines Söhnchens. (Fiam születésére.) — 212. Bei der Burg Hunyad. (Vajda-Hunyadon.) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

450. Alexander Petöfi's ausgewählte Gedichte. Aus dem Ungarischen übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Andor v. Sponer. Leipzig. Verlag von H. Sessel. 1895.

8-r. XVIII, 333 l. Nyomtatta Pöschel & Trepte u. o. Tartalom: Einleitung. — 1. In der Heimath. (Hazámban.) — 2. Auf der Donau. (A Dunán.) —

3. Der Zecher. (A borozó.) — 4. Wildniss. (Vadonban.) — 5. Weinlied. (Felkőszöntés.) — 6. Todessehnen. (Halálvágy.) — 7. Aus der Ferne. (Távolból.) — 8. Frau L... (L...né.) — 9. Meine Braut. (Az én mátkám.) — 10. Saus und Braus. (Dinom-dánom.) — 11. Traumdeutung. (Jövendőlés.) — 12. Wolfsabenteuer. (Farkaskaland.) — 13. Sankt Paulstag. (Pálnapkor.) — 14. Gestohlnes Pferd. (Lopott ló.) — 15. Maass für Maass. (Szeget szeggel.) — 16. Lebend'ger Tod. (Élőhalott.) — 17. Im Friedhof. (Temetőben.) — 18. Das letzte Almosen. (Az utolsó alamizsna.) — 19. Hortobágyer Kneipenwirtin. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 20. Wer ich bin, ich mag's nicht nennen. (Ki vagyok én, nem mondom meg.) — 21. Donnerkeil und Höllenblitze! (Lánggal égő teremteté.) — 22. Liebe, Liebe. (A szerelem, a szerelem.) — 23. Niemand hat es je der Blume noch verwehrt. (A virágnak megtiltani nem lehet.) — 24. Nein, von hinnen geh' ich nimmer. (Nem megyek én innen sehova.) — 25. Grabgeläute hör ich. (Temetésre szól az ének.) — 26. Pfeifchen mein. (Kis furulyám, szomorúfűz ága.) — 27. Wenn schon nirgendsher ein Schimmer. (Hejh, nekem hát vigasztalást mi sem ad?) — 28. Mit den Musikanten. (A faluban utcahosszat.) — 29. Deine Schuld ist's. (Nem ver meg engem az isten.) — 30. Die Haide Ungarns. (Pusztán születtem.) — 31. Gaul, ich saddle dich. (Gyere lovam.) — 32. Wie das Weltall gross und prächtig. (Ez a világ amilyen nagy.) — 33. Mädchen denkt. (Nem tesz föl a lány magában egyebet.) — 34. Wer ein Liebchen muss entbehren. (Akinék nincs szeretője.) — 35. Nein, ich weiss nicht mehr. (De már nem tudom, mit csináljak?) — 36. Sel'ge Nacht. (Boldog éjjel.) — 37. In die Küche ging ich. (Befordultam a konyhára.) — 38. Das Lied vom Vaterland. (Honfidal.) — 39. Winters Ende. (Tél végén.) — 40. Ausgezischt. (Fütty.) — 41. Der Räuber. (Fürdik a holdvilág az éj tengerében.) — 42. Der Betyár. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 43. Der Schafhirt. (Megy a juhász számaron.) — 44. Bei Erlau. (Eger mellett.) — 45. Ein Abend im Vaterhaus. (Egy estém otthon.) — 46. Nach Tisch. (Ebéd után.) — 47. Susanne. (Zsuzsikához.) — 48. Einsamkeit. (Magány.) — 49. Mein Grab. (Sírom.) — 50. Misslungener Plan. (Füstbe ment terv.) — 51. Nur Wasser. (Vizen.) — 52. Carmen lugubre. — 53. Bandi. (Hejh, Büngödsi Bandi.) — 54. Meine Wirtschaftsgebahrung. (Gazdálkodási nézeteim.) — 55. Abschied vom Theater. (Búcsú a színészettől.) — 56. Die Glücklichen in Pest. (A boldog pestiek.) — 57. Halme giebt's. (Ezri vel terem a fán a meggy.) — 58. Das Tiefland. (Az Alföld.) — 59. Im Zimmer. (Szobámban.) — 60. Leben und Tod. (Élet, halál.) — 61. Der Vagabund. (A csavargó.) — 62. Abend. (Est.) — 63. Ein Winter in Debreczin. (Egy telem Debreczenben.) — 64. Die Nachahmer. (Az utánzókhöz.) — 65. Herr Pint. (Pinty úrfi.) — 66. Meine Nächte. (Éjszakáim.) — 67. An die Sonne. (A naphoz.) — 68. Sparsamkeit. (Takarékosság.) — 69. Gute Laune. (Mi lelt?) — 70. Nach dem Gelage. (Dáridó után.) — 71. Der Welle gleicht mein Lieben. (Szerelmem zúgó tenger.) — 72. Csokonai. — 73. Ich wollt. (Volnék bár.) — 74. Mein Lieben. (Az én szerelmem.) — 75. Allmächt'ger Augen, Himmelslicht. (Szemek, mindenható szemek!) — 76. Mir gleichviel. (Élet, halál, nekem már mindegy.) — 77. Warum bin ich nicht? (Miért nem

születtem ezer év előtt?) — 78. Der Soldat. (Katona vagyok én.) — 79. An die Mädchen. (A leánykákhoz.) — 80. Mein Tod. (Halálom.) — 81. An meine Eltern. (Szülőimhez.) — 82. Wilde Blüte. (A természet vadvirága.) — 83. Die Tintenflasche. (A tintásüveg.) — 84. Der Weise. (Mit szól a bölcs?) — 85. Meister Paul. (Pál mester.) — 86. Liebe und Wein. (Szerelem és bor.) — 87. Regen. (Esik, esik, esik.) — 88. Rausch für's Vaterland. (Részegség a hazáért.) — 89. Leier und Schwert. (Lant és kard.) — 90. O komm' ins Grab! (Rabházának fia.) — 91. Was ich nie und nimmer. (Elmondom, mit eddig.) — 92. Du Hoffnungsstern. (Hová levél.) — 93. O, dass dies erbarungslose. (Jaj, be bús ez a harangszó.) — 94. Warst meines Lebens einz'ge Blüte. (Te voltál egyetlen virágom.) — 95. O komm' des Nachts. (Ha ébren még nem látogatsz.) — 96. Hoch oben glänzt. (Amott fönny egy csillag ragyog.) — 97. Es störe niemals. (Nem háborítom-e nyugalmad.) — 98. Mein todtés Lieb. (Én vagyok itt.) — 99. Todt hab' ich dich geschaut. (Láttam két hosszú nap.) — 100. Wo bist du? (Hol vagy te, régi kedvem?) — 101. Was wäre sonderbar? (Mi volna különös azon.) — 102. Auf ihrem Grabe. (Áltam sírhalma mellett.) — 103. Ich glaub' es nimmer. (Hazugság, amit.) — 104. Hin alle Freude. (Be szomorú az élet énnekem.) — 105. Hätt' ich sie nicht im Leben. (Ha életében nem szerettem volna.) — 106. Schon müssig hängt die Leier. (Függ már a lant.) — 107. Welch' Hallen, süss und leis'. (Mi bűvös-bájos hang.) — 108. Oft, wenn mich übermannt. (Middön nagyon bánt.) — 109. Winterszeit. (Téli világ.) — 110. Schlechte Verse. (Rossz verseim.) — 111. Mein Vater und ich. (Apám mestersége s az enyém.) — 112. Erinnerung an eine schöne Dame. (Egy szép hölgy emléke.) — 113. Liebessehnen. (Szerelenvágy.) — 114. Vergnügt euch. (Mulatság közben.) — 115. Es röthen sich die Blätter. (Piroslik a kecskesugó.) — 116. Viele Kneipen giebt's. (Van a nagy alföldön csárda sok.) — 117. An das Schicksal. (A sorshoz.) — 118. Peti Liljom. (Liliom Peti.) — 119. Ungarn. (Magyarország.) — 120. Die Näherin. (A varróleány.) — 121. Lange schon trifft Gottes Zorn. (Rég veri már a magyart a teremtó.) — 122. Abschied von Kún-Szent-Miklós. (Búcsú Kún-Szent-Miklóstól.) — 123. Jugend. (Ifjúság.) — 124. Mein Gebet. (Imádságom.) — 125. Stattlich ist mein Schatz. (A szeretöm nyalka gyerek.) — 126. Legende. (Legenda.) — 127. Erkennt doch endlich. (Ismerjete meg.) — 128. Ich und die Sonne. (Én és a nap.) — 129. An ein Frauenzimmer. (Egy asszonyi állathoz.) — 130. Handel. (Alkú.) — 131. Ein Garten. (Virágoskert a költő szive.) — 132. Der Ochsenwagen. (A négyökrös szekér.) — 133. Der Trauring. (A jegygyűrű.) — 134. Auf dem Berge. (Hegyen ülök.) — 135. Räuberhandwerks Ende. (A zsványásg vége.) — 136. Ewige Umarmung. (Örök ölekezés.) — 137. Dichter und Rebe. (A költő s a szőlővessző.) — 138. Vom Vaterland. (A hazáról.) — 139. Fräulein L. F. ins Album. (F. L. kisasszony emlékkönyvébe.) — 140. Wunderbares Mädchen. (Szép vidéknek szépséges leánya.) — 141. Schaffst mir eine neue Welt. (Megteremtéd lelkem új világát.) — 142. Blickst du auswärts in des Morgens Schimmer. (Ablakodból hogya.) — 143. Lasst mich, Kameraden. (Félre mostan.) — 144. Theurer Doktor. (Drága orvos úr.) →

145. Hundertfältig seh' ich. (Száz alakba.) — 146. Meinen Träumen bist du oft verliehen. (Álmaimban gyakran.) — 147. Nie empfunden hat die heil'gen Triebe. (Sohasem volt az szerelmes.) — 148. Als ich dich erblickt. (Mihelyest megláttalak.) — 149. Sei die Blüthe. (Fa leszek, ha.) — 150. Seit ich mich verliebte. (Amióta szerelemben.) — 151. Auf die Erde. (A letarlott.) — 152. Fern bin ich. (Messze estem.) — 153. Sprache der Allmächtige. (Ha az isten.) — 154. Die Trümmer der Csárda. (A csárda romjai.) — 155. Die Krone der Steppe. (A sivatag koronája.) — 156. Begegnung in der Haide. (Pusztai találkozás.) — 157. Hoffnung. (Remény.) — 158. Winternacht. (Téli éj.) — 159. Feentraum. (Tündéralom.) — 160. Es entblättern sich. (Hull a levél.) — 161. Mögen Wolken sich ergiessen. (Ereszkedik le a felhő.) — 162. Wie die Wolke in der Höhe. (Száll a felhő.) — 163. Braunes Mädchen. (Te vagy, te vagy, barna kis lány.) — 164. Gott's Wunder. (Isten csodája.) — 165. Warum? (Mért vagyok én még a világon.) — 166. Das verliebte Meer. (A szerelmes tenger.) — 167. Traum. (Az álom.) — 168. Wolken. (A felhők.) — 169. Ob auch längst das Abendläuten ausgehallt. (Rég elhúzták az esteli harangot.) — 170. Weltschmerz. (Világgyűlölet.) — 171. Das Herz. (Mégfagy a szív, ha nem szeret.) — 172. Sklaverei. (Rabság.) — 173. Auf der Heveser Ebene. (A hevesi rónán.) — 174. Frühlingsglanz. (Te a tavaszt szereted.) — 175. Urplötzlich. (Álmodtam szépet, gyönyörűt.) — 176. In wen'gen Tagen. (Egy pár rövid nap.) — 177. Du liebst mich also? (Szeretsz tehát?) — 178. Die Blüten kranken. (Búsúlnak a virágok.) — 179. Lichtblau. (Világoskék a csillagos éjszaka.) — 180. Ästlein ist erschüttert. (Reszket a bokor, mert.) — 181. Unsterblich ist. (Halhatatlan a lélek.) — 182. Mir träumte heut'. (Véres napokról álmodom.) — 183. Weihnachten. (Karácsonkor.) — 184. Mir thut nur ein Gedanke weh. (Egy gondolat bánt engemet.) — 185. Meine Lieder. (Dalaim.) — 186. Bist du ein Mann, so sei es. (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 187. Lied der Hunde. (A kutyák dala.) — 188. Lied der Wölfe. (A farkasok dala.) — 189. Die Dichter des XIX. Jahrhunderts. (A XIX. század költői.) — 190. Der Ungar. (Magyar vagyok.) — 191. Das alte Leiden. — 192. Eine Kutte trägt der Mönch. (Csuklyában jár a barát.) — 193. Für's Volk. (A nép nevében.) — 194. Zwei Seufzer. (Két sóhaj.) — 195. Die Blumen. (A virágok.) — 196. Von der Geduld. (A türelméről.) — 197. Der grüne Marci. (Zöld Marci.) — 198. Feuer. (Tűz.) — 199. Der Storch. (A gólya.) — 200. Reise im Tiefland. (Utazás az alföldön.) — 201. Du fragst. (Kérdezd, szeretlek-e?) — 202. Welch' wüstes lärm? (Mi lárma ez megint?) — 203. Ich seh' des Ostens. (Látom Kelet leggazdagabb virányit.) — 204. Schwert und Kette. (Kard és lánc.) — 205. Panna Panyó. (P. Panni.) — 206. An des Dorfes End'. (Falú végén kurta kocsmá.) — 207. Abend. (Alkony.) — 208. Buntes Leben. (Tarka élet.) — 209. Der Wanderbursch. (A vándorlegény.) — 210. Böser Geist. (Ne bántson az meg.) — 211. Der Sternenhimmel. (A csillagos ég.) — 212. Wie ein Regenguss. (Csak úgy omlanak most hozzám.) — 213. Stilleben. (Csendes élet.) — 214. War eine Arbeit. (Az volt a nagy, nagy munka.) — 215. Ende September. (Szeptember végén.) — 216. Du lobst mich? (Dicsérsz kedves?) — 217. Elegie

des Mondes. (A hold elegiája.) — 218. Des Bettlers Grab. (A koldus sírja.) — 219. Maulhelden. (A szájhősök.) — 220. Schau' ich aus dem Fenster. (Nézek, nézek kifelé.) — 221. Paul Pató. (P. Pál úr.) — 222. Kaum noch Morgen. (Még alig volt reggel.) — 223. Die Nacht. (Az éj.) — 224. Oktokotalien. (Okatootáia.) — 225. Bei Czakov's Begräbniss. (Cz. temetésén.) — 226. Silvesternacht 1847. (Szilveszter éje 1847-ben.) — 227. Einem Buchhändler ins Album. (Egy könyvtárús emlékkönyvébe.) — 228. Der gefangene Löwe. (A rab oroszlán.) — 229. Auf Rózsavölgyi's Tod. (R. halálára.) — 230. Italien. (Olaszország.) — 231. Nationallied. (Nemzeti dal.) — 232. Funken fliegen. (Kemény szél fúj.) — 233. Das Meer. (Föltámadott a tenger.) — 234. Rákóczi. — 235. Die gesunkene Säule. (A ledőlt szobor.) — 236. Wie ich sehe. (Már minékünk ellenségünk.) — 237. Schwarz-rothes Lied. (Fekete-piros dal.) — 238. Das Zwerggeschlecht. (A gyáva faj, a törpe lelkek.) — 239. Heimath. (Szülőföldem.) — 240. Dobzse László. — 241. Heur' ein Jahr. (Ma egy éve.) — 242. Ihr Poeten. (Mit daloltok még, ti jámbor költők.) — 243. Hier, weisst du's noch? (Tudod, midőn először ültünk?) — 244. Abschied. (Búcsú.) — 245. Akazien. (Ti ákácfa a kertben.) — 246. Ehret die Soldaten. (Tiszteljétek a kőzatonákat.) — 247. Wie fänd' ich Freude. (Hogy volna kedvem.) — 248. 1848. — 249. Jauchzen hör' ich. (Milyen láрма, milyen vigadalom.) — 250. Schon ruh'n in Frieden. (Európa csendes.) — 251. Der Husar. (A huszár.) — 252. In der Schlacht. (Csatában.) — 253. Der Lerchenhall. (Pacsirtaszót hallok megint.) — 254. Vier Tage. (Négy nap dörgött az ágyú.) — 255. Der Tod ist hier. (Jött a halál.) — 256. Ich sag' es euch. (Bizony mondom, hogy győz most a magyar.) — 257. Die Székler. (A székelyek.) — 258. Wer dächte nur, wer ahnte nur. (Ki gondolná, ki mondaná.) — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1251 k.

Német-Gründler tájnyelv.

451. Die Gründler. Eine Entdeckungstreife in das Ländchen der Mäntäfen. Verfaßt von Theodor Kliegl. Budapest, 1894. Druck u. Verlag v. Coloman Rózsa u. Frau.

8-r. 189, (2) l. A 81—90. l. Külön címlappal: Einige Dichtungen von Petöfi. Ins Gründlerische übersetzt vom Verfasser. A lefordított költemények: 1. Megy a juhász számaron. — 2. Befordultam a konyhára. — 3. Ambrus gazda. — 4. Temetésre szól az ének. — 5. Boldogtalan voltam. — 6. Szomjas ember tündödése. — 7. A szerelem, a szerelem. — 8. Beim Sautanz. (Disznótorban.) Verses fordítások. Jelzete: P. o. germ. 1925.

Olasz.

452. Canti scielti di Alessandro Petöfi. Traduzione dall' originale ungherese di R(ina) Larice, Milano. Società editrice Sonzogno. É. n.

16-r. 94 l. Nyomtatta: L. Mondaini u. o. Tartalom: Alessandro Petöfi. (Biografia.) — 1. Ritorno. (Hazámban.) — 2. Al Danubio. (A Dunán.) — 3. L'ostessa di Hortobágy. (Hortobágyi kocsmárosné...) — 4. La mia fidanzata.

(Az én mátkám.) — 5. Profezia. (Jövendölés.) — 6. Indifferenza. (Élő halott.) — 7. Le direi. (Elmondanám.) — 8. Progeti svaniti. (Füstbement terv.) — 9. È impossibile... (A virágnak megtiltani nem lehet...) — 10. Se ti sposerei! (Elvennélek én, csak adnának...) — 11. Il csikos. (A csikós.) — 12. Bevo acqua... (Vizet izsom.) — 13. La puszta. (Az Alföld.) — 14. Nella mia stanza. (Szobámban.) — 15. A'miei genitori. (Szülőimhez.) — 16. Piove, piove, piove. (Esik, esik, esik...) — 17. Foglie di cipresso. (Cipruslombok.) — 18. Vorrei amare di nuovo. (Szerelémvágy.) — 19. Jo non saprei. (Rossz versemről.) — 20. Esci a contemplare. (Ki a szabadba!) — 21. Consolazione. (Rég veri már a magvart a teremtő.) — 22. Nell villaggio. (Falun.) — 23. Conosceremi, dunque. (Ismerjete meg!) — 24. La creazione. (Felhő és csillag.) — 25. Il poeta e la vite. (A költő és a szőlővessző.) — 26. La mia patria. (A hazáról.) — 27. Nuovo amore. (Sírba tették...) — 28. La scuola. (Megvállom, hogy...) — 29. Tugurio e palazzo. (Alacsony kis ház...) — 30. Non ha mai amato. (Sohasem volt az szerelmes...) — 31. Vorrei... (Faleszek, ha...) — 32. Voto. (Ha az isten...) — 33. Le rovine della csárda. (A csárda romjai.) — 34. Intorno della puszta. (Pusztai találkozás.) — 35. Cento forme. (Száz alakba...) — 36. Io credevo. (Azt hívéim, hogy...) — 37. Il pazzo. (Az őrült.) — 38. Le mie speranze. (Szállnak reményeink...) — 39. Il dolore. (A bánat? egy nagy oceán.) — 40. Il mare innamorato. (A szerelmes tenger.) — 41. Ora candidi, ora oscuri. (Mint felhők a nyári égen...) — 42. Due mali. (Megfagy a szív, ha nem szeret...) — 43. Perchè dire... (F. L. kisasszony emlékkönyvébe.) — 44. Io amo. (Szeretek én...) — 45. Bruna fanciulla. (Te vagy, te vagy barna kislyány...) — 46. Sera. (A hevesi rónán.) — 47. Vola la nube. (Száll a felhő...) — 48. Prevedo giorni sanguinosi. (Véres napokról álmodom.) — 49. Sussulta il cespuglio. (Reszket a bokor, mert...) — 50. L'anima. (Halhatatlan a lélek...) — 51. Un pensiero mi tormenta. (Egy gondolat bánt engemet...) — 52. I miei canti. (Dalaim.) — 53. I poeti del secolo XIX. (A XIX. sz. költői.) — 54. A Giovanni Arany. (Arany Jánoshoz.) — 55. Sono magiaro. (Magyar vagyok.) — 56. Il Tibisco. (A Tisza.) — 57. Le nubi. (A felhők.) — 58. Il vento. (A szél.) — 59. Luce! (Világosságot!) — 60. La sentenza. (Az ítélet.) — 61. Se penso alla mia diletta. (Ha én kedvesemről gondolkodom.) — 62. Re sono. (Te az enyém, én a tied...) — 63. La cicogna. (A gólya.) — 64. Non c'è un fiore. (Puszta föld ez, ahol most járok...) — 65. Tramonto. (Alkony.) — 66. Scene della csárda. (Falu végén kurta kocsmá...) — 67. Sul cader dell'autunno. (Ősz elején.) — 68. Omero e Ossian. (Homér és Osszián.) — 69. Terra e cielo. (Menny és föld.) — 70. Vita tranquilla. (Csendes élet.) — 71. Elegia della luna. (A hold elégiája.) — 72. Ti amo tanto. (Szeretlek én, szeretlek téged.) — 73. Il Leone prigioniero. (A raboroszlán.) — 74. La montagna e la valle. (A völgy s a hegy.) — 75. La morte dell'inverno. (A tél halála.) — 76. Canto nazionale. (Nemzeti dal.) — 77. Noi parliamo... (Megint beszélünk s csak beszélünk...) — 78. L'inverno nella puszta. (A puszta télen.) — 79. Rákóczi. — 80. Mia moglie e la mia spada. (Feleségem és kardom.) — 80. La statua rovesciata. (A ledőltszobor.) — 81. Orsà, dunque. (Föl.) — 82. Il canto

della culla. (Szülőföldemen.) — 83. La piccola Cumania. (Kis-Kunság.) — 84. Alla patria. (A nemzethez.) — 85. Fra i monti. (A hegyek közt.) — 86. Che mai cantate... (Mit daloltok még, ti jámbor költők?) — 87. Ricordi? (Tudod, mikor először ültünk...) — 88. Il vecchio portabandiera. (A vén zászlótartó.) — 89. Fa freddo. (Hideg idő, hűs őszi éj...) — 90. La nascita di mio figlio. (Fiam születésére.) — 91. L'Europa è tranquilla. (Európa csendes, újra csendes...) — 92. O allodola trillante. (Pacsirtaszót hallok megint...) — 93. L'honvéd. (A honvéd.) — 94. Su, alla guerra santa. (Föl, a szent csatára.) — Poemetti: 95. Sogno (?) — 96. Szilai (sic) Pista. — 97. Bolond Istók. Prózai fordítások. (Biblioteca universale No. 326.) Jelzete: L. eleg. g. 258.

453. Alessandro Petőfi. Poesie tradotte da Francesco Sirola. (II. serie.) Fiume. Tipografia P. Battara. 1911.

8-r. 83 l. Tartalom: 1. Il giramondo. (Bolond Istók.) — 2. Le rovine della «csárda». (A csárda romjai.) — 3. La cicogna. (A gólya.) — 4. Storia di lupi. (Farkaskaland.) — 5. C'era una volta. (Volt egy szegény fiú.) — 6. Nella mia terra natale. (Szülőföldemen.) — 7. Non ami. (Mégfágy a szív, ha nem szeret.) — 8. Fuoco. (Tűz.) — 9. Chiara è la notte. (Világos kék a csillagos éjszaka.) — 10. Fammi un sorriso. (Mosolyogj rám.) — 11. Il pan nero. (Fekete kenyér.) — 12. I o t'amo. (Szeretlek én, szeretlek téged.) — 13. Di Natale. (Karácsonkor.) — 14. Congedo. (Bucsú.) — 15. Salgó. — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252. vb.

Tót.

Výbor z básni Alexandra Petőfiho. Preložil Emil Podhradsky B. Bystrica. Tlačou a nákladom Singera a Sonnenfelda. É. n.

8-r. 41, 232 l. arcképpel. Tartalma. Rövid életrajz. — 1. Janko vífáz. (János vitéz.) — 2. Keď čerieso. (Mi haszna, ha a csoroszlya.) — 3. Prehodia sa mnohí. (Járnak, kelnek sokan.) — 4. Za sveta. (Távolból.) — 5. Moja milá. (Az én mátkám.) — 6. K Matilge. (Matildhoz.) — 7. Dynom-dánom. (Dinom-dánom.) — 8. Túha za smrfou. (Halálvágy.) — 9. Prorocstvo. (Jövendölés.) — 10. Vlčie dobrodružstvo. (Farkaskaland.) — 11. Mojim priateľom. (Barátimhoz.) — 12. Unované rabstvo. (Megúnt rabság.) — 13. Za živa mrtvý. (Élő halott.) — 14. Ukradený kôň. (Lopott ló.) — 15. Kolopieseň. (Kördal.) — 16. Doziera pšenica. (Érik a gabona.) — 17. Na krížnych som cestách. (Keresztúton állok.) — 18. Pohrebná tam pieseň zneje. (Temetésre szól az ének.) — 19. Povedal bych. (Elmondanám.) — 20. Na sklone zimy. (Tél végén.) — 21. Kúpa sa mesiačik. (Fürdik a holdvilág.) — 22. Hej, už pre noňa. (Hej, nekem hát vigasztalást mi sem ad?) — 23. Pieseň. (A dal.) — 24. V mojej chorobe. (Betegségemben.) — 25. Krčmárka raz zbojníka ľúbila. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 26. Zmarený plán. (Füstbe ment terv.) — 27. Na vode. (Vizen.) — 28. Neblažený bol som. (Boldogtalan voltam.) — 29. Čo tečie na poli? (Mi foly ott a mezőn.) — 30. Po dedine hore dolu. (A faluban utcahosszat.) — 31. Nebude ma. (Nem ver meg engem az isten.) —

32. Můj hrob. (Síroni.) — 33. Jaký velký. (Ez a világ amilyen nagy.) — 34. Bludár. (A csavargó.) — 35. Napodobňovateľom. (Az utánzókhöz.) — 36. Pútnici lásky. (Szerelem vándorai.) — 37. Píme! (Igyunk.) — 38. Šalgov. (Salgó K. BANSELL fordítása.) — 39. Chudá jaseň. (Sovány ősz.) — 40. Vojak som ja. (Katoná vagyok én.) — 41. Blažená noc. (Boldog éjjel.) — 42. Kalamár. (A tintás üveg.) — 43. Rozpoviem, čo dosiaľ. (Elmondom, mit eddig.) — 44. Oj, či smutný. (Jaj, be bús ez a harangszó.) — 45. Keď ma v bdení. (Ha ébren meg nem látogatsz.) — 46. Blázný Števko. (Bolond Istók. Ford. K. BANSELL.) — 47. Dlhé dva dni vidal. (Láttam két hosszú nap.) — 48. Priateľia, s potechou vašou. (Barátim, csak vigasztalással.) — 49. Na veži z von. (A toronyban deit harangoznak.) — 50. Bystrý je vták. (Gyors a madár, gyors a szélvész.) — 51. Vyliala sa rieka. (Kicsapott a folyó.) — 52. Von do poľa! (Ki a szabadba.) — 53. Moja obraznosť. (Képzetem.) — 54. Na dedine. (Falun.) — 55. Poznajte ma. (Ismerjetek meg!) — 56. Uhorský zemän. (A magyar nemes.) — 57. Jednačka. (Alku.) — 58. Do pamätníka K. S. (S. K. emlékkönyvébe.) — 59. Z obloka tvojho. (Ablakodból.) — 60. Nízky, malý domček. (Alacsony kis ház.) — 61. Každému kvetu. (Minden virágnak.) — 62. Vtáča sa vysťahuje. (Elvándorol a madár.) — 63. Kríž. (Kereszt.) — 64. Teraz len začínam. (Most kezdem én csak még ismerni.) — 65. Ľud. (A nép.) — 66. V zahrade sme boli. (Kinn a kertben voltunk.) — 67. Jedna mišlienka ma morí. (Egy gondolat bánt engemet.) — 68. Pieseň psov. (Kutyák dala.) — 69. Pieseň vlkov. (Farkasok dala.) — 70. Znovu sa vrátila stará nemoc. (Ujonnán visszajött a régi baj.) — 71. V mene ľudu. (A nép nevében.) — 72. Dva vzdy dny. (Két sóhaj.) — 73. Oheň. (Tűz.) — 74. Obyvatelia púste. (A sivatag lakói.) — 75. Človek. (Az ember.) — 76. Chváliš ma milá. (Dicsérsz, kedves.) — 77. Sudca, sudca. (Bíró, bíró hivatalod.) — 78. Ladislav Huňady. (H. László.) — 79. Dnes tomu rok. (Ma egy éve.) — 80. Uctite si obecnych vojakov! (Tiszteljétek a közkatonákat!) — 81. Vandrovný. (A vándorlegény.) — 82. Vázeň. (Rabság.) — 83. Oko za oko. (Szeged szeggel.) — 84. Palko Pató. (P. Pál úr.) — 85. Pomätenec. (Az őrült.) — 86. Mladosť. (Ifjuság.) — 87. Refaz. (A bilincs.) — 88. Dávno tomu. (Rég elhúzták az esteli harangot.) — 89. Štastie. (Mint lótfut a boldogság után.) — 90. Boháč. (E gazdag úr.) — 91. Jestli srdce. (Mefagy a szív, ha nem szeret.) — 92. Neverným priateľom. (A hűtelen barátokhoz.) — 93. Sen. (Az álom.) — 94. Prvá láska. (Első szerelmem.) — 95. Bledý vojak. (Halvány katona.) — 96. Zimní večierky. (A téli esték.) — 97. Divý Števko. (Szilaj Pista.) — 98. Uhorskej mládeži. (A magyar ifjakhoz.) — 99. Kúzelný sen. (Tündéralom.) — 100. Žil raz. (Volt egy szegény fiú.) — 101. Na Sylvestra 1847. roku. (Szilveszter éje 1847-ben.) — 102. Poslednia almužna. (Az utolsó alamizsna.) — 103. Naklonil sa. (Ereszkedik le a felhő.) — 104. Letí oblak. (Száll a felhő.) — 105. Malá krčma kraj dediny. (Falu végén kurta kocsmá.) — 106. Pri pití. (Ivás közben.) — 107. Zabočil som. (Befordultam a konyhára.) — 108. Siahnem ešte raz. (Megpendítem.) — 109. O krvavých. (Véres napokról álmodom.) — 110. Traja synovia. (Három fiú.) — 111. Jak divný sen. (Milyen furcsa álmam.) Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1254 I.

454. Alexandra Petőfiho lyrické básne. Poslovenčil Frant. Otto Matzenauer-Beňovský. V Trnave. Tlačou a nákladom Adolfa Horovitz. 1893.

8-r. XVI, 144 l. Arcképpel. Életrajzi bevezetés Ludvik GYÖRFFY tollából. Tartalom: 1. V otčine. (Hazámban.) — 2. Na Dunaji. (A Dunán.) — 3. Priateľovi Viliamovi K... (K... Vilmos barátomhoz.) — 4. Dvaja počestní. (Két vándor.) — 5. Popijač. (A borozó.) — 6. Divná história. (Furcsa történet.) — 7. Prvý môj zástoj. (Első szerepem.) — 8. V húštine. (Vadonban.) — 9. Pripitok. (Felköszöntés.) — 10. Pri zabijačke. (Disznótorban.) — 11. Čo chosna tomu. (Mihaszna, hogy a csoroszlya.) — 12. Mnohí prechodia sa. (Járnak, kelnek sokan.) — 13. Hortobaďska krčmárenko. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 14. Z dialky. (Távolból.) — 15. Moja nevesta. (Az én mátkám.) — 16. Matilde. (Matildhoz.) — 17. Dinom-dánom. — 18. Pani L... (L... né.) — 19. Žiadnosť smrti. (Halálvágy.) — 20. VešĽba. (Jövendölés.) — 21. V deň Pavla. (Pálnapkor.) — 22. Mojim priateľom. (Barátimhoz.) — 23. Ja. (Én.) — 24. Klin s klinom. (Szeget szeggel.) — 25. Zunované rabstvo. (Megúnt rabság.) — 26. Žijúci mrtvý. (Élő halott.) — 27. V cintoríne. (Temetőben.) — 28. Ukradený kôň. (Lopott ló.) — 29. Kolospev. (Kördal.) — 30. Výčitky. (Szemrehányás.) — 31. Ostatnia alamužna. (Az utolsó alamizsna.) — 32. Kto som, toja nevyjavím. (Ki vagyok én, nem mondom meg.) — 33. Obilie už zreje. (Érik a gabona.) — 34. Zadumanie. (Merengés.) — 35. Do kuchyne. (Befordultam a konyhára.) — 36. Bodaj že Ža. (Lánggal égő teremtetete.) — 37. Ej ty láska. (A szerelem, a szerelem.) — 38. Na križnych cestách. (Keresztúton állok.) — 39. Kvetine to zakazovaĽ nedá sa. (A virágnak megtiltani nem lehet.) — 40. Nepôjdem ja od túĽ. (Nem megyek én innen sehova.) — 41. Hadký je sňah. (Sikos a hó, szalad a szán.) — 42. Pohrabné sem piesne znejú. (Temetésre szól az ének.) — 43. Fujaru mám. (Kis furulyám szomorú fűz ága.) — 44. Hej! nuž čo máňa ešte môže potešif? (Hejh, nekem hát vigasztalást mi sem ad?) — 45. Vlastenecká. (Honfidal.) — 46. Povedal by som. (Elmondanám.) — 47. Ku koncu zimy. (Tél végén.) — 48. Vyhvíďdanie. (Fűtty.) — 49. Ostatnie slovo ***-mu. (Végső ***-hoz.) — 50. Pieseň. (A dal.) — 51. Zemán. (A nemes.) — 52. Rozjímanie smáďného človeka. (Szomjas ember tündése.) — 53. U Jágru. (Eger mellett.) — 54. Bľadý vojak. (Halvány katona.) — 55. Jágerske zvuky. (Egri hangok.) — 56. Úmysel polepšenia. (Javulási szándék.) — 57. Mesiaca svit kúpe sa. (Fürdik a holdvilág.) — 58. V mojej chorobe. (Betegségemben.) — 59. Zaľubila krčmárka. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 60. Na somári ovčiak. (Megy a juhász szamáron.) — 61. ČešĽtovný život. (Vándorélet.) — 62. Piešeň o láske a fajke. (Szerelem- és pipadal.) — 63. Jedon večer doma. (Egy estém otthon.) — 64. Po obede. (Ébéd után.) — 65. Zuzike. (Zsuzsikához.) — 66. Samota. (Magány.) — 67. Snívam? (Álmodom-e?) — 68. V noci. (Éjjel.) — 69. Na Zuzike. (?) — 70. Popíjajúć. (Ivás közben.) — 71. Zmarený úmysel. (Fűstbe ment terv.) — 72. Na vode. (Vizen.) — 73. Nešťastným som býval. (Boldogtalan voltam.) — 74. Mdly som. (Gyöngé vagyok.) — 75. Čo tam poľom tečie? (Mi foly ott a mezőn?) —

76. Čo je väčšie nad vrch Gellertovský? (Mi nagyobb a nagy Szentgellért-hegynél?) — 77. Na puste som zrodený. (Pusztán születtem.) — 78. Vzal by som fa. (Elvennélek én.) — 79. Nehládím ja, čobych hľadel? k nebesiam. (Nem nézek én, minek néznék? az égére.) — 80. Hore dolu po dedine. (A faluban utcahosszat.) — 81. Fridrikovi Kerényi. (K. Frigyeshez.) — 82. Neztrestá má Pán Boh. (Nem ver meg engem az Isten.) — 83. Moja žiacka dráha. (Deákpályám.) — 84. Můj hrob. (Sírom.) — 85. Můjmu poháru. (Poharamhoz.) — 86. Divadelná kritika. (Szinbírálát.) — 87. Môje hospodárske náhľady. (Gazdálkodási nézeteim.) — 88. Vodu pijem. (Vizet iszom.) — 89. Mladšiemu bratovi Štefanovi. (István öcsémhez.) — 90. Carmen lugubre. — 91. Moje hrdlo stojáci mlyn. (Az én torkom álló malom.) — 92. Labutia pieseň. (Hattyúdál-féle.) — 93. Slavné mesto na Dolniakoch. (Hírös város az aafödön Kecskemét.) — 94. Siroťci vlas. (Árvalányhaj a süvegem bokkrétája.) — 95. Ach, už neviem, čo mám urobiť. (De már nem tudom, mit csináljak.) — 96. Můjho srdca potešenie. (Te szivemnek szép gyönyörűsége.) — 97. Vravim nedrážte ma! (Mondom, ne ingerkedjete velem.) — 98. Sirmá k pivnici cestička. (Meredek a pincegádor.) — 99. Nevestička, krásna nevesta. (Kis menyecske.) — 100. Hej Bűngözsdi Bandi. — 101. Tisíc višni nesie. (Ezrivel terem a fán a meggy.) — 102. Priateľovi Katonovi. (Katona barátomhoz.) — 103. Svet je veľky. (Ez a világ amilyen nagy.) — 104. Zácenie sa s divadlom. (Bucsú a színészettől.) — 105. Vitani hostia. (Kedves vendégek.) — 106. Ambruš gazda. — 107. Šťastní Pešťania. (Boldog pestiek.) — 108. Dolniaky. (Az alföld.) — 109. Moja prvá láska. (Első szerelmem.) — 110. V mojej izbe. (Szobámban.) — 111. Tulák. (A csavargó.) — 112. Večer. (Est.) — 113. Starý dobrý Gvadányi. (A régi jó Gvadányi.) — 114. Jedna moja zima v Debrecine. (Egy telem Debreczenben.) — 115. Gabrielovi Egressy. (E. Gáborhoz.) — 116. Moje noci. (Éjszakáim.) — 117. Život, smrť. (Élet, halál.) — 118. Napodobňovateľom. (Az utánczóhoz.) — 119. Michalovi Tompa. (T. Mihályhoz.) — 120. Chytrý pijak. (Furfangos borivó.) — 121. Mladý pán Pinf. (Pinty urfi.) — 122. Slnku. (A naphoz.) — 123. Sporivost. (Takarékosság.) — 124. Keď. (Ha.) — 125. V očnej chorobe. (Szemfájásomkor.) — 126. Pútnici lásky. (Szerelem vándorai.) — 127. Domáci život slnka. (A nap házassálete.) — 128. Čo sa stalo? (Mi lett.) — 129. Moja smrť. (Halálom.) — 130. Pime! (Igyunk.) — 131. Úkor. (Hozzá.) — 132. Chudá jaseň. (Sovány ősz.) — 133. Moje verše. (Verseim.) — 134. Po pijatike. (Dáridó után.) — 135. Csokonai. — 136. Bár bol bych. (Volnék bár.) — 137. Tá láska moja. (Az én szerelmem.) — 138. Oči, všemotníce oči! (Szemek, mindenható szemek.) — 139. Smrť či život. (Élet, halál! nekem már mindegy.) — 140. Maďarom v cudzozemsku. (A külföld magyarjaihoz.) — 141. Čo nezrodil som pred tisíc sa roky? (Miért nem születtem ezer év előtt?) — 142. Vinu. (A borhoz.) — 143. Vojak som ja. (Katona vagyok én.) — 144. Srdce moje, uväznené ptáča. (Szivem, te árva rabmadár.) — 145. Poď sem, daj sa sedľať. (Gyere lovam.) — 146. Dievčinám. (A leánykákhoz.) — 147. Mojím rodičom. (Szülőimhez.) — 148. Tak hľa. (Ime úgy.) — 149. Šťastná noc. (Boldog éjjel.) — 150. Neberie si dievča iné pred seba. (Nem tesz föl a lyány magá-

ban egyebet.) — 151. Hviezda jasná. (Fényes csillag.) — 152. Divý kvet prírody. (A természet vad virága.) — 153. Prší, prší. (Esik, esik, esik.) — 154. List priateľovi hercovi. (Levél egy színész barátomhoz.) — 155. Starý pán. (Az öreg úr.) — 156. Láske. (Szerelem, szerelem.) — 157. Janko gazda. (János gazda.) — 158. Tintová sklienka. (A tintás üveg.) — 159. Čo vraví múdry? (Mit szól a bölcs?) — 160. Majster Pavel. (Pál mester.) — 161. Opilstvo za vlast. (Részegség a hazáért.) — 162. Láska a víno. (Szerelem és bor.) — 163. Etelke. (Etelkéhez.) — 164. Lyra a meč. (Lant és kard.) — 165. Syn otrockej vlasti. (Rab hazának fia.) — 166. Slečne E. Cs. do bielo-knihy. (Cs. E. kisasszony emlékkönyvébe.) — 167. Panej A. V. do bieloknihy. (V. S. né emlékkönyvébe.) — 168. V. Ferdinandovi. (V. Ferdinándhoz.) — 169. Lúčenie sa s rokom 1844. (Búcsú 1844-től.) — 170. Dvaja bratia. (Két testvér.) — 171. Otcovo remeslo a moje. (Apám mestersége, az enyém.) — 172. Padá lísta... (Hull a levél a virágról.) — 173. Rozpoviem, čo dosiaľ. (Elmondom, mit eddig.) — 174. Čo bych nebol tebe k vôli. (Mit nem tettem volna érted.) — 175. Kde dials si sa? (Hová levél.) — 176. Zavrite tú truhlu. (Zárjátok be már azt a koporsót.) — 177. Ach, jak smatno zvon ten zneje! (Jaj, de bús ez a harangszó!) — 178. Keď v bdení nenavštíviš mňa. (Ha ébren meg nem látogatsz.) — 179. Ty bola' s jediným mi kvetom. (Te voltál egyetlen virágom.) — 180. Tam hore svieti hviezda mi. (Amott fenn egy csillag ragyog.) — 181. Ja som tu. (Én vagyok itt.) — 182. Či mier tvoj nerušim. (Nem háborítom-e nyugalmad.) — 183. Príroda! i ty sa smeješ? (Természet! még te is gúnyolódol?) — 184. Čo hľadáš v moju izbu? (Miért tekintesz be a szobámba?) — 185. Dva predlhé dni. (Láttam két hosszú nap.) — 186. Kde si, mój rozmar starý? (Hol vagy te, régi kedvem?) — 187. S neba dolu. (Le az égről hull a csillag.) — 188. Čo zvláštneho byť môže v tom. (Mi volna különös azon.) — 189. Ona, drahé milé dievčatko. (Ő, a kedves, drága kis leány.) — 190. Stál som pri hrobe jej. (Álltam sírhalma mellett.) — 191. Tolož. (Hazugság, amit.) — 192. Ó nermuť te, priatelia drahí. (Barátim, csak vigasztalással.) — 193. Príd, jaro, príd! (Jőj, tavasz, jőj.) — 194. Jak smutný je mi život. (Be szomorú az élet énnékem.) — 195. Nuž žaloval som v skutku? (Panaszkodám hát?) — 196. Čas mocný lekár. (Hatalmas orvos az idő.) — 197. Zem stará naša. (Játszik öreg földünk.) — 198. Či zdajú ešte modré. (Kéket mutatnak még.) — 199. Keď v živote. (Ha életében.) — 200. V tejto izbe. (E szobában küzködött.) — 201. Sňah, mrtvej zeme. (A hó a holt föld téli szemfedője.) — 202. Keď divý bôľ. (Midőn nagyon bánt.) — 203. Dvanástu hodiny keď býly. (Tizenkettőt ütött az óra.) — 204. Matko, matko. (Anyám, anyám.) — 205. Nuž darmo vskutku fa čakám. (Függ már a lant.) — 206. Čo za bájný to hlas? (Mi bűvös bájós hang?) — 207. D'aleko som chodil. (Messze vándoroltam.) — 208. Dobre tak. (Igy is jó.) — 209. Alexandrovi Vachottovi. (Vahot Sándorhoz.) — 210. Utlačené slzy. (Elfojtott könnyek.) — 211. Chýr. (Hír.) — 212. Na veži poludnie vyzváňajú. (A toronyban delet harangoznak.) — 213. Svet a ja. (A világ és én.) — 214. Pod zábavou. (Mulatság közben.) — 215. Žiadost lásky. (Szerelmevágy.) — 216. Básnikom byť lebo nebyť. (Költő lenni, vagy

nem lenni.) — 217. Červenía sa brslen. (Píroslik a kecskerágó.) — 218. Richlý je pták. (Gyors a madár, gyors a szélvész.) — 219. Vystúpila rieka. (Kicsapott a folyó.) — 220. Pešt. (Pest.) — 221. Rozsieval. (Orbán.) — 222. O mojích zlych veršoch. (Rossz verseimről.) — 223. Osúdu. (A sorshoz.) — 224. Spomienka na peknú paniu. (Egy szép hölgy emléke.) — 225. Zimní život. (Téli világ.) — 226. Slnko. (A nap.) — 227. Čo svetlé? Obzor. (Mi kék az ég!) — 228. Mojím dobrým druhom peštianským. (Azokhoz az én jó pesti pájtásaimhoz.) — 229. Von do svobody! (Ki a szabadság!) — 230. Slečne Vilme P... y. (P... y Vilma kisasszonyhoz.) — 231. Domčok v lese. (Az erdei lak.) — 232. Švajdlena. (A varróleány.) — 233. Na Dolniakoch širých krčiem dosť. (Van a nagy alföldön csárda sok.) — 234. Konik mój je podľa barvy plavý. (Paripámnak az ő színe fakó.) — 235. Už lísta na stromoch sa červenie. (Píroslik már a fákon a levél.) — 236. Čierný chlieb. (Fekete kenyér.) — 237. Mesiačná noc. (Holdvilágos éj.) — 238. Dávno bije Stvoriteľ už Uhra dosť. (Rég veri már a magyart a teremtő.) — 239. Fresko-ritornel. (Fresco-ritornell.) — 240. Peter Lalia. (Liliom Peti.) — 241. Uhorsko. (Magyarország.) — 242. Hanobný svet. (Gyalázatos világ.) — 243. Jednej kaderi. (Egy hajfürthöz.) — 244. Moja obrazotvornosť. (Képzetem.) — 245. Na dedíne. (Falun.) — 246. Lúčenie sa s Kumánskym L. Mikulášom. (Búcsúmn Kún-Szentmiklóstól.) — 247. Príbehy troch srdci. (Három szív története.) — 248. Dobrý starý krčmár. (A jó öreg kocsmáros.) — 249. Ostatní človek. (Az utolsó ember.) — 250. Mladosť. (Ifjúság.) — 251. Moja modlitba. (Imádságom.) — 252. Mój milý. (A szeretőm nyalka gyerek.) — 253. Poznajte ma! (Ismerjetek meg!) — 254. Mračno a hviezda. (Felhő és csillag) — 255. Neverným priateľom. (A hűtelen barátokhoz.) — 256. Ja a slnko. (Én és a nap.) — 257. Mladému spisovateľovi. (Egy fiatal íróhoz.) — 258. Mój ziaľ a moja radosť. (Bűm és örömem.) — 259. Istej ženskej. (Egy asszonyi állathoz.) — 260. Sklamanie. (Felsülés.) — 261. Štvorspražný voz. (A négy ökrös szekér.) — 262. Uhorský zemän. (A magyar nemes.) — 263. Priateľkyni detinstva. (Gyermekkori barátémhoz.) — 264. Jednačka. (Alku.) — 265. Zahradna kvetná. (Virágos kert a költő szíve.) — 266. Slečne Z. S. do pamätníka. (S. Zs. kisasszony emlékkönyvébe.) — 267. B. A. do pamätníka. (A. B. emlékkönyvébe.) — 268. Slečne E. M. do pamätníka. (M. E. kisasszony emlékkönyvébe.) — 269. K. S. do pamätníka. (S. K. emlékkönyvébe.) — 270. Koniec zbojníctva. (A zsványság vége.) — 271. Na pahorku sediac. (Hegyen ülök.) — 272. Básník a réva. (A költő s a szőlővessző.) — 273. Večné objatie. (Örök ölekezés.) — 274. Pramen a rieka. (Forrás és folyam.) — 275. O vlasti. (A hazáról.) — 276. Snubný prsteň. (A jegygyűrű.) — 277. Krásného vidieku devo krásna. (Szép vidéknek szépséges leánya.) — 278. Stvorila si nový svet. (Megteremtéd lelkem új világát.) — 279. Noc je. (Éj van.) — 280. Na bok teraz. (Félre mostan.) — 281. Z obloka keď. (Ablakodból hogyha.) — 282. Bol som u nej. (Nála voltam.) — 283. Nedľa to bola. (Vasárnap volt.) — 284. Drahý doktor. (Drága orvos úr.) — 285. Kde je tolká púšť. (Hol van oly nagy pusztaság.) — 286. Pochovali. (Sirba tették...) — 287. Láska rastie. (Nő szerelmem.) — 288. Neposudzuj. (Meg ne ítélj.) —

289. Boli mnohí výbornejši. (Voltak sokkal jelesebbek.) — 290. Divá hora svet. (Vadonerdő a világ.) — 291. Nemám práva. (Nincs jogom, hogy.) — 292. Storaký tvar. (Száz alakba.) — 293. Uznám, že som. (Megvallom, hogy.) — A kötet e költemény hatodik sorával megszakad. E kilenc ivnél — mely három füzetre volt felosztva — több nem jelent meg. Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1253 xc.

PETŐFI SÁNDOR. (Elbeszélő költemények.) *Német.*

455. Epische Gedichte von Alexander Petőfi. Uebersetzt von Ernst Speidl. Herausgegeben von dem Verein zur Verbreitung der ungarischen Sprache in Resiczabánya. Resicza. Buchdruckerei Josef Eisler. 1890.

16-r. 107 l. Tartalom: 1. Salgó. — 2. Ritter Hans. (János vitéz.) Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 s.

PETŐFI SÁNDOR. A királyokhoz. *Német.*

456. An die Könige. Frei bearbeitet nach Petőfi. H. é. n. Druck von J. Beimel.

8-r. 4 l. 1848/49. nyomtatvány. Igen szabad verses átdolgozás, az eredeti minden versszakja 4—4 soros strófára van felhígtva. Jelzete: P. o. germ. 293 o.

PETŐFI SÁNDOR. Az apostol. *Német.*

457. Der Apostel. Ein episches Gedicht von Alexander Petőfi. Deutsch von Ludwig Stein-Abai. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich. É. n.

8-r. (8), 95 l. Nyomtatta: G. Reichardt in Grotzsch. Jelzete: P. o. hung. 1252 z.

Olasz.

458. A. Petőfi. L'apostolo. Prima versione italiana di Giuseppe Cassone. Con prefazione del dr. Ignazio Helfy. Roma. Libreria editrice «A Manzoni». 1886.

8-r. XV, 122 l. Nyomtatta: Nolo, Tip. di Fr. Zammit. Jelzete: P. o. hung. 1252 za.

PETŐFI SÁNDOR. Az örült. *Német.*

459. Der Wahnsinnige Petőfi's. (Az örült.) Originaltext der ersten Ausgabe. Verdeutschung — Lesearten — Commentar von Hugo von Meltzl. Leipzig, 1879. Wilhelm Friedrich.

8-r. 16 l. Nyomtatta: Dier & Foerster, Weimar. (Külön lenyomat a Magazin für die Literatur des Auslandes c. folyóiratból.) A 8—10. lapon van a költemény verses fordítása. Jelzete: P. o. hung. 1113 m.

Német-zsidó.

460. Der Meschugene nach Alexander Petőfi's «Az örült» frei übersetzt von Edelwild. H. é. n.

8-r. 4 l. Nyomtatta? Verses átdolgozás. Jelzete: P. o. hung. 1252 p.

PETŐFI SÁNDOR. Cipruslombok Etelke sírjáról. *Volapük.*

461. Zü bisuabledems de sep de Etelke. Fa Petöfy Alexander. Pelovepölöl fa Madarassy Pál. Budapest, 1890. M. Kir. államnyomda.

16-r. 76 l. Cimképpel VÁGÓ-tól. Bevezetéssel ellátott verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 y.

PETŐFI SÁNDOR. Felhök. *Német.*

462. Wolfen (Felhök.) Syrischer Cyklus von Alexander Petöfi. Zum erstenmale ins Deutsche übersezt, nebst einer Biographie des Dichters aus bisher unbenutzten Quellen von Hugo Meißl von Lomnitz-Lübeck. Schmidt & Erdtmann. É. n.

8-r. 122, (1) l. Nyomtatta: ua. Teljes verses fordítása a ciklus 46 darabjának. Az életrajzi bevezetésbe még a következő költemények teljes fordítása van beleszőve: 1. Der Wahnsinnige. (Az örült.) — 2. Weltschmerz (Világgyűlölet.) — 3. Der letzte Mensch. (Az utolsó ember.) — 4. Licht. (Világosságot.) — (Deutsche Hausbibliothek No 1.) Jelzete: P. o. hung. 1252 l.

PETŐFI SÁNDOR. János vitéz. *Francia.*

463. Le chevalier Jean. Conte magyar par Alexandre Petoefi suivi de quelques pièces lyriques du même auteur, traduit sur l'original par A. Dozon. Paris, Ernest Leroux éditeur. 1877.

16-r. VIII, 101, (2) l. Nyomtatta: Le Puy, M. P. Marchesson. Bibliothèque orientale elzévirienne XI. Tartalma: Rövid életrajzi bevezetés, mely Mostárbán kelt 1876 nov. 15. — 1. Le chevalier Jean. (János vitéz.) — 2. Mes chants. (Dalaim.) — 3. Les ruines du tchara. (A csárda romjai.) — 4. La cabaretière d'Hortobagy. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 5. La pousa en hiver. (A puszta télen.) — 6. Les basses terres. (Az alföld.) — 7. Rencontre sur la pousa. (Pusztai találkozás.) — 8. Bungozsdi Bandi. (Hejh, Búngözsdi Bandi.) — 9. Liliom Peti. — 10. Le concert. (A faluban utcahosszat.) — 11. Le noble magyar. (A magyar nemes.) — 12. Sur la mort de Pierre Vajda. (Vajda Péter halálára.) — 13. Le fou. (Az örült.) — 14. Le lion captif. (A rab oroszlán.) — 15. Ma mort. (Halálom.) — 16. Sur le même sujet. (Egy gondolat bánt engemet...) — 17. Alexandre VAHOT: Exil et prison. Prózai fordítások. Jelzete: P. o. hung. 1251 r.

Német.

464. Der Held János. Ein Bauernmärchen von Alexander Petöfi. Aus dem Ungarischen übersezt durch Kertbeny. Stuttgart. Druck und Verlag von Eduard Hallberger. 1850.

16-r. XVI, 132 l. Életrajzi bevezetéssel s a költő acélmetszetű arcképevel BARABÁS Miklós rajza után. Jelzete: P. o. hung. 1252 m.

465. Held János. Ein ungarisches Märchen von Petöfi. In deutscher Nachdichtung von J. Schnitzer. Mit einem Vorwort von M. Jókai. Leipzig, Friedrich Volkmar; Budapest, C. Grill's Hofbuchhandlung. 1878.

8-r. (8), 150, (1) l. Nyomtatta: Hungaria-Buchdruckerei in Budapest. A költő arcképével BARABÁS rajza után s JANKÓ szövegképeivel. Fametszetek S. POLLÁK-tól. Jelzete: P. o. hung. 1252 h.

Olasz.

466. Petöfi Sándor. L'eroe Giovanni. («János vitéz») Prima versione italiana di Giuseppe Cassone, Budapest. Libreria editrice Società Franklin. 1908.

8-r. 103 l., arckép. Nyomtatta: u. a. Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1213 ya.

Szerb.

467. Александра Петефия Витезь Ювань, са животописомь песниковимь. Превео Ювань Ювановић а издао Е. Чакра. У Новомь Саду. 1860.

16-r. XXXVI, 110 l. Nyomtatta: Episkoiska knjigopечатija. A bevezetést írta A. Hácić. Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 y/2.

Tót.

468. Janko vífaz. Rozpravka. Napisał Petöfi Sándor. Slobodne preložil jedon priateľ ľudu. Pozsony. Knihtlačiareň Karola Angermayer. 1909.

8-r. 25 l. Prózai fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1253 ge.

PETÖFI SÁNDOR. Szerelem gyöngyei. *Volapük.*

469. Löfamağabs. Poedotos fa Petöfy Alexander. Pelovepolöl fa Madarassy Pál. Budapest, 1890. Magy. Kir. Államnyomda.

16-r. 84 l., címképpel MADARASSY-tól. Bevezetéssel ellátott verses fordítása a 40 dalból álló ciklusnak. Jelzete: P. o. hung. 1252 y/1.

GULYÁS PÁL.

A RÁKÓCZI-KÖNYVTÁR ÉS KATALOGUSA.

(Tizedik közlemény.)

41. *Practicæ Conclusiones Juris Onophri.*
42. *Constitutiones et Articuli regni Hungariæ.*¹
43. *Decretum Regum Hungariæ.*²
44. *Decreta Regni Hungariæ.*³
45. *Magyar Decretum Verböczi.*⁴
- [30. 1.] 46. *Decreta Regni Hungariæ.*⁵
47. *Decreta Regni Hungariæ.*⁶
48. *Manu Scriptum de Juribus et Constitutionibus Hungariæ.*
49. *Francisci Hottomanni Commentaria in institutiones Juris.*⁷
50. *Harmonia Evangelistarum Calvinii.*⁸
51. *Opera Chrisostomi.*⁹
52. *Gradual Latinum Romanum.*
53. *Sermones in Dominicis.*¹⁰
54. *Martinus Peresius de divinis Apostolicis atque Ecclesiasticis traditionibus.*¹¹
55. *Sermones de Tempore et de Sanctis.*¹²

¹ RMK. II. 183. sz.

² RMK. III. 705, 1019. sz.

³ WERBŐCZI Istvántól. Bécs, 1599. (RMK. III. 933. sz.)

⁴ RMK. I. 56. sz.

⁵⁻⁶ V. ö. a 44. számhoz fűzött jegyzettel.

⁷ Genf, 1599—1600. 3 köt. 2 r.

⁸ Ott szerepel a spataki főiskolától 1686. dec. 7-én elvett könyvek között 33. sz. a. (Sárospataki Ref. Lapok. 1909. 499. l.)

⁹ Caton. 1612—13. 6 kötetben. Említi is e könyvet I. RÁKÓCZI György TOLNAI Istvánhoz 1634. okt. 31-ikéről keltezett levelében. (Prot. Egyh. és isk. lap. 1875. 776. hasáb.)

¹⁰ V. ö. e szakasz 25. és 30. sz.

¹¹ Libri X. Szerző neve: AJALA [Martinus Perez de —].

¹² TEMESVÁRI Pelbart munkái. A RMK. III. kötetében fölemlített kiadások egyike.

56. Calvinus in Genesin et Exodum.¹
57. Prælectiones Calvinii in libros Prophetarum.²
58. Johannis Calvinii Epistolæ et Responsa.³
59. Flavii Josephi opera omnia.⁴
60. Examen Concilii Tridentini & Chemnitzium.
61. Petrus Martyr in Genesin.⁵
62. Benedicti Aretii Commentaria in Acta.⁶
63. Herbarium Germanicum.
64. Confessio Ducis Christophori Vittenbergensis.
65. *Julius Tsaszarnak munkái magyarul.*⁷
66. *Iustus Lypsius de Constantia magyarul.*⁸
67. Opus egregius de Christi et Sp. Sancti divinitate
A. Ambrosii De penalosa.⁹
68. Jus Provinciale Ducatum Oppoliensium et Ratisboniensium.
69. Opus egregius de Christi et Spiriti Sancti Deitate Ambrosii
de Penalosa.¹⁰
70. Opus egregius de Christi et Spiriti Sancti Deitate Ambrosii
de Penalosæ.
71. *Pazman Peter Kalauzza quatuor exemplaria.*¹¹

¹ Genf, 1554.

² Genf, 1559 óta többször.

³ Genf, 1575.

⁴ Összes művei először Baselben, 1544-ben jelentek meg folio alakban.

⁵ Zürich 1579.

⁶ Címe: Commentarii In Sacram Actuum Apostolicorum historiam, facili & perspicua methodo conscripti a Benedicto Aretio Bernensi Theologo. 1600. [Genf.]

⁷ SZABÓ RMK.-a ilyen magyar nyomtatványt nem ismer. E katalogus alapján először említi SZOMBATHI János, a Zeitschrift von und für Ungern. II. 313. lapján.

⁸ E munkának, melyet LASKAI János fordított magyarra, csak a debreczeni, 1641-iki kiadása ismeretes, mely 12-r. alakú (RMK. I. 714.)

⁹ PENALOSA művéről említést tesz TOLNAI István már idézett levelében. (Prot. Egyh. és isk. lap. 1875. 1444 hasáb.)

¹⁰ V. ö. e szakasz 67. sorsz. fűzött jegyzettel.

¹¹ RMK. I. 443., 532., 673. sz.

[XI.] *In 4-to.*

1. Abrahami Sculteti et Iohannis Bostadi Conciones in Epistolam ad Romanos.
2. Bartholomæi Pitisci et Sculteti Conciones in Psalmos.
3. Bart(holomæi) Pitisci et Abrahami Sculteti melethemata Psalmi in duobus voluminibus.¹
4. Conceptus Theologici Petri Bessei duobus voluminibus.²
5. Iacobus Grettzeius de Cruce Christi.
6. Irænicum Paræi.³ [Davidis.]
7. Conciones de 4 Novissimis Petri Bessei.⁴
8. Loci Communes Francisci Labbata ordine alphabetis digesti.⁵
9. Thomæ A' Villa nova Conciones Sacræ.⁶
10. Abrahami Sculteti et Joh. Bosthadi Conciones in Epistolam ad Romanos.⁷
11. Homiliæ Chrisostomi.⁸
12. *Consultatio Paterna Christophori Lachnei.*⁹
13. *Instructio Celsissimi Principi Georgyi [sic] Rakoczi quam tradidit Sigismundo Rakoczi.*¹⁰
14. Iohannis Loseri tractatus de Podagra.

¹ Francofurti, 1616. 4-r. és u. o. 1620. Valószínűleg azonos a 2-ik sz. a. levélvel.

² Paris, 1629. Két k., Dovay, 1632; Köln, 1611., 1613., 1620., 1624.

³ Címe: *Irenicum sive de unione et synodo evangelicorum concilianda liber. votivus.* Heidelberg, 1615. 4-r. Ma is megvan. (Jelzete: *D. 54.*) (V. ö. RMK. I. 573.) Ott szerepelt a sárospataki főiskolától 1686. dec. 7-én elvett könyvek között 36. sz. a. (Sárosp. Ref. Lapok. 1909., 499. l.)

⁴ Köln, 1611., 1613.

⁵ Valószínű, hogy egy és ugyanaz azzal, amely e szakaszban 40. sz. a. előfordul.

⁶ Brescia, 1603. 4-r. Köln, 1614., 1618. 4-r.

⁷ V. ö. e szakasz. I. sz.

⁸ Első kiad.: Róma, 1470. Későbbiek: Etonae, 1613. (8 k.); Paris, 1609—1636. (12 k.)

⁹ RMK. II. 367. sz.

¹⁰ RMK. II. 554.

15. Theophilactij enarrationes in Epistolas Pauli.¹
16. Theodorus Peltanus in Apocalypsin.
17. Homiliae Catholicæ in Religionis Christianæ arcana Johannis de Carthægena.²
18. Pitisci et Sculteti Malethemata Psalmiaca.³
- [31. l.] 19. Breviarium Romanum.⁴
20. Hyeronymi Plati de bono status religiosi.⁵
21. Supplementum Concionum de Sanctorum festivitibus Bessei.⁶
22. Besseus de festivitibus Sanctorum.⁷
23. *Ritus et Ordo Ecclesiæ Strigoniensis.*⁸
24. Sacræ Harmoniæ sive Monita Abrahami Scadæi.
25. *Christianus Lactans Pauli Kereszturi.*⁹
26. Codicis Imperialis recogniti argumentum.
27. Decisiones aureæ Casuum Conscientiæ Jacobi de Gatifis (?).
28. *Sermones in Dominicis* Authore Nescio.¹⁰
29. Tropum Schematum idiomatique liber Bartholomæi Torstmeci.
30. Breviarium Romanum.¹¹
31. Conciones Dominicales Germanicæ.
32. Opera Homeri Græce.

HARSÁNYI ISTVÁN.

¹ Köln, 1529. Ma is megvan, egybekötve Augustinus leveleivel. Jelzete: A. 351.

² Róma, 1609. (8-r.) és Antwerpen, 1622. (in fol.)

³ Előfordult már ugyane szakasz 3. sz. a. is.

⁴ E breviariumot említi I. R. Gy. TOLNAI Istvánhoz 1634. okt. 31-én frott levelében. (Prot. Egyh. és isk. lap. 1875., 776. hasáb.)

⁵ Libri III. Róma, 1580. Trier, 1622., de mindkettő 12-r.

⁶ Köln, 1610.

⁷ Köln, 1610.

⁸ RMK. II. 439. sz. Említi I. RÁKÓCZI György TOLNAI Istvánhoz 1634. okt. 31-ről keltezett levelében. (Prot. Egyh. és isk. lap. 1875. 776.)

⁹ RMK. II. 508.

¹⁰ V. ö. X. 25., 30. és 53. sz.

¹¹ V. ö. e szakasz 19. sorsz.

ADATTÁR.

Kérvény a budai Corvin-könyvtárba való bebocsátás végett, az 1629-ik évből.

Budavárának a törökök által történt elfoglalása után a tudományos körökben tudomással bírtak afelől, hogy MÁTYÁS király nagyhirű könyvtárának jelentékeny része az enyészetet elkerülte és a budai vezérbasa palotájában gondosan őriztetik.

Ismeretes, hogy BETHLEN GÁBOR és PÁZMÁNY PÉTER a könyvtár megvásárlását tervezték. Kísérleteik meghiúsultak, de egyes kéziratokat sikerült több könyvgyűjtőnek megszerezni.

Érdekes, hogy 1629-ben egy bécsi híres jezsuita-tanár tudományos célból lépéseket tett engedély kieszközlésére, hogy a könyvtárba bejuthasson. Ez az antwerpeni származású CORDERIUS Boldizsár volt. (Szül. 1592-ben, megh. 1650-ben.) Arról értesült, hogy Mátyás könyvtárában görög szentatyáktól kiadatlan kéziratok találtak. Ezeket kívánta fölkeresni és közzétenni. Evégből gróf ESTERHÁZY Miklós nádorhoz fordult. 1629 szeptember 22-ikén kelt érdekes kérvénye — mely az országos levéltár kancelláriai osztályában maradt ránk — a következőképen hangzik :

Rogo Vestram Excellentiam ut hoc exemplar Catenae Graecorum Patrum in sanctum Lucam a me latine redditum ac nuper in lucem editum, tamquam debiti obsequii tesseram admittere, et me inter clientes suos suscipere dignetur.

Cum autem plurima Graecorum Patrum opera hactenus inedita in Budensi Bibliotheca serenissimi gloriosae memoriae Matthiae Corvini impensis ac studio collecta magno ecclesiae catholicae luctu sub Turcarum manibus in tenebris delitescant; Excellentiam Vestram obuixe rogatam volui, ut pro auctoritate qua pollet, mihi ad Bibliothecam istam accessum procurare dignetur, ac veniam inde Excellentiae Vestrae nomine libros aliquot, in serenissimi quondam Hungariae regis Mathiae Corvini memoriam, auferendi aut saltem mutuo accipiendi. Hoc si fiat, praeterquam quod Excellentia Vestra quam optime de Deo ac sanctis Patribus et ecclesia tota merebitur, rem facies fastis atque immortalis memoria dignissimam. Dabo enim operam, uti par est, tota posteritas agnoscat se singulari Excellentiae Vestrae beneficio ac favore thesauro tanto frui, quem inde eruere ac bono ecclesiae publica in lucem edere spero. De tempore autem et modo illuc proficiscendi Excellentiae Vestrae nutum observabo... Optatissimum tamen mihi foret, si illud hoc mense fieri posset, quo professionis meae praelectiones cessant usque ad novembrem.

Arról, vajjon a nádor tett-e lépéseket az engedély kieszközlésére és ha igen, mi volt az eredmény, tudomásunk nincs.¹

Közli: FRAKNÓI VILMOS.

¹ Litterae Privatorum. 1629. sz. 140.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1915. ÉV ELSŐ FELÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az 1915. év első felében köteles példányokban 4049 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 214 drb, vétel útján 164 drb, áttétel útján 1 drb, összesen 4428 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok címén beérkezett: alapszabály 194 drb, falragasz 3982 drb, gyászjelentés 3470 drb, hivatalos irat 159 drb, műsor 319 drb, perirat 11 drb, szinlap 3372 drb, zárszámadás 1399 drb, különféle 1320 drb, összesen 14226 drb apró nyomtatvány. Vásárlásra 1421·84 koronát, 54·30 frankot, 2·60 márkát fordítottunk.

Ajándékokkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége; ANGYAL Pál; Aradvármegyei gazdasági egyesület; ÁSBÓTH Oszkár; BARCZA Imre; Biblioteca musea kr. českého v Praze; Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze; Bosnyák-herc. országos kormány, Sarajevo; Budapest statisztikai hivatala; Carnegie Endowment, Washington (4 drb); CSIKI Ernő; DOBJÁN László (2 drb); Dunamelléki ref. egyházkerület (2 drb); EISENSTÄDTER Ödön; FEJÉRPATAKY László (7 drb); FELEKY Károly, New-York; FINÁLY Gábor; FLEISCHL Pál; FRANKÓI Vilmos (2 drb); FRÄNKEL Bertalan (15 drb); GOCKLER Lajos; GYÖRGYI Kálmán (3 drb); Had- és népegészségügyi kiállítás; Handelsministerium, Wien; HARSÁNYI Sándor, Homestead; HAVASS Rezső; HOFFMANM Mária; Hontvármegyei gazdasági egyesület, Ipolyság; HORVÁTH Géza; Institut international d'agriculture, Rome (2 drb); Instituto Oswaldo Cruz, Rio de Janeiro (3 drb); Izr. magyar irodalmi társulat; Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien (3 drb); Katonai földrajzi intézet, Wien; KÉKI Lajos; KEMÉNY Lajos, Pozsony; Kereskedelemügyi miniszterium; KÉSMÁRKY

Árpád; Kir. József-műegyetem rektora (3 drb); KNEFFEL Béla, Kiskúnfélegyháza (3 drb); Kovács Ignác, Sopron; Löw Immanuel, Szeged; MADARASSY László; Magyar Földrajzi Társaság; Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság; MAGYAR Kázmér, Nagykovács; M. kir. állami munkásbiztosítási hivatal (2 drb); M. kir. legfőbb állami számvevőszék elnöke; M. kir. meteorológiai s földm. intézet; M. kir. ornithológiai központ; Magyar Könyvszemle szerkesztősége; Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi orszálya; Magyar Nemzeti Múzeum régiségügyi osztálya; Magyar Tudományos Akadémia (13 drb); Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadó vállalata (4 drb); MELICH János; MICHALSKI G., Lemberg; MILLEKER Bódog, Versecz; Museum of fine arts, Boston; NÉMÁTI Kálmán; Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat; Pénzügyi Hírlap kiadóhivatala; Pesti Hírlap kiadóhivatala (42 drb); PETRIK Géza; PFEIFFER Miklós (3 drb); Protestáns orsz. árvaegylet; Ráday-könyvtár (2 drb); REXA Dezső, Székesfehérvár (2 drb); SCHWARZ Ignác, Wien; Statist. Zentral-Kommission, Wien; Stavanger-Museum; Br. SZALAY Imre (9 drb); Szeged város tanácsa; Szentés város polgármestere; SZTRIPSZKY Hiador; Tudomány-egyetem rektora; Vallás- és közokt. miniszterium VARGA Imre, Arad; VARGHA Zoltán; VERESS Endre, Kolozsvár; VÉRTESY Jenő; VICZMÁNDY Tamás; VIRÁGH Gyula (2 drb); VOLKMANNS Hans, Dresden; WALTER Gyula, Esztergom; WOLF Pál; ZAMBRA Alajos; ZSIVNY Viktor (4 drb.)

A vásárolt könyvek közt említésre méltó nevezetesebb szerzemények: 1. *Missae in festis propriis. Tyrnaviae, 1662.* (FERENCZI Jolántól 50 kor.-ért); 2. *Missae in Agenda defunctorum. Tyrnaviae, 1704.* (FERENCZI Jolántól 15 kor.-ért.)

A könyvtár helyiségében az elmúlt két negyedévben 12.308 egyén 25.992 kötet nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 1073 egyén 2833 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt két negyedévben 3556 művet osztályoztunk, s ezekről 4960 cédula készült. Kötésre 1227 művet 1601 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 2509 csomag érkezett s ugyanonnan 977 levelet és 1325 reklamálást expedáltak.

Az 1897: XVI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást egy esetben sem indítottunk.

A könyvtár egyik gyakornoka a háborús gyűjtemény nyomtatványait cédulázta, s összes céduláinak száma 1545.

II.

A *hírlaptár* az 1915. év I. felében kötelespéldányok útján 517 évfolyam 49.146 számával gyarapodott, (ebből 120 évf.-nak 10.756 száma a törvényszabta kimutatás nélkül egyenként érkezett); a könyvtárnak más osztályaiból áttétel útján 10 évf. 3704 számával, ajándék útján 11 évf. 5910 sz., vásárlás útján pedig 1 évf. 117 számmal.

Ebből ajándék: FELEKI Charlestól (New-York) f. é. amerikai lapok; PÖZEL Istvántól «Neue Freie Presse» (1914: dec.); BAJZA Józseftől idei horvát lapok: «Obzor», «Hrvatska»; Szerkesztőségektől: «Szabadság» (Cleveland), «Magyar Híradó» (Pittsburgh), «M. Ujság» (Detroit), «Szlavoniai M. Ujság.» (Eszék) új számai. KERTÉSZ Árpád ajándéka, 5 régibb szépirodalmi lap, 1323 számot ölel fel. — Vásárlás: WACHTEL Gyula antikvárius könyvkereskedőtől (Növ. napló 511—4 sz., összesen 12 kor. 80 fillér.): «Patriotisches Wochenblatt» (1804.), «Pressburger Aehrenlese» (1833.), «Unterhaltungsblatt» (1816; 1819; 1825.) számai és a TOLDY István által 1868-ban szerkesztett «1848» teljesen.

Átnéztük 479 évf. 43.095 számát; céduláztunk 139 évfolyamot (ebből új lap 13); ezenkívül a rendes folyómunkák tömegét végeztük.

Beköttettünk 367 kötetet (1768 kor. 72 filléren.)

A félév folyamán 645 olvasó 899 hirlapnak 1371 évfolyamát (1769 kötetben) használta; ebből házon kívül 37 olvasó 51 hirlap 106 évf. (192 kötetben.) Ehhez kénytelenek voltunk a Szentkirályi-utcai raktárunkból 178 kötetet átszállíttatni.

III.

A *kézirattár* az 1915. év első felében ajándék útján 3 újkori kézirattal, 2 irodalmi analektával és 2 zenei kézirattal, vétel útján 4 újkori kézirattal, áttétel útján 5 irodalmi levéllel, 2 irodalmi analektával, 3 zenei kézirattal és 1 PERŐFI-ereklyével, örök letét útján 480 irodalmi levéllel és 25 irodalmi analektával, összesen 527 darabbal gyarapodott. Vételre 372 koronát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: CSÁSZÁR Elemér, GYÖRGYI Kálmán, GOHL Ödön és JACIC Vatroslav; utóbbi egy érdekes cyrill-betűs magyar kéziratot ajándékozott a könyvtárnak.

A szerzett anyag legfontosabb része az a nagyterjedelmű, művészi levelekből álló gyűjtemény, melyet az orsz. szépművészeti múzeum örök letétül helyezett el s mely a magyar művészettörténetnek becses

forrásul szolgál. Azonkívül kiemeljük MISKOLCZI Zsigmond «Cyrus kitétele» c. iskolai drámáját és ZRINYI Miklós költeményei eredeti kéziratának fényképmásolatát.

A kézirat személyzetét a folyó munkán kívül a FALK-féle levelezés földolgozása vette igénybe.

A két évnegyed folyamán 113 kutató 273 kéziratot, 1030 irodalmi levelet és 4 irodalmi analektát használt. Kikölcsönöztünk 10 esetben 43 kéziratot és 109 irodalmi levelet.

IV.

A *levéltár* törzsanyaga az elmúlt félévben vétel útján 90 darabbal és egy családi levéltárral, ajándék útján 80, hivatalos lemásolás útján 2, más osztályból való áttétel útján 325 drbbal, végül letét útján 2 családi levéltárral, összesen tehát 496 darab irattal és nyomtatvánnyal és három családi levéltárral gyarapodott. Vételre 2936 koronát fordítottunk.

Ajándékaikkal CSENGERY Lóránd, DEMJÉN János, özv. GALGÓCZY Jenőné, HORVÁTH Géza, KISHÁZY Ágoston, néhai KOVÁCS Lóránd, MEGYESI Ferenc, REXA Dezső, SZÉKELY Jenő, gr. TELEKI Sándorné, TÓTH László gyarapították a levéltár anyagát. Özv. KOSSUTH Ferencné egy láda IHÁSZ Dániel-féle igen értékes iratot ajándékozott levéltárunknak, amely még nincs feldolgozva s így a fenti felsorolásban számszerint nem mutathattuk ki.

A törzsanyag gyarapodásából 41 darab esik a középkori, 74 darab az újkori, 8 darab a cimereslevelek, 59 darab az 1848/49-es iratok és nyomtatványok és végül 314 darab a gyászjelentések csoportjára.

A cimereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1584. VIII. 14. Prága. RUDOLF cimereslevele KUHTYCH János részére. (XX. századi másolat és a cimerkép rajza); 2. 1665. március 20. Pozsony, III. FERDINÁND cimereslevele OSZLYÁNSZKY János részére. (XX. századi másolat); 3. III. FERDINÁND cimereslevele TREUTTLER György részére. (Eredeti, csonka, mellékelve SZÜGYI TRAJTLER Lajos halotti cimere 1845-ből); 4. 1667. július 6. Bécs. I. LIPÓT cimereslevele KASZA Miklós részére. (Eredeti); 5. 1688. június 10. Bécs, I. LIPÓT cimereslevele PERÉNY János részére. (Eredeti); 6. VI. KÁROLY birodalmi cimereslevele STAADER Antal Ker. János és Sebestyén részére.

A családi levéltárak sorát az URAY-család levéltárának és a PATAKY-család iratainak letéteményezése gyarapította; ezekkel, valamint a letétek

közé helyezett PREGARDT-PAUR-féle iratokkal együtt a letéteményezett családi levéltárak száma 99-re emelkedett.

A gyarapodás anyagából kiemeljük özv. KOSSUTH Ferencnének már említett ajándékát: az IHÁSZ Dániel-féle iratokat, továbbá vétel útján szerzett 17 drb 48/49-es nyomtatványt és 41 drb rendkívül érdekes KOSSUTH-levelet SIMONYI Ernőhöz az 1867—81 évekből, a hasonlókép vétel útján szerzett BYDESKUTHY-levéltárat és néhai KOVÁCS Lóránd edelényi tb. főszolgabíró hagyatékát, középkori és újkori olasz iratokat, melyek Kovács Sándor ny. jogakadémiai tanár útján jutottak gyűjteményünkbe.

A háborús gyűjtemény gyarapodása igen nagymérvű volt s a levéltári személyzet munkaerejét majdnem kizárólag ennek rendezése vette igénybe.

A gyűjtemény gyarapodása az elmúlt félesztendőben a következő volt: vétel útján 14.126, ajándék útján 2534, hivatalos küldemények a köteles példányok révén pedig 5980, összesen tehát 22.640 darab. (Az egész gyűjtemény anyaga a félév végén a múlt évben kimutatott 8384 darabbal együtt 31.024 darabra rugott.)

Vételre fordítottunk 4409 korona 18 fillért, 1714 márka 41 pfenniget és 765 lírát.

Az anyag rohamos gyarapodása miatt a végleges rendezéshez még nem foghattunk hozzá, csak azon csoportok szerint való szétosztást végezzük el, amelyeket a *Magyar Könyvszemle* ezévi I—II. füzetében ismertettünk. A háborús irodalom katalogizálása azonban már megindult s eddig több mint másfélezer könyvet vettünk fel ugyanannyi főcédulára és számos utalólapra. Megkezdettük a már felvett könyvek köttetését is, és eddig 500 darabnál több bekötött könyv van külön felállítva.

A külföldi, sőt ellenséges háborús irodalom szépen van képviselve gyűjteményünkben: 250-nél több francia, 100-100-nál több angol és olasz, körülbelül 50 kötet hollandi s néhány kötet svájci háborús-terméket őriz gyűjteményünk, ezeken kívül számos külföldi napi- és képeslapot és ezernél jóval több francia-, angol- és olasz képeslevelezőlapot sikerült megszerezniünk. A török háborús irodalmat térképek, könyvek és képeslevelezőlapok képviselik. Érdekes darabokkal gyarapodott orosz emlékeink csoportja is s reményünk van, hogy svédországi gyűjtőnknek sikerül kitöltenie e csoport hiányait.

Érintkezésbe léptünk a bécsi udvari könyvtárral is, mely szintén

széleskörű gyűjtést indított meg és megbeszéléseket folytattunk duplumaink kölcsönös kicserélését illetőleg s e bécsi utakat felhasználtuk háborús nyomtatványok gyűjtésére is. Hasonlókép kiküldetés útján gondoskodtunk Horvát-Szlavonországok háborús irodalmi termékeinek lehető teljes összegyűjtéséről.

A háborús gyűjteményt ajándékaikkal a következők gazdagították: ANGYAL Dávid, ÁLDÁSY Antal, BAGHY Béla, Barcelonai cs. és kir. főkonzulátus, BÁTKY Zsigmond, BAYER Alice, BENKŐ Jenő, Brassói határszéli rendőrkapitányság, CSÁNKI Dezső, DARÓCZY Zoltán, Francis DEGEVANDAN, DÁNOS Marcel, DOMANOVSKY Sándor, FEJÉRPATAKY László, ifj. br. FORSTER Gyula, EISENSTÄDTER Ödön, FRAKNÓI Vilmos, GÁRDONYI Albert, GÁRDONYI Géza, GIESSWEIN Sándor, GOHL Ödön, GRAGGER Róbert, br. GROEDEL Herman, GULYÁS Pál, GUTVINSZKY Ede, GYÖRFFY István, GYÖRY Tibor, HALÁSZ Gyula, HALMI Gyula, HÁZI Jenő, M. Heraldikai és Gen. Társ., HERMAN György, HERRMANN Antal, HERZOG Péter, HODINKA Antal, HOFFMANN Edith, HOFFMANN Mária, HOLUB József, JAKUBOVICH Emil, JANKÓ Miklós, JÓKAY-ÍHÁSZ Miklós, JÓNÁS Károly, KÁROLYI Árpád, Kazincy-kör (Kassa), KERESZTY István, KOLOSZ István, KOSÁCS András, KÖVÉR Györgyné, LEHMAN Ferenc, LENHOSSÉK Mihály, MADARASSY László, MARCZALI Henrik, MELICH János, MÉSZÁROS Gyula, MIHALIK József, K. u. k. Militärkommando (Nagy-szeben), Museo Nacional San José Costa Rica, NAVRATIL Dezsőné, M. T. Akadémia, PANITY Vukoszava, POGÁNY Iduna, Puch-művek igazgatósága, RADISICH Jenő, RADNAI Arnold, RAKOVSKY László, RÉDEY Tivadar, RÉTHI Gyuláné, RÓNAY Jenő, SCHMIDT Tibold, SCHUCK József, SEBESTYÉN Gyula, SEMAYER Vilibáld, SIKABONYI Antal, SULICA Szilárd, SZABÓ László (bártfai), SZABÓ Ervin, br. SZALAY Imre, SZALAY József, SZALAY László, SZOMMER János, TÓTH Zoltán, TRÄGER Ernő, UGRON István, VAN ROYEN H. I. B., VÉRTESY Jenő, WLISSICS Gyula, ZAKARIÁS Margit, ZÁVODSZKY Levente, ZSINKA Ferenc.

SZAKIRODALOM.

Heltai Gáspár. *Háló. Kolozsvár, 1570. Kiadta Trócsányi Zoltán.* (Régi Magyar Könyvtár. 36. köt.) Budapest, 1915. Magy. Tud. Akadémia (Franklin-Társ. kny.) 192. l. Ára 5 kor.

A Magyar Tudományos Akadémia igaz hála kötelezte régi irodalmunk minden kedvelőjét és tudós kutatóját, amidőn elhatározta, hogy ezt a nyelvi és irodalomtörténeti szempontból egyaránt becses unikumot, mely a páratlan JANKOVICS könyvtár útján került a M. N. Múzeumba, újra kiadja s ezzel a szélesebb körök részére is kényelmesen hozzáférhetővé teszi. Hálánkat kétségkívül fokozta volna, ha a kiadást az eredeti fotocinkografiai hasonmásában adja, mivel szilárd meggyőződésünk, hogy a szedés útján előállított új kiadások a legmondosabb kivitel mellett sem pótolhatják egészen az eredetit. E meggyőződésünkben a jelen kiadás is megerősít bennünket, mert jóllehet TRÓCSÁNYI Zoltán a HELTAI-féle nyomtatványok egyik legalaposabb ismerője s e kiadást is a legnagyobb figyelemmel készítette, mégis nem egy új sajtóhibával ejti tévedésbe az eredetivel nem rendelkező olvasót. A mű címlapján kívül három egészen taláalomra kiválasztott szöveglapját vetettük egybe az eredetivel s egyetlen egy lapot nem találtunk egészen hibátlanul reprodukálva.

Igy mindjárt a címlap 2. sora végén TRÓCSÁNYI elválasztójelet szedtetett, holott nyoma sincs az eredetiben. Tipográfiai szempontból kifogásolható a címlap visszaadásánál, hogy a sorok elrendesése nem hű tükre az eredetinek. A 3. sor pl. nem VERZÁLIS, hanem ÖREGBETŰ az eredetiben s a három első sor szedése nem lépcsőzetes, hanem a 4—11 sorokkal egységes szélességű, amit az első sorra nézve úgy ért el HELTAI, hogy a «haló» szót két levéldísz közé foglalta. E két levéldísz, valamint a cím és a szerzőre vonatkozó részlet közé iktatott rozettát szintén reprodukálni kellett volna, úgyszintén az ANNO DOMINI s nem mint TRÓCSÁNYI kiadásában áll: ANNO DOMINI után következő hajszalvonalat. Hogy a 4—11. sorok végződése az eredetiben ép oly szép

glédában áll, mint bekezdésük, az magától értetődik s ezt néhány kizáró beiktatásával a Franklin-Társulat is könnyen utánozhatta volna. Igazán kár volt egyik leggondosabb könyvnyomtató művészünkről ilyen tökéletlen képet nyújtani. Ha egyebet nem is, de legalább a kedves hatású címlapot hasonmásban adathatta volna a Magyar Tud. Akadémia.

A 71. (kiadás 56—57. l.) lap alulról számított 3. sorában vélekődés áll s nem mint TRÓCSÁNYI-nál vélekődés; a felülről számított 2. és 3. sor végét jelző sorválasztók kimaradtak; végül a 9—10. sorban Tefel-|séged áll, nem pedig Te fel|séged. — A 189. (kiadás 104. l.) lap felülről számított 7. sorában nem vtanna, hanem vtánna van az eredetiben; az utolsó sorválasztó pedig itt is kimaradt. — Végül a 333. (kiadás 161. l.) lap végső szava: |hato|| úgy van feltüntetve, mintha külön sorban állna, holott a valóságban csak őrszó, melynek a 334. lapon meg kellene ismétlődnie, de a szedő szórakozottságából a 334. lapról elmaradt. Legalább jegyzetben erre is utalni kellett volna. — Félreértésre adhat okot a kiadás 48. lapján az 51—52-es lapmegjelölés, melyet csakis az eredetivel kezünkben lehet megérteni. T. i. a közölt szöveg a kézzel számozott 51. lapon olvasható, míg az 52. sz. lap a számozó szórakozottsága folytán egyáltalán nincs: az 51. után közvetlenül az 53. lapszám következik. — Végül nem fojthatunk el még néhány általános tipográfiai kifogást. Kár volt figyelembe nem venni az f és ß típusokat s azokat s és sz betűkkel szedetni; viszont a lapszéli jegyzeteket is helyesebb lett volna az eredetinek megfelelően olasz betűkkel állíttatni elő; az meg tudományos használat szempontjából is káros, hogy a sor végeken alkalmazott kötővonalakat, ha csak jelen kiadásban nem esnek szintén a sorok végére, mindenütt elmellőzte, holott HELTAI e kötőjeleket részben alkalmazta, részben nem alkalmazta s így soha sem tudjuk, ha csak nincs az eredeti a kezünkben, e két eset melyikével van dolgunk.

Ez apró hiányok semmit sem vonnak le a kiadás érdeméből s inkább csak annak illusztrálására foglalkoztunk velük, hogy minden nem valóban hasonmás kiadás szükségkép tökéletlen. A nagy gonddal írt bevezetés ügyesen tájékoztat a mű keletkezéséről, irodalomtörténeti és nyelvészeti jelentőségéről, bibliografiai szempontból azonban van egy kis hiánya: nem adja a ritka mű tüzetes könyvészeti leírását, ami pedig épen nem lett volna fölösleges. A kis kötetet szómatató zárja be, ennek használhatóságát a nyelvtörténészek dolga megítélni. GULYÁS PÁL.

Vogelstein Julie. *Von französischer Buchmalerei*. München, 1914. Delphin-Verlag. 8-r. 125, l. XXVIII melléklet. Ára 20 Márka.

Ez a BEHRENS-antikvával, vastag papírra nyomtatott, izléses kiállítású kötet, nem adja pragmatikus történetét a francia miniatűr fejlődésének, hanem nem épen könnyű stílusban megírt esztétikai méltatása a francia könyvfestésnek. A miniatűr szerinte abban különbözik az önálló festménytől, hogy egy különös egységbe, a könyvlapba illeszkedik bele s ehhez kell magát alkalmaznia. Igaz ugyan, hogy a miniatűrök egy igen nagy része széttöri ezeket a kereteket s mint önálló kép kíván érvényesülni, de hát ez — az esztétikai kánonokkal dolgozó kritikusok rendes szokása szerint — szerzőknél sem jelenti azt, hogy talán az ő elmélete a hibás, hanem, hogy az elméletének ellentmondó művészi termékek tökéletlenek. Ezen a legnagyobb mértékben történetietlen álláspontból nézve a miniatűröket, igazat kell adnunk neki, hogy a XIV. század francia termékei felelnek meg legjobban az általa felállított esztétikai ideálnak, ami természetes is, hiszen az ideál alapelveit épen a XIV. századi francia miniatűrűből vonja le. Magától értetődik, hogy a XV. század olasz miniatűrűiből, melyeket szerzőnk francia szemüvegén át annyira lenéz, ép oly könnyen vonhatók le a miniatűrűre vonatkozó esztétikai szabályok s ha a miniatűrű egész történetére az így nyert szempontokat alkalmazzuk, úgy ép oly kétségtelenül be fog bizonyosodni, hogy az olasz miniatűrű a legstilszerűbb és legtökéletesebb, mint ahogy szerzőnk ezt a francia könyvfestésre bebizonyította.

VOGELSTEIN szerint a könyvművészetnek kettős — dekoratív és illusztratív — célja van s e cél megoldását még az a sajátos korlátozás is megnehezíti, hogy úgy diszít, mint illusztratív szempontból a szöveg írásához kell simulnia. Dekoratív tevékenységére nem rendelkezik szabadon a könyv lapjaival, hanem a lapra kerülő vagy már rajta lévő szöveggel is számolnia kell. Számolnia kell nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is, mert hiszen magyarázni, érzékelhetővé tenni tartozik a szövegben mondottakat. (21. l.) A miniatűrűk nagy része kisméretű s e kisméretűség megkívánja, hogy aprólékosan, legparányibb részletekre is kiterjesszék az ábrázolásban. (22. l.) Végül a középkori könyvek javarészt egy meghatározott egyén legintimebb lelki szükségleteinek kielégítésére szolgálván (a legtöbb illusztrált kézirat egy bizonyos megrendelő számára készült ajtatóssági könyv), ez maga után vonja, hogy a miniatűrűknek is intimeknek, a magába-

szállás óráival egybehangzóknak kell lenniök. (26 l.) Két külön fejezetben taglalja azután a szerző a könyvfestés két főelemét, a dekoratív részleteket és az önálló képeket s a következő, esztetizáló álláspontjának megfelelő, eredményre jut: «Das Entwicklungsbild der Buchillustration stellt sich uns nicht in der Form einer Treppe dar, die stufenweise hinaufführt zum Plateau ihrer Höhe und stufenweise wieder hinab. Ihre reine Höhe ist nur ein schmaler Grat, auf dem sich kaum verweilen lässt, unmerklich gleitet der Fuss schon hinab.»

A 28 képes táblán 77, jobbára erősen redukált s így az eredetiről igen tökéletlen képet adó illusztráció van; ez sem módszeres gyűjtemény, hanem az esztetikai fejtegetéseket, párhuzamokat illusztráló példatár francia, bizánci, angol, ir, olasz és flamand kéziratokból összeválogatva. 2

Fumagalli G. *L'arte della legatura alla corte degli Estensi, a Ferrara e a Modena, dal sec. XV. al XIX. col catalogo delle legature pregevoli della biblioteca Estense di Modena.* Firenze. MCMXIII. 4r. LXXII, 104. l. 29 tábla. Ára 20 L.

Az ESTE-család vagyoni leltárai közül időrendben a legrégebb 1436-ban kelt. E kimutatásban könyvek is szerepelnek, melyek Guiseppe PARDI megállapítása szerint három forrásból származnak. Egy részük már 1393-ban a család birtokában volt s valószínűleg Alberto marchese szerezte meg, egy másik részüket III. Niccolo vásárolta 1429 és 1436 között fia, Leonello számára, GUARINO útmutatása nyomán, míg a francia kéziratokat ugyanezen Niccolo harmadik felesége Riccarda di SALUZZO hozta a házhoz. Ujabb könyvek szerepelnek a Borso d'ESTE könyvtáráról 1467-ben fölvelt leltárban. Mindkét jegyzék a kéziratok kötésének a minőségét is leírja s itt-ott az alkalmazott felírásokra és jelvényekre is kiterjeszkedik.

A kötések leírásában az arany-gyöngyök, melyek az u. n. MEDICI-kötéseket jellemzik, az I. Ercole herceg ruhatáráról 1471—1478 vezetett jegyzékben tűnnek föl először, még pedig az 1472. évszámmal s mindig kifejezetten firenzei termékeknél. A herceg felesége, Eleonora d'Aragona, főleg vallásos iratokat gyűjtött s kiváló gondot fordított külső fényükre, amint ez a halálakor (1493-ban) készült leltárból kiderül. A herceg egész könyvtáráról, mely 512 kéziratból állott, 1495-ben teljes leltárt készítettek. Megvan továbbá azon könyvek jegyzéke is, melyeket a hírhedt Lucrezia BORGIA 1502-ben magával hozott Ferrarába, amikor

Alfonsoval házasságra lépett. Az itt felsorolt könyvek egyike, meglehetősen rongált állapotban, ma is Modenában van.

I. Ercole leánya Isabella könyvszeretetéről, aki 1490-ben lett Francesco GONZAGA feleségévé, csak néhány elszórt adatunk van. Könyvei kettő hijján mind elkallódtak s e kettő is külföldi magántulajdonba került.

A gazdag levéltári följegyzések e kéziratok készítői s könyvkötői felől is bőségesen tájékoztatnak. III. Nicolo idejében, az 1434—35. években, sokszor szerepel a számadások között egy BARTOLOMEO cartolaro neve. Borso idejében Bernardo CARNIERO, de különösen Nicolo de' Nigrisoli végezte a könyvkötői munkálatokat. I. Ercole uralkodásának elején, 1472-ben GREGORIO cartolaro, majd 1476-ban ennek fia, ALIPRANDO DE GREGORIO szerepel könyvkötő-munkálatokért fölvetett összegekkel a számadási lajstromokban. Mellettük egy FRANCESCO DAL ZIO vagy DAL GIGLIO is szerepel, míg MATHEO DA FERRARA, egy másik e korabeli könyvkötő, tudomásunk szerint nem dolgozott az udvar számára.

Szerző ezután részletesen foglalkozik a ferrarai könyvkötészet XV. századi történetével, annyagával és technikájával. Az ESTÉ-k legrégebb kötésein a kizárólagos dísz a többé-kevésbé gazdag fémveretek szolgálatjában s így ez emlékek elsősorban az ötvösség keretébe utalhatók. Ilyen áttörtmivű fémkeretekkel és rozettákkal díszesek azok a nagyméretű coralisok is, melyeket Borso herceg ajándékozott a karthausi szerzeteseknek a XV. század hatvanas és hetvenes éveiben. Végül a fémfoglatba gyakran metszett köveket is illesztettek, amire szintén van példa a ferrarai emlékek között. Vaknyomású bőrkötések, melyeket 1501-ben egy francia könyvjegyzék *à la mode d'Italie*-nak jelöl, Ferrarában is készültek, itt azonban stampadi vagy ligadi alla fiorentinának nevezik őket. A század vége felé a velencei-kötésstílus is elterjed, legalább az 1495. inventár egy *stampato oro* kódexről tesz említést.

A XVI. század ESTÉ-i közül bibliofil hajlamaival az 1533-ban született II. Alfonso tűnik ki. Könyvtarából még ma is fennmaradt hét, különböző származású kötet. Egyikük dedikációs példány, melyet a műszerzője MATTHIOLI Velencében készíttetett; ugyancsak Velencében nyomtatták, de kétségkívül Ferrarában kötötték be azt a két kötetet, melyet szerzőjük, Ippolyto RIMALDI, dedikált a hercegnek. Stílusunk nehézes, a használt anyag: bőr és arany egyaránt rossz. A többi négy kötet latin klasszikusokat tartalmaz és francia könyvkötő-műhelyben ké-

szült. Nem valószínűtlen, hogy Alfonso, akinek anyja francia nő volt, maga küldte, ha nem is összes, de legalább is legértékesebbnek tartott könyveit Franciaországba beköttetésre. Erre látszik vallani az a körülmény is, hogy mind a négy fennmaradt kötet egy és ugyanazon műhelyből került ki. E föltevés mellett szól a RIMALDI ajándékozta kötetek szégyenes technikai kivitele és rossz anyaga, mely minden szónál éke-
sebben mutatja, mennyire süllyedt ez időben az olasz könyvkötő mű-
vészet még Ferrarában is, ahol pedig a többi középolaszországi váro-
sokhoz viszonyítva, még eléggé magas niveaun állott ez az ipar-
művészeti ág.

Modenában, ahová a hercegi család 1598-ban tette át székhelyét, még siralmasabbak voltak a viszonyok s a következő században sem javultak. Itt már nemcsak az arany volt rossz, hanem a munkások keze sem eléggé gyakorolt. Egy apró vasakból elég ízléssel egybeállított diszitmény kivitele pl. oly gyarló, hogy a bélyegzők felnyomásakor több helyt megrongálódott a kötés bőre. Valamivel jobbak a viszonyok a XVII. század második felében, habár az izlésebb munkák mellett, minő pl. *SCALA L'Ungheria compendiata* című művének címeres kötése, elég sűrűn bukkannak fel rajzban s kivitelben egyaránt silány ter-
mékek is. A század vége felé többször előfordul a hercegi levéltár föl-
jegyzései közt egy MONFERRINO nevű modenai könyvkötőmester, akinek
többi között az I. Ferenc herceg gyászünnepélyéről kiadott alkalmi
kiadvány 26 példánya bekötéseért 312 lírát fizettek. Műhelyének egyéb
termékeit azonban a hercegi könyvtár mai állományában teljes biz-
tonsággal nem lehet megállapítani. A XVIII. század folyamán szintén
több, tisztességes színvonalon álló kézi aranyozású kötés készült Modená-
ban, de mesterüket közelebről megállapítani nem sikerült.

A Modenával szomszédos Reggio könyvkötészete stilsztikai és
technikai szempontból teljesen Modena hatása alatt, csakhogy még egy
okkal alacsonyabban áll. Egyetlen ismertebb nevű mestere, az 1816-ban
69 éves korában elhunyt Pietro FERRARINI sem emelkedett felül a *sacra*
mediocritason.

Jóval magasabb fokon állott a könyvkötőművészet Bolognában,
melyet az ESTE-könyvtárban néhány LE GASCON-modorában készült
legyezős-kötés képvisel.

Visszatérve az ESTE-könyvtár történetéhez, szerző kifejti, hogy a
fényes gyűjtemény az idők folyamán épen nem maradt érintetlenül.
Főleg a könyvtárnak Ferrarából Modenába történt átköltözéskor

merültek föl súlyos veszteségek, bár már előbb is, főleg az 1471., 1532. és 1554. tűzvész alkalmából, megcsappant a könyvtár állománya. Az átköltötetés (1598) után is többször változtatott helyet a gyűjtemény s minden ilyen helyiségváltoztatás megfelelő veszteséggel járt. Sőt a derek könyvtárosok is hozzájárultak a könyvtári anyag apasztásához s a kezükön elsikkadt anyagot csak kis részben sikerült utóbb ismét visszavásárolni. Sok kárt okozott, főleg kötés-történeti szempontból, a hercegi könyvtárban a XVIII. század folyamán lábra kapott az a sajnálatos szokás is, hogy a régi kéziratok és könyvek eredeti kötését sorba leszedték s a kor izlésének megfelelő diszes új köntőssel cserélték föl. Szinte hagyománnyá vált, hogy e ma már barbárságnak minősített eljárást főleg a TIRABOSCHI könyvtárossága idejére (1770—80) tegyék s most FUMAGALLI okmányokkal igazolja, hogy ezúttal a hagyomány megfelel a történelmi valóságnak.

Befejezésül szerző megemlékezik azokról az idegen könyvtárakról, melyek egyes részei többé-kevésbé jogos úton beolvadt az ESTE-k gyűjteményébe. Így néhány görög és latin kódex ALBERTO PIO DA CARPI híres gyűjteményéből való, melynek zöme az OTTOBONI-könyvtárral a Vatikánba került. Néhány kötet, «közvetett úton», PICO DELLA MIRANDOLA gyűjteményéből jutott a modenai könyvtárba; a FONTANELLI-könyvtár egy részét 1778-ban III. FERENC herceg szerezte meg: 33.500 lira lefizetése útján; míg az OBIZZI marchesék becses könyvtára örökségképp szállott az ESTE-családra. Ránk nézve különösen becses a könyvtár idegen elemei között az a 15 több-kevesebb fényel miniált kézirat, mely MÁTYÁS király könyvtárából jutott a gyűjteménybe. Számuk eredetileg 17 volt, de kettejüket, melyek ő Felsége nagylelkű ajándékából most a M. N. Múzeum féltett kincsei, V. FERENC herceg engedett át 1847-ben «non certo di sua spontanea volontà, ma cedendo a una vera sopraffazione». Hogyan került ez a 17 kódex Ferrarába, máig sincs teljesen tisztázva s FUMAGALLI is csupán föltevésekre szorítkozik. TIRABOSCHIVAL együtt azt hiszi, hogy egy részüket Ippolito d'ESTE vásárolhatta esztergomi primás korában; egy másik részüket azonban, ha ugyan nem mindet, 1560-ban vásárolta II. Alfonz számára Girolamo FALETTI Velencében, ismét mások még később kerülhettek a hercegi thékába s talán nem is mindig a legegyszerűsebb úton. Sajnos, a 15 meglévő kézirat közül ma már csupán egynek van meg eredeti kötése, ezt igen sikerült reprodukcióban be is mutatja a III. táblán. A Korvin-kötés kérdésével tüzetesebben foglalkozik, jórészt GOTTLIEB

fejtegetéseire támaszkodva, de föltevését, az aranyozás nápolyi eredetét illetőleg, nem találja kétségbevonhatatlannak.

Maga a katalogus 375 művészi értékű vagy cimeres kötés leírását nyújtja könyvtári jegyük kíséretében. Feltűnő, hogy az eredeti méreteket sehol sem teszi ki s ekként a jobbra kisebbitett hasonmások valódi nagyságáról helyes fogalmat nem alkothatunk magunknak. Az egyszínű fénynyomatú táblák száma 29, amihez még a bevezetés illusztrálására szolgáló 3 tábla járul.

H. R.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

The Library Journal. XXXIX. köt. 4. sz. (1914. április): Everett R. PERRY: Aids and methods of library publicity. (Az amerikai könyvtárak, bár sokat tesznek népszerűsítésük érdekében, még mindig nem érték el a használat azon mértékét, melyre törekedniök kell. A meglévő, nem épen tökéletes, statisztikai felvételek alapján a lakosságnak a könyvtárakhoz való viszonyát a következő arányok mutatják: A lakosság 50%-át le kell vonnunk, mert nagyon fiatal ahhoz, hogy a könyvtárat használhassa. Másik 50%-ot az analfabéták tömege tesz ki. Körülbelül 10% azon lakosok száma, akiket betegség, szegénység vagy háztartási kötelességek gátolnak abban, hogy a könyvtárakat látogassák. Legalább 10%-ra tehető azoknak a száma, akik beérik a napilapokkal és olcsó hetilapokkal, de jobb folyóiratok vagy könyvek olvasására nem vágyódnak. Ismét 10%-ra becsülhető azok száma, akik szeretnének olvasni, de «nem érnek rá». Marad tehát 60%, amelyet a könyvtár használatában semmi körülmény sem gátol. Ezzel szemben a tényleges olvasók száma alig teszi a lakosság 20%-át. A könyvtárból elmaradó 40 százalékot tehát okvetetlenül meg kell nyerni az intézménynek. Ennek egyetlen módja a reklám fokozása. A reklám mértéke és módja perse a helység nagyságától és lakossága jellemétől függ. Kis falvakban, ahol a könyvtáros szinte mindenkit ismer, egész más, primitivebb eszközökkel boldogulhatnak, mint a nagy városokban. Ez utóbbiakban még az utcai vetített képeket és mozgóképelőadásokat is a könyvtárügy szolgálatába állították. A reklám azonban nemcsak a forgalom fokozására szolgál, hanem a könyvtári javadalom emelésére is. Még Amerikában is a városatyák, sőt a városi tisztviselők is csak keveset törődnek a könyvtárral. A folytonos agitáció ezek közönyét és tájékozatlanságát is megtöri. A reklámnak, hogy eredményes legyen, folytonosnak kell lenni és emellett úgy is kell intézni, hogy sokba ne kerüljön. A könyvlisták, a könyvtárt figyelembe ajánló levelezőlapok egymagukban nem elegek. Igen ajánlatos a könyvtár terjesztésébe belevonni a különböző tudományos és társadalmi egyesületeket és szervezeteket, amelyek a lakosság más és más csoportját, rétegét nyerheti meg ügyünknek. Az iskolát szabadoktatási tanfolyamokat is beleállíthatjuk egy kis előzékenységgel a könyvtárügy szolgálatába. Sok függ attól is, hogyan osztjuk szét a könyvtárt népszerűsítő nyomtatványokat. Necsak a helyszinén osszuk ki őket, hanem a posta útján is, még pedig elsősorban azoknak, akik sohasem veszik igénybe az intézményt. A hirdetések alkalmazása a kirakatokban, hirdetőoszlopokon, társaskocsikban kissé költséges, de esetleg ingyenes kifüggesztésüket is elérhetjük s ez esetben éljünk is előnyeivel. Igen jó reklámnak bizonyult az is, hogy az

üzletek kirakatában könyveket állítottak ki azzal a figyelmeztetéssel, hogy e könyvek a közkönyvtárban hozzáférhetők. Los Angeles főutcájában pl. könyvtári hetet rendeztek, amelyben nyolc főzlet vett részt kirakatának teljes vagy részleges átengedésével. A kirakatokba kerülő könyveket az üzletek szerint állították össze. Így a legnagyobb fűszerkereskedő kirakatában háztartástanok, szakácskönyvek, a bútorkereskedőben lakóházépítésre, bútorozásra, dekorálásra vonatkozó könyvek állították ki. Egy kirakat intérieurt ábrázolt: a szülők az asztal mellett olvasgattak, míg a kis leány az előtérben kuporogva képeskönyvben gyönyörködött stb.) — Philipp S. GOULDING: The classification of literatures in the university of Illinois Library. (Az illinoisi egyetemi könyvtár szépirodalmi részét a szerzők nevének betűrendjében állították fel a CUTTER-féle táblázathoz hasonló módszerrel. Így pl. az ókori klasszikusok csoportjában CAESAR jelzete C2, CASSIODORUS-é C3, CATULLUSE-é C4 stb. A CAESAR és CASSIODORUS közé eső szerzők pl. CALPURNIUS, CALVUS, CAPELLA stb. egy vagy két kisegítő szám hozzáfüggésztésével nyerik jelzetüket: C24, C26, C27, C275 stb. Az egyes szerzők műveinek sorrendje a következő: 1. Összes művek eredeti nyelven, megjelenésük időrendjében. 2. Összes művek fordítása a nyelvek szerint csoportosítva. A fordítások az eredeti jelzés mellé még egy kisegítőjelzést kapnak, mely a fordítás nyelvét jelöli, pl. D = holland [dutch], D2 = dán stb. 3. Összes művek bibliográfiája, melyet a jelzetben V betűvel jelölnek. 4. Szerző életrajza W betűvel jelölve. 5. Szerzőre vonatkozó kritikák Y betűvel jelölve. 6. Speciális szótárak, konkordanciák Z betűvel jelölve. 7. Szemelvényes kiadások nyelvek szerint csoportosítva X kisegítőjeggel. 8. Egyes művek kiadása, külön mutatók, vagy a kezdőszó betűrendje szerint. 9. Egyes művekre vonatkozó bibliográfiák, magyarázatok, szótárak stb. — A modern irodalmak osztályozásánál, pl. a német irodalmi szaknál, a következő — betűkkel jelölt — csoportokat állították fel: A. Könyvészet. B. Életrajz. C. Levelezés. D. Méltatások. E. Konkordanciák. F. Szótárak. H. Szövegkritika. I. Összegyűjtött vagy összes művek eredetiben. J. Összegyűjtött vagy összes művek fordításban. K. Szemelvények eredetiben. N. Szemelvények fordításban. O. Egyes művek. A—H szakokban a felállítás a CUTTER-féle rendszer szerint, az I—L szakokban a kiadó vagy fordító, illetve a mű betűrendjében történik. A jelzés eszerint a következőképp alakul: GOETHE jelzete pl. 833 G45. Ehhez jár a megfelelő kisegítőjelzet ilyenképp: DÜNTZER: Goethe élete: B. D92. Meisterwerke BERNHARDT kiadása K.B45. Egmont BUCHHEIM kiadása O. e. 6. Faust THOMAS kiadása O. f. t. Faust AUSTER angol fordítása O. f. E. a. stb.) — 5. szám (május): Rachel RHOADES: The work of a library information desk. (Igen érdekes leírását adja azoknak a sokszor furcsa kérdéseknek, melyekről az amerikai könyvtárak használati felvilágosítást szoktak kérni. A felvilágosítások megadására kirendelt tisztviselőnek leginkább a cédulakatalogus használatánál kell az olvasók segítségére sietnie, ami, tekintve az amerikai katalogusok bonyolultabbnál bonyolultabb szerkezetét, nem is csoda. E katalogusok labirintusában még a képzetesebb olvasók is könnyen elveszhetnek, hát még az olyan félig analfabéták, akikből a közkönyvtárak publikumának igen tetemes része kikerül.) — Grace E. BABBITT: Pamphlets and clippings in reference work. (Azt a módot ismerteti, mint kezelik

a columbiai kerületi könyvtárban a füzeteket és különlenyomatokat.) — 6. szám (június): Clifford B. CLAPP: The group index; or catalog at the shelves. (A csoportmutató fogalmán szerző a szakkatalogus egy-egy főosztályában szereplő anyagról szerzők s a tárgyszók betűrendjében elrendezett mutatót ért, mely a tájékozódást megkönnyiténé. Ez több tekintetben visszatérést jelent a szótár-katalogushoz, melytől a különben oly praktikus gondolkozású amerikaiak oly érthetetlen módon huzódoznak.) — William M. HEPBURN: The influence of the agricultural college in the farmer's use of books. (A mezőgazdasági iskola szerepe a földmivelők könyvszükségeit kielégítésénél sokféleképp nyilvánulhat. Egyrészt tájékoztató jegyzékeket bocsáthat ki, mely a gazdasági irodalom rengetegében biztos kalauzul szolgálhat, még többet érhet el azzal, ha a legfontosabb szakkönyveket kiállítja a vásárokon, továbbképző kurzusokon s minden egyéb olyan alkalommal, amidőn a földmivelők nagyobb csoportokban összeverődnek. Végül közreműködhetik a falusi könyvtárak megalakításánál, felvilágosíthatja növendékeit e könyvtárak fontosságáról, magánosoknak és falusi könyvtáraknak kölcsönkép rendelkezésére bocsáthatja saját könyvkészletét stb.) — Melcolm C. WYER: Instruction in the use of books in a college library. (Szerző közli 18 előadásból álló kurzusának részletes programját. A kurzus célja az volt, hogy a Nebraska University collegiumainak tagjait bevezesse a könyvtár használatába.) — 5—6 szám: Theodor W. KOCH: The Bibliothèque Nationale. (Szerző rövid történeti áttekintést nyújt több illusztráció kíséretében a párisi nemzeti könyvtár multjáról, ismerteti mai helyzetét és berendezését.)

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új folyam VI. évfolyam. 4. szám (1914. július): G. A. E. BOGENG: Die Abteilung Bibliophilie auf der Leipziger Buchweltausstellung 1914. (A lipcsei Bugra bibliofil osztálya öt helyiséget foglal el. Az egyikben a német császár tulajdonában lévő porosz királyi házikönyvtár, a többiekben a zenei-bibliofília, SCHOELLER Ida gyűjteménye és egy modern könyvkedvelő dolgozószobája nyert elhelyezést. A porosz királyi házikönyvtár kiállításának fénypontja egyik bibliofil alapvetőjének, Nagy FRIGYES porosz királynak eredeti könyvszekrényében kiállított gyűjteménye, mely a közkönyvtárakat nem tekintve, a legtöbb kitűnő állapotban lévő, eredeti kötésekben pompázó XVIII. századi francia kiadvánnyal rendelkezik. — A zenebibliofiliának szentelt csoport a berlini dr. WOLFFHEIM és a frankfurti HIRSCH Pál értékes magángyűjteményéből tevődött össze. Az ekként egyesített kis gyűjtemény nemcsak amateur, hanem tudományos szempontból is rendkívül értékes. — SCHÖLLER Ida gyűjteménye a német könyv művészi fejlődését jelentette meg és két csoportba osztva tárult a kiállítás látogatói elé. A XV—XVIII. századi emlékek a bibliofil osztályban, a modern könyvek pedig a «nő házában» nyert elhelyezést. Az egy bibliofil dolgozószobája különböző könyvkedvelők csoportkiállítását rejtette magában. Itt volt felállítva Per HIERTA svéd báró inkunábulumgyűjteménye, J. Pierpont MORGAN nagyszabású gyűjteményének páratlan fényel készült katalogusa, ORLOFF tábornok ELZEVIER-gyűjteménye, a lipcsei SORGEN-FREI almanachsorozata, Leo S. OLSCHKIN az olasz könyvnyomtatás fejlődését bemutató gazdag sorozata, a német irodalom klasszikus korának első kiadásai ZOBELTZ és HENNIG gyűjteményéből, a Gesellschaft der Bibliophilen

kiadványai és még sok egyéb figyelemreméltó műkincs.) — Bogdan KRIEGER: Die Sonderausstellung der Königl. Hausbibliothek auf der Internationalen Ausstellung für Buchgewerbe und Graphik. (A HOHENZOLLERN-ház magánkönyvtára alig 200 éves; éppen ezért régi emlékekben aránylag szegény, jól lehet 100.000 darabot számlál. Főérdekességét az adja meg, hogy zárt sorozatokban foglalja magában az uralkodócsalád egyes tagjainak magángyűjteményét s így mindmáig hiven tükrözi vissza a HOHENZOLLERN-bibliofilek egyéniségét. A hosszú sorból négy családtag gyűjteményét mutatták be válogatott sorozatokban. Ezek: Nagy FRIGYES, II. FRIGYES VILMOS, IV. FRIGYES VILMOS és a népszerű LUJZA királynő. Minden egyes gyűjteményt az eredeti könyvszekrények egyikében állították ki. Cikkirő legrészletesebben Nagy FRIGYES gyűjteményével foglalkozik, melynek három szebb könyvkötését képbén is közli.) — Carl WAGNER: Die Entwicklung der Litographie. (A könyvomat művészi és technikai fejlődéstörténetének e rövid vázlata a Bugrán kiállított anyag alapján készült és 10 hasonmással van disztve.) — 5—6. szám (augusztus-szeptember): Hans WOLFF: Die zeitgenössische Graphik auf der Internationalen Ausstellung für Buchgewerbe und Graphik. (Nem ad rendszeres áttekintést a Bugra negyven termében kiállított rengeteg műlapról, hanem a külföldiek teljes mellőzésével a német grafikuskok legújabb törekvéseit mutatja be atyamesterükből, Max KLINGERBŐL kiindulva 14 hasonmás kíséretében.) — Julius ZEITLER: Buchgewerbe und Buchkunst auf der Leipziger Buchweltausstellung 1914. (Az utolsó két évtized németországi törekvéseit vázolja a könyvkiadás terén. A sort a könyvkiadókon kezdi, azután a nyomdák, majd a betűöntők s végül a könyvkötők és könyvillusztrátorok csoportján kalauzol végig néhány méltató szóval s 16 hasonmás bemutatásával.) — Flodoard Freiherr v. BIEDERMANN: Die Schrift aus der Internationalen Ausstellung für Buchgewerbe und Graphik in Leipzig. (Szerző mindenekelőtt megállapítja, hogy a betűk tervezése terén a XIX. sz. alkonyán beállott forrongás, mely eleinte valóságos szörnyszülőtteket nemzett, amelyek a dekoratív hatást az olvashatóság rovására igyekeztek fokozni, szerencsésen elült s bár a betű dekoratív jelentőségét ma is méltányolják, a tervezők az olvashatóság követelményének teljes mértékben eleget igyekeznek tenni. Azután részletekben ismerteti a kiállítás felirásainál s plakátjain alkalmazott betűket, örömmel konstatálja az antikva folytonos térfoglalását s helyesen mutat rá arra, hogy úgy a német, mint az angol és amerikai tervezők kiindulási pontja DIDOT duktuszával szemben, mely mindjobban háttérbe szorul, az erőteljesebb medievál. Végül röviden a frakturtípusok reformálóiival foglalkozik s egyik legmerészebb újításukat, a kurziv frakturt is érinti, de egyben megállapítja, hogy minden törekvés e téren csak muló sikerrel járt.) — 7. szám (október): Leonard M. MACKALL: Die amerikanisch-englische Ausstellung in der Gruppe Bibliophilie auf der Leipziger Weltausstellung. (Igen rövid és száraz felsorolása a Bugra kiállításán szereplő angol és amerikai kiállítóknak.) — Otto GRAUTOFF: Les Cahiers d'aujourd'hui. (A Georges BESSON kiadásában két év előtt megindult hipermodern illusztrációkkal disztett francia folyóirat dicséretes ismertetése néhány képmutatvány kapcsán.) — Paul GULYÁS: Entwicklungsgeschichte der Buchbinderei in Ungarn. (Szerző 26 kép kíséretében vázolja a

hazai könyvkötés fejlődéstörténetét a legrégebb kötéseknek csupán oklevelekben ránk maradt emlékeitől a modern kiadók gyárilag készült könyvkötéséig. A jelen és közelmúlt bibliofiljeink, igaz, hogy teljességre nem törekvő névsorában sajnosan nélkülözzük SZÜRY Dénes s még inkább dr. TODORESZKU Gyula nevét, akik csak véletlenségből maradhattak ki a cikkből.) — Konrad HAEBLER: Paulus ECK gegen Wenzel FABER. (Azt a vitát ismerteti, mely Wenceslaus FABER lipcsei tekintélyes tanár és Paulus ECK, a lipcsei egyetem egykori növendéke közt támadt 1488-ban, amiért ez utóbbi FABERT egy prognosticon kiadásával megelőzte. FABERnek a lipcsei egyetem kapujára kiszögzett vádlevele nem maradt reánk, de ECK válaszának egy példányát, melyet kalendáriumának nyomtatója, Konrad KACHELOFEN készített, megtartotta számunkra a véletlen. Az érdekes kiadójogi per kimenetele ismeretlen, de a lipcsei egyetem alighanem FABER javára döntött, aki továbbra is kiadta kalendáriumát és jóslásait, míg az ECK-féle prognosticon újabb kiadása ismeretlen.) — 8. szám (november) | Otto GRAUTOFF Bucheinbände von André MARE. (André MARE, aki festőből lett iparművész, eleinte csupán a maga és barátai részére készített néhány kézi-festésű könyvkötést. A nyilvánosság előtt 1911 óta lép fel velük s azóta valószínűleg elhalmozza megrendelésekkel. Eleinte a pergamenkötéseket stílizált tájképekkel díszítette, melyeken távlati illúzió fölkeltsére törekedett. Később tisztán dekoratív virágdíszre tért át, mely izléses, bár élénk színhatásokat vált ki. A cikket 10, sajnos, fekete hasonmás díszíti.) — Fridrich MOLDENTRAUER: Verzeichnis der Drucke der Historia Septem Sapientium Rome. (Ebből a középkorban különösen népszerű könyvből 10 különböző kiadás pontos bibliografiai ismertetését adja. A tíz kiadás közül öt keletnélküli, öt pedig évszámmal van ellátva az 1490—1526. időszakból.) — 10. szám¹ (1915. január): Ernst SCHULZ-BESSER: Der Weltkrieg im Scherzgebilde. (A világháború eseményeit mutatja be a német, angol, francia és holland karikatúra tükrében. Az egyetlen bibliografiai ritkaság a zosseni francia fogolytábor *Le Héraut* c. litografált lapja, melyet ártatlansága dacára betiltott a katonai parancsnokság.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXXI. évfolyam. 9—11. szám (1914 szeptember—november): *Fünfte* Versammlung deutscher Bibliothekare in Leipzig am 3. bis 5. Juni 1914. A közgyűlésen elhangzott előadások sorából a következőket ismertetjük: Georg LEYH: Systematische oder mechanische Aufstellung? (Nagy, sokat használt és gyorsan szaporodó könyvtáraknál, minők pl. a német egyetemi könyvtárak, helyesebb a tisztán mechanikai, semmint a szakrendszerű felállítás. Előnye véglegessége, az alkalmazható jelzetek egyszerűsége, a hely tökéletes kihasználása. Igaz, hogy ilykép a hely- és szakkatalogus nem egyesíthető, de ez egyesítés előnye tisztán látszólagos, mert a szakkatalogust, ha a tudományos igényeknek meg akar felelni, folyton át kell alakítani. új ágakkal bővíteni stb., ami a könyvek szakok szerinti felállításánál örökös komplikációkat okoz. A szakszerű felállítás csak akkor volna igazán helyén, ha a könyvraktárakba bebocsátának az olvasókat, ez azonban az olvasótermek szabadon hozzáférhető kézi könyvtárainál szerzett szomorú tapasztalatok követ-

¹ A 9. számban nincs szorosabb értelemben vett könyvtartani cikk.

keztében teljesen kizárt dolog, a tanárok pedig, akik a könyvtártermekbe való bejárás előjogát élvezik, ritkán élnek vele. A mechanikus felállításnál nem kell okvetlenül folyószámozásra gondolni, hanem az anyagot több csoportra elosztva lehetne felállítani, úgy hogy egy-egy csoport külön számozással volna ellátva.) — Adolf HILSENBECK: Martin Schrettinger und die Aufstellung in der kgl. Hof- und Staatsbibliothek München. (Martin SCHRETTINGER, a weissenhoheni bencésapátság tagja rendjének szekularizációja után 1806-ban a müncheni Hof- und Staatsbibliotheknél nyert állást. A könyvtár akkori vezetője Joseph Christoph von ARETIN volt, aki belátta, hogy a szekularizáció folytán roppant fölhalmozódó könyvtári anyag megfelelő felállításáról gondoskodni kell. E végből Julius Wilhelm HAMBERGERT adták melléje, aki előbb Göttingában, majd Gothában könyvtárnokoskodott. HAMBERGER a göttingai szakrendszert akarta meghonosítani Münchenben és SCHRETTINGER, aki szintén részt vett az új rendezés művében, könyvtártani kézikönyve ez időtájt megjelent 3. füzetében, még teljesen a szisztematikus felállítás mellett foglal állást. A rendezés munkája 1812 elején 113.000 kötetre terjedt s az egész anyag végleges feldolgozása további húsz évre volt előirányozva. Közben azonban ARETIN más hivatalba, HAMBERGER pedig betegsége folytán távozott s a könyvtár vezetője mindjobban kezdett kételkedni a göttingai rendszer tényleges hasznában. Maga SCHRETTINGER is kezdte belátni, hogy a szisztematikus felállítás nem sokat ér és a csoportos felállítás mellett foglalt állást. Felfogása teljes mértékben érvényesült abban az 1813-ban készült miniszteri felterjesztésben, mely a göttingai rendszer helyett az egész anyagnak 12 főtudománycsoporton belül ötszáz szakcsoportban való felállítását javasolta. A tervet a miniszterium elvileg magáévá tévén, a végleges kidolgozásnál a XII. főcsoportba osztott szakok számát 200-ban határozták meg és latin elnevezésüket, valamint az elnevezéseknek a szignaturához használt rövidítését egyetemi tanárokból és könyvtárnokokból álló vegyes bizottság állapította meg. A bizottság munkálataiból főleg SCHELLING vette ki részét. — SCHRETTINGER azután keresztülvitte, hogy a csoportokba állított munkákról készített cédulákat közös betűrendbe sorozzák; az egyes könyvcsoportokat pedig a három formátumon belül a szerzők betűrendjében állította fel. Változott felfogásának irodalmilag is kifejezést adott könyvtártana 1829-ben megjelent 4. füzetében, mely teljesen a szakok szerinti felállítás ellen fordult.) — Rudolf SCHWARZ: Über Musikbibliotheken. (Vákolja azt a szerepet, melyet a zene a nagy közkönyvtárakban elfoglal, ismerteti a zenedék mellett kialakult szakkönyvtárakat s végül a zenekönyvtárak elrendezéséről emlékezik meg.) — G. ZEDLER: Der Schlagwort-Katalog. (Ez a terjedelmes értekezés a rendező katalógus célját, fejlődésének rövid történetét, a szakkatalogushoz való viszonyát, külső formáját és előállításának részletes szabályait adja.) — 12. szám (december): Gottlieb FRITZ: Die deutsche Bibliotheksbewegung der vierziger Jahre. (Azoknak a törekvéseknek a történetét vákolja, melyeknek Karl PREUSKER állott a középpontjában s amelyeknek célja volt a népművelést szolgáló városi könyvtárak és falusi vándorkönyvtárak megteremtése. PREUSKER mellett még GUSDORF és RUPPIUS működésével foglalkozik részletesebben.) — Hermann ESCHER: Die 14. Vereinigung schweizerischer Bibliothekare. (Az értekezet lefolyásáról szóló

tudósításban legérdekesebbek azok az adatok, melyek a tervezett svájci központi katalogus várható eredményére vetnek világot. Evégből összevetették a katalogus előállításában résztvevő könyvtárak betűrendes katalogusának Daa—Daz címszók közé eső anyagát s kiderült, hogy az e csoportba tartozó művek száma 12.344, ami 7012 címet képvisel. A 12.344 példányból 4229 csupán egyszer, 1746 kétszer, 499 háromszor, 233 négyszer, 98 ötször, 76 hatszor, 39 hétszer, 28 nyolcszor, 17 kilencszer, 15 tízszer, 10 tizenegyszer, 1 tizenkétszer, 6 tizenháromszor, 5 tizennégyszer, 2—2 tizenöt-, tizenhat-, illetve tizenhét-, 1—1 pedig tizennyolc-, tizenkilenc-, huszonegy-, illetve huszonnégyszer fordul elő a könyvtárakban, vagyis a többes példányok az egész anyagnak nem egészen 40%-át teszik. Ez a kedvező arányszám a tervezett katalogus tudományos jelentőségét rendkívül fokozza.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Hupka Ödön. Az immár második éve változatlan heveséggel dühöngő világháború, mely telhetetlen Molochként napról-napra ezerszámra szedi áldozatait a titáni küzdelmet vivó ellenfelek legjobbjainak soraiból, az Orsz. SZÉCHENYI könyvtár kised gárdáját sem kímélte meg. Legmélyebb fájdalmunkra egyik legfiatalabb, nekünk örökre felejthetetlen tisztviselőtársunk, a szorgalomnak és kötelességteljesítésnek mintaképe, DR. HUPKA ÖDÖN gyakornok, a m. kir. miskolci 10. honvédgyalozezred zászlósa, Galiciában a Kalnikow helységtől délre eső magaslaton, 1915. május 28-án, élete 30. évében, a munkás férfikor küszöbén, királyunkért, hazánkért és kulturánkért hősi halált halt. Holttestét küzdő társai a Kalnikow-Schosstól délre Zagrebba felé vezető út mellett ujonnan épült templom nyugoti oldalán temették el. — Megdicsőült kartársunk 1885. december 13-án született Tállyán, Zemplén megyében. Középiskoláit Kassán és Egerben, egyetemi tanulmányait 1907—1910. Budapesten végezte és 1911. december 22-én bölcsészettudományi oklevelet szerzett. Intézetünk kötelékébe 1912. június 12-én lépett s itt törekvő szorgalmával fölötteseinek legnagyobb megelégedését, kedves jellemével társainak meleg szeretetét, szolgálatra-kész előzékenységgel pedig a könyvtárt látogatók igaz megbecsülését vívta ki magának. Tudományos munkálkodásának legfőbb terméke *Seneca száműzése*, Budapest, 1911. c. doktori értekezése, melynek első három fejezete az Egyetemes Philológiai Közönyben is megjelent. Lefordította és fenkölt erkölcsi fel-fogásra valló bevezetéssel látta el GOOD PÁL: *Erkölc és erő* c. művét (Budapest 1908), melyből alig egy lusztrum alatt 2. kiadást is kellett rendeznie. (U. o. 1913.) Sajnos, a kérlelhetetlen sors, mely kedvelt SENECÁJA szavaival élve, épen a legderékabbakra szeret lesujtani (Polyb. XXII. c.), derékon törve munkás életét, örökre megakadályozta e szépen indult tudományos pálya betetőzését. Áldásos emlékét kegyelettel őrizzük. SP.

Személyi változások a M. N. Múzeum könyvtárában. Az 1915. év elején dr. BEVILAQUA Béla segédőr nyugdíjaztatván, helyébe dr. RÉDEY Tivadar fizetéstelen segédőrt nevezte ki a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr. Dr. BÁTKY Zsigmond és dr. VÉRTESY Jenő örök igazgatóórré, dr. BAJZA József segédőr órré lépett elő, MUNKÁCSI Mihály, dr. SIKABONYI Antal és dr. TÓTH Zoltán gyakornokok pedig fizetéstelen segédőrré nevezettek ki.

Könyvtáraink személyzete és a háború. Mint a hozzánk beérkezett adatokból kiderül, az 1915. évi július hó 1-éig főbb könyvtáraink hadbavonult személyzeténél a következő újabb változások történtek:

1. Az *Országos Széchényi Könyvtár* már eddig hadban állott három tiszt-

viselője közül dr. HUPKA Ödön zászlós az északi harctéren hősi halált halt. — A népfőlkeldői pótbemutató szemléken dr. MADARASY Lászlós és MUNKÁCSI Mihály bizonyultak katonai szolgálatra alkalmasaknak, de ideiglenesen felmentettek. A szolgák közül Kovács András vált be, aki augusztus 15-én bevonult.

2. *A budapesti kir. magy. tudományegyetem könyvtára* tisztviselői sorából újabban bevonultak: dr. PASTEINER Iván könyvtártiszt, aki a cs. és kir. 9. lovas-tüzérezsztályban hadapródjelölt őrmesterré lépett elő s a félév végén még Komáromban volt; dr. FITZ József segédtsiszt, aki tüzérhadapródőrmesterré lett s a harcterre ment; dr. SZEMESS Miklós gyakornok, aki tüzérönkéntes szakaszvezetővé lépett elő; GRÓSZ Géza kisegítő tiszt, aki hadapródőrmester. SIMONFI János gyakornok számvivő tizedesé lépett elő. DEKARTZY Károly szolga az északi harctéren megsebesült és itthon lábadozó.¹

3. *A kir. József-műegyetem könyvtára* tisztviselői közül KLEIN Rezső könyvtári őrnök, aki az I. Landwehr-ezred kötelékében mint kadétőrmester június elején az északi harcterre került s részt vett Lemberg ostrománál, június 29-én a Sokolow és Kamionka-Strumilova közti csatában mellővést kapott s a következő nap belehalt sérülésébe a kladnozozi kórházban. Áldás poraira. — CSUTKA Jenő, könyvtári őrnök a 2. sz. vártüzéreknél hadapródjelöltté lépett elő s a déli harcterre került. — A szolgák közül GYURCSIK István Przemysl elestével tünt el, STAUB Ferenc pedig még 1914. októberében orosz fogságba került Szibériába ahonnan legutoljára karácsonykor adott életjelt magáról.

4. *Az országos képviselőház könyvtára* tisztviselői sorából dr. NAGY Sándor segédkönyvtárnok, a 10. honvédegyalozezred zászlósa f. é. május hó elején Galiciában hősi halált halt. Emlékét kegyelettel őrizzük. — Dr. PLECHL Béla könyvtárnok, a honvédelmi miniszteriumba van beosztva szolgálattételre, mint-hogy hadi szolgálatra alkalmatlannak nyilvánították. Dr. NAGY Miklós és dr. PANKA Károly segédkönyvtárnokok most vannak kiképzés alatt s előbbi a 29. honvédegyalozezrednél, utóbbi a 4. train divíziónál szolgál mint önkéntes.

5. *A m. kir. központi statisztikai hivatal könyvtára* alkalmazottai sorából ez év folyamán vonult be SZATMÁRI Gábor statisztikai tiszt, akit április hó folyamán a katonai szolgálat alól fölmentettek; MÓRA István díjnok pedig, aki még 1914-ben vonult hadba, hozzátartozói állítása szerint, orosz fogságba került.

6. *A kolozsvári Ferencz József tudományegyetem könyvtára* tavaly bevonult alkalmazottai sorából, mint fájó részvéttel értesülünk, BORBÉLY György gyakornok, önkéntes kadét, a szerb hadjáratban szerzett betegségben december hó folyamán jobblétre szenderült. Béke hamvaira. — BALOGH Ignác gyakornok tartalékos zászlós a háború folyamán hadnaggyá lépett elő és II. o. ezüst vitézségi érmet nyert; URSZ Miklós kisegítő szolga, közlegényből őrzetetővé lépett elő. SIMON Mihály tartalékos őrmester, rendes, PÁL György és BÁZSA Márton ideiglenes szolgák sorsáról hosszú idő óta nincs hír. — Az 1915. márc. 15-én bevonult dr. PUSKÁS Endre könyvtári segédtsiszt és IZSÓ Lajos gyakornok, önkéntesek, őrmesterré léptek elő. Katonai szolgálatban állanak továbbá a

¹ Multkori kimutatásunkba két sajtóhiba csúszott be. PANKI h. olv. PATAKI és GÜCS h. olv. Szócs.

multkori jelentésükben felsoroltakon kívül FLUERÁS János és KERRÉSZ Mihály szolgák, kilencen pedig behívójukat várják.

7. *A pozsonyi m. kir. Erzsébet tudományegyetem könyvtára* személyzetében az 1915. év első felében nem állott be változás. Mint a kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatójának kimutatásából igaz részvétellel látjuk, a dr. PERSIÁN Kálmán könyvtártiszt halálára vonatkozó magánértesülés hivatalosan is megerősített szomorú bizonyosságra emelkedett. Hősi kartársunk a halicsi csatában esett el, csapatát rohanra vezetve. Dicső emlékét örök kegyelettel ápoljuk.

8. *A budapesti városi nyilvános könyvtár* tisztviselői sorából ujabban bevonultak: dr. MADZSAR József főkönyvtáros június 14-én mint segédorvos, a népfőlkelői bemutató szemlén bevált dr. BENZE Adolf ideiglenes hivatalnok, január 16-án mint önkéntes népfőlkelő. VÖRÖS János hivatalszolga, az intézet kapusa, aki szintén bevált a pótló sorozáson, március 16-án kezdte meg katonai szolgálatát. A háború kezdetén bevonult szolgák közül PEINITS György még november 27-én hősi halált lelt a szerb harctéren. — Bizonytalan időre fölmentést nyert dr. DIENES László könyvtáros és KŐHALMI Béla könyvtártiszt.

9. *A szegedi Somogyi-könyvtár* személyzetében változás nem állott be.

Összegezve a háború első évéről nyert adatainkat, kiderül, hogy a szóban forgó kilenc jelentősebb intézetünk személyzetéből hadbavonult 68; kitüntetésben (II. oszt. vitézségi ezüst érem) részesült 2; hősi halált halt 6; megsebesült 11; fogságba került 4; eltűnt 1; fölmentést nyert 5 egyén.

A budapesti királyi magyar tudományegyetem könyvtárának 1912. és 1913. évi állapotáról szóló jelentésből a következőket közöljük:

Az egyetemi könyvtár új építkezésekkel kapcsolatos végleges elhelyezésének kérdése ezidőszertig még nem nyervén megoldást, a lefolyt két évben a könyvtári helyiségek szűk volta által okozott bajoknak ideiglenes s az adott viszonyok közt lehetséges orvoslása volt a könyvtár legfőbb törekvése.

Legnehezebb feladat a mindegyre szaporodó könyvanyag elhelyezése. Mint már az 1910/11. évi jelentés említette,¹ a könyvtári I. ór kiköltözés iránti kérelmet adott be. A kérelemnek 5169/1913. vkm. sz. a. hely adatott s ez alkalommal lakása könyvtermek céljaira foglaltatott le. A helyiségek megfelelő átalakítása és berendezése 1914. év nyarán fog megtörténni s így 1—2 évre némi helyet nyernek. Megjegyzendő azonban, hogy az őri lakásokból alakított könyvtermek berendezése fából készülvén, rendkívüli módon fokozódik a könyvtár tűzveszélyessége.

A hivatali helyiségek és belső dolgozószoba szűk voltán célirányosabb beosztás és a sötét előszobának kellő (villamos) megvilágítással olvasószobává történt átalakítása által némileg enyhítettek.

Az olvasóterem túlszűfolttsága nyomán keletkezett s a diákság köréből felhangzó kívánalmaknak óhajtottak eleget tenni az olvasóterem nyitvatartási idejének meghosszabbításával. (Eddig d. e. 9—12-ig és d. u. 3—8-ig volt, most d. e. 9-től este 8-ig van nyitva.) 1912 szeptember 1-től kezdődőleg e célra egy napidíjas őrök, valamint két napibéres szolgálata alkalmazását s a ruha-

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1912. évf. 191 l.

tárosok pótvavadalmazását engedélyezte a minisztérium. A meghosszabbított nyitvatartási idő bevált s a déli órákban (12—3 közt), különösen a téli hónapokban éppannyi az olvasó, mint a napnak többi szakában. Az egyetemi könyvtár olvasótermének tehermentesítése végett a jog- és államtudományi kar hallgatói számára tankönyvekkel bőven ellátott olvasószobák rendezettek be az egyetem közelében, amelyeket azonban látogatók hiánya miatt egyévi működés után be kellett szüntetni.

Nagy nehézségeket okozott a lefolyt két esztendőben a betegségek és tartós szabadságok okozta tisztviselőhiány, ami legérezhetőbbé vált az 1913. év utolsó harmadában, amikor a KUDORA Károly és DEDEK Crescens Lajos könyvtárőrök távozásával megüresedett állásokra az új kinevezések még nem történtek meg. Ily körülmények közt csak a legnagyobb erőfeszítéssel voltak képesek a megfogyott személyzettel a könyvtári folyómunkát lebonyolítani.

A segédkönyvtár — amely a belső olvasószobában elhelyezve a legfontosabb tudományos segédkönyveket, lexikonokat, szótárakat és bibliográfiákat foglalja magában — a tudományosság legújabb igényeinek megfelelően kiegészítették és újra rendezték. Címjegyzékét 1912-ben külön füzetben nyomatták ki.

Az egyetemi könyvtár érdemes levéltárosának, DEDEK Crescens Lajos könyvtárőrnek távozásával a levéltár, kéziratár és ritkaságok őrzésével és kezelésével dr. HÓMAN Bálint könyvtártsízt bízott meg.

A tudományos irodalom hatalmas fellendülése következtében a könyvtárak könyvanyaga oly mértékben szaporodik, hogy a könyvtárak használata a speciális kutatás részére, egyes kisebb szakok önálló bibliográfiai feldolgozása nélkül, igen nehézkessé vált. Szükséges tehát, hogy az egyetemi könyvtár anyaga is ily speciál-bibliográfiaiban feldolgoztassék. Első kísérletképen a magyar főiskolai oktatás (egyetem, műegyetem, jogakadémiák) irodalmát állította össze dr. PASTEINER Iván könyvtártsízt. Legközelebb az egyetemi könyvtár szótáranyaga kerül ily bibliográfiai feldolgozás alá.

Az 1913-ik év folyamán 29 láda könyvet küldtek a kolozsvári egyetemi könyvtárnak s ezzel végleg elintéztetett a budapesti és kolozsvári egyetemek másodpéldányainak csereügye. A Kolozsvárról kapott másodpéldányok feldolgozás alatt állanak. E csere megtörténte után az Országos Levéltárnak és a fribourgi egyetem «Hungaria» magyar diákegyletének engedték át az általuk kért másodpéldányokat.

Az egyetemi könyvtár személyzeti ügyeiben következő változások történtek: Dr. FERENCZI Zoltán könyvtárigazgatót Ő cs. és apostoli királyi Felsége 1913 április 7-én jelen minőségében, de az ötödéves korpótléokra való további igény nélkül (51.622/1913. vkm. sz. a.) az V. fizetési osztályba legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott. KUDORA Károly könyvtári I. ör 1913 szept. 1-én 3 hónapi szabadságot kapott s ennek letelte után végleges nyugalombahelyezés iránti kérelmet adott be. DEDEK Crescens Lajos könyvtárőrnek Ő cs. és apost. királyi Felségének 1913 június hó 18-án kelt legmagasabb elhatározásával esztergomi főgyházmegyei káptalani kanonokság adományoztatván, a könyvtártól megvált. Dr. BARBUL Jenő könyvtártsízt 1912 február hó 13-án jelen

minőségében a VIII. fiz. osztályba neveztetett ki. Dr. WALDBAUER Ilona fizetés-telen kiségitőtiszt 1912 augusztus hó 15-én fizetés-telen könyvtártisztté nevez-tetett ki. Dr. BENEDEK Róza, az egyetemi könyvtárhoz szolgálat-tételre berendelt felsőbb leányiskolai tanárnő 1912 július 4-ikével a győri áll. felsőbb leány-iskolához tanárrá nevezet-tvén ki, a könyvtártól megvált. PLATZ Helén napi-díjas írógépkezelőnő 11 évi szolgálat után 1912 március hó 1-vel a XI. fizetési osztályba írógépkezelőnővé nevezetett ki. Az ő kinevezésével megüresedett napidíjasi állásra SZEMESS Miklós szigorlójogász, az olvasóterem meghosszabbított nyitvatartásának elrendelésével kapcsolatban engedélyezett újabb napidíjasi állásra pedig BALLUN Géza nyert alkalmaztatást.

A könyvtár bevétel-ei és kiadásai 1912-ben 40.859'44 K-ra, 1913-ban 40.564'20 K-ra rúgtak. Ehhez járulnak még az egyetemi gazdasági hivatal által fedezett dologi kiadások, melyek összege 1912-ben 16.571'48 K-t, 1913-ban pedig 16.636'09 K-t tett s a személyi járandóságok, melyek 1912-ben 75.294'59 K-ra, 1913-ban 80.177'28 K-ra rúgtak. A könyvállomány gyarapodása az 1912. évben 6072 kötet, az 1913. évben 6677 kötet volt. Ebből vétel 2435, illetve 2969 kötet, a többi ajándék. Az 1913 év december 31-iki összes könyvállomány 498.730 kötet volt.

A forgalom az előző évekéhez képest bizonyos emelkedést mutat. Különösen áll ez a folyóirati dolgozószobára, amelyet az olvasóterem szűk volta miatt fokozottabb mértékben kellett a nagyközönség rendelkezésére bocsátani. A nagy olvasóterem forgalma — bővítés nem történvén — természet-szerűen ugyanazon keretek közt mozog 4—5 év óta. A kölcsönzés szintén az eddig-ighez hasonló arányokat mutat.

A nagy olvasóteremben 1912-ben 3289 olvasó 75.253 esetben 85.165 kötetet, 1913-ban pedig 3862 olvasó 93.263 esetben 100.026 kötetet használt. A tanári dolgozó- és folyóirati olvasószobában 1912-ben 3433 egyén 7516 művet, 1913-ban pedig 4556 egyén 9580 művet olvasott. A könyvkölcsönzési osztály forgalma volt 1912-ben 20.508 kötet, 8391 térítvényre s 1913-ban 19.429 kötet, 3342 térítvény alapján. A levél- és kézirat-tári osztályban 1912-ben 242 kutató 655 darabot használt, amiből 27 drb külföldről kölcsönöz-tetett ki, míg 1913-ban 286 kutató 4651 darabot használt, közte 781 db külföldit.

Hajnóczy és a «Pol.-Kirchl. Manch Hermaeon.» A két név FÁY András nyomán került egymás mellé, aki BALLAGI Géza példányára rájegyezte volt, hogy «fővesztett HAJNÓCZY ennek a szerzője.»¹ BALLAGINAK föltűnt, hogy FRANKÓI a MARTINOVICS-összeesküvés-ről szóló munkájában a Manch Hermaeont nem említi HAJNÓCZY művei közt. Kétkelkedik FÁY állításában és fölveti a kérdést, («anélkül, hogy el is akarnók — úgymond — dönten-i»), vajjon «nem tévesztette-e össze FÁY a «a fővesztett» HAJNÓCZY Józsefet az ugyanebben a korban élt HAJNÓCZY József kiskéri (bácsme-gyei) evangélikus pappal...»

Ennek a sejtésnek nagyon valószínűleg igaza van. A fővesztett HAJNÓCZY

¹ BALLAGI Géza: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. 398—405-ig ismerteti a szerzőség kérdését és a mű tartalmát.

aligha szerzője az említett munkának, mint erre egyik bizalmas barátjának, bizonyos SEBESTYÉNNEK Vukovárról 1790. aug. 1-én hozzá intézett leveléből következtetni lehet.¹ A levél idevágó része így szól:

«... Olvastam a Manch Hermäont. Nagyon à la *Helvetius* stilussa vagyon ezen becsületes embernek, vallyon nem: W. Posenio? Nemes érzésekkel, egyenes lélekkel és éppen ily dolgokhoz metszett pennával ír. A mérés dolgát különös elmésséggel meg-járja; az emberi nemzetnek szeretője; és valóban igaz-szive vagyon, noha nagy enthusiasta; de amint maga is meg-vallja, az emberek közönségebb módi elméjekhez kelletrvén magát alkalmaztatni s mivel a jobb mód talán sokaknál csak ástást okozott volna, ököl ellen ököllel, enthusiasmus ellen enthusiasmusall kellettet volna nékie hartolni...»

Hajnóczy 1790. jan. 28-áig alispán Szerémben s május elején távozik Vukovárról.² II. József híres, pátenseit visszavonó rendeletének kibocsátása idején — 1790. jan. 28. — a Manch Hermäon már félig készen volt, mint ez a szerző szavaiból kivehető.³ Ha HAJNÓCZY a szerző, akkor ezt a művét Vukovárot kellett volna írnia s ez esetben hihetetlen, hogy SEBESTYÉN barátja ne tudott volna a készülődésbe levő munkáról. Hiszen igen bizalmas viszonyban volt vele. Mint levelében tovább megjegyzi, ő zárta le a lakást és csomagolta össze HAJNÓCZY ott hagyott iratait is, hogy el ne kallódjanak.

Hajnóczy szerzősége tehát körülbelül kizártnak vehető.⁴

MOLNÁR IMRE.

Magyar írók élete és munkái. A M. Tud. Akadémia elhatározta, hogy a «Magyar írók élete és munkái» című nagyszabású életrajzi vállalatot, melyet az Akadémia megbízásából néhai SZINNYEI József nemzeti múzeumi igazgató készített s melynek megjelenése egy negyed századot vett igénybe, tovább folytatja s a folytatás elkészítésével dr. GULYÁS Pál egyetemi magántanár, nemzeti múzeumi könyvtárhozt bizza meg. A kiegészítő sorozat első sorban a szépirodalom, hírlapirodalom élő munkásait s a tudományos és gyakorlati élet tollforgató, irodalmilag is működő egyéneit fogja felölelni, akik még vagy egyáltalán nem kerültek a Szinnyei-féle lexikonba, vagy akiknek e vállalatban megjelent életrajza kiegészítésre szorul. E feladat minél tökéletesebb megoldása elsősorban az írók saját közreműködésétől függvén, a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatala felkéri nemzetünk minden irodalmi téren is működő tagját, hogy életrajzi adatait és irodalmi működésének jegyzékét közvetlenül a szerkesztő címére (Budapest, VIII., Magyar Nemzeti Múzeum) beküldeni sziveskedjék. Az önéletrajznak ki kell terjeszkednie az író születése pontos idejétől és helyétől kezdve minden fontosabb külső eseményre, közéleti tevékenységének minden főbb mozzanatára és esetleg azokra a belső élményekre is, melyek

¹ Nemz. Múz. kéziratár. Quart. Germ. 815. 45. lev.

² FRAKNÓI: Martinovics és társainak összeesküvése III.

³ BALLAGI I. m. 405.

⁴ SZINNYEI, Magyar írók. I: 983. h. e mű szerzőségét BERZEVICZY Gergelynek is tulajdonítja, azonban GAAL Jenő Berzeviczy életrajza könyvészeti összeállításában (223. l.) mellözi.

Szerk.

irodalmi működésére hatással voltak. Az irodalmi munkásságot illetőleg fel kell sorolni, hogy mely hírlapokba, mely években, minő minőségben (pl. belső munkatárs) s minő tárgyakról (pl. vezércikkek) írtak; a bel- és külföldi tudományos és szakfolyóiratokban közölt főbb cikkek címe, az egyes folyóiratok címei alatt, évről-évre sorolandó fel s ugyancsak évről-évre sorolandó fel az önálló kötet vagy füzet alakjában megjelent eredeti és fordított, magyar vagy idegen nyelvű művek címe, a megjelenés helye és éve feltüntetésével (pl. Budapest, 1908). Végül a szerzőnek egyes folyóiratokban vagy lapokban használt álnévei és betűjegyeinek felsorolása. Az Akadémia e felhívását a vállalat új szerkesztője azzal a kéréssel töltötte meg, hogy t. olvasóink közül mindazok, akik a *Magyar írókat* már évek óta használják s a használat közben, egy ilyen az adatok millióit felőlelő munkában természetszerűleg elforduló, sajtóhibákra és tévedésekre akadtak, kegyeskedjenek helyesbítéseiket vele közölni. A helyesbítések a pótsorozatba mindenkor a helyesbítést közlőre való hivatkozással fognak felvétetni.

A Budapesti Városi Nyilvános Könyvtár működéséről kiadott jelentést a következőkben ismertetjük: A jelentés évében telt be tizedik éve annak az időszaknak, amelyben a Városi Könyvtár, mint közigazgatási és közgazdasági szakkönyvtár működött. Kezdetei az ötvenes évekbe nyulnak vissza. A főváros különböző hivatalaiban szétszórt könyvanyagból a hetvenes években a Statisztikai Hivatal szakkönyvtára fejlődött ki, majd a kilencvenes években TOLDY László akkori főlevéltárnok kezdeményezésére ezzel párhuzamosan az ú. n. Budapest Székesfőváros Könyvtára. Ez általános jellegű szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvtárnak készült, azonban csak rövid ideig működhetett. 1903-ban a két könyvtárt közgyűlési határozattal egyesítették és pedig a Statisztikai Hivatal igazgatójának vezetése alatt és mint statisztikai, közigazgatási és közgazdasági szakkönyvtárt szervezték. 1904-ben a Könyvtár önálló személyzetet kapott és mint hivatali szakkönyvtár meg is kezdte munkáját.

A két könyvtárnak közel 54.000 kötetet kitevő anyagából ki lett selejtezve mindaz, ami szakszerű jellegét zavarhatta volna s az új gyűjtemény körülbelül 40.000 db-bal indult új fejlődése útjára. Anyaga, helyisége, pénzforrásai és személyzete tekintetében egyformán arra volt alapítva, hogy szoros értelemben vett városi hivatali szakkönyvtár legyen és mindent meg is tett, hogy a bizottsági tagokat és a városi tisztviselőket magához vonzza. Azonban a propagandának semmiféle eszközével sem tudta a fővárosi tisztviselők érdeklődését fokozni. Még 1907-ben a használók közt a legnagyobb százalékszámmal azok szerepeltek, akik számára a könyvtár elsősorban létesült: a fővárosi bizottsági tagok, tisztviselők és tanítók; de 1908-tól kezdve ennek a kategóriának arányszámai évről-évre csökkennek. Már 1909-ben az egyetemi hallgatók vezetnek és 1912-ben a fővárosi alkalmazottak részesedése a használatban alig 10%. Annál erősebb igényekkel lépett föl a könyvtárral szemben a főváros egyéb, tudományos olvasmányra vágyó közönsége. Sok órája volt a napnak, amikor annyira megtelt a szűk olvasószoba, hogy ablakmélyedésekben és az állványokhoz támaszkodva nem kevesebben olvastak, mint az asztalok mellett ülve. Ezek a lehetetlen állapotok már 1908-ban tárgyalásokat váltottak ki;

1910 elején még a közgyűlésen is meginterpellálták a polgármestert miattuk és a jelenlegi könyvtári igazgató 1912-ben kénytelen volt kijelenteni, hogy a helyiségi viszonyok folytán a könyvtár állapotáért a felelősséget nem vállalhatja.

1910 elején kb. egy időben kezdeményezték egyrészt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa a polgármesterhez benyújtott emlékirat útján és Lengyel Endre bizottsági tag közgyűlési interpellációjában a Fővárosi Könyvtárnak nagy nyilvános könyvtárrá átszervezését és fejlesztését. E mozgalomból kifolyólag a fővárosi könyvtár csakugyan átalakult nyilvános könyvtárrá, az 1913-ik év végén megnyiták első fiókjai is s ha a háború nem zavarja meg a munkát, 1914 végén nem 4, hanem 6 fiókkönyvtárral teljesíti hivatását.

Ez évtized alatt nemcsak a könyvtár feladata, hanem a feladat megoldására szolgáló anyagi eszközök is megváltoztak. 1904-ben az új szakkönyvtár egész költségvetése 13.600 K, ami a székesfőváros összes kiadásainak 0,04%-a. Öt évvel később a könyvtári kiadások összege majdnem négyszerese a kezdő évének. De még ezt is szinte szédítő úr válaszítja el a Nyilvános Könyvtár első költségvetési évének, az 1914-ikének költségvetésétől, amely közel 300.000 K: a 10 évvel azelőttinek 20-szorosa és a főváros összes kiadásainak 0,31%-a. 1914-ben a lakosságra fejkenként eső évi könyvtári kiadás csak 2 fillér, 1914-ben már 30 f. A költségvetés ez emelkedését a könyvtár szükségleteinek minden ága megérezte. Természetesen a legfontosabb tételek a személyzeti és a könyvbeszerzési költségek emelkedései. Az 1913-ik évi könyvtári szabályrendelet két tisztviselőben állapította meg a könyvtár személyzeti létszámát; az 1904-ik évben az összes kiadások 50%-a személyzeti kiadás volt. Öt évvel később, 1909-ben a személyzeti létszám, tisztviselőket, ideiglenes hivatalnokokat és szolgálkat beleértve, már 10 és a személyzeti kiadás ezekben az években mindig az 50% körül mozog, többnyire fölötte. A nyilvános könyvtárnak sokkal nagyobb személyzeti igényei az 1914. évben abban jutnak kifejezésre, hogy a létszám (9 gyakornokot is beleértve) már 42, de a személyzeti költségek lemennek 38%-ra, mélyen leszállván ezzel az amerikai átlag alá, amely 48,83% s csak valamivel haladván meg az angolt, amely 35%. Még kedvezőbb fejlődést mutatnak a könyvbeszerzés adatai. Magától értetődik, hogy itten az arányszámokból nem lehet a fejlődésre következtetni. Könyvtár, amelynek egész költségvetése 10—20.000 K s annak több mint fele személyzeti kiadás, természetesen alig költethet ezen felül egyébre, mint könyvbeszerzésre és könyvkötésre. Így tehát magától értetődik, hogy a könyvtár e kiadásai az első években 35 és 45% között mozognak. Csak az utolsó években kezd észszerű arány helyreállani. 1914-ben a könyvtár e kiadása 14-szerese a tíz év előttiének, de az összes kiadásoknak csak 30%-a; maga a könyvbeszerzés hitele 24%-a az összes könyvtári hitelnek, vagyis jóval magasabb, mint az angol 15%-os átlag, vagy akár az amerikai 20,8%-os arányszám. Ennek megfelelően alakultak a gyarapodás számai is. 1904-ben még alig 2000 drb a növekedés, 1906-ban már eléri az 5000-et, 1908-ban a 9000-et és azontúl 8—10.000 között mozog egészen 1912-ig, hogy 1913-ban, az első fiókok megnyitása évében a 25.000-et is meghaladja.

Mind e beszerzések folytán a könyvtár állománya jóval felül kellene

hogy legyen a 140.000 drb-on, vagyis több mint háromszorosa volna a tíz év előttinek. Mindazáltal alig becsülhetjük ma 100.000-nél többre. Hogy ez így van, annak belső szervezeti változásokban van oka. 1911 óta a könyvtár szervezetileg is elvált a Statisztikai Hivaltól és önálló intézetté lett. Ez alkalomból ki kellett válogatni anyagából mindazt, amiből a Statisztikai Hivatal szakkönyvtárát kellett helyreállítani. Ezzel kapcsolatosan kiselejtezték mindent, ami a most már nyilvános könyvtárrá s központjában társadalomtudományi szakkönyvtárrá átalakuló gyűjtemény programján kívül esett.

Végezetül a jelentés visszatekintésében még egy tényt említ fel, amelyben a könyvtár jó irányú fejlődésének egyik fő tényezőjét látja: ez a tény a sokféle nyomtatott könyvjegyzék kiadása. 1907 óta, amikor a könyvtár folyóirata megindult, nem kevesebb, mint 41 különböző, kisebb-nagyobb terjedelmű szak-katalógus jelent meg, egyenkint 200—2000 példányban. Maga az *Értesítő* terjedelme a 8 év alatt nem kevesebb, mint 3366 hasábsal ennek túlnyomó részét az új gyarapodás majd teljes, majd válogatott jegyzékei foglalják el, összesen kb. 30.000 cím.

Más helyiségben ily bibliográfiai tevékenység a könyvtár használatának sokkal magasabb számaiban jutott volna kifejezésre; így sajnos, csak a használat minőségére lehetett kedvező befolyással.

Az új, bár nem végleges, helyiségben megkezdett munkára az év folyamán kitört világháború természetesen bénító hatással volt. A könyvtár vezetőjének főtörekvése oda irányult, hogy a korlátozások, amelyeket az alkalmazottak katonai szolgálatra behívása, a könyvbeszerzési és egyéb hitelek kezdetben teljes és később is nagyon szigorú megszorítása reáakényszerítettek, lehetőleg ne nyilatkozzanak meg nyilvános szolgáltatásai csökkenésében. Sőt abból a megfontolásból, hogy az iskolák hosszantartó szünete és a kezdetben nagyarányú munkanélküliség sokak számára még kívánatosabb otthoná teszi majd a könyvtárt a háborúban, mint békeidőben és azzal is számolva, hogy a háború fölvetette kérdések irodalma iránt nagy lesz az érdeklődés, éppen arra törekedtek, hogy a szolgáltatásaikat a lehetőség szerint még fokozzák.

Az alkalmazottak közül az év végéig 4 hivatalnok, 1 gyakornok és 2 hivatalszolga vonult hadba, ezen felül dr. MADZSAR főkönyvtárost a székesfőváros segítő akciója vonta el könyvtári munkájától, melynek keretében ő mint az Anya- és csecsemővédelemosztály ügyvezető alelnöke augusztus elejétől kezdve működött; ENYVVÁRI főtitkár pedig a sebesülteket olvasmánnyal ellátó akció foglalta el teljesen.

Kilenc embernek, vagyis az egész személyzet közel 25%-ának hiánya dacára az olvasóközönség alig érezte meg a háborút másban, mint abban, hogy új könyvekből mást, mint háborús irodalmat alig kapott és hogy a kölcsönzést az első időkben beállott jogbizonytalanság miatt eleinte teljesen megszüntették, majd később is lényegesen korlátozták. Ezzel szemben úgy a központi könyvtár, mint a fiókkönyvtárak könyvtári óráit fokozatosan meghosszabbították. És pedig a központi könyvtár nyitvatartása óráit december 1-étől félrával; a DEÁK-könyvtár a háború kitörésétől kezdve az azelőtti 6 óra helyett 11 órán át volt nyitva; a Százados-úti fiók pedig 3 óra helyett 1/23-kor nyílt.

Ellenben a Hűvösvölgyi fiókot a Diáktelep megszűnése folytán kénytelenek voltak beszüntetni. Ezzel szemben a központi épületben sietve megnyitották a főreáliskola által átengedett kölcsön butorokkal hevenyészve berendezett 1. sz. fiókot s annak mindkét olvasóhelyiségét, amelyek egyenkint 40—50 gyermeknek és felnőttnek adtak helyet, reggel 8-tól este 8-ig tartották nyitva.

De a legnagyobb háborús munkát azzal végezte a könyvtár, hogy az Országos Hadsegélyző Bizottság kórházi alosztálya megbízásából és azzal egyetértőleg ellátta nemcsak a főváros, hanem az egész monarchia kórházaiban fekvő magyar és magyarországi más nyelvű sebesülteket olvasmánnyal. E teljesítés méreteiről képet adhat néhány szám. Az év végéig beérkezett a könyvtárba 49.500 drb könyv és fűzet és kb. 2000 csomag illusztrált folyóirat, kiadóktól kb. 57.000 drb könyv és 230.000 drb folyóirat. Ebből az év végéig szétküldtek 92 budapesti, 96 egyéb magyar és 290 ausztriai kórházba, kb. 20.000 könyvből álló 56 rendszeresen katalogizált gyűjteményt, 71 ládát és 1300 5—10 kg-os csomagot, összesen kb. 250 métermázsa olvasmányt. Az egész akciót az Országos Hadsegélyző Bizottság nevezett alosztálya intézte, HERCZEG Ferenc országgyűlési képviselő elnöklete s SZABÓ Ervin ügyvezető alelnöksége mellett és ENYVÁRI Jenő könyvtári főtiszt, bizottsági előadó vezetésével.

Végeztül megemlíjtjük, hogy a háború a könyvtár újabb gyűjtésének kezdeményezésére szolgált alkalmul. Miután már előbb megkeresték volt az összes számbajövő hivatalokat és testületeket, budapesti vonatkozású háborús nyomtatványaik átengedésére, később tanácsi rendeletre még tágabb körben folytatták ezt a gyűjtést. Azonban az anyag földolgozásához aligha jutnak majd hozzá a háború befejezte előtt.

Ilyformán a háború nem volt más hatással a könyvtár megszokott szolgáltatásaira, minthogy beszerzéseik csökkentek és a kölcsönzés eradményei alatta maradtak a különben elvárhatónak. De természetesen abban maradtak korábban kezdett, vagy az év második felének programjába fölvett belső szervező, valamint bibliográfiai munkák és megrekedtek fiókhálózat kiterjesztésének további előmunkálatai.

A jelentés évében elérte végre a könyvtár igazgatósága, hogy valósággal sikerült új és jobb otthonba költöznie. Az öreg — de még mindig elég jó karban lévő — Cukor-utcai iskolaépületnek ma a Gróf Károlyi-utcára néző oldalán helyezkedtek el: és pedig megkapták a földszintnek kisebb részét és az első emeletet, a Reáltanoda-utcára néző igazgatói lakás kivételével teljesen. A földszinten vannak az 1. sz. fiók helyiségei, a házi könyvkötészet, az előadóterem, valamint a kapus lakása s a nyilvános ruhatár is. Az első emeleten az utcai homlokzaton a kézikönyvtár és kölcsönző, valamint az igazgatóság; a baloldali udvari szárnyban különgyűjtemények, a fiókok központja és a nyomtatványraktár, valamint a szolgálk és a takarító asszonyok szobája; a jobboldali udvari szárnyon és folyosón a raktár; végül a Reáltanoda-utcai homlokzaton a rendelő, osztályozó és katalogizáló; egy-egy kisebb udvari szobában még a könyvkötőhivatalnok, a személyzet ruhatára és étkezője és a gyakornokok ruhatára. A tágas pincében a fővárosi kiadványok raktára és kiseleztezt könyvek nagy tömege.

Hogy a régi és elhanyagolt elemi iskolából valamelyest megfelelő könyv-

tári helyiség legyen, természetesen sok munkába került. Az igazgatóság útmutatása és adatai szerint a XIII. tanácsi ügyosztályban KLIMKÓ Mihály főmérnök által készített és a könyvtári bizottság és a tanács által előzetesen jóváhagyott átalakító terv végrehajtása azt jelentette, hogy a szerkezeti falakon kívül újszólván kő nem maradt kövön. Természetesen új bútorzat is kellett s ha nem is volt módokban teljesen modernül berendezkedni, mégis az összes nyilvános helyiségek végig új és nagyrészt amerikai modellek után készült bútorzatot kaptak; ellenben a többi helyiségek egy részében még mindig a régi bútorzat dísztelenkedik. Magát a raktárt a régi helyiségből áthozott kevésbé célszerű faállványokkal kellett berendezni és részben azok mintájára szabott, de csak kevésbé tökéletesített új faállványokkal. A szolgálat megkönnyítésére szolgál a kölcsönzőhelyiségből a raktárba vezető csőposta, valamint 7 városi telefonállomás és az összes munkahelyiségeket egymással összekötő házi telefon.

Az átalakítás munkája még javában folyt, amikor a költözés március 16-án megkezdődött. Ezért és mert a bútorzat és állványok egy részét a régi helyiségből vették át, a költözés teljes négy hetet vett igénybe és április 12-én ért véget. Az egész átszállított mennyiség 35 zárt bútorkocsit töltött meg, kb. 80.000 kg. összúlyban, amiből a könyvanyag maga 60.000 kg. volt. Az egész átalakítás és berendezés tervezése elsősorban dr. MADZSAR főkönyvtáros munkája volt, a költözést dr. BENZE id. könyvtári titkár és PRÜCKLER Ilka id. hivatalnok intézte.

A fiókkönyvtárak helyiségei tekintetében az igazgatóság megjegyzi, hogy valamennyi túlon túl szűk lesz mindaddig, míg legalább is valamennyi kerületben nem lesz egy fiókkönyvtár és több kölcsönző állomás.

A könyvtári bizottság a háború kitöréséig 4 ülést tartott. A háború kitörése óta a bizottság nem ülésezett. Ugyancsak nem tartott ülést az év folyamán a könyvtárosi vizsgálóbizottság sem. A DEÁK Ferenc könyvtár mellé a tanács A 1913: 84.473—XIV. ü. o. sz. határozatával szervezett albizottság a jelentés évében szintén nem ülésezett.

Az 1914. évi könyvtári költségvetés úgy absolute, mint relative erősebben emelkedett, mint azelőtt. Végső összege 284.634 K az 1913-ik évi 193.855 K-val szemben s így az emelkedés több mint 90.000 K, vagyis az előző évi költségvetésnek közel 50%-a. Azonban az emelkedés ez aránya jórészt abban a körülményben találja magyarázatát, hogy a Központi Városháza épületéből történt kiköltözés folytán korábban a városháza épületfenntartási és házbérszámláján elszámolt kiadások most a könyvtár költségvetésében jelennek meg és magukban 42.382 K-t tesznek. Így a valóságos emelkedés valamivel kevesebb, mint az előző évi, nevezetesen 48.397 K. (1913-ban 51.574 K.) E többletnek közel egyharmada a könyvbeszerzési és könyvkötési hitelre esett, személyi kiadásokra is tekintélyes rész, azonban a tervbevelt szervezések elhalasztása folytán e többletnek csak kis része lett fölhasználva. A személyi kiadások előirányzatának emelkedése 21,9%, a könyvbeszerzési és kötési költségeké 21,6%; a költségvetés többi szükséglete arányosan emelkedett.

Már az 1913-ik évben utasította a Városi Közgyűlés a Tanácsot, hogy az 1911-iki státus- és fizetésrendezés alkalmával véglegesen el nem intézett

szakoknál, valamint az összes többi szaknál utóbb mellőzhetlennek fölsímert szervezések tekintetében előterjesztést tegyen. Minthogy pedig a könyvtári szak 1911-ik évi szervezése kifejezetten ideiglenesnek volt minősítve, nemcsak az intézmény fiatalsága miatt, hanem azért is, mert a már akkor tervbevett harmadik könyvtári kategóriának, a könyvtári kezelőtisztai csoportnak, szervezése pénzügyi és személyi okokból elmaradt, a könyvtári igazgató 1913-ban részletesen megokolt előterjesztést tett a könyvtári szervezések dolgában. Az előterjesztést úgy a könyvtári bizottság, mint a tanács elfogadta. Tudvalevőleg azonban az összes szervezések dolgát az általános pénzügyi helyzet miatt a következő évre halasztották, amikor azután a még egyszer revideált könyvtári tervet is a közgyűlés is elfogadta.

Az összes újonnan szervezett állások száma 12. Meg kell még jegyezni, hogy a közgyűlés határozata szerint valamennyi állás nem egyszerre töltenék be, hanem 3 éven át, 1915-től 1917-ig, 4—4. Sajnos, a háború kitérése egyelőre nagyon kérdésessé tette, vajjon a szervezés végrehajtása 1915-ben megkezdhető lesz-e.

Egyebekben a hivatalnoki létszámban a jelentés évében más lényeges változás nem történt, mint amit a háború okozott: dr. BRAUN Róbert könyvtáros, DRESCHER Pál beosztott számtüsztt, BOR Dezső ideiglenes hivatalnok, továbbá TRUMMER József gyakornok, PEINITS György és SZABÓ István hivataloszolják hadbavonultak. HORVÁTH Stefánia könyvtári titkár szolgálati okokból a könyvtártól elhelyeztetett. Új gyakornokokul fölvétettek: FISCHER Ferenc, LEFKOVITS Leo, NÉMETH Margit, FRANZ József, FROSCHE Imre, GÁBOR Hugó és FREUND Jenő. Megváltak a könyvtártól a hadbavonult TRUMMER Józsefen kívül GÁBOR, BUBROVSKY, GATTARINGER és LEFKOVITS gyakornokok.

Fokozott aggodalommal szemlélte a könyvtár igazgatósága a múlt évben is a női hivatalnokok gyakori betegeskedését. Azt remélték, hogy a javuló irányzat, amelyet 1913-ban megállapíthattak, az új, összehasonlíthatatlanul egészségesebb helyiségben fokozódni fog. Ezzel szemben épen ellenkezőleg a beteg napok arányszáma oly magasságot ért el, mint a megfigyelés első évében, 1911-ben. Míg 1911-ben a női hivatalnokok munkanapjának 78%-át, 1912-ben 66, 1913-ban 60%-át mulasztották betegség miatt, addig 1914-ben ismét 76%-ot. Azzal a lehetséges ellenvetéssel számolva, hogy a női hivatalnokok ily módon pótolják a pihenés lehetőségeinek azt a különbözetét, amellyel a magasabb rangban levő férfi hivatalnokok hosszabb szabadságaik folytán fölényben vannak, ezúttal összeállították az összes mulasztások adatait, szabadságokat, tanulmányutakat, fegyvergyakorlatot stb. beszámítva; az eredmény itt is az, hogy a női hivatalnokok átlag 38,3 munkanapot mulasztottak, a férfiak ellenben csak 24,0 munkanapot, vagyis a nők még így is 60%-kal többet, mint a férfiak. Ép oly kevéssé lehet a nők betegezési arányát talán a fiókokban teljesített nyilvános s főként az esti szolgálat fátalmasságára visszavezetni, mert véletlenül az átlagon felül mulasztók között egyetlen egy sincs, aki ilyen szolgálatot teljesített volna. S így ezek az adatok, a könyvtár igazgatósága véleménye szerint, alkalmasak arra, hogy aggodalommal töltsenek el és kételyeket támasszanak az irányban, helyes és a nők némely, a könyvtári szolgálat szem-

pontjából kétségtelenül értékes tulajdonsága által eléggé indokolt volt-e az a kezdeményezés, amellyel megtörték annak idején a főváros végleges közigazgatási személyzetének egyéb kategóriáira egyébként még ma is érvényes elvet, amely a nőket a városi hivatalokból kizárta.

A tisztviselők szakképzettségét előmozdító tanulmányutak a háború folytán sajnálatos, bár érthető visszafejlődést mutatnak.

Még a háború előtt abszolválta dr. MADZSAR főkönyvtáros az előző évről elhalasztott hosszabb tanulmányútját, mely Német- és Angolországba vezetete. Kötendő alkalmul szolgált volna a lipcsei könyvpiari kiállítás, amelyre a tanács jóvoltából öt könyvtári hivatalnak kapott kiküldetést, de csakis az egy dr. DIENES nézhette meg a lipcsei kiállítást. Nem folytathatták a gyakornokoknak azelőtt rendszeres oktatását sem, valamint abbamaradtak a korábbi referáló személyzeti értekezletek. A könyvtár tagjainak könyvtárügyi irodalmi munkássága legfőként a *Könyvtári Szemle* című folyóiratban jutott nyilvánosságra, amelyet KÖHALMI könyvtári tiszt szerkesztett.

Az 1914. évi gyarapodás számai és jellege szintén erősen visszatükrözik a világháború hatásait. A növekedés nemcsak számbelileg sokkal kisebb az előző évinél, hanem származása és nyelvi megoszlása szerint is lényeges eltolódásokat mutat. Emlékezetes, hogy a háború kitörése utáni első hetekben még a német könyvpiacra is erős pangás állott be s jó negyedévre telt, amíg a könyvtermelés a korábbi méreteket újra megközelítette. De ekkor is szállítási nehézségek és a márka-árfolyam folytonos emelkedése a rendelések erős mérséklésére indítottak. A francia és angol könyvszállítások természetesen teljesen megszűntek, a magyar könyvpiac pedig az év végéig sem tért magához s nemcsak háborús irodalomból termelt kétségtelenül kevesebbet, mint amennyit a piac könnyen fölvetett volna, hanem az egyéb szokásos kiadói tevékenység is szünetelt; a karácsonyi könyvpiacra úgyszólván semmi újdonság sem került; szüneteltek és részben még most is szünetelnek a nagy részletfizetések sorozatok, valamint rendkívül megcsappant a hivatalos kiadványok száma is. Ehhez járult, hogy a könyvtár budgetjének megszorítása is arra kényszerített, hogy majdnem kizárólag a háborús irodalomra szorítkozzanak.

Mindazáltal mindenképp azon voltak, hogy teljesen el ne vágassák magukat a nyugateurópai irodalomtól. Értékes folyóirataik, nagy sorozataik teljessége érdekében, valamint a háborús országok tudományos és irodalmi közvéleménye ismeretének nagy tudományos jelentőségéért M. NIJHOFF, hágai antikvárius útján igyekeztek beszerezni úgy a francia és angol folyóiratok és sorozatok elmaradt számaikat, mint főként az ellenséges és semleges államok irodalmának azt a részét, amelynek megismerése egyformán a szociológiai és kortörténeti kutatás érdeke. Sajnos, e rendeléseknek csak egy része jut el a könyvtárba, mert a cenzura sok dolgot visszatartott. A gyarapodás összes száma 15.942 drb, ami az 1913-ik évvel szemben csaknem 10.000-nyi csökkenést jelent. A csökkenés javarésze, majdnem 9000, a fiókok beszerzésére esik, míg a központ gyarapodása az 1913-ik évi 9805 drb-bal szemben 8336. A központ beszerzéseinél igen lényeges csökkenést mutatnak a köteles példányok és a cseréből származó növekedés. Az évi feldolgozott gyarapodásból köteles

példány 176 drb, csere 317 drb, ajándék 1.984 drb (ebből 86 drb a fiókoké), áthelyezés 921 drb (ebből 543 drb a fiókoké), korábbi vételekből 541 drb, vétel 12.003 drb (ebből 6977 drb a fiókoké).

A korábbi vételekből származó gyarapodás csökkenését az magyarázza, hogy ezúttal főként oly régebbi gyűjteményeket dolgoztak fel, amelyek aján-dékozás útján jutottak a könyvtár birtokába. Így a ZICHY gyűjtemény nem-ázsiai vonatkozású részét és a TREFORT-BATTHYÁNY és VÁMBÉRY-gyűjtemény-ből sokat. Ez a magyarázata annak is, hogy az ajándékból származó növekedés alig csökkent, sőt viszonylag emelkedett. Nyelvek szerint a központi könyvtár gyarapodásából 32,2% volt a magyar, 41,1% a német, 8,9% a francia, 12% az angol, 1,6% az olasz, 2,4% az egyéb és 1,6% a többnyelvű, míg a fiókok gyarapodásának 93,6%-a magyar s 6,4%-a német.

Említésre érdemes még, hogy a központ 145 gyakran keresett könyvből szerzett be másodpéldányt. Fűzött állapotban került birtokába 4628 drb könyv. Ezek nagyobb részét, valamint korábbi hátralékokat sikerült az év végéig beköztetni.

A gyarapodás előkészítő munkái, vagyis a rendelés és az ajándékok, cse-rék és a megtekintésre küldött könyvek kezelése és földolgozása a PIKLER Blanka könyvtártszt vezetése alatt működő rendelő és katalogizáló osztály dolga volt.

A könyvtár mult évi gyarapodásának legjelentékenyebb eseménye dr. VÁMBÉRY Ruzstem egyetemi magántanár nagylelkű adománya, amellyel el-hunyt édesatyjának, VÁMBÉRY Ármin egyetemi tanárnak könyvtárával szapo-rtotta a Városi Könyvtárra háramlott magánkönyvtárak sorát. Miután az ado-mányozó a gyűjtemény keleti kéziratait a Tudományos Akadémia könyvtárá-nak ajándékozta, továbbá az elhunyt tudós tulajdonképeni működési körétől távolabb eső anyagot megtartotta, a Városi Könyvtárnak adományozott rész szorosan körülhatárolt egységet alkot; nagyobbbrészt Ázsia újabbkori történe-tére és leírására, valamint politikájára vonatkozó irodalmat tartalmaz, de nem hiányoznak fontosabb régi munkák és folyóiratok sem. Így ez adomány méltóan sorakozik gróf ZICHY Jenő könyvtárához. Ily nagy ázsiai vonatkozású anyag birtokában elhatározta a könyvtár igazgatósága, hogy külön keleti gyűj-teményt létesít. Ennek alapját az említett két szakkönyvtár, valamint a törzs-anyagban levő szintén igen tekintélyes idevonatkozó anyag képezi majd; a fejlesztés tekintetében pedig irányelvül szolgál, hogy ide sorozzák az ázsiai, oroszországi, balkáni és a mohamedán afrikai világgal foglalkozó irodalmat, különös súlyt helyezve itt is a szociográfiai, közgazdasági, politikai, gyarmat-ügyi és történeti részre. A gyűjtemény fölállítása alapjául a földrajzi beosztás, ezen belül a tizedes osztályozás megfelelő csoportjának első két számjegye szolgál. Sajnos, a háború ennek a gyűjteménynek földolgozását is rendkívül hátravetette s az év végéig alig néhány kötet lett a Keleti gyűjtemény külön leltárába iktatva. A gyűjtemény kezelője, dr. BENZE ez év elején katonai szol-s gálatra bevonulván, egyelőre alig is fog másképp gyarapodni, mint a folyó beszerzések útján.

Kitűnő segédeszköznek bizonyult egész évben a minden formai korlátozás

nélkül hozzáférhető kézikönyvtár. Mi sem bizonyítja ezt meggyőzőbben, mint az a tény, hogy a központi olvasóteremnek 27.493 látogatója a raktárt csak 7578 esetben használta, vagyis a helyben olvasásnak majdnem $\frac{3}{4}$ -ét (72,50%-át) a kézikönyvtár és a folyóírat-terem elégítette ki.

A Zichy-gyűjteménynek igen értékes darabja került a jelentés évében földolgozásra: az ú. n. Zichy-kódex. A kézírásos kötetet már régebben átadták a Szépművészeti Múzeumnak meghatározás és földolgozás végett. A múzeum igazgató őrje, dr. MELLER Simon volt szives a sok helyt egymás fölébe ragasztott lapokat szétválasztani; az így különválasztott grafikai lapokat ő maga fogja a berlini Graphische Gesellschaft közleményeiben ismertetni, míg az eredeti kódexet, XV. századbeli olasz költészeti antológiát, dr. ZAMBRA Alajos iparművészeti múzeumi segédőr ismertette és dolgozta föl olasz és magyar folyóiratokban. A kódex grafikai részét a Szépművészeti Múzeum kérésére tanácsai engedéllyel örök letétként a Szépművészeti Múzeumban helyezték el.

A jelentés évében azzal is igyekeztek fokozni a különgyűjtemények fejlődését, hogy egyenként felelős vezetők kezelése alá helyezték. Sajnos, a közbejött háború itt is sok változást okozott és végül is némely gyűjtemény egészen árván maradt. Az egyes gyűjtemények kezelői a következők voltak: **A** Keleti gyűjteményé dr. BENZE, **B** Budapesti gyűjteményé dr. KREMMER Dezső főv. múzeumi hivatalnok, **E** Korlátolt forgalmú könyveké előbb dr. BRAUN, később dr. DIENES, **K** Kézi könyvtaré ugyanazok, **P** és **R** Rőpiratoké KÖHALMI, **01** és **02** Könyvészet és Könyvtartané dr. DIENES, **09** Ritkaságoké dr. SZABÓ.

Az 1913. év júniusában megkezdett revízió voltaképeni eredménye egy teljesen új, több önálló részből álló cédulakatalógus, mely nemzetközi formájú cédulákon részint roneotype, részint könyomdai, de nagyobb-részi nyomdai sokszorosítás útján készült és 14 drb egyenkint 15 fiókos, 3 drb egyenkint 6 fiókos és 1 drb 4 fiókos kartoték-rendszerű szekrényben van elhelyezve. Ezek közül a kartotékek közül 1914 év végén 10 drb egyenkint 15 fiókos szekrény közvetlenül a közönség használatára szolgált. A katalógusokban való keresés és tájékozódás megkönnyítése végett jól olvasható ronde és könyvtári írással kartonvezérlapokat alkalmaztak, amelyeket a gyors kopás és bepiszkítás ellen celluloiddal vonattak be.

A különböző irányú és célú keresés megkönnyítésére különböző típusú és rendeltetésű cédulakatalógusok készültek. Így: *a)* betűrendes- és személyi, *b)* szakok szerint osztályozott, *c)* földrajzi fogalmak alá csoportosított katalógusok. A tárgyszók betűrendjében készülő szótárkatalógus előkészületben van. A külön gyűjtemények mindegyikéhez betűrendes, illetőleg betű-, szak- és szótárkatalógusok készültek. Mind e katalógusok 235.950 cédulából és 20.100 vezérlapból állanak. A katalógus munkáját KÖHALMI Béla vezetésével már 1913. óta rendkívüli különítmény végezte, amely rövid megszakításokkal a jelentés évében is működött, sőt még mostan is fennáll; a folyó növekedés földolgozása azonban tovább is a katalógizáló osztály munkája maradt.

A könyvtári kiadványok közül az újjászervezés alatt egyedül a társadalomtudományi segédkönyvek és bibliográfiák jegyzékének előmunkálatai folytak, amelynek kiadására megegyeztek a brüsszeli Solvay-intézettel (Institut Solvay

de Sociologie.) Májusra az első rész kéziratát, amelyet dr. DIENES könyvtáros szerkesztett, el is küldhették Brüsszelbe a nyomdába s még július havában meg is kapták az első ivék kefelenyomatát. De mielőtt a korrekurát vissza-küldhették volna, a háború kitört.

Nagy késéssel jelent meg a *Magyar Társadalomtudományi Bibliográfiának* két évi egyesített anyaga, 1911—12-ről. A VÁRADI Irma id. hivatalnok által összegyűjtött anyag nem kevesebb, mint 168 hasábot töltött meg s a mutatók 9 négy hasábos oldalt. E kiadvány folytatásáról azonban, részben mivel közgazdasági és közigazgatási folyóirat-irodalmat a könyvtár szerzeményeinek jegyzékében is földolgozták, részben, mert e kiadvány nem találkozott oly érdeklődéssel, amely a reá fordított munkával és költséggel arányban volna, lemondtak. A könyvtár hivatalos folyóirata a múlt évben új címet kapott: *A Budapesti Városi Könyvtár Értesítője*. Alakja valamivel kisebbedett és belső beosztása is változott. A háború folytán az Értesítő 8. évfolyamának terjedelme lényegesen kisebb, mint az 1913-ik évié, 464 hasáb helyett csak 376. A nyomtatásban közölt könyvcímek száma kb. 3900.

Az *Aktudlis kérdések irodalma* című sorozatban csak egyetlen szám jelent meg, a 33-ik, az is roneotype-on készült, visszatükrözvén így és az utókor számára is szemléltetvén a háborús állapotot. A 32 oldalas kis füzet címe: *A háború, különös tekintettel közgazdasági és társadalmi vonatkozásaira*. 200 példányban nyomták és 20 fillérjével árusították. Kb. 300 címet tartalmaz. Az Értesítőből különnyomatban kiadták zsebalakban annak egyik cikkét: *Ümmutató a központi könyvtár használói számára*, 500 példányban. A 43 oldalas füzet ára 10 fillér. A fiókkönyvtárak katalógusai sorában megjelent: *A Százados-úti fiókkönyvtár (3. sz. fiók) könyvjegyzéke* és pedig, a Deák-könyvtár tapasztalatain okulva, külön az felnőttek és külön az ifjúság könyvjegyzéke. A felnőttek jegyzéke 63 oldal, az ifjúságié 15. Mindegyik 1000 példányban készült és ára darabonként 10 fillér.

A könyvtár forgalma 1914-ben 189.850 kötet volt; 1912-ben — mint-hogy az 1913. nyitás szempontjából csonka év, összehasonlításra nem alkalmas — a használt kötetek száma csupán 20.960 volt. Pedig ez az esztendő sem volt teljes, sem kezdő évnek, a háború folytán, nagyon alkalmas. A központi olvasóterem csak május 1-én nyílt meg, az 1. számú fiók csak augusztusban, a 3. számú május 7-én, a 4. számút augusztusra be kellett zárni és az 5. számú öszszel és télen nem működhetik. Dr. SZABÓ Ervin azt hiszi, hogy más körülmények között bizonyosan elérték volna a negyedmilliót.

A könyvtárigazgató véleménye szerint azonban ez az egyelőre képzelti negyedmillió forgalom sem közelíti meg távolról sem még azt a legalacsonyabb átlagot sem, amellyel az intézmény méltónak mutatkoznék nyugateurópai példaképeihez. Mindaddig, amíg tisztán a kölcsönző forgalom nem ér el oly magasságot, hogy a lakosságra fejenként 1—2 kötet nem esik, nem mondhatjuk, hogy a kezdeten túl vagyunk. Hogy a könyvtár idáig eljusson, ahhoz legelsősorban a fiókkönyvtárak gyarapítására és bővítésére van szükség. Az egyes nyilvános szolgálatok vezetői egyformán panaszojják a helyiségek szűk voltát és a könyvanyag elégtelenségét. A fiókok állandó túlszűfolttsága, valamint a

mindőségben mindig jobb kölcsönzőforgalomnak időnként való korlátozása, sőt beszüntetése okozta az ismeretterjesztő irodalom használatának aránylagos csökkenését is. A központi könyvtárról ebben a vonatkozásban természetesen nem lehet szó, hiszen annak anyaga 99°/_o erejéig tudományos irodalom. De a fiókoknál semmiképpen sem kielégítő eredmény az ismeretterjesztő olvasmányok 14,76^o/_o-os arányszáma. De hogy mennyire befolyásolja az olvasmány minőségét az, hogy helyben olvasnak-e vagy odahaza, semmi sem bizonyítja kirívóbban, mint az a tény, hogy az 1. sz. fiókban, amelyben egész időn át csak helybenolvasás volt, az ismeretterjesztő olvasmány arányszáma 2,9^o/_o, ellenben a 3. számúban, amelynek kölcsönzését a legkevésbé korlátozták, 12°/_o.

Ezek a számok is megerősítik a könyvtár igazgatóságát abban a meggyőződésében, hogy a könyvtárnak nem lehet fontosabb és nemesebb föladata, mint a kölcsönzésnek minden módon való megkönnyítése. Ettől a meggyőződéstől nem tértek el azok a kezdetleges csalódások sem, amelyeket főként a Deák-könyvtárban, de egyéb fiókjáikban is meg kellett érniök. Meggyőződésük, hogy a kölcsönzés lehetőségeinek kiterjesztése elejét fogja venni azoknak a visszaéléseknek, amelyekre a közönség egy része, felnőttek úgy mint gyermekek, ragadtatták magukat. Kiváltképpen a gyermekeknek szabad olvasáshoz szoktatása fogja idővel a legjobb gyümölcsöket teremni. Már az első évben a fiókok összes forgalmából 94,950 kötet, vagyis 56,1^o/_o a gyermekekre esett.

Ugyancsak igazoltnak látja az igazgatóság a tapasztalatok által az összes olvasótermeknek minden formaságtól ment szabad hozzáférhetőségének elvét. Természetesen itt is, ott is tűntek el könyvek. De pár száz koronányi veszteségért nemcsak anyagilag nem érdemes oly ellenőrző szervezetet fenntartani, amelynek költségei szükségképpen fölülmulnák a veszteségeket, hanem abból a szociális és erkölcsi érdekből sem, amely azt kívánja, hogy minden budapesti lakos joggal a maga tulajdonának, vagyis köztulajdonnak tekinthesse a Könyvtárat, amellyel ezért épen úgy azonosítsa magát, mint a saját maga egyéni dolgaival és tulajdonával. Hogy ez mihamarabb be fog következni, azt nemcsak a használatnak hónapról-hónapra emelkedő számai bizonyítják, hanem az a tapasztalás is, hogy a szabadsággal való visszaélések valamennyi könyvtárunk megnyitását követő első időben sokkal gyakoribbak voltak, mint később, amikor szervezetünk egészséges alapelvei szinte automatikusan kiküszöbölték a szabadságra éretlen elemeket.

A kikölcsönzők összes száma 4310 volt, ebből csupán 865 a nő, 442 a magánalkalmazott, 159 a bérmunkás és 37 az önálló iparos és kereskedő. A kikölcsönzött kötetek száma 49,757 kötetre rúgott, amiből 16,315 kötet az itjúsági irodalomra esett. A 189,850 kötetes könyvtári forgalom túlnyomó száma: 140,093 kötet a helyszini használatra esik. Ez utóbbi számba a kézikönyvtárak szabadon hozzáférhető kötetei nincsenek beleértve. Arról, hogy egyes folyóiratszámok és hírlapok olvasása szerepel-e az évi jelentés forgalmi kimutatásaiban, a jelentés nem nyújt felvilágosítást. Az igazgatóság összefoglaló jelentését az egyes fiókok vezetőinek részletjelentései egészítik ki.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának háborús gyűjteménye. A Széchényi-Könyvtár igazgatósága háborús gyűjteménye érdekében a következő *kérelem*-mel fordul a nagyközönséghez:

A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára a háború kezdetétől fogva gyűjti a háborúra vonatkozó nyomtatott és írott emlékeket.

Bármennyi forrás áll is rendelkezésére, a közönség legszélesebb rétegeinek bevonása nélkül nem érheti el célját.

Bizalommal fordul tehát a Könyvtár a magyar közönséghez, melynek érdeklődését fennállása óta állandóan tapasztalta s most is kéri támogatását.

Reméli, hogy most, amikor rendeltetéséből folyó kötelességéhez hiven a világháború történetéhez forrásul szolgáló anyagot minél teljesebben iparkodik összegyűjteni s a jövő történetírás számára megőrizni, számíthat úgy egyeseknek, mint a polgári, katonai és egyházi hatóságoknak, jótékony- és egyéb célú egyesületeknek, szövetkezeteknek, cégeknek stb. jóindulatú támogatására.

Háborús gyűjteményünk kiterjeszkedik a háborúra vonatkozó, bármilyen nyelven megjelent, *mindenféle* nyomtatványra, a legegyszerűbb úrlaptól a könyvig, valamint kézzel írt naplókra, feljegyzésekre, tábori levelekre, versekre, rajzokra, térképvázlatokra, *minden válogatás nélkül, külföldiekre ép úgy, mint hazaiakra.*

Tájékoztatásul a következő csoportokban foglaljuk össze a háborús gyűjteményünkbe tartozó anyagot:

A háború előzményeivel s lefolyásával foglalkozó vagy azzal bármind vonatkozásban álló könyvek, füzetek, röpiratok, egyes folyóiratok. (Szépirodalmi termékek is.)

Ujságok, különösen rendkívüli hadiesemények alkalmával megjelenő különkiadások, ujságkivágatok, folyóiratok, képeslapok. (Egyes számok is.)

Tábori, hadi, fogolytábori ujságok.

Hivatalos falragaszok, hirdetések, felhívások, utasítások, mindenféle úrlapok. A közlélemezésre vonatkozó nyomtatványok. Liszt- és kenyérgyék stb.

Szükségpénzek, fogolytábori pénzek.

Jótékonyági és egyéb egyesületeknek felhívásai, gyűjtőívei, falragaszai, meghívói, műsorai stb. Jótékonyági számolócédulák, bélyegek, sorsjegyek stb.

Halotti jelentések (ujságkivágatok formájában is).

Térképek.

Képek, képeslevelezőlapok, fényképfelvételek, emlékbélyegek.

Trefás, humoros képek, nyomtatványok; játékok.

Zeneművek.

Háborús ponyvairódalom (versek, hadikrónikák, elbeszélések stb.).

Kézírtos naplók, tábori levelek, táborban készült rajzok, dalok, dalgyűjtemények.

Ismételjük és hangsúlyozzuk, hogy *külföldről és az elfoglalt ellenséges területekről* származó mindennemű, a háborúval kapcsolatos írott és nyomtatott emlékre (hirdetések, parancsok, képek stb.) is nagy súlyt helyezünk.

Szállítási s egyéb költségeket szívesen megtérít Könyvtárunk.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; cl. = címerlevél; egy. = egyetemi; hg. = herceg; kir. = király, királyi; kny. = könyvnyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvénytársaság; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Abafalvai népkvár 94.
 Abafi Lajos 6, 41, 184.
 Abaujtona vmegyei és Kassai Köz-
 művelődési Egyesület 83, 85, 89, 90.
 Abonyi Lajos 59.
 Ader 24.
 Adorján Ármin 67.
 Aemilius Paulus 121.
 Aeneas Sylvius 80.
 Aigner Lajos l. Abafi.
 Ajala, Martinus Perez de — 214.
 Ajándékozások a M. Nemz. Múzeum
 ktára számára 106—109, 132—136,
 138, 219—222, 224.
 Akadémia, M. T. — 106, 133, 220,
 224—226, 245, 246. — ktára 120,
 253.
 Alapi Gyula 63.
 Alberto ferrarai marchese 228.
 Albrecht Achilles brandenburgi vá-
 lasztó 1.
 Alcuin 102.
 Alexandriai ktár 121, 125.
 Alfonz (I.) ferrarai hg. 229. — (II.)
 ferrarai hg. 229—231. — (I.) ná-
 polyi kir. 122.
 Alföldi Magyar Köz művelődési Egye-
 sület 84, 86, 88.
 Aliprando de Gregorio 229.
 Allatius Leó 122.
 Almássy-ktár 134.
 Almássy Pál 140.
 Alsóárpási népkvár 96.
 Alsóféhér vmegyei Tört., Rég. és Ter-
 mészettudományi Egyesület ktára 57.
 Alsóhagonyi népkvár 94.
 Alsókubin 50. —i népkvár 82.
 Alsó-Sztrégova 5, 10, 12.
 Alszeghy János 67.
 Altemps hgi ktár 127.
 Ambrus (Szent) 103.
 Amsterdam 117. —i németalföldi tan-
 szermúzeum 117.
 Ancourt, M. D' — 16.
 Anderson Jakob 26.
 Andrásofszky János 119.
 André Ch. C. 25.
 Angelis 116.
 Angermayer Károly 213.
 Angers 133.
 Angyal Dávid 224. — Pál 219.
 Anserin 116.
 Antonius, Marcus — 121.
 Antunováci vándorkvár 84.
 Antwerpen 116. —i Plantin-múzeum
 116.
 Apafalvai ifj. ktár 89.
 Apagyi népkvár 94.
 Apponyi György gr. 102.
 Apró nyomtatványok a M. Nemz. Mú-
 zeum ktarában 106, 129, 131, 132, 219.
 Apulum 57.
 Arad vmegyei gazdasági egyesület 219.
 Arad (város) 50, 51, 133, 220. —i
 Köz művelődési Ház 48, 51, 98. —i
 népkvárok 82, 92.

- Aradgáji népkvár 86.
 Aradségai népkvár 96.
 Arany János 8, 27, 177.
 Aranyosmaróti népkvár 89.
 Aretin, Joseph Christoph von — 238.
 Aretius Benedictus 215.
 Argenti Döme 27.
 Aristoteles 121.
 Arndt J. W. 15.
 Arnim Bettina 173, 177.
 Asbóth Oszkár 219.
 Ashby Thomas 116.
 Aszódi népkvár 86, 88.
 Athenaeum r. t. 64, 81.
 Atzél-ktár 51.
 Augsburg 4.
 Auster 234.
 Avignon 149.
 Axmann J. 178.
 Ágoston (Szent) 217.
 Áldásy Antal 109, 138, 224.
 Államnyomda, M. kir. — 138.
 Állatorvosi főiskola, M. kir. — 106, 133.

 Babbitt Grace E. 234.
 Babinger Ferenc 143.
 Babos cs. iratai a Székely Nemzeti Múzeumban 73.
 Baghy Béla 224.
 Bajza József 8, 11, 18, 132, 135, 145, 221, 240. V. ö. Szücsi József.
 Bakcsiszeraj 135.
 Balassa Pál gr. 159.
 Balassagyarmat 6, 50, 133. —i népkvár 82. —i róm. kath. legényegylet ktára 87.
 Balatonalmádi népkvár 88, 94, 98.
 Balatonfüredi játékszín 74.
 Balatonkenesei népkvár 98.
 Balatonszemesei népkvár 98.
 Balázs István 120.
 Ballagi Géza 244, 245.
 Ballun Géza 244.
 Balogh Ferenc 54. — Ignác 120, 241.
 Baltimore 133.

 Banizza Josephus L. 27.
 Banshell K. 206.
 Barabás Miklós 178, 181, 212, 213.
 Baracska népkvár 94.
 Baranya vmegyje 83. —i múzeum-egyesület 133.
 Baranyabikali népkvár 94.
 Baranyai Béla 132. — Zoltán 132.
 Baranyay József 63, 113—115.
 Barbier 12.
 Barbul Jenő 243.
 Barcelonai cs. és kir. főkonzulátus 224.
 Barcsi népkvár 82.
 Barcza Imre 219.
 Barinay László 159.
 Barradius Sebastianus 103.
 Bartolomeo könyvkötő 229.
 Bartha László 73.
 Barvulszky János cle 108.
 Batizfalvai ifj. ktár 89.
 Batthány-Intézet Gyulafahérvárott 48, 58.
 Batthányi Lajos gr. nádor 158, 159, 163.
 Bayer Alice 224.
 Bayerlus 24.
 Bácsbodrog vmegyjei múzeum és ktára 81.
 Bálint József 109, 138.
 Bán Aladár 142.
 Bánffy cs. 156.
 Báni népkvár 82.
 Bánrévei népkvár 94.
 Bársony István 93.
 Bártfa 51.
 Básta György 125.
 Básthy József 20.
 Bátky Zsigmond 109, 138, 143, 224, 240.
 Bátori cs. 156.
 Bázsa Márton 120, 241.
 Beda Venerabilis 104.
 Behrens 227.
 Beke Antal 58.
 Belényesi Polg. Olvasókör 93. — népkvár 83.

- Beliscei népkvár 83.
 Bellamy J. 17.
 Bellarmin 102.
 Belügyminiszterium, M. kir. — 141.
 Bem 139.
 Benckert 16.
 Benedek Róza 244.
 Benkowitz C. J. 16.
 Benkő Dániel 28. — Gyula 174, 177.
 — Jenő 224.
 Bencze Adolf 242, 250, 253, 254.
 Benyovszky Móric gr. 139.
 Beöthy Zsolt 112.
 Berczik Árpád 93. — Árpádné 93.
 Berde Béla 132.
 Bereg vmegyei Közművelődési Egye-
 sület 93.
 Beregszázi népkvár 93.
 Berei népkvár 83.
 Berettyóújfalvai népkvár 98.
 Berényi gr. cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 108, 140.
 Berényi János gr. 132.
 Berguin 17.
 Berkesdi népkvár 94.
 Berlin 124. —i grafikai társaság 254.
 —i kir. ktár 124. —i tud. akadémia 124.
 Bernadotte svéd kir. 22.
 Bernard Thalès 173, 177.
 Bernhardt 234.
 Bertalan Károly 120.
 Berthellet 123.
 Bertrand 19, 20.
 Berzeviczei áll. népiskola 85, 87, 92.
 — Ifj. Egyesület 85.
 Berzeviczy Albert 127, 146. — Gergely
 245.
 Besseus Petrus 216, 217.
 Besson Georges 236.
 Besztercebánya 51. —i vár. múzeum
 és közkvár 48, 51.
 Bethlen gr. cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 140.
 Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 125,
 139, 218.
 Betük dekoratív története 236.
 Bevilaqua Béla 130, 240.
 Beza Theodor 103, 104.
 Bezerédj-ltár 140.
 Bécs 1, 3, 4, 106, 108, 120, 124, 132,
 133, 156, 161, 164, 219, 220, 222.
 —i cs. tud. akadémia 106, 133, 219.
 —i cs. udv. ktár 122, 124, 125, 167,
 223. —i házi udv. és áll. ltár 157,
 164, 166. —i katonai földrajzi in-
 tétet 319. —i közp. statisztikai bi-
 zottság 133, 220.
 Békefi Antal 93.
 Békeházi Innocent 26.
 Békés vmegyei Általános Tanítóegye-
 sület 83. — Közművelődési Egye-
 sület ktára 57.
 Békéscsaba 51. —i isk. ktár 82. —i
 központi népkvár 85, 90. —i mú-
 zeum-egyesület múzeuma 51, 52.
 Bél Mátyás 6, 11, 20.
 Bényi népkvár 98.
 Bicskei népkvár 96.
 Biedermann Flodoard br. 236.
 Bignon 124.
 Bihar vm. 67, 83. —i kereskedelmi bank
 Biharsályi népkvár 83. [67.
 Bilderbeck 14.
 Bíró Mózes 73.
 Birságpéznz I. Kölcsondfj.
 Bode Johann 26.
 Bodenstedt Friedrich 170, 174, 181.
 Boffito G. 116.
 Bogeng G. A. E. 235.
 Bohatta 12.
 Bologna 230. —i egyetemi ktár 124.
 Bor Dezső 120, 251.
 Borbély György 241. — István 119.
 Borgia Lucrezia 228.
 Borhek A. Chr. 23.
 Boros cs. iratai a Székely Nemz. Mú-
 zeumban 73.
 Borso ferrarai hg. 228, 229.
 Borsodmiskolci Közművelődési Egye-
 sület és múzeuma 49, 65, 66, 83.

- Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány 106, 133, 141, 219.
- Bostadus Johannes 216.
- Bostoni Museum of fine arts 133, 220.
- Bourgoing 16.
- Bowring John 177.
- Börne 8, 11, 15, 17.
- Böszörményi Géza 132.
- Böytös István 52.
- Brabbée G. 25.
- Braille-féle írópapiros 87, 92, 93.
- Brandeis Richárd 118.
- Brassó 119. —i határszéli rendőrkapitányság 224.
- Braun Róbert 120, 251, 254.
- Braunsbergi jezsuita-kollégium ktára 123.
- Brábek Frantisek 29, 30.
- Bredenscheid János 148—150.
- Brelfft Paulus 52.
- Brezovics József 130.
- Briscoe Walter A. 118.
- Brunet 12.
- Bruxelles 116, 255. —i kir. ktár 116, 117. —i nemzetközi bibliografiai intézet 116.; kongresszus (1910.) 118. —i Solvay-intézet 116, 254.
- Brühl A. Fr. gr. 16.
- Brünn 4, 133.
- Bubrovsky 251.
- Buchheim 234.
- Buda 122, 218. —i Közművelődési Kör ktára 82.
- Buda Ádám 109, 138.
- Budafoki polg. isk. ktár 95.
- Budai cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 73.
- Budakovácsi vándorktár 84.
- Budapest 52, 82, 85, 100, 138, 240. —i Belügymin. Hivatalszolgák Nagybaldogasszony-Egyesületének ktára 83. —i főv. ktár 116, 120, 242, 246—256. —i főv. rendőrkapitányság 133. —i főv. statisztikai hivatal 106, 132, 219, 246, 248. —i főv. vegyészeti és élelmiszervizsgálóintézet 133. —i honvéd fogház ktára 83. — Istenhegyi Népművelő Egyesület 87. —i ker. és iparkamara 132. —i III. ker. ág. egyház és ktára 85, 92. —i VIII. ker. Közjótékonsági Egyesület és ktára 85, 92. —i X. ker. MÁV gépgyár ktára 96. —i kir. József-műegyetem és ktára 119, 220, 241. —i kir. orvosegyesület 132. —i Könyvtár Egyesület és ktára 48, 52, 85, 93. —i népktár-egyesületek és népktárak 85, 88, 90, 92, 96. —i növénytud. szövettség 133. V. ö. Buda és Pest.
- Bukaresti róm. kath. magyar iskola ktára 84.
- Bulwer 8, 10, 14.
- Burgus Sigismundus 116.
- Burke 11, 21.
- Bürger 13.
- Bydeskuthy-ltár a M. Nemz. Múzeum ktarában 223.
- Byron 8, 11, 17.
- Caesar, Julius — 11, 20, 121, 215, 234.
- Cajander Paavo 34.
- Calpurnius 234.
- Calvin I. Kálvin.
- Calvus 234.
- Camerall-moraviczaei népktár 95.
- Capella 234.
- Cape-Towne South American Museum 133.
- Capponi Gino 122.
- Carnegie Endowment Washingtonban 219.
- Carniero Bernardo 229.
- Carpi, Alberto Pio da — 231.

- Carthaegena, Johannes de — 217.
 Cassiodorus 234.
 Cassone Giuseppe 211, 213.
 Catullus 19, 234.
 Céhiratok a M. Nemz. Múzeum ktá-
 rában 139.
 Champagny gr. 124.
 Chassang Charles Louis 34.
 Chicago 133.
 Chrysostomos I. János.
 Cicero 11, 19.
 Címereslevelek és nemesi iratok a M.
 Nemz. Múzeum ktárában 108, 139,
 222.
 Clapp Clifford B. 235.
 Clementis Zacharias 52.
 Cleveland 133, 135.
 Cohuet Albert 117.
 Collé Ch. 17.
 Collin Heinrich Josef 11, 16.
 Copernicus Miklós 123.
 Cordelius Boldizsár 218.
 Corneille Pierre 11, 17. — Thomas 17.
 Cornelius à Beughems 118.
 Corvinák I. Korvinák.
 Cosandey Sulpitius 26.
 Cottmann Antal 161, 163—165.
 Cramer C. F. 24.
 Crerar John-ktár Chicagóban 132.
 Cruz Oswaldo, Instituto — Rio-de-
 Janeiróban 219.
 Cugent Ch. 132.
 Cunichius Raymundus 19.
 Cutter-féle rendszer 234.
 Családi ltárak a M. Nemz. Múzeum
 ltárában 108—110, 131, 139, 140,
 222, 223.
 Csanád vm. 83.
 Csapi népktár 82.
 Csaplovits-ktár Alsókubinban 47—51.
 Csapó Ödön 136.
 Csarnahói népktár 83.
 Csathó János 132.
 Csáky gr. cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 140. Csáky László gr. 139. — Miklós gr.
 esztergomi érsek 159.
 Csánki Dezső 224.
 Császár Elemér 221.
 Csáthy Károly 54.
 Csengery Lóránd 108, 138, 139, 222.
 Csepregi népktár 94.
 Cserefalvai népktár 89.
 Cserey Zsigmond 73.
 Cserföld 106, 133.
 Cserzy 93.
 Csetényi népktár 94.
 Csetneki népktár 94.
 Csicsér 133.
 Csiki Ernő 219.
 Csikszeredai róm. kath. főgimnázium
 és ktára 85, 90.
 Csiky Kálmán 71. — Kálmánné 71. —
 Lajos 109, 138.
 Csizi népktár 94.
 Csokonai Mihály 113.
 Csoma cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 140.
 Csongrád vm. 83. —i múzeum Szen-
 tesen 48, 77.
 Csontos János 148.
 Csutha Jenő 119, 241.
 Czakó Ervin 119.
 Czakóháza népktár 94.
 Czartoryski-gyűjtemény 121.
 Czeglédi népktár 97.
 Czeldömölki népktár 83.
 Cibakházai Leány-Egyesület 92. —
 népktár 86.
 Czimer Károly 132.
 Czuczor Gergely 74, 114.
 Dabrowski Jan 132.
 Dante 28.
 Darnay Múzeum Sümegen 48, 49, 74.
 Daróczy Zoltán 224.
 Dayka Gábor 8, 27.
 Dános Marcel 224.
 Deák Geyza 136.
 Debreczen 53. —i DMKE internátus

- ktára 88. —i ref. főiskola ktára 48, 53, 54, 125. —i színészet 55. —i vár. múzeum és ktára 54, 55.
- Debreczeni Sz. István 52.
- Dedek Crescens Lajos 243.
- Defoë 14.
- Degevandán Francis 224.
- Dekartzy Károly 241.
- Demjén János 222.
- Denon 124.
- Denver 132.
- Derhams William 25.
- Desbordes-Valmore H. 36.
- Dessewffy Aurél gr. 26. — Emil gr. 26. — József gr. 26. — Marcel gr. 26.
- Detroit 135.
- Dewey-féle rendszer 118.
- Décsi Sámuel 6, 11, 21.
- Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület 81, 84, 88, 95. — Természettudományi Társulat s ktára 79. — Tört. és Régészeti Múzeum Társulat és gyűjteményei 79.
- Dés 56. —i vmegyei közkórház ktára 83.
- Dévai népkvár 89.
- Dickinson C. E. 132.
- Didimus-kodex 127.
- Didot 236.
- Dienes László 242, 252, 254, 255.
- Dietrichstein Ferenc hg. 123,
- Diodor 21.
- Dionysius Carthusianus 103, 105.
- Diszeli népkönyvtár 82.
- Dobay Kálmán 109, 138.
- Dobján László 132, 219.
- Domaházai népkvár 83.
- Domanovszky Sándor 224.
- Dortmund 148, 149.
- Dozon A. 212.
- Dósa cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 73.
- Dósa Eliz 73.
- Döbröközi népkvár 94.
- Drescher Pál 120, 251.
- Drezda 220.
- Drozdik Sámuel 20.
- Dugonics András 8, 18.
- Dumouriez tábornok 22.
- Dunaalmási népkvár 82.
- Dunabogdányi népkvár 98.
- Dunaharaszti népkvár 89, 97.
- Dunamelléki ref. egyházkerület 52, 53, 106, 132, 138, 219.
- Dunamócsi népkvár 98.
- Dunaszentgyörgyi vándorkvár 88.
- Dunántúli Közművelődési Egyesület 84, 88, 95.
- Dux Adolf 173, 174.
- Düntzer 234.
- Ebenezer Johannes 24.
- Ebert J. A. 17.
- Eck, P. L. van — jr. 117. — Paulus 237.
- Eckartshausen Karl 11, 17.
- Eckhardt Joannes Georgius 24.
- Eckhart Ferenc 106, 132, 169.
- Edelwild 211.
- Eger 240. —i érseki iroda 132. —i 10. honvéd gyalogezred ktára 88. —i népköltési gyűjtő-szövetség 138.
- Egyeki népkvár 94, 96.
- Eichler Ferdinánd 118.
- Eisenstädter Ödön 219, 224.
- Elbing 124.
- Eleonora d'Aragona ferrarai hgnő 228.
- Elzevierek 235.
- Endrődi Sándor 93.
- Engel Johann Jacob 27.
- Enyvvári Jenő 132, 248.
- Eötvös Károly 67.
- Eperjes 56. —i ág. ev. lyceum ktára 48, 56.
- Ercole (I.) ferrarai hg. 228, 229.
- Erdélyi káptalan ltára 58. —i Kárpát-egyesület 61. —i Múzeum Egyesület 132.
- Erdélyi Károly 18.
- Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület 84, 88, 95, 132.

- Erdődy Antal gr. 159. — György gr. 159. — Miklós gr. 159.
 «Erényes zarándok» szabadkőműves-páholy 6.
 Ernyey József 132, 138.
 Erzsébet m. királyné, Nagy Lajos felesége 149. — Ferenc József felesége 55.
 Erzsébet Népakadémia 85, 87, 92, 96.
 Erzsébetvárosi népkvár 87.
 Escher Hermann 238.
 Este-ktár 228—232.
 Estei Hippolit esztergomi érsek 231.
 Eszék 135.
 Esztergom 220. —i Inas-Otthon ktára 83. — vizivárosi népkvár 98.
 Eszterházy Miklós gr. nádor 218. — Pál hg. 155, 161.
 Eucherius pk. 104.
 Everhardius 102.
 Exlibrisek a M. Nemz. Múzeum ktárában 131.
 «Ezeregyéj» 10, 14.
 Élesdi népkvár 88.
 Érköbölküti népkvár 93.
 Érsekvadkert 87.
- Faber Wenceslaus 237.
 Fabricius Endre 138. — Joannes Albertus 25.
 Faletti Girolamo 231.
 Falk Miksa 136, 222.
 Fanta Adolf 77.
 Fantin-Desodoardo Antoine 21.
 Farkas Miksa 41, 184—186.
 Fábián-ktár 51.
 Fáy András 8, 11, 18, 244.
 Feder Georg Heinrich 23. — Michael 19, 20.
 Fejér vmegye 77. —i és Székesfehérvári Múzeum 48, 77.
 Fejérpataký cs. Itára a M. Nemz. Múzeum ktárában 140.
 Fejérpataký László 50, 63, 106, 109, 132, 136, 138, 219, 224.
 Fejérváry Géza br. 132.
 Fekete János gr. 18.
 Felállítása, Könyvek — 237, 238.
 Feledi népkvár 94.
 Feleki Charles 107, 132, 135, 219, 221.
 Felka 56. —i Tatra Múzeum 48, 56, 86, 87, 90.
 Felsődoroghi népkvár 94.
 Felsőgallai népkvár 94.
 Felsőhagonyi népkvár 94.
 Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület 84, 86, 89, 95, 98.
 Ferdinánd (II.) m. kir. 104, 159. — (III.) m. kir. 222.
 Ferenc (I.) modenai hg. 230. — (III.) modenai hg. 230, 231. — (V.) modenai hg. 231.
 Ferenc Ferdinánd trónörökös 100.
 Ferenc József (I.) m. kir. 231, 243.
 Ferenczi cs. iratai a Székely Nemzeti Múzeumban 73.
 Ferenczi Imre 132. — Jolán 220. — Rozália I. Nagy Ferencné. — Zoltán 50, 98, 243.
 Ferrara 228—231.
 Ferrarini Pietro 230.
 Fessler 11, 21, 22.
 Fest Imre 41.
 Festetich gr. 167.
 Feuerbach Ludwig 8, 27.
 Feuquiére 20.
 Fénélon 7, 17, 18.
 Fényképmásolatok a M. Nemz. Múzeum ktárában 108.
 Finály Gábor 219.
 Firenze 122. —i központi nemz. ktár 132, 219. —i Laurenziana-ktár 122.
 Fischer és Francke-cég 49. — Ferenc 251.
 Fitos Vilmos 130.
 Fitz József 241.
 Fiumei isk. ktár 82. — m. kir. áll. főgimnázium 108, 138.
 Fleischer Adam Siegismund 23.
 Fleischl Pál 219.

- Florant 20.
 Florian 15.
 Florus, L. Annaeus — 19, 20.
 Fluérás János 242.
 Foerster Georg 24.
 Folklore Fellows 136—138.
 Fontanelli-ktár 231.
 Fonyó Ferenc 119. — Ignác 132.
 Forster Gyula br. ifj. 169, 224.
 Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyvtárak Orsz. — 46, 47, 49, 50, 53, 54, 57, 64, 69, 74—77, 93, 219.
 Földművelésügyi Minisztérium, Magyar kir. — 94, 132.
 Földrajzi Társaság, Magyar — 220.
 Földrengési observatorium, Egyetemi — 132.
 Földtani intézet, M. kir. — 133.
 Fraknói Vilmos 4, 112, 132, 150, 218, 219, 224, 244, 245.
 Francia könyvfestés 227, 228.
 Francke I. Fischer.
 Franckeri könyvesház 116.
 Frangepán Ferenc 21.
 Franklin-Társulat 112, 226.
 Franz József 251.
 Frauenburgi káptalan 123.
 Fränkel Bertalan 219.
 Frecher 14.
 Freiburg 132. —i egyetem 243.
 Freund Jenő 251.
 Friedlander Dávid 27.
 Friedrich G. 16.
 Frigyes (III.) német császár 1—4. — (Nagy) porosz kir. 6, 10, 14, 15, 22, 139, 235, 236.
 Frigyes Vilmos (II.) porosz kir. 236. — (IV.) porosz kir. 236.
 Fritz Gottlieb 238.
 Frobenius Joannes 104.
 Frosch Imre 251.
 Frólich Dávid 163. —né Móríc Paula 136.
 Fry W. G. 118.
 Fumagalli G. 228—232.
- Fulleborn 19.
 Fűzesabonyi népkvár 98.
 Gaál Ferenc 75.
 Galgóci népkvár 86.
 Galgóczy Jenőné 222.
 Galilei 123.
 Gallus 19.
 Gamboa Ignác 132.
 Garamvezekényi ifj. ktár 89.
 Gatifis, Jacobus de — 217.
 Gattaringer 251.
 Gazdasági egyesület, Orsz. magy. — 133. — népkvárak l. Népkvárak.
 Gazdák biztosító szövetkezete 106, 132.
 Gábor Hugó 251.
 Gál Ignác 8—10.
 Gárdonyi Albert 109, 138, 224. — Géza 224.
 Gecse Dániel 64.
 Geleji Katona István l. Katona.
 Gellert 13.
 Gellius, Aulus — 121.
 Gelpke August 8, 27.
 Genlis, Mme — 7, 11, 15, 17.
 Genua 125.
 Gerberus Gr. 134.
 Gerevich Tibor 146.
 Gergely (I. Szent) pápa 148, 149. — (IX.) pápa 149. — (XV.) pápa 122.
 Gergely Ferenc 119.
 Gernerth Franz 184, 185.
 Gerstenberg Johann Wilhelm 14.
 Gesellschaft der Bibliophilen 235.
 Gessner 13.
 Gibbon 8, 11, 21.
 Giesswein Sándor 224.
 Giglio l. Zio.
 Gilhofer és Ranschburg-cég 107.
 Gleich Josef Alois 16.
 Gleim 17.
 Gnatereth l. Helmecci.
 Gockler Lajos 219.
 Goethe 8, 10, 14, 234.
 Gohl Antalné 132. — Ödön 106,

- 108, 109, 132, 135, 136, 138, 221, 224.
 Goldschmidt J. 197.
 Gombocz Zoltán 143.
 Gonda József 72.
 Gonzaga Francesco 229.
 Good Pál 240.
 Goral Jenő 245.
 Gorove István 8, 27.
 Goszthonyi István 140.
 Gotha 238.
 Gottlieb 231.
 Goué Au. S. 25.
 Goulding Philipp S. 234.
 Govedjepoljei vándorktár 84.
 Göckhausen Ernst A. 26. 26.
 Gödri Sándor 73.
 Gömör vmegyei múzeum Rimaszombaton 48, 49, 70, 71.
 Gömörpanyiti népkvár 94.
 Görömbölyi népkvár 97.
 Göttfy Borbála 22. — László 22.
 Göttinga 238. —i szakrendszer 238.
 Graffius Johannes 52.
 Gragger Róbert 224.
 Grassalkovich Antal gr. 163—163, 168.
 Grautoff Ottó 236, 237.
 Gráci Hist. Verein für Steiermark 132.
 Gregorio könyvkötő 229.
 Grettzeius Jacobus 216.
 Groedel Herman br. 224.
 Grolmann L. A. 25.
 Grotius Hugó 11, 23.
 Grósz Géza 241.
 Guarino 228.
 Gulyás Pál 45, 98, 106, 109, 115, 127, 130, 132, 138, 144, 213, 224, 226, 236, 245.
 Gusdorf 238.
 Gusztáv (III.) svéd kir. 16.
 Gusztáv Adolf svéd kir. 123.
 Guttenberg Andreas Josef 16.
 Gutvinszky Ede 224.
 Gutzkow 17.
 Gvadányi József gr. 6, 11, 21.
 Gvalterus 103.
 Gyalóközi népkvár 94.
 Gyalus István 113.
 Gyárfás cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 74.
 Gyárfás István 59. — Tihamér 58.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeumban 100, 106, 131, 139, 219, 222.
 Gyergyóbékási népkvár 89.
 Gyertyánffy Gyula 28.
 Gyomai közs. népkvár 85, 90, 95.
 Gyömrey Oszkár 132.
 Gyöngyösi áll. gyermekmenhely 85, 93. — népkvár 83.
 Győr 50, 58, 120, 138. —i népköltési gyűjtő-szövetség 138. —i Népkvár-Egyesület és ktára 85, 92. —i vár. ktár 48, 58, 59.
 Györfly István 224. — Lajos 207.
 Györgyi Kálmán 219, 221.
 Györy Tibor 132, 224.
 Gyula 57.
 Gyulafehérvár 57. —i múzeum 48.
 Gyulai Pál 112,
 Gyurcsik István 119, 241.
 Gyurikovits-ktár 134.
 Hácić A. 213.
 Hacker Ervin 106, 132.
 Had- és népegészségügyi kiállítás 219.
 Hadsegélyző Bizottság, Orsz. — 249,
 Hadügyminisztérium, Cs. és kir. — 99-141.
 Haebler Konrád 118, 237.
 Hagedorn 13.
 Haide, Adolf von der — 184.
 Hajdúdorogi népkvár 93.
 Hajdúszoboszlói népkvár 86.
 Hajnóczy József 244, 245.
 Hajósnépkvárok 84.
 Halász Gyula 224. — Zsigmond (Dabasi) 139.
 Halem G. H. 22.
 Hallei magyar ktár 98.
 Haller Albert 13. — G. 23. — László 18.

- Halmágyi Antal 132.
 Halmágyi népkvár 95.
 Halmi Gyula 224.
 Halogyi népkvár 83.
 Hamar István 52, 53. — László 55.
 Hamberger Julius Wilhelm 238.
 Hardenberg 21.
 Harkó Gyula 54.
 Haróli népkvár 89.
 Harsányi István 71, 105, 136, 217.
 — Sándor 219.
 Hartmann Móric 44, 173, 174, 184,
 185.
 Havadtóli népkvár 89.
 Havass Rezső 132, 219.
 Havran Dániel 130.
 Háborús gyűjtemény a M. Nemz.
 Múzeum ktárában 99—101, 108,
 109, 129, 130, 132, 138, 140—142,
 220, 223, 224, 257.
 Hám János esztergomi érsek 139.
 Házi Jenő 224.
 Heerbrandus Jacobus 25.
 Hegybányai népkvár 96.
 Heidelbergr 122, 123, 125. —i egyetem
 és ktára 123, 125. —i Palatinus-
 ktár 122, 125.
 Heinrich 22.
 Heinsius 12, 179.
 Helfy Ignác 211.
 Helmecki István 25.
 Helsingforsi orsz. népköltési gyűj-
 temény 138.
 Heltai Gáspár 225, 226.
 Helvetius 245.
 Hennig 235.
 Hepburn William M. 235.
 Heraldikai és Genealogiai Társaság,
 Magyar — 133, 220, 224.
 Herczeg Ferenc 67, 80, 249.
 Herczegfalvai népkvár 94.
 Herdersche Verlagshandlung 132.
 Herepey Árpád 119.
 Herman György 224.
 Herrad von Landspergr 126.
 Hermann Antal 224.
 Herzog Péter 224.
 Hevesi népkvár 88.
 Heykál Ede 54.
 Héderfájai népkvár 89.
 Hierta Per br. 235.
 Hilarius 24.
 Hilsenbeck Adolf 238.
 Hirlaptári osztály a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 107, 135, 136, 221.
 Hirsch Lipót 112. — Nelly 112. —
 Pál 235.
 Hirschfeld Viktória 24.
 Hitelszövetkezet, Orsz. Közp. — 109,
 138.
 Hodinka Antal 109, 224.
 Hoelty 13.
 Hoffmann Edith 224. — Leopold
 Alois 23, 25. — Mária 106, 109,
 130, 132, 138, 219, 224.
 Hohenzollern-ktár 235, 236.
 Holub József 101, 106, 109, 132, 138,
 145, 224.
 Holzmann 12.
 Homeros 11, 19, 217.
 Homestead 119.
 Homoki 55.
 Homonnay Imre 18.
 Hont vmegyei gazdasági egyesület 219.
 —i múzeum 59.
 Horatius 11, 19, 20.
 Horgosi isk. ktár 83.
 Hortun 132.
 Horváth Ádám 18, 26. — Béla 39.
 — Cyrill 18. — Géza 219, 222. —
 József 120. — Lázár (Petrisevich)
 8, 18. — Stefánia 251.
 Hottomannus Franciscus 214.
 Hódmezővásárhely 58, 132. —i kaszinó
 és ktára 47. —i közkvár 85, 87,
 90, 96. —i ref. főgimnázium ktára
 48, 58.
 Hóman Bálint 243.
 Hrabecius R. 134.
 Hubmayr Balthasar 118.

- Hugo Victor 8, 15, 27.
 Hugonnai Viktor gr. 119.
 Humboldt 8, 27, 124.
 Hume M. 11, 22.
 Hupka Ödön 119, 129, 132, 240, 241.
 Huszár Gál 114. — Gyula 27. — József 18.
 Iffland 11, 16.
 Ifjúsági ktárak l. Népkttárak 81.
 Ihász Dániel 222, 223.
 Illésházy József gr. 159.
 Illinoisi egyetemi ktár 234.
 Imets F. Jákó 58.
 Ince (VI.) pápa 150.
 Iparművészeti Társulat, Orsz. M. — 220.
 Ipolyság 59, 219.
 Irodalmi analekták a M. Nemzeti Múzeum ktárában 107, 136, 137, 221, 222. — levelestár a M. Nemz. Múzeum ktárában 107, 108, 136, 137, 221, 222.
 Isabella hgnő, Francesco Gonzaga felesége 229.
 Iskola-egyesület, Orsz. M. — 85, 86, 89.
 Isocrates 134.
 Isov Kálmán 106, 132.
 Ivanovcii vándorkttár 84.
 Izraelita Kézmű- és Földműv. Egyesület, Magy. — 85, 92. — Magyar Irodalmi Társulat 132, 219.
 Izsó Lajos 241.
 Jacobi J. G. 17, 22.
 Jakab István 15.
 Jagić Vatroslav 221.
 Jakubovich Emil 109, 130, 138, 146, 224.
 Janick H. 133.
 Jankovics Miklós 225.
 Jankó János 213. — Miklós 224.
 János (Aranyszájú Szent) 214, 216. — (Nepomuki Szent) 23.
 Jászberényi Dezső 138.
 Jászberényi népkttár 88.
 Jász-Nagy-Kún-Szolnok vm. 83.
 Jännes Arvi 33.
 Jenisch D. 22.
 Jeszenák János 159.
 Joachimsohn 3.
 Jolsvai népkönyvtár 82.
 Josephus Flavius 123, 215.
 Joubert Joseph 133.
 Jourdan tábornok 21.
 Jovanovics János 213.
 Jókai Mór 49, 67, 75, 114, 181, 213. — Egyesület Komáromban 61—63.
 Jókay-Ihász Miklós 224.
 Jónás Károly 224.
 József főhg. 133. — (II.) m. kir. 22, 169, 245.
 Juhos Elek 119.
 Julián-Egyesület 83, 84, 95.
 Jung 126.
 Kabik Géza 133.
 Kachelofen Konrád 237.
 Kadarcsi l. Komlóssy Imre.
 Kakaslömnici ifj. ktár 89.
 Kalisyndikatus irodája 133.
 Kalnikow-Schloss 130, 240.
 Kamara, Cs. udv.— 152—157, 160, 161, 164—167. Magyar kir. — és ltára 151—169.
 Kamionka-Strumilova 241.
 Kant 11, 23.
 Kaposvár 225.
 Karácson János 27.
 Karánsebesi népkttár 83.
 Karikaturák a világháborúról 237.
 Kaspar 16.
 Kassa 59, 85, 160—162, 240. —i Felsőmagyarorsz. Rákóczi-Múzeum 48, 59, 93. —i honvéd fogház ktára 83. —i honvéd ker. parancsnokság 138.
 Kasza Miklós cle 222.
 Katalin (II.) orosz cámé 21.

- Katholikus Legényegyesület, Országos
Közp. — és ktára 85, 90.
- Katona István 6, 11, 21. — (Geleji)
52, 103. — József 136.
- Kayser Gottlob Christian 12. —
Mihály 21.
- Kazinczy Béláné 54. — Ferenc 108.
; Kör Kassán 85, 90, 224.
- Káldi György 105.
- Kálvin 104, 214, 215.
- Károli Gáspár 24.
- Károly (VIII.) francia kir. 122. —
(III.) m. kir. 151—155, 157, 222.
— (V.) német császár 127.
- Károly Tivadar rajnai választó 108.
- Károlyi Árpád 224.
- Kárpátgyegyesület, Magyarországi — és
múzeuma 69.
- Kártágó 121.
- Kászonyi János 102.
- Kecskemét 59. —i központi népkvár
85, 86, 91. —i vár. ktár és múzeum
48, 59, 87, 96.
- Keglevich József gr. 159.
- Kelemen Lajos id. 73. — ifj. 73.
- Kellner Lőrinc 1.
- Kemény József 135. — Lajos 219.
- Kempis Tamás 6, 11, 25, 127.
- Kercseligeti népkvár 94.
- Kerekes József 55. — Pál 130.
- Kereki I. Kerekes.
- Kereskedelemügyi minisztérium, M.
kir. — 93, 133, 219.
- Kereskedelmi múzeum, M. kir. — 106,
133.
- Kereszturi Pál 217.
- Kereszty István 106, 109, 133, 136,
138, 143, 224.
- Kerkaszentmiklósi népkvár 88.
- Kertbeny Károly 41, 170, 173—175, 212.
- Kertész Árpád, 221. — Mihály 242.
- Keszler C. F. 24, 25.
- Keszthelyi Balatoni Múzeum 48, 59.
- Kékesvásárhelyi népkvár 89.
- Kéki Lajos 219.
- Képviselőház, Magyar orsz. — irodája
106, 133. — ktára 119, 133, 241.
- Késmárk 59. —i ág. ev. lyceumi ktára
48, 59, 60.
- Késmárky Árpád 219.
- Kézdivásárhelyi róm. kath. főgimná-
zium és ktára 85, 91.
- Kézirattári osztály a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 13, 107, 108, 136—
138, 221, 222, 245.
- Kimnach Ödön 49, 74.
- Kircherus J. 134.
- Kis János 24.
- Kisfaludy Károly 8, 11, 18. ; tár-
saság 137, 138. — Sándor 8, 11,
18, 74. — Sándorné 74.
- Kisházy Ágoston 222.
- Kiskúnfélegyháza 50, 60, 106, 133, 220.
—i ref. főgimnázium ktára 49. —i
vár. múzeum 48, 60, 61.
- Kiskúnhalas 61. —i népkvár 98. —i
ref. főgimnázium ktára 48, 61.
- Kiskúnmajszai népkvár 83.
- Kispesti népkvár 88, 98.
- Kiss Dénes 73.
- Kisszebeni ev. nőegylet ktára 89.
- Klein Rezső 119, 241.
- Kleinschmidt 26.
- Kleist Ewald Christian 13.
- Klekl József 106, 133.
- Klenóczi népkvár 94.
- Kleopatra 121.
- Klicső 133.
- Kliegl Theodor 203.
- Klimkó Mihály 24, 250.
- Klingemann 15.
- Klinger Max 236.
- Kloppstock 14.
- Klosterneuburgi préposti ktár 148.
- Kneffel Béla 106, 133, 220.
- Knigge Adolf 26.
- Koch K. 15. — Theodor W. 235.
- Kodexek a M. Nemz. Múzeum ktára-
ban 3, 136, 137.
- Kogutowicz Károly 143.

- Kolbenheyer Móric 184—186.
 Kolinovics Gábor 22.
 Kollár Ádám 167, 168.
 Kolosy István 224.
 Kolozsvár 61, 119, 132, 220, 243. —i honvéd fogház ktára 83. —i tud. egyetem ktára 119, 241—243. —i unitárius főiskola ktára 125.
 Komárom vm. 61, 62, 115. —i ktár 48, 61—63.
 Komárom (város) 50, 61, 114, 241. —i könyvnyomtatás története 113—115. —i népkttarak 63, 85, 87, 88. —i vár. ktár 92, 96.
 Komlóssy Arthur 55. — Dezső 55. — Imre 55.
 Koncsek József 95.
 Konstantinápoly 122.
 Koppenhágai orsz. népköltési gyűjtemény 138.
 Koriznics László 28.
 Korponay János 59.
 Korvinák 122, 127, 218, 231.
 Kosács András 224.
 Kossuth Ferenc 106, 108, 134, 137—139. — Ferencné 222, 223. — Lajos 27, 137, 139, 223.
 Kotzebue 6, 10, 11, 14, 16.
 Kovács András 241. — Ignác 220. — János 120. — Lóránd 222, 223. — Pál (Lisznyai) 52. — Sándor 223.
 Kováts Ferenc 133. — Gyula 106. ; (K.) 109, 138.
 Kónyi népkttár 94.
 Kós 86.
 Köhalmi Béla 133, 242, 252, 254.
 Kökössy cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 73.
 Kölcsey Ferenc 8, 11, 18. — Egyesület Aradon 51, 85, 92. — Kőr múzeuma Szatmártt 48, 75.
 Kölcsendíjak és bírságpénzek 97, 118.
 Kölcsonzés a M. Nemz. Múzeum ktarában 107, 108, 130, 135, 137, 140, 220—222.
 Kölesy Károly Vince 20.
 Königsseg gr. 160, 161, 165.
 Köntzei cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 73.
 Köntzei Antónia 73. — Benedek 73.
 Könyei népkttár 94.
 Könyomat története 236.
 Könyvnyomtatás és könyvkereskedelem története, Magyar — 111—113. «Könyvszemle, Magyar —» 130, 133.
 Könyvtáraink, Vidéki — 46—98.
 Könyvtári segédek nemzetközi szövetsége 118.
 Könyvtári szakvizsga 117, 118.
 Könyvvezetése, Könyvtarak — 116.
 Körmöcbányai Magyar Közművelődési Egyesület 85, 91.
 Körner Julius 20. — Theodor 18.
 Köstner Christian August 27.
 Köteles példányok 56, 99, 106—108, 131, 134, 135, 141, 219—221, 223.
 Kővárvidéki Társaskör Nagysomkúton 87.
 Kövesi Lajos 133.
 Kövér Györgyné 224.
 Krakó 132, 133. —i akademia umiejotnoscí 132.
 Krasznahorkaváraljai népkttár 83.
 Kremmer Dezső 254.
 Krieger Bogdán 236.
 Krigler János 120.
 Krimfeld 15.
 Kristóf württembergi hg. 123, 215.
 Krohn Julius 33, 34.
 Kudora Károly 243.
 Kuhtych János cle 222.
 Kún Dániel 93.
 Kune Gyula 133.
 Kunigunda (Árpádházi Szent) 139.
 Kunszentmiklósi népkttár 98.
 Kuthy Zoltán 133.
 Labbata Franciscus 216.
 Labacco Antonio 116.
 Lachneus Christophorus 216.

- Lactantius 105.
 Lafontaine 7, 11, 17.
 Lajos (XII.) francia kir. 122. — (Nagy)
 m. kir. 148—150.
 Lammenais 8, 11, 15.
 Lampérth Géza 93.
 Lanius Z. 134.
 Larice Rina 203.
 Laroche Sophie 16.
 Larochevoucauld 8, 15.
 Larousse-lexikon 117.
 Lasarováci vándorktár 84.
 Lasco, Osvaldus de — 105.
 Laskai János 215.
 Latkóczy Mihály 5.
 Lauredano Leonardo 116.
 Lábodi népkvár 94.
 Lándory Antal 138.
 Lányi Béla 119.
 László Károly 137.
 Lázár András 73.
 Lebeau 21.
 Leblanc Joseph 17.
 Lednic 104.
 Lefkovits Leó 251.
 Le Gascon 230.
 Lehman Ferenc 224.
 Lehotzky András 11, 20.
 Lemberg 121, 220, 241.
 Lengyel Endre 247.
 Lenhossék Mihály 109, 138, 224.
 Leonardo da Vinci 123.
 Leonello ferrarai hg. 228.
 Leó (XIII.) pápa 123.
 Lesage 8, 14.
 Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 100, 108—110, 137—142,
 222—224.
 Leyh Georg 237.
 Leyrer Josef 16.
 Légrádi vándorktár 88.
 Lichtwer M. G. 14.
 Lipcse 237. —i egyetem 237. —i
 könyvtár 116, 235, 236, 252.
 —i Sorgenfrei 235.
 Lipovecz Antalné 109, 138.
 Lipót (I.) m. kir. 139, 222.
 Lipsius Justus 215.
 Lisboa 133.
 Littke Aurél 143.
 Lobmayer János 55.
 Lobreich Karl Hubert 26.
 London 118.
 Lonicerus Philippus 25.
 Loósy Lajosné 62.
 Loósz István 133.
 Lorenz 12.
 Los Angeles 234.
 Loserus Johannes 216.
 Losonc 50, 63. —i vár. közkvár 48, 63.
 Lőcse 63. —i ág. ev. egyház ktára
 48, 63. —i iparostanonc-otthon
 ktára 82.
 Löfkovits Arthur 55.
 Lőrincz Endre 119.
 Löw Immanuel 220.
 Löweni egyetemi ktár 120, 125—127.
 Lucianus 11, 19.
 Lucullus 121.
 Ludvigh S. 26.
 Lugosi Tisztviselők Otthona ktára 83.
 Lujza porosz királyné 236.
 Lukasz József 133.
 Lupas János 106, 133.
 Luther 6, 11, 24.
 Lyon 122.
 Lyra Miklós 105.
 Mackall Leonard M. 236.
 Mackeesporti magyar ref. egyház 84.
 Madan Falconer 118.
 Madarassy László 109, 135, 138, 145,
 220, 224, 241. — Pál 212, 213.
 Madách Aladár 6—10, 12—14, 20, 27.
 — Gáspár 5. — Imre id. 7, 8, 12.
 — Imréné id. 7, 17. — Imre 5—28.
 — János 5. — Károly 8—10, 14,
 16, 21. — László 5. — Mária 15,
 28. — Pál 27, 28. — Sándor 5—7,
 9, 12, 15, 23, 25, 28.

- Madzsar József 242, 248, 250, 252.
 Magda Sándor 133.
 Magyar Kázmér 220.
 Magyar könyvkötés története 236, 237.
 — szépirodalom idegen nyelven a
 M. Nemzeti Múzeum ktárában 29—
 45, 170—213.
 Magyar L. 19. — László 119.
 Magyarország Symbolicus Nagypáho-
 lya 135.
 Magyaróvár 50, 106, 134.
 Mainzi jezsuita-kollégium 122. — vár.
 ktár 122.
 Majovszky Pál 109, 138.
 Majthényi Anna l. Madách Imréné. —
 Jónás 18. — Sándor 18.
 Makói DMKE leány-egyesület ktára 88.
 — Erzsébet szeretetház ktára 88. —
 isk. ktarak 83. — vár. ktár 85, 87, 92.
 Malmaisoni ktár 117.
 Manesse-kézirat 125.
 Mantua 123.
 Marczali Henrik 224.
 Mare André 237.
 Marmontel 7, 11, 17.
 Márosvásárhely 64. —i Ferenc-József
 Közművelődési Ház 48, 49, 64, 65.
 —i ref. kollégium és ktára 48. —i
 Székely Társaság 85, 91. —i vár.
 ktár 64.
 Martialis 19.
 Martiny Mihály 25. — Sámuel 23.
 Massena tábornok 22.
 Matheo da Ferrara 229.
 Matolcsi László 54.
 Mató István 119.
 Matthioli 229.
 Matzenauer-Beňovský Frantisek Ottó
 207.
 Máramarosziget 65. —i ref. főiskola
 ktára 48, 65.
 Mária Terézia m. királynő 108, 156—
 161; 163—169.
 Máriássy cs. 21.
 Mátraszöllösi népkttár 86.
 Mátyás (I.) m. kir. 1—4, 111, 122,
 127, 218, 231.
 Mátyásföld 133.
 Medici-kötések 228.
 Medzihradszky Ignác 106, 133.
 Megyesi Ferenc 222.
 Meisl C. 15, 16.
 Meissner Alfréd 174.
 Melanchton 104.
 Melas Heinrich 187.
 Melich János 109, 138, 143, 220, 224.
 Meller Simon 254.
 Meltzl Hugó 41, 178, 179, 211, 212.
 Mendelssohn 11, 23, 27.
 Mentelin 113.
 Meteorologia és földmágnesség olasz
 irodalma 116.
 Meteorologiai és földmágnességi inté-
 zet, M. kir. orsz. — 133, 220.
 Meyer Josef 20.
 Mezőörményesi népkttár 96.
 Mezőtúri népkttár 96.
 Mérai Ádám 136.
 Mérnök- és építész-egylet, Magy. —
 133.
 Mészáros Gyula 224.
 Michaelis Johann Benjamin 13.
 Michalski G. 220.
 Migazzi Kristóf 5.
 Mihalik József 97, 224.
 Mike Gyula 119.
 Miklós (I.) orosz cár 121.
 Miklóssy Zoltán 72.
 Miksa bajor hg. 122, 123.
 Mikszáth Kálmán 114.
 Milano 122. —i Ambrosiana-gyűjte-
 mény 123.
 Milleker Bódog 133, 220.
 Miller Jakab Ferdinánd 124.
 Milton 6, 10, 14.
 Miniszterelnökség, M. kir. — 133, 141.
 Miskolc 65. —i ev. egyház ktára
 49, 66. —i isk. ktarak 83. —i katonai
 ktarak 83. —i Mozdonyvezetők
 Otthonának ktára 96.

- Miskolczi-Simon János 133. — Zsigmond 222.
- Misszió-Társulat, Szociális — 85, 92.
- Pládenovits Lyubica 80.
- Mocsáry Antal 6.
- Mocsolyai népkvár 89.
- Modena 228—230. —i hgi ktár 123, 228, 231.
- Mókossay Mátyás 74.
- Molière 7, 11, 14.
- Molitor August 185.
- Molnár Imre 245. — Kálmán 109, 138.
- Mondentrauer Friedrich 237.
- Monferrino 230.
- Monge 123.
- Monoky István 119.
- Moreau 124.
- Monsai kolostor ktára 123.
- Montague Emil 17.
- Montaltius Ludovicus 24.
- Montesquieu 8, 11, 14.
- Montier, Du — 17.
- Moreau tábornok 22.
- Morgan J. Pierpont 127, 235.
- Morvay Gyözö 9, 12—14, 20, 24, 28.
- Móra István ifj. 119, 241.
- Móroczi István 28.
- Mummius, Lucius — 121.
- Munkásbiztosító hivatal, Áll. — 132.
- Munkácsi honvéd kórház ktára 83. — népkvár 93.
- Munkácsy Kálmán 109. — Mihály 138, 146, 240, 241.
- Munkásbiztosítási hivatal, M. kir. áll. — 220.
- Murahelyi népkvár 94.
- Múzeum, M. Nemz. — érem- és régiségktára 101, 220. — igazgatósága 106, 133. — ktára 3, 5, 9, 13, 29, 99—101, 106—110, 119, 124, 129—147, 150, 170, 219—225, 231, 240, 245, 257. — néprajzi osztálya 220.
- Múzeumok és könyvtárak orsz. Tanácsa 51, 72, 81—84, 86, 87, 93—95, 97, 98, 247.
- Müller Johann 22. — Mahler 27. — pk. 123.
- München 108, 123, 124, 238. —i kir. udv. és áll. ktár 238.
- Nagy (Szotyori Bátorisziv) cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 73.
- Nagy Ferenc (Szotyori Bátorisziv) id. 73. ; ifj. 73. ; -né 73. — Ignác 20. — István 109, 138. — József 120. — László (Peretsenyi) 18. — Miklós 241. — Sándor 119, 241.
- Nagybányai közs. iparostanonc-isk. ktár 83. — vár. múzeum 48, 66.
- Nagybecskerek 85, 87.
- Nagycsenki népkvár 94.
- Nagyenyed 132. —i Bethlen-főiskola ktára 48, 66, 125.
- Nagykanizsai vár. közkvár 84, 92, 96.
- Nagykátai népkvár 88.
- Nagykőrös 220.
- Nagymarosi népkvár 98.
- Nagymartoni vöröskereszt-egylet 138.
- Nagysomkút 87.
- Nagyszalontai népköltési gyűjtő-szövetség 138.
- Nagyszántói népkvár 83.
- Nagyszebeni cs. és kir. katonai parancsnokság 224. — 5. honvéd táborigyűző ktára 89. — népkvár 94.
- Nagyszombat 50. —i vár. közkvár és tört. emléktár 48, 66, 67.
- Nagyszöllösi Gyermekekvéd Liga ktára 83.
- Nagyvárad 67, 124. —i 4. honvéd gyalog ezred ktára 88. —i Iparostanulók Otthona ktára 83. —i vár. nyilv. ktár 67, 68, 85, 92, 133.
- Napoleon (I.) 7, 11, 22, 117, 123, 124, 142.
- Naumann Johann Friedrich 59.
- Navratil Dezsóné 224.

- Nádasdy Ferenc 21.
 Nápoly 1, 122.
 Nebraska University collegium 235.
 Nemes József 138.
 Nemzeti Kaszinó 135. Orsz. — Szövetség 86.
 Nepos, Cornelius — 11, 19, 20.
 Neugebauer László 41, 181, 185.
 Neumann Johann Jakob 16.
 New-York 132, 133, 135, 219, 221.
 Némäti Kálmán 220.
 Németalföldi Könyvtárosok Szövetsége 116.
 Németh Margit 251.
 Németladi népkvár 88.
 Németlipcsei népkvár 95.
 Nép-, ifj.- és vándorktárak 81—98, 238.
 Néprajzi Társaság, Magyar — 137.
 Niccolari P. 116.
 Niccolo (III.) ferrarai hg. 228, 229.
 Nicolai Friedrich 25.
 Nigrisoli, Nicolo de' — 229.
 Nijhoff M. 252.
 Nikolits Döme 133, 136.
 Nitsch Paul Friedrich 21.
 Nottinghami vár. ktár 118.
 Novák Sándor 136.
 Nógrád vmegyei múzeum Balassagyarmaton 48. — Nemzeti Intézet 85, 87.
 Nürnberg 2.
 Nyáry gr.-ltár 140.
 Nyiregyháza 68.
 Nyitra vmegyei múzeum 48, 68.
 Nyitra (város) 50, 68. —i közkvár 86, 89, 96, 98.
 Nyitracséhii ifj. ktár 89.
 Nyomdák, Hazai — változásai 127, 128.
 Nyomtatványi osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 106, 107, 131—135, 219, 220.
 Obizzi-ktár 231.
 Olasz könyvkötészet 228—232.
 Olasz népkvár 83.
 Olschki Leo S. 116, 235.
 Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum ktárában 131, 135.
 Onophrus 214.
 Opitz Theodor 41, 178, 179.
 Orbán (V.) pápa 149, 150. — (VIII.) pápa 139.
 Orbán Balázs 72.
 Orloff tábornok 235.
 Ornithologiai központ, Magy. — 133, 220.
 Oroszfa 73.
 Orsovai népkvár 82.
 Országos Levéltár 58, 158, 159, 163, 165, 218.
 Osgyáni népkvár 94.
 Ossian 10, 14.
 Ossolinski gr. 124.
 Ossolinski-gyűjtemény 121.
 Oszlyánszky János 222.
 Osztrák kereskedelmi minisztérium 132, 219.
 Ottoboni-ktár 231.
 Ovidius 11, 18, 19, 24.
 Oxfordi Bodley-ktár 118.
 Óradnai népkvár 89.
 Óteleki áll. el. iskola ktára 88.
 Örményespusztai népkvár 83.
 Ósnyomtatványok 56, 58, 76, 80, 118, 126, 127, 134, 235.
 Öttevényi népkvár 94.
 Paine Thomas 6, 11, 24.
 Palatin Josef gr. 25.
 Palugyay Imre 27.
 Panity Vukoszava 109, 138, 224.
 Panka László 241.
 Pannonhalmi főapátság 133.—i ltár 152.
 Pap László 119.
 Papp Gábor 18.
 Paraeus Davidus 216.
 Pardi Guiseppe 228.
 Pasteiner Iván 106, 133, 241, 243.
 Pataki László 119.
 Pataky cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 222.

- Pál (Szent) apostol 217. — (I.) orosz cár 21. — (II.) pápa 127.
 Pálffy Károly gr. 159.
 Páll György 120, 241.
 Pápa 68. — i népköltési gyűjtő-szöveg-ség 138. — i ref. főiskola ktára 48, 68, 69.
 Pápóci népkvár 87.
 Páris 123—125. — i Bibliothèque Nationale 235. — i École polytechnique 124. — i közoktatásügyi minisztérium 133. — i Union des assoc. internationale 133.
 Pázmány Péter 215, 218. — Zoltán 62.
 Peabody Institute Baltimoreban 133.
 Peinits György 120, 242, 251.
 Peisistratos 121.
 Pellicanus 105.
 Pellison Maurice 113.
 Pelsőczy népkvár 94.
 Peltanus Theodorus 217.
 Penalosa Ambrosius 215.
 Pergamoni ktár 121.
 Perrault Charles 17.
 Perbetei népkvár 98.
 Perecsenyi népkvár 83.
 Perény János cle 222.
 Perrot N. 20.
 Perry Everett R. 233.
 Persián Kálmán 120, 242.
 Persius 19.
 Pest 124.
 Petőfi-ereklyék a M. Nemz. Múzeum ktarában 221.
 Petőfi Sándor 29—45, 170—213.
 Petrarca 123.
 Petrik Géza 12, 106, 133, 220.
 Petrograd I. Szent-Pétervár.
 Petrov Alexej 133.
 Peurbach György 137.
 Pezzl J. 23.
 Pécs 69, 133. — i Ingyenes Népkvár-Egyesület és ktára 83, 85, 91, 96. — i vár. múzeum 69.
 Pénzelkvti népkvár 94.
 Pénzügyi ltár, Cs. és kir. közös — 151, 169.
 Pénzügyminisztérium, Cs. és kir. közös — 138. M. kir. — 133.
 Péter (Szent Vértanú) 103, 215.
 Pétervárad 106, 133. — újvidéki váraparancsnokság 108, 119, 133, 138.
 Pfeffel Gottlieb Conrad 13.
 Pfeiffer Miklós 220.
 Physiophilus Joannes 24.
 Pichler János 119.
 Pico della Mirandola 231.
 Pikéthy György 74.
 Pikler Blanka 253.
 Pilch Jenő 109, 138.
 Pintér József 119.
 Pisa 122.
 Pitiscus Bartholomaeus 216, 217.
 Pius (VII.) pápa 124, 125.
 Platon 102.
 Platus Hieronymus 217.
 Platz Helén 244.
 Plechl Béla 241.
 Plettrich János 108.
 Plojesti népkvár 89.
 Plume, De la — 18.
 Plutarchos 23, 121.
 Podhradsky György 152.
 Podhradsky Emil 205.
 Pogány cs. 156.
 Pogány Iduna 224.
 Poinset 16.
 Pollák S. 213.
 Pongrácz gr. 14. — Jenő br. 133. — József 68. — Lajos 18.
 Pope 6, 10, 14.
 Popovici József 133.
 Poprád 69. — i ifj. ktár 89.
 Porgányi népkvár 83.
 Posta és távirda vezérigazgatóság, M. kir. — 106, 133.
 Posthumus S. 116.
 Potsa cs. iratai a Székely Nemz. Múzeumban 73.
 Potsa János 73.

- Potsdam 124.
 Potyondi népkvár 83.
 Pozsony 69, 106, 132, 133, 158, 160—
 162, 219, 222. —i jogakadémia 133.
 —i kir. Erzsébet tud. egyetemi ktár
 120, 242. —i népkváarak 69. —i vár.
 közkvár 48, 49, 69, 70.
 Pörge Gergely 74.
 Pözel István 107, 135, 221.
 Prága 123, 222. —i cseh akadémia
 132. —i cseh kir. múzeum 219. —i
 iparművészeti múzeum 133.
 Pregard-Paur cs. ltára a M. Nemz.
 Múzeum ktárában 140, 223.
 Preusker Karl 238.
 Pribatsch Felix 1.
 Prichard Sámuel 26.
 Prochaska Antal 133.
 Protestáns orsz. árva-egylet 220.
 Pruzsinszky Pál 53.
 Prückler Ilka 250.
 Przemysl 241.
 «Przemysli Tábori Ujság» 101.
 Puch-művek igazgatósága 224.
 Pufendorf Sámuel 23.
 Purjesz Ignác 106, 133.
 Puskás Endre 241.
 Pusztaszentimrei népkvár 95.
 Pünkösti cs. iratai a Székely Nemz.
 Múzeumban 74.
 Quérard 12.
 Rabaud J. P. 21.
 Radisich Jenő 224.
 Radnai Arnold 224.
 Radványi Ferenc 25.
 Raffay Sándor 98.
 Ragotzky C. A. 25.
 Raimund 15.
 Rajcsányi Ádám 152—157, 159.
 Rakovszky László 224.
 Ranschburg I. Gilhofer.
 Ravazdi népkvár 88.
 Rábakéthelyi népkvár 94.
 Ráday-könyvtár 48, 49, 52; 53, 220.
 Rákosi Viktor 93.
 Rákosligeti népkvár 98.
 Rákospalotai népkvár 88.
 Rákóczi Ferenc (II.) 108, 139. —
 György (I.) erdélyi fejedelem 104,
 105, 214, 216, 217. — Zsigmond 216.
 Rákóczi-ktár 102—105, 214—217.
 Rákóczy Béla 58.
 Reban Heinrich 8, 27.
 Reggio 230.
 Reich Lajos 186.
 Reichard H. A. 19.
 Reklám könyvtári célokra 233, 234.
 Remer J. H. 22.
 Reményi Antal 133. — Ede 49.
 Rendszó-katalogusok 238.
 Reuss Rudolf 125, 126.
 Reviczky Antal 23.
 Rexa Dezső 220, 222.
 Rezik Johannes 53.
 Rezováci vándorkvár 84.
 Rédey Tivadar 109, 130, 138, 146,
 224, 240.
 Régi Magyar Könyvtár I. Szabó Károly.
 Réthi Gyuláné 224.
 Révai cég 76, 77, 94.
 Révay Péter 134.
 Rhoades Rachel 234.
 Ribits Rudolf György 157, 158, 160,
 161, 163—166.
 Richard Carl 20.
 Richter Josef 22.
 Rigai jezsuita kollégium ktára 123.
 Rimaszombat 50, 70. —i vár. kaszinó
 ktára 70, 71.
 Rimatamásfalvai népkvár 94.
 Riminaldi Ippolytó 229, 230.
 Rio-de-Janeiro 219.
 Ritoók Emma 133.
 Robertshaw Wilfrid 118.
 Robertson Wilhelm 22.
 Rochotius Sámuel 104.
 Romani 15.
 Rosenberg C. 28.

- Rosenthal 157.
 Roska Márton 49.
 Rossi Dario G. 127.
 Roth Jenő 138.
 Rotteck 11, 21.
 Rousseau 6, 11, 23.
 Rozgonyi cs. 156.
 Rozgonyi József 23.
 Rozsnyói népkvár 83.
 Róbert Oszkár 133.
 Róma 1, 121—123. —i institut international d'agriculture 132, 219. —i vatikáni ktár 124, 125, 231.; ltár 149.
 Rónay Jenő 224.
 Rózsavölgyi Márk 137.
 Rózsás István 109, 138.
 Rudnay Sándor 24.
 Rudolf m. kir. 222.
 Rupp C. 28.
 Ruppis 238.
 Russay Géza 106, 109, 133, 138.
 Saint-Denis Ali 117.
 Saint-louisi public library 84.
 Sajógömöri népkvár 94.
 Salamon Ádám 120.
 Sallustius 11, 19, 20.
 Saluzzo, Riccarda di — 228.
 Salzburg 124.
 Samarjay Károly 109, 138.
 Sanderem visconde 133.
 Sanfranciskoi Első Magyar Egyesület 84.
 San-joséi Museo Nacional 224.
 Santiné Ch. Doris 22.
 Sapiaha-Rzewuski-ktár 121.
 Sarajevo 109, 106, 133, 219.
 Sarbievius Matthias Casimirus 19.
 Sándor István 120.
 Sáros vmegyei múzeum Bártfán 48, 51.
 Sárospataki népköltési gyűjtő-szövet-ség 138. — ref. főiskola ktára 48, 71, 72, 102, 103, 214.
 Scadaeus Ábrahám 217.
 Scala 230.
 Schad Joannes Baptista 24.
 Schannat Joannes Fridericus 20, 24.
 Scheid Sámuel 102.
 Schelling 238.
 Schiffmann Konrád 118.
 Schiller Friedrich 8, 10, 14, 15. — Karl August 22.
 Schlick-Vajda-féle vasállványok 52.
 Schmidt Tibold 224.
 Schnitzer Ignác 213.
 Schoeller Ida 235.
 Schoepflin János Rudolf 125.
 Schotti 104.
 Schrettinger Martin 238.
 Schrove Uno 33, 34.
 Schröder 15.
 Schuck József 224.
 Schultz 15.
 Schulz-Besser Ernst 237.
 Schulze, Georg von — 186.
 Schütz J. B. 8, 11, 21.
 Schütze 22.
 Schwandtner János György 6, 21.
 Schwarz Ignác 220. — Rudolf 238.
 Scultetus Ábrahám 216, 217.
 Scultéty Mihály 166.
 Sebestyén 245. — Gyula 137, 142, 224.
 Seculia, Joannes de — 104.
 Seitenstetteni bencés kolostor 118.
 Selmezbánya 72. —i népkvár 72, 96. —i vár. múzeum és ktár 72.
 Semayer Vilibáld 224.
 Seneca 23, 240.
 Sensel Josephus 23.
 Sepsiszentgyörgy 72, 133. —i ref. Székely Mikó-kollégium 73.
 Serényi 55.
 Servati Erich 26.
 Severi N. 33, 34.
 Sévigné, Mme — 7, 11, 15.
 Sforza-ktár 122.
 Shakespeare 8, 11, 20.
 Siegmeth Károly 49.
 Sikabonyi Antal 146, 224, 240.

- Silbermann János András 126.
 Simon Mihály 120, 241.
 Simonfi János 118, 241.
 Simons L. 116.
 Simonyi Ernő 223. — Nándor 138.
 — Zsigmond 106, 133.
 Sined 14.
 Sintenis Chr. Fr. 23.
 Sirola Francesco 205.
 Smeteus 102.
 Smit D. 117.
 Smithsonian Institution Washington-
 ban 133.
 Sobieski János lengyel kir. 139.
 Sokolow 241.
 Solger K. F. W. 28.
 Somogyi-ktár Szegeden 48, 76, 120,
 242.
 Soós (Sóvári) cs. ltára a M. Nemz.
 Múzeum ktarában 140.
 Sophokles 28.
 Sopron vm. 83.
 Sopron (város) 50, 220.
 Soroksári népkvár 88.
 Sósmezői népkvár 89.
 Speidl Ernst 211.
 Spöner Andor 184, 186, 199.
 Spörschill Johann 21.
 Sréter János 28.
 Staader Antal Ker. János és Sebestyén
 cle 222.
 Staël, Mme — 8, 11, 15.
 Stapletonus Thomas 105.
 Starck J. Au. 25.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi
 — és ktára 119, 133, 241.
 Staub Ferenc 119, 241.
 Stavenger-Museum 220.
 Stefánia-gyermekkorház 133.
 Stegmayer M. 17.
 Stein-Abai Lajos 211.
 Steinhoffer Károly 111—113.
 Stenstrand Aug. 133.
 Stephaneum kny. 112.
 Stephens Henry 28.
 Stockholm 106. —i kir. ktár 123, 133.
 Strassburg 1, 2, 125, 126. —i egyetem
 és ktára 126. —i Szent-Jakab-rend-
 ház 126. —i vár. ktár 125, 126. —i
 vár. ltár 1.
 Strassmann Móric 185.
 Streibig József 120.
 Strobl J. 16.
 Stroth F. A. 21.
 Sulica Szilárd 119, 129, 145, 224.
 Sulla 121.
 Sümeg 74. —i vándorktár 88.
 Svájci központi katalogus 238, 239.
 Szabad Lyceum 85, 90, 133.
 Szabadka 74, 133. —i vár. ktár és
 múzeum 74.
 Szabadkőműves-irodalom 6, 7, 10—12.
 Szabadságharcra vonatk. gyűjtemény a
 M. Nemz. Múzeum ktarában 108,
 139, 222, 223.
 Szabolcs vmegyei múzeum ktára 68.
 Szabó András 119. — Endre 93. —
 Endréné Nogáll Janka 93. — Ervin
 224, 254, 255. — György 74. —
 István 251. — István (Tiszabeői)
 120. — Károly Régi Magyar Könyv-
 tára 102, 105, 106, 134, 214—217.
 — Lajos 109, 138. — László (Bárt-
 fai) 119, 129, 144, 224.
 Szakolczai jezsuita-kollégium 23.
 Szalay Imre br. 109, 127, 133, 136,
 138, 220, 224. — József 224. —
 László 224.
 Szamosudvarhelyi népkvár 89.
 Szamosujvár 75. —i Örmény Múzeum
 48, 49, 75.
 Szana Tamás 55.
 Szarvady Frigyes 44, 173, 174, 184.
 Szarvasi isk. ktár 83.
 Szatmári Gábor 241.
 Szatmárnémeti 75. —i népkvár 83.
 Számvevőszék, M. kir. áll. — 220.
 Szász Károly 59, 177.
 Szászvárosi Kún-kollégium ktára 47,
 48, 75, 76.

- Szeged 76, 132, 133, 152, 220. —i ág. ev. iskolaszék ktára 88. —i Áll. és Törvényhat. Altisztek és Szolgák Egyesületének ktára 83. —i ev. ref. iskolaszék ktára 83. —i honvéd fogház ktára 83. —i isk. ktarak 83. —i Kereskedő Ifjak Egyesületének ktára 88. —i Kereskedők Egylete 82. —i vár. múzeum 48, 76.
- Szegedi Róza I. Kisfaludy Sándorné.
- Szegheő Gábor 133.
- Szeitz Leo 26.
- Szekszárd 77, 133.
- Szelistye, 106, 133.
- Szemere Bertalan 8, 18. — György 93.
- Szemess Miklós 241, 244.
- Szendrey Benedek 166—169.
- Szentantali népkvár 86.
- Szentes 50, 77, 220. —i népkvár 83. —i vmegyei kózkórház ktára 83.
- Szentesy Alfonz 133.
- Szent-László-Társulat 84.
- Szenthe Lajos 138.
- Szentmiklóssy Alajos 18.
- Szentpétervár 121, 124, 133. —i cs. ktár 121, 124.
- Szepesi kamara 158, 160, 162.
- Szepesófalvai népkvár 94.
- Szeredi Kör és ktára 92.
- Széchenyi gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 140.
- Széchenyi István gr. 26—28, 137. —i kör Eperjesen 85, 86, 89. ; Magyar-óvárott 87.
- Széchenyi orsz. ktár I. Múzeum ktára.
- Székely Jenő 222.
- Székely Nemz. Múzeum Sepsiszentgyörgyön 49, 72—74, 133.
- Székelyudvarhelyi róm. kath. főgiunn. és ktára 85, 91.
- Székesfehérvár 77, 220.
- Széles Károly 67.
- Széll András 120.
- Szépnművészeti múzeum, Orsz. — 221, 254.
- Szigethi György Gyula 53.
- Szigeti János 119.
- Szigligeti Ede 8, 11, 18. — Társaság Nagyváradon 83, 90.
- Szikra 93.
- Szilágyi Benő 71.
- Sziliczei népkvár 94.
- Szily Kálmán 108, 120, 138.
- Szinlapok a M. Nemz. Múzeum ktarában 106, 131, 219.
- Szinóbánya 87.
- Szinnyei József id. 6, 12, 62, 102, 114, 120, 179, 245.
- Szinnyei-Merse István 51.
- Szirmay cs. ltára a M. N. Múzeum ktarában 140.
- Szolnokdoboka vmegyei Irod., Tört. és Etnogr. társaság ktára Désen 48, 56.
- Szolnoki Kereskedelmi Alkalmazottak Egylete 87, 93.
- Szombathely 77.
- Szombathi János 102, 215.
- Szommer János 224.
- Szomód 133.
- Szőcs Imre 119.
- Szőlészeti kísérleti állomás, M. kir. — 133.
- Szőllősy Zoltán 119.
- Sztripszky Hiador 74, 102, 220.
- Szuvarov 121.
- Szűcsi József 28, 107.
- Szügyi Trajtler Lajos 222.
- Szűry Dénes 237.
- Tacitus 11, 19, 102.
- Takáts Sándor 136.
- Talpai népkvár 94.
- Tard 138.
- Tardonai népkvárok 83.
- Taronyi népkvár 94.
- Tatabányai népkvár 88.
- Tállya 240.
- Tebaldeo 116.
- Telekes Béla 93.
- Teleki Sándorné grné 222.

- Temesvár 78, 124. —i népkttarak 85,
 92, 93, 96. —i vakok ipari képző-
 intézete 85. —i vár. ktár 48, 78,
 79. —józsefvárosi Polgári Olvasó-
 Egylet 85, 91.
 Temesvári Pelbárt 80, 214.
 Terstyánszky Dániel 169.
 Térképgyűjtemény a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 134.
 Thallóczy Lajos 109, 133, 138.
 Theiner 149.
 Theophilactus 217.
 Thern Alfréd 138.
 Thomas 234.
 Thomas a Kempis I. Kempis.
 Thury József 61.
 Thurzó Szaniszló 134.
 Thümmel M. H. 13.
 Thüngen Johann Karl br. 122.
 Thym Johann Friedrich 28.
 Tibullus 19, 20.
 Tieck Ludwig 28.
 Tilly 122.
 Timon 28.
 Tiraboschi 231.
 Tiszaföldvári népkttár 88.
 Tiszafüred 79. —i Múzeum és Könyv-
 táregylet 79, 80, 85, 92.
 Tiszántúli ref. egyházkerület 54.
 Tiszolczi népkttár 83, 94.
 Titeli DMKE-ktár 88.
 Todoreszku Gyula 237.
 Toldy Ferenc 59.; Kör Pozsonyban
 85, 87, 91. — István 221. — László
 246.
 Tolna vmegyei közművelődési egyesü-
 let 133. — múzeum Szekszárdon
 48, 77.
 Tolnai István 105, 214, 215, 217.
 Tompa Mihály 112.
 Tomsányi Ádám 28.
 Tordai Iparosok Önképző-Egylete és
 ktára 85, 96.
 Torino 125.
 Tornaljai népkttár 94.
 Toroczkai Wigand Ede 133.
 Torontál vmegyei Magyar Közműve-
 lődési Egyesület Nagybecskerekén
 85, 87, 91, 96.
 Torstmeucus Bartholomaeus 217.
 Tóth József 109, 138. — László 222.
 — Lőrinc 28. — Zoltán 109, 130,
 138, 147, 224, 240.
 Töketerebes népkttár 83.
 Töltési István 114.
 Török György (Jástfalvi) 52.
 Trajtlar Lajos I. Szügyi.
 Träger Ernő 109, 138, 224.
 Trefort-Bathány-gyűjtemény 353.
 Trencsényi népkttár 87.
 Trenton 135.
 Treuttler György cle 222.
 Trocsányi Béla 54. — Zoltán 225, 226.
 Trummer József 120, 251.
 Tuokko 34.
 Túróczi János 4.
 Turócszentmártoni népkttár 93.
 Ugron István 107, 133, 224.
 Ujfalvy Ch. E. 36.
 Ujlót 86.
 Újvidéki DMKE-ktár 85, 87, 92.
 Ulfilasz 123.
 Ullmann L. 24.
 Ulm 125.
 Uotila O. 33.
 Uppsalai egyetemi ktár 123.
 Uray cs. ktára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 222.
 Uránia Tudományos Egyesület és ktára
 84, 86, 89.
 Urbanai University of Illinois 133.
 Ursinus E. 134.
 Ursz Miklós 120, 241.
 Uz 13.
 Vahot Imre 27. — Sándor 212.
 Vaillant A. M. 116.
 Vaiszló 132.
 Vajasdi népkttár 89.

- Vajda Viktor 134. V. ö. Schlick.
 Vakok áll. intézete 85, 92. —at gyá-
 molító orsz. egyeslet 85, 87, 92.
 Valentiny Antal 119.
 Vallás- és közoktatásügyi minisztérium,
 M. kir. — 5, 47, 64, 76, 82, 84,
 94. 134, 220.
 Van Royen H. J. B. 224.
 Varga András 74. — Imre 220.
 Vargha László 106, 134. — Zoltán
 220. — Zs. 54.
 Varjú Elemér 58, 59.
 Varsó 121.
 Vas vmegyei Kultúregyesület és mű-
 zeuma Szombathelyen 48, 77, 83.
 — vöröskereszt-egyeslet 138.
 Vasfi Mór 174, 177.
 Vassembergius 102.
 Vatikán I. Róma.
 Vay Elemér br. 71. — László br. 159.
 — Péter gr. 93.
 Vác 50. —i múzeum 48.
 Vágó Pál 212.
 Vágsellyei népkvár 98.
 Vágszeredi népkvár 85.
 Vámbéry Ármín 253. — Rusztem 253.
 Vándorkváarak I. Népkváarak.
 Várad Irma 255.
 Várady Antal 134.
 Várgedei népkvár 94.
 Velence 123, 229, 231.
 Velics Antal 134.
 Verbőczy István I. Werbőczy.
 Veres Márton 18.
 Veress Endre 220.
 Vergilius 11, 19, 20, 123.
 Verner Josephus 28.
 Verona 123.
 Versec 80, 133, 220. —i Magyar Ifj.
 Önképzőegyeslet 86, 92. —i vár. mú-
 zeum és kvár 49, 80.
 Vertot 21.
 Vesale Andrea 127.
 Veszprém vmegyei múzeum és kvára
 49, 80, 81, 134.
 Veszprém (város) 80, 134. —i egyház-
 megyei hatóság 106, 132.
 Véméndi népkvár 83.
 Vértesy Gyula 93. — Jenő 5, 109,
 130, 138, 144, 220, 224, 240.
 Viczmándy Tamás 220.
 Vigvári ifj. kvár 89.
 Villanova, Thomas a — 216.
 Vilmos (II.) német császár 235.
 Vingai DMKE-kvár 88.
 Virágh Gyula 220.
 Visegrád 148. —i kir. kvár 149. —i
 népkvár 94.
 Visegrádi János 102.
 Vitéz János 137.
 Vizaknai népkvár 83.
 Vladár Endre 106, 134.
 Vogelstein Julie 227, 228.
 Volfarth Ferenc 19.
 Volkmann Hans 220.
 Vollney 24.
 Voltaire 7, 11, 14, 15, 18.
 Voss J. A. 19, 20.
 Vörös János 242.
 Vörös-Kereszt-Egyeslet 100, 109.
 Vörösmarty Mihály 8, 11, 18, 35, 74.
 Vrchlický Jaroslav 30.
 Vukovár 245.
 Vulpius 16.
Wachtel Gyula 221.
 Wagner Carl 236. — G. H. 22. —
 Michael 28.
 Waldbauer Ilona 244.
 Walker J. E. 118.
 Walter Gyula 220.
 Washington 133, 219. —i Library of
 Congress 133.
 Waterloo 125.
 Weimari hercegi kvár I.
 Weinmüller Franciska 114.
 Weishaupt Ádám 26.
 Weisse C. J. 14.
 Weissenhoheni bencés apátság 238.
 Wellington hg. 22.

- Wells H. G. 118.
 Werbőczy István 214.
 Wieland 6, 10, 11, 14, 18, 19, 23, 28.
 Wiesner 113.
 Willamov Johann Gottlieb 14.
 Wilson Thomas 26.
 Winipeg 135.
 Wlassics Gyula 134, 224.
 Wolf G. 157. — Pál 220. — Peter
 Philipp 11, 25.
 Wolff Hans 236.
 Wolfenbüttel 124.
 Wolffheim 235.
 Wolfner József 80.
 Wolfstieg 12.
 Wolkan Rudolf 117, 118.
 Wunsch Ch E. 24.
 Würzburgi phys.-med. Gesellschaft
 133. — püsp. ktár 123.
 Wyer Melcolm C. 235.
- Xenophon** 23.
 Xerxes perzsa kir. 121.
- Young** 6, 11, 17.
- Zagrebla** 240.
 Zakariás Margit 224.
 Zaluski-gyűjtemény 121.
 Zambra Alajos 116, 134, 220, 254.
 Zanchius Hieronymus 103.
 Zágrábi kir. tudományegyetem 120. —
 Magyar Társaskör ktára 84, 85, 87,
93. — MÁV népiskola ktára 84,
 85, 93.
 Zára 135.
 Závodszy Levente 224.
 Zedler G. 238.
 Zeh Ferenc 80.
 Zeitler Julius 236.
 Zemplén vm. 83.
 Zeneakadémia, Orsz. m. kir. — 133.
 Zenei gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 107, 136, 221.
 Zenekönyvtárak 235, 238.
 Zichy Jenő gr. 253, 254.
 Zichy-kodex 116, 254.
 Ziegler 16.
 Zilahi György 134.
 Zilahi ref. főgimnázium és ktára 85, 91.
 Zimmermann J. G. 23.
 Zio, Francesco dal — 229.
 Zobeltz 235.
 Zombor 81. —i vár. ktár 49, 81.
 Zosseni francia fogolytábor 237.
 Zólyomi vár. közktár 85, 92.
 Zrinyi Miklós 222. — Péter 21.
 Zvornik 106, 132.
 Zwack 22.
 Zwingli 102, 104, 105.
 Zsidai vándorktár 88.
 Zsigmond (III.) lengyel kir. 139.
 Zsinka Ferenc 109, 130, 138, 147, 224.
 Zsitvaújfalvi ifj. ktár 89.
 Zsivny Viktor 220.
 Zsolnay-gyár ktára Péccsett 96.
 Zsombolyai Erzsébet-kózkórház 85, 92.

BULLETIN

DE LA REVUE BIBLIOGRAPHIQUE
HONGROISE

PUBLIÉE PAR LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI
DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS

DIRECTEUR :

PAUL GULYÁS

QUATRIÈME ANNÉE.

(Supplément de la Magyar Könyvszemle, nouvelle série XXIII. volume.)

BUDAPEST

ÉDITION DE LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS.

1915.

BULLETIN DE LA REVUE BIBLIOGRAPHIQUE
HONGROISE.

QUATRIÈME ANNÉE.

1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920.

1921. 1922. 1923. 1924. 1925.

1926. 1927. 1928. 1929. 1930.

1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940.

1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950.

1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960.

TABLE.

1. ARTICLES DE FONDS.

	Page
LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI du Musée National Hongrois en 1914... ..	13*
ECKHART FRANZ. Organisation des ungarischen Kammer-Archivs im XVIII. Jahrhundert... ..	16*
FRAKNÓI WILHELM. Eine im Auftrage des Königs Matthias gedruckte Flugschrift... ..	1*
FRAKNÓI WILHELM. Eine zu Visegrád im Jahre 1367 gefertigte Handschrift in der Klosterneuburger Bibliothek... ..	15*
GULYÁS PAUL. Les traduction des belles-lettres hongroises dans la bibliothèque du Musée National Hongrois. (Sixième et septième parties) 2*, 17*	2*, 17*
HARSÁNYI ÉTIENNE. La Bibliothèque Rákóczi et son catalogue. (Neuvième et dixième partie)	6*, 17*
HOLUB JOSEF. Die Kriegssammlung der Széchényi-Bibliothek	5*
NOS BIBLIOTHÈQUES de province en 1913	2*
SZÜCSI JOSEF. Die Bibliothek Emerich v. Madáchs	1*

2. DOCUMENTS INÉDITS.

FRAKNÓI GUILLAUME. Une pétition de 1626 pour obtenir l'admission à la bibliothèque Corvinienne de Buda... ..	17*
--	-----

3. INDICATEUR OFFICIEL.

BERICHT über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums. Oktober 1914—Juni 1915... ..	6*, 17*
REGLEMENT für die Deponierung und Verwaltung der Familien-Archive im Ung. National-Museum... ..	7*

4. LITTÉRATURE.

BARANYAI JOSEF. Geschichte der Buchdruckerei und der periodischen Literatur von Komárom. Par Paul GULYÁS... ..	8*
FUMAGALLI G. L'arte della legatura alla corte degli Estensi a Ferrara e a Modena. Par H. R.	19*
HELTAI GASPARD. Háló. Kolozsvár, 1570. Par Paul GULYÁS... ..	18*

VI

	Page
STEINHOFFER KARL. Geschichte des Buches. I. Abteilung. Par Stefan	
GYALUS	7*
TRÓCSÁNYI ZOLTÁN cf. HELTAI GASPARD.	
VOGELSTEIN JULIE. Von französischer Buchmalerei. Par Σ	19*

5. REVUE DES PERIODIQUES HONGROIS.

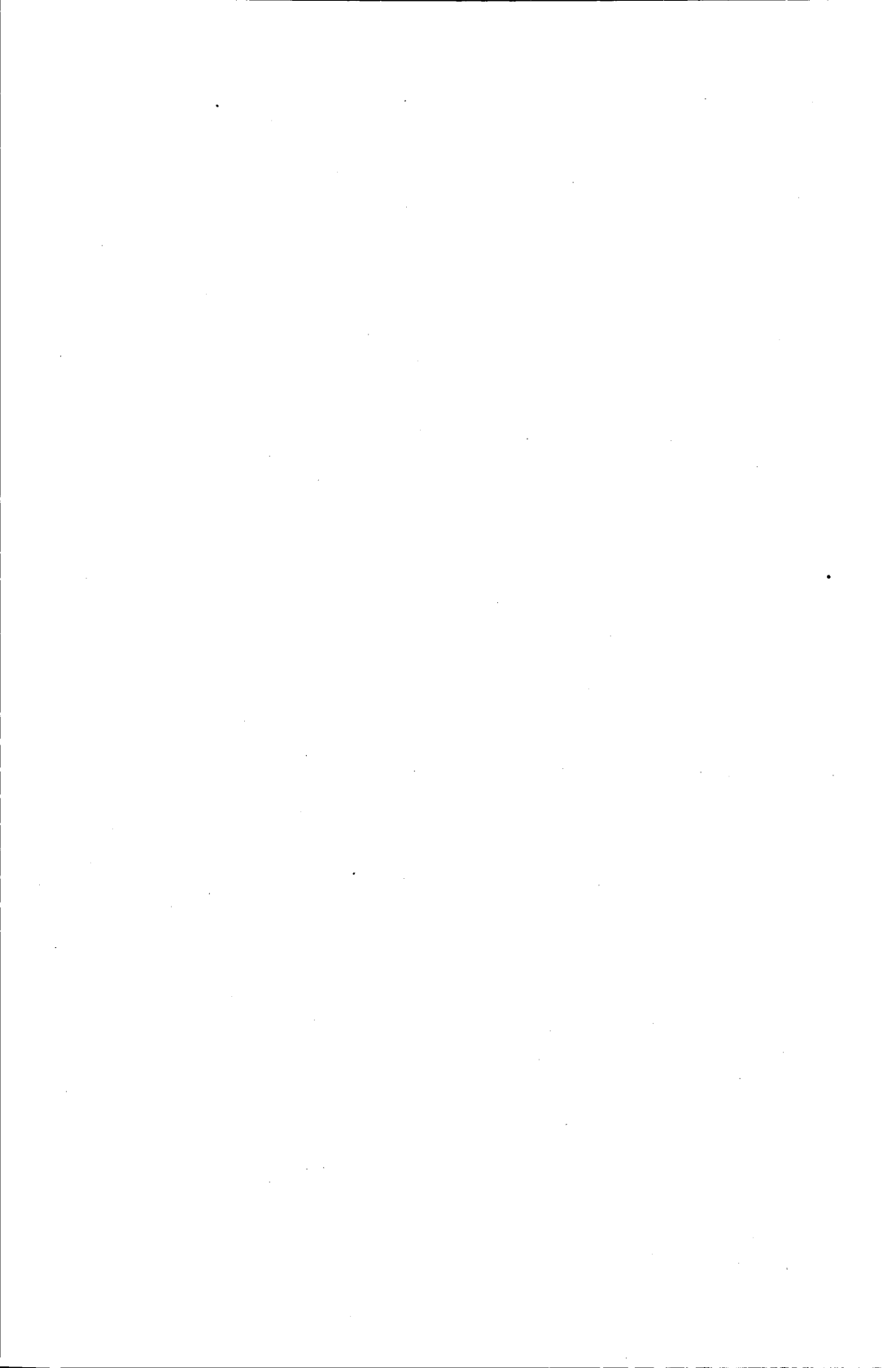
AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ XXV. 10., XXVI. 1.	8*
CORVINA XXXVII. 21., 22., 27., 28., 33., 36.	8*
ETHNOGRAPHIA XXV. 5., 6.	19*
IRODALOMTÖRTÉNET III. 8—10., IV. 1—2.	9*
IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK XXIV. 1.	19*
KÖZLEMÉNYEK SZEPESVÁRMEGYE MULTJÁBÓL VI. 1—2.	19*

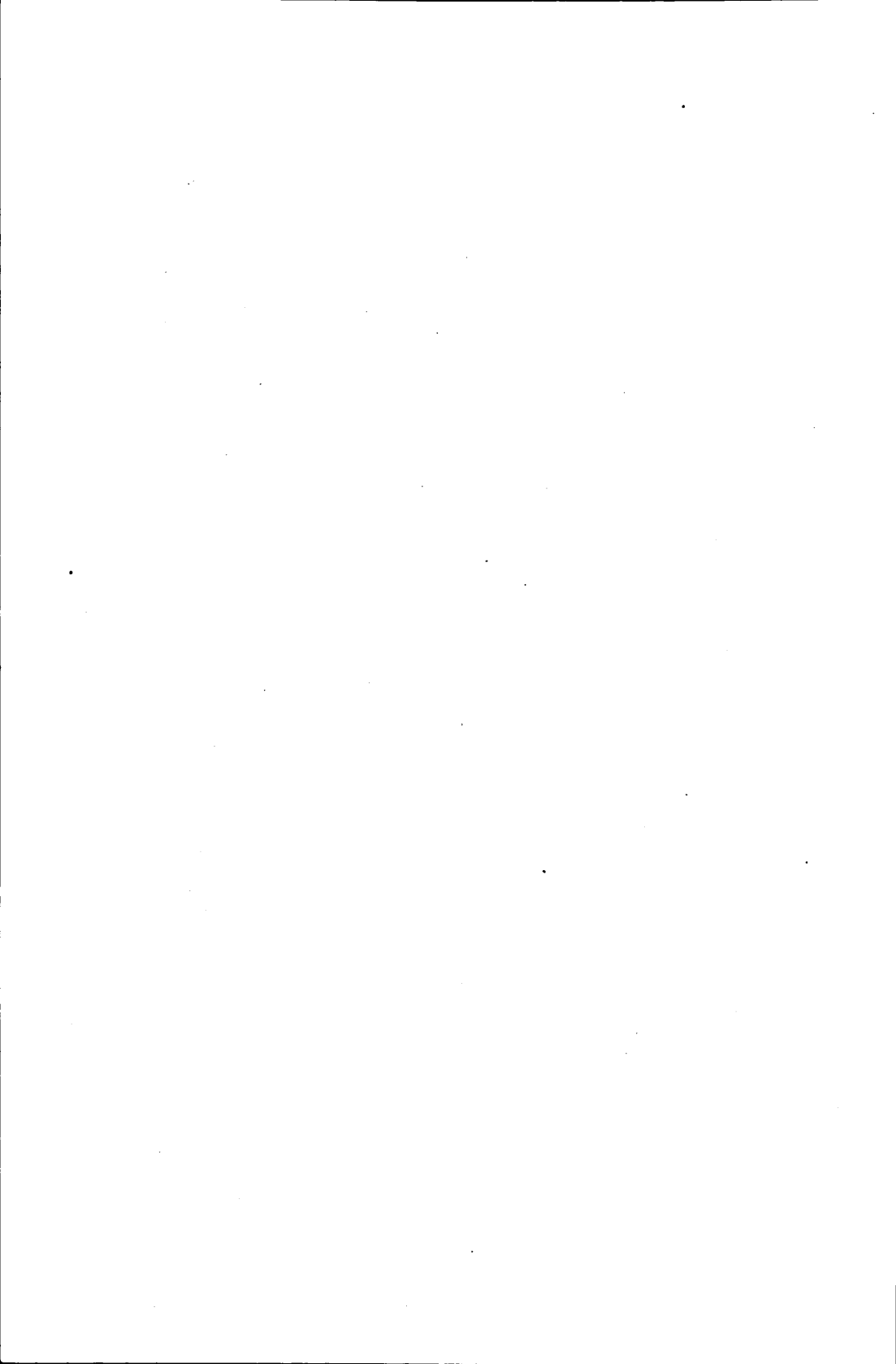
6. NOTICES.

Das Personal unserer Bibliotheken und der Krieg... ..	9*
Zur Geschichte der «Sokféle» (Koloman v. SZILY)	10*
Das Schicksal der Bibliotheken im Kriege (Paul GULYÁS)	10*
Zwei Überreste der Korvina in Amerika (P. G.)	12*
Dr. Edmund Hupka †	20*
Veränderungen im Personal der Bibliothek des Ung. National-Museums	20*
Das Personal unserer öffentlichen Bibliotheken und der Krieg	21*
L'état de la bibliothèque de l'université de Budapest en 1912 et 1913	22*
Hajnóczy und der Pol.-Kirchl. Manch Hermaeon (Emerich MOLNÁR) ...	22*
Leben und Werke der ungarischen Schriftsteller	23*
L'activité de la bibliothèque municipale de Budapest en 1914	23*
Die Kriegssammlung der Bibliothek des Ung. National-Museums	24*

*

CHANGEMENTS dans l'état des imprimeries hongroises de juillet à décembre	
1914	12*

Wilhelm FRAKNÓI: Eine im Auftrage des Königs Matthias gedruckte Flugschrift. (Ss. 1—4.)

König MATTHIAS hatte die Gewohnheit, jedesmal wenn er mit dem Kaiser in Streit geriet, sich in nach Rom, Neapel, Deutschland und der Schweiz versandten Schreiben zu verteidigen, und seinen Gegner als den Friedensstörer darzustellen. In diesen literarischen Fehden hat er auch die Buchdruckerkunst angewandt, ja er war vielleicht der erste Herrscher, der sich der Presse als Mittel zur politischen Agitation bediente. Wir dürfen annehmen, dass sein in Wien angeschlagenes Manifest gelegentlich der Kriegserklärung von 1477 in der Presse gefertigt wurde; und es ist ganz sicher, dass er später eine gegen den Kaiser gerichtete Flugschrift drucken liess, wie dieses aus einer kaiserlichen Verordnung vom Jahre 1488, an die Stadt Strassburg gerichtet, ersichtlich. Leider war diese Flugschrift bis jetzt nicht aufzutreiben; ihr Erscheinen im Sommer 1485 lässt indess darauf schliessen, dass sie beim Einzuge MATTHIAS' in Wien ausgegeben wurde.

Josef SZÜCSI: Die Bibliothek Emerich v. Madáchs. (Ss. 5—28.)

Die Liebe zur Wissenschaft und Literatur ist in der Familie MADÁCH fast ebenso alt, als die Familie selbst. Unter den Ahnen Emerich v. MADÁCH's gibt es zwei Dichter, einen medizinischen Schriftsteller, zwei Gesetzgeber und einen grosszügigen Rechtsgelehrten.

Die Familien-Bibliothek wurde vom Grossvater des Dichters, Alexander v. MADÁCH (gest. 1814) begründet. Alexander v. MADÁCH sammelte mit besonderem Eifer die alten Klassiker, grösstenteils in zweisprachigen Wiener Ausgaben seiner Zeit. Auch die zeitgenössische deutsche Literatur, sowie einige englische Schriftsteller in deutscher Übersetzung wurden von ihm erworben. Die ungarische schöne Literatur wurde fast kaum berücksichtigt, die historische Literatur dagegen umsomehr. Sehr bemerkenswert dürfte auch seine juristische Bibliothek gewesen sein, sie kam jedoch nicht auf uns, denn sie wurde von Aladár v. MADÁCH veräussert. Die Abteilung dürfte etwa 200 Bände zählen. — Alexander v. MADÁCH besass auch einige Werke theologischen Inhalts, sowie staatswissenschaftliche Erzeugnisse der Aufklärungszeit. Wie fast jeder reform-süchtige Mann seiner Zeit, war auch Alexander v. MADÁCH Freimaurer: seine Bibliothek enthielt 61 Stücke der freimaurerischen und verwandten Literatur, darunter auch ein Freiexemplar. Die vorhandenen Bücher dieser Sammlung sind durchwegs nummeriert, als Zeichen dafür, dass der Besitzer über seinen Bücherbestand auch einen Katalog aufgelegt hatte.

Die Bibliothek erbt der älteste Sohn Alexanders: Emerich v. MADÁCH,

der seine Erbschaft nicht nur zu schätzen, sondern auch zu vermehren verstand. Er kaufte hauptsächlich Werke über NAPOLEON, ferner französische Klassiker, sowie einige Erzeugnisse der ungarischen Dichtung, insgesamt etwa 250 Bde.

Sein Sohn, Emerich v. MADÁCH, der Dichter, holte sich vielfache Anregung aus dieser Büchersammlung, die er selbst ebenfalls um etwa 200 Bde vermehrte. Unter seinen Erwerbungen dominiert die schöne Literatur: ARANY, BAJZA, DAJKA, die beiden KISFALUDY, KÖLCSEY, SZIGLIGETI, VÖRÖSMARTY, BÖRNE, GOETHE, SCHILLER, HUGO, LESAGE, SÉVIGNÉ, BYRON und SHAKESPEARE — diese beiden letzten in deutscher Übertragung, alle anderen in der Originalsprache; — ferner Werke philosophischen, staatswissenschaftlichen, geschichtlichen und naturwissenschaftlichen Inhalts. Er liess auch ein Verzeichnis seiner Bücherei verfertigen, die jedoch recht fehlerhaft ausfiel. Man kann es für sicher annehmen, dass dieser Katalog in der Zeit seiner Gefangenschaft (1852—53) abgefasst wurde.

Der Sohn des Dichters, Aladár v. MADÁCH vermehrte zwar die Bücherei um viele Bände, wusste aber deren Integrität nicht zu bewahren. Erst trat er aus Familienrücksichten 85 Bde an seinen Onkel, Karl v. MADÁCH ab, dann veräusserte er die alte juristische Bibliothek. Das Verständnis für den literaturgeschichtlichen Wert der Bücherei scheint ihm jedoch nicht gänzlich gefehlt zu haben, denn er war es, der die vom Vater benützten und mit seinem Namenszug versehenen Bücher abgesondert aufstellen liess und das schon erwähnte Bücherverzeichnis mit den vorhandenen Büchern verglich und vielfach ergänzte.

Das ungarische National-Museum erwarb nun alle jene Bücher, die einst im Besitze des grossen Dichters waren: insgesamt 712 Bde und 2 Manuskripte. Aus dem oben erwähnten Verzeichnis, sowie der Aufzeichnungen Julius MORVAY's konnten noch 572 andere Bde und 3 Manuskripte ermittelt werden, so dass wir gegenwärtig den grössten Bestandteil der etwa 1500 Bände reichen Bibliothek kennen. Der hier veröffentlichten Liste der Bibliothek liegt hauptsächlich das Verzeichnis von 1852—53 zu Grunde, dessen ungenügende Daten möglicherweise ergänzt wurden; die mit römischen Ziffern versehenen Titel fanden sich im Verzeichnisse nicht vor; dieselben wurden von den vorhandenen Büchern selbst abgeschrieben; die mit den Buchstaben A. B. C. bezeichneten Titel stammen aus den Aufzeichnungen MORVAY's.

Paul GULYÁS: Les traductions des belles lettres hongroises dans la bibliothèque du Musée National Hongrois. (Sixième partie. Pp. 29—45.)

Cette partie du catalogue s'occupe de Alexandre PETŐFI et analyse les traductions tchèques, finnoises, françaises, croates et allemandes des poésies choisies du grand poète lyrique hongrois. L'article comprend les numéros 431 à 439.

Nos bibliothèques de province en 1913. (Pp. 46—98.)

Article fait d'après les rapports de l'Inspection supérieure et du conseil national des Musées et des Bibliothèques. En 1913 l'Inspection supérieure

disposait d'un budget total de 345.525 cour. Parmi les 86 instituts subordonnés à l'Inspection supérieure, il y a 32 bibliothèques publiques, 37 musées munis d'une bibliothèque générale et 9 disposant d'une bibliothèque spéciale destinée aux travaux scientifiques du personnel. L'inspection supérieure alloua 11.000 cour. aux frais de bâtiment et d'installation de trois bibliothèques, elles distribuèrent parmi 47 instituts 34.800 cour. de subsides réguliers dont le montant variait de 100 à 2800 cour., enfin elle dépensa 6727 cour. en subsides extraordinaires.

Il est impossible de donner un rapport suivi de l'activité des bibliothèques subventionnées, parceque leurs rapports annuels obligatoires ne s'étendent pas tous uniformément sur les mêmes points. Il y a même des bibliothèques — celles de Balassagyarmat, de la Société de Bibliothèque à Budapest, de Nagykároly, de Szentés et de Turócszementmárton — qui n'ont envoyé aucun rapport.

La plupart des instituts ne donnent nul renseignement sur leur revenus et leurs dépenses, et ceux qui s'étendent sur la question d'argent ne la traitent pas toujours avec la précision qui serait désirable. Des subsides communaux sont mentionnés par les bibliothèques de Győr (1617'24 cour.), de Kecskemét (1147'15 cour. pour des acquisitions), et de Temesvár (11.491'55 cour.).

Plusieurs bibliothèques se plaignent de l'insuffisance des locaux, ainsi les bibliothèques de Győr, de Gyulafehérvár (Société historique), de Miskolcz (Société de Musée) et de Pécs; ces deux dernières durent se borner à l'emmagasinage de leur stock. Par contre plusieurs bibliothèques occupèrent pendant cette année des locaux assez vastes dans les nouveaux palais de civilisation: telles les bibliothèques de Arad, de Komárom et de Marosvásárhely ou bien dans des édifices nouvellement adaptés à leurs besoins, telles la bibliothèque RÁDAY à Budapest, la bibliothèque du musée de Rimaszombat et la bibliothèque communale de Szabadka. L'installation intérieure du nouveau édifice de la bibliothèque CSAPLOVICS à Alsókubin ne put être achevée faute d'argent. Des travaux de réordonnement furent en train dans les bibliothèques de Békéscsaba, de Ipolyság, de Kiskúnfélegyháza, de Nyiregyháza et de Szászváros.

L'accroissement des bibliothèques fut très inégal. Nombre des acquisitions (achats et dons) 234 vols. à Alsókubin, 120 vols. à Bártfa, 1227 vols. à Budapest (bibliothèque RÁDAY), 14.435 pièces à Debreczen (académie reformée), 84 vols. à Dés, 93 vols. à Felka, 2451 pièces à Győr, 250 vols. à Gyulafehérvár, 10.961 vols. à Kassa, 339 vols. à Kecskemét, 12 vols. à Keszthely, 573 vols. à Kiskúnhalas, 1790 vols. à Komárom, 417 vols. à Losonc, 106 vols. à Lőcse, 318 vols. à Marosvásárhely, 326 vols. à Máramarossziget, 1295 vols. à Nagyenyed, 11.144 vols. à Nagyvárad, 1432 vols. à Pápa, 3483 vols. à Pozsony, 2196 vols. à Sárospatak, 6354 pièces à Sepsiszentgyörgy, 1589 vols. à Szabadka, 209 vols. à Szamosújvár, 140 vols. à Szatmár, 682 vols. à Szászváros, 1571 vols. à Szeged, 2469 vols. à Temesvár (bibliothèque municipale), 258 vols. à Temesvár (bibliothèque de la Société historique, 72 vols. à Temesvár (bibliothèque de la Société des sciences naturelles), 1032 vols. à Versecz et 217 vols. à Veszprém.

Nombre des volumes communiqués dans la salle de lecture: Budapest,

bibliothèque RÁDAY 613 vols., Győr 1045 vols., Hódmezővásárhely 51 vols., Kassa 4704 vols., Nagyvárad 26.933 vols., Pápa 2125 (nombre des lecteurs), Pozsony (bibliothèque municipale) 3717 vols., Szeged 18.670 vols. et Temesvár (bibliothèque municipale) 7900 vols. Nombre des prêts à domicile : Arad 7172 vols., Dés 88 vols., Győr 2932 vols., Gyulafehérvár 63 vols., Hódmezővásárhely 1425 vols., Ipolyság 152 vols., Kassa 9167 vols., Késmárk 3926 vols., Kiskúnhalas 2005 vols., Komárom 18.257 vols., Marosvásárhely 4430 vols., Máramarosziget 1568 vols., Nagyenyed 6764 vols., Nagyvárad 932 vols., Nyitra 1842 vols., Pozsony (bibliothèque municipale) 4791 vols., Sárospatak 3197 vols., Szatmár 699 vols., Szeged 418 vols., Temesvár (bibliothèque municipale) 7393 vols., Tiszafüred 4211 vols. et Versecz 16.721 vols.

Quant aux bibliothèques populaires mises sous le contrôle du Conseil national des Musées et des Bibliothèques, leur nombre s'élevait à la fin de l'année à 1425. Les bibliothèques créées en 1913 se répartissent de la manière suivante : le conseil national lui-même fondait pour la somme de 51.119'82 cour. 34 bibliothèques fixes et 32 bibliothèques ambulantes ; des sociétés d'éducation subventionnées de l'État la AMKE érigeait 12 bibliothèques, la DMKE en fondait 10, la DKE 10, la EMKE 15, la FMKE 9, enfin la Société scolaire hongroise et le Cercle SZÉCHENYI à Eperjes en fondaient chacun une. Les subventions distribués par le Conseil national s'élevaient à la somme de 72.500 cour., répartie parmi 63 sociétés et bibliothèques du pays et 4 instituts de l'Étranger. En outre le conseil national dépensait 3600 cour. à l'accroissement de 40 bibliothèques populaires créées par le Ministère de l'Agriculture et 5350 cour. à la gratification des bibliothécaires. Les sommes destinées à la création des séries ambulantes de livres et aux menues dépenses furent absorbées par l'excédant du budget de l'année. La deuxième édition du Manuel de bibliothéconomie populaire de M. GULYÁS vit le jour vers la fin de l'année.

1133 bibliothèques ont fourni des dates plus ou moins précises sur le stock de livres et le nombre des prêts. Le total des volumes communiqués s'élève à 992.562 volumes ; le stock complet des bibliothèques monte à 467.345 volumes ; 750.172 des volumes prêtés appartiennent à la catégorie des livres récréatifs. Du total des prêts 146.428 volumes se répartissent parmi 42 bibliothèques de la capitale. Le chiffre des prêts dépassait 20.000 vols. dans 3 bibliothèques de la capitale ; 10.000 volumes dans 2 bibliothèques de Budapest, dans 2 bibliothèques de Temesvár, ainsi que dans les bibliothèques de Egyek, Győr, Hódmezővásárhely, Komárom, Nagybecskerek et Nagykanizsa ; 5000 vols. dans 16 bibliothèques de province ; 1000 vols. dans 140 villes de province ; tandis que dans 125 bibliothèques de province le chiffre des prêts restait audessous de 100.

Il n'y a que 70 bibliothécaires qui reçoivent de traitement régulier des autorités locales. Le total de ces traitements monte à 13.544 cour. 44 bibliothèques populaires reçoivent de subvention communale dont le total ne s'élève qu'à 10.812'14 cour. Du denier des prêts 36 bibliothèques ont perçu 1126'75 cour. ; les amendes s'élevèrent dans 56 bibliothèques à 335'62 cour.

Josef HOLUB: Die Kriegssammlung der Széchényi-Bibliothek. (Ss. 99—101.)

Die Direktion der Széchényi-Bibliothek hat im Anschluss an ihr Archiv eine besondere Kriegsabteilung errichtet, welche einesteils alle wichtige gedruckte und schriftliche Dokumente des Inlandes, sowie möglichst vieles aus dem im Auslande erscheinenden Material in sich fassen soll. Zu diesem Zwecke werden von den Pflichtexemplaren alle auf den Weltkrieg bezügliche Erzeugnisse an diese neue Abteilung überwiesen; ferner richtete das Ministerium des Innern an sämtliche Behörden den Befehl, je ein Exemplar ihrer mit dem Kriege irgendwie zusammenhängenden amtlichen Verordnungen und Veröffentlichungen an das National-Museum abzuliefern, endlich hat uns auch das k. u. k. Kriegsministerium je ein Exemplar seiner Verordnungen und Anschlagzettel zugesprochen. Auch viele Privatstiftungen vermehren tagtäglich unsere Sammlung.

Die ausländischen Pressezeugnisse werden grösstenteils durch Ankauf erworben. Dank unserer guten Verbindungen wird schon jetzt nicht nur in Österreich und im verbündeten Deutschland für uns gesammelt, sondern auch in den neutralen Ländern, ja sogar die literarischen Erzeugnisse unserer Gegner werden, wenigstens teilweise, durch neutrale Vermittelung an uns übermittelt.

Die provisorische Aufstellung der rasch anschwillenden Sammlung zerfällt in vier Hauptgruppen. Die erste Hauptgruppe enthält offizielle Schriften und ist in folgende elf Unterabteilungen eingeteilt: 1. An meine Völker; 2. Manifest der Regierung; 3. Militärische Kundmachungen; 4. auf die staatliche Unterstützung bezügliche Kundmachungen und Formulare; 5. behördliche Mitteilungen, nach Komitaten und Städten geordnet; 6. Drucksachen der Haupt- und Residenzstadt; 7. Drucksachen der kroat.-slavonischen Regierung; 8. Drucksachen der bosnisch-herzegowinischen Regierung und des Magistrates Sarajevo; 9. auf die Kriegsleihe bezügliche Drucksachen; 10. Formulare und Drucksachen der Feldpost; 11. Verlustlisten.

Die zweite Hauptgruppe enthält nichtoffizielle Kundgebungen aller Art, und ist in folgende 17 Unterabteilungen eingeteilt: 1. Auf den Tod des Thronfolgers Franz Ferdinand bezügliche Drucksachen; 2. Partezettel der im Kriege Gefallenen; 3. Bewegung betreffs Winterausrüstung; 4. das Rote Kreuz; 5. Wohltätigkeitsbewegung; 6. Programme; 7. Gebetbücher; 8. Karten und Pläne; 9. bildliche Darstellungen; 10. Gedenkblätter; 11. humoristische Darstellungen; 12. illustrierte Postkarten; 13. Kriegslieder und Musik; 14. einzelne Nummern in- und ausländischer Tageszeitungen und Zeitschriften; 15. Nummern der *Tábori Ujság* von Przemysl; 16. russische Erinnerungen; 17. vermischte kleinere Schriften.

Eine Gruppe für sich bildet die eigentliche Kriegsliteratur, die schon jetzt etwa 1000 Bände zählt.

Eine letzte Hauptgruppe bilden die Briefe und Aufzeichnungen der ins Feld Gezogenen; diese Gruppe wird jedoch nur nach Abschluss des Krieges eine erheblichere Bereicherung erfahren.

Die neue Abteilung zählte Anfang dieses Jahres etwa 12.000 Stücke.

Wir erwähnen noch, dass die Kriegsabzeichen vom Münzkabinet des Nationalmuseums gesammelt werden.

Étienne HARSÁNYI: La bibliothèque Rákóczi et son catalogue. (Neuvième partie. Pp. 102—105.)

Publication des pages 25 à 29 du manuscrit intitulé: *Catalogus librorum illustrissimi Sigismundi Rákóczi inventatorum*. Dans les notes sont signalés les volumes de l'inventaire qui se trouvent encore de nos jours à Sárospatak, ou bien à Sátoralja-Ujhely. Pour les autres articles de l'inventaire on a tâché au moins de rétablir le titre exacte et identifier l'édition possible.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im letzten Quartal des Jahres 1914. (Ss. 106—109.)

Neuerwerbungen der Druckwerke-Abteilung: Pflichtexemplare 2762 St., Geschenk 301 St., Ankauf 418 St., insgesamt 3481 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 3890 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf ankauf wurden verausgabt 1911'09 K, 30 Mark, und 12'8 holl. Gulden. Im Lesesaal benützten 9670 Personen 17.890 Bde. Ausgeliehen wurden an 424 Personen 916 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 2276 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 136 Werke in 216 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 995 Sendungen ein, von daselbst wurden 939 Briefe abgesendet, darunter 105 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XVI: 1897 wurde keine einzige Buchdruckerei gerichtlich verfolgt. Während des ganzen Jahres liefen als Geldstrafen 455'76 K ein.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 38 Jahrgänge in 26.902 Nummern als Pflichtexemplare, 440 Nummern als Geschenk, 3 Jahrgänge in 284 Nummern aus einer anderen Abteilung überwiesen; insgesamt also 41 Jahrgänge in 27.626 Nummern. Im Lesesaal benützten 477 Personen 1283 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 20 Personen 150 Bde. Revidiert wurden 41 neue und mehrere ältere Jahrgänge in 27.626 Nummern, katalogisiert 708 Jahrgänge.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Ankauf: 1 neuzeitige Handschrift, Geschenke 4 Bde Musikalien; aus einer anderen Abteilung wurden überwiesen 20 neuzeitige Handschriften, 47 Literaturbriefe, 4 literarische Analekten und 3 Bde Musikalien, durch amtliches Sammeln 1 Bd. Musikalien, insgesamt 80 St. Auf Ankäufe wurden 15'14 K zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 60 Personen 139 Bde und 1426 Briefe; verliehen wurden 5 Handschriften.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 6 St., im Schenkungswege 51 St.; aus einer anderen Abteilung überwiesen 1 St.; insgesamt 58 St. Von den Neuerwerbungen entfallen 3 St. auf die Zeit von 1526, 50 St. auf die

neuere Zeit, 3 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe und 2 St. auf die Sammlung der 1848/49-er Schriften und Drucke. Von den als Deposita verwalteten Familien-Archiven wurde dasjenige der Familie BERÉNYI um 352 St. vermehrt. Benützt wurden von 32 Personen 11'646 Stücke; auswärts verliehen wurden 76 St.

Die in Verbindung mit dem Archiv neu errichtete Kriegssammlung bestand am Ende des Jahres 1914 aus 8384 St., wovon 1375 St. als Pflicht-exemplare oder amtliche Sendungen, 6174 St. durch Ankauf und 835 Stück im Schenkungswege zugeflossen sind. Auf Ankäufe wurden 977'49 K, 212'65 M und 65 L verwendet.

Reglement für die Deponierung und Verwaltung der Familien-Archive im Ungarischen National-Museum. (Ss. 109—110.)

Das am 4. September 1914 sub Num. 78.077 vom k. ung. Minister für Kultus und Unterricht erlassene Reglement fasst in zehn Punkten jene Bedingungen und Förmlichkeiten zusammen, welche bei der Deponierung der Familien-Archive zu erfüllen sind. Den Vorschriften zufolge kann das Archiv nur vom rechtlichen Besitzer desselben deponiert werden. Die Einlieferung des Archivs erfolgt auf Kosten des Besitzers oder aber des Museums. Jedes Familien-Archiv wird abgesondert aufgestellt und mittelst entsprechendem Sonderstempel bezeichnet. Jedes Archiv wird chronologisch geordnet und das die Dokumente Stückweise aufzählende chronologische Verzeichnis wird dem Depositeur als Empfangsschein überwiesen. Ein ausführliches Inhaltsverzeichnis der deponierten Stücke wird nur auf Verlangen und Kosten der Familie verfertigt und zur Verfügung gestellt. Das deponierte Archiv kann, falls diesbezüglich beim Deponieren keine besondere Bedingungen geschlossen wurden, behufs wissenschaftlicher Forschung im Raume des Museums von jedermann benützt werden. Dem Depositeur oder seinem Nachfolger können einzelne Stücke des Archivs leihweise ausgeliefert werden. Die Rückgabe ganzer Archive oder einzelner Stücke erfolgt nur ganz ausnahmsweise und auf besondere Ermächtigung des Ministers für Kultus und Unterricht.

LITTÉRATURE.

(Pp. 111—115.)

1. Karl STEINHOFFER: (Geschichte des Buches. I. Teil. Kurze Geschichte der Buchdruckerei und des Buchhandels in Ungarn von den ältesten Zeiten bis zu unseren Tagen. — Lesekabinet für Gewerbetreibende. XXI. Jahrg. 1—3. Lief.) Das vorliegende Heft STEINHOFFER's fasst mit wahrem Ameiseneifer alles zusammen, was über die Geschichte der Buchdruckerei und des Buchhandels in Ungarn bis jetzt an das Tageslicht befördert wurde. Die etwas trockene und in ihrer wenig übersichtlichen Anhäufung der Daten recht ermüdende Darstellung wird den gewohnten Lesekreis der Sammlung, wo das Werkchen erschienen ist, kaum befriedigen. Dem Ziele der Sammlung entspräche viel besser, wenn der Verfasser mit spärlicheren Datenangaben, aber

mit etwas mehr Rücksicht auf die technische und ästhetische Entwicklung und die sozialen Verhältnisse, ein grosszügiges, aber lebendiges Bild entworfen hätte. In ihrer jetzigen Gestalt interessiert das Büchlein mehr die Fachgelehrten, jedoch werden dieselben auch nicht ganz zufriedengestellt, da die Quellenangaben fast durchwegs fehlen und somit die Kontrolle sehr erschwert, wo nicht gänzlich unmöglich ist. Jedoch ist die Kontrolle keinesfalls unnötig: ein einziger Abschnitt: *Das Erfinden und Verbreiten der Buchdruckerkunst im XV. Jahrhundert* weist so viele Ungenauigkeiten — Druckfehler und veraltete Ansichten — auf, dass das Heftchen nur mit der grössten Vorsicht zu gebrauchen ist. Dadurch, dass die Buchdruckerkunst und der Buchhandel völlig abgedondert behandelt werden, sind viele Wiederholungen aufgetreten. Die Behandlung der neuesten Zeit ist etwas dürftig und lückenhaft ausgefallen. (Stefan GYALUS.) — 2. Josef BARANYAY: (Geschichte der Buchdruckerei und der periodischen Literatur von Komárom.) Das hübsch ausgestattete Büchlein scheint aus Zeitungsartikeln hervorgegangen zu sein, daraus sind manche Unebenheiten und Wiederholungen zu erklären. Der Versuch, Komároms Buchdruckergeschichte über 1705 zurückzuführen, ist dem Autor nicht gelungen. Das erste Erzeugnis der Komáromer Presse ist der rasch populär gewordene Kalender auf das Jahr 1706, dessen Privileg, von 1705 datiert, keine Anhaltspunkte für ältere Jahrgänge bietet. — Die Buchdruckergeschichte füllt vier Kapitel des Büchleins, der fünfte Abschnitt ist dem Komáromer Kalender gewidmet, der sich bis jetzt aufrecht zu erhalten wusste, das letzte Kapitel behandelt andere Presserzeugnisse von Komárom, und zwar nicht nur die periodische Literatur, wie es im Titel versprochen wird, sondern auch Plakatdrucke, Banknotendrucke, Volksschriften und Bücher aller Art. Im Anhang ist eine dankenswerte bibliographische Zusammenstellung der in Komáromer Zeitungen, Jahresberichten, Kalender u. s. w. erschienenen Artikel über die Stadt und das Komitat Komárom beigefügt. (Paul GULYÁS.)

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS.

Akadémiai értesítő. (Bulletin de l'académie.) *XXV. année, 10. livraison* Nouveaux manuscrits de Bolyai dans la bibliothèque de l'Académie hongroise des sciences. (La veuve du professeur de lycée Pierre SZABÓ donna à l'Académie les manuscrits de feu son mari. Parmi ces manuscrits il y a 159 lettres, dont 53 sont de Farkas BOLYAI adressées à son fils Jean.) — Les nouvelles acquisitions de la bibliothèque de l'Académie hongroise des sciences. (Liste des ouvrages achetés.) — *XXXVI. année, 1. livraison*: Sigismond SIMONYI: A la méthodologie de la critique des textes. (Examen de l'oeuvre des copistes au point de vue linguistique et groupement systématique des fautes de copies les plus fréquentes.)

Corvina. *XXXVII. année, 21—22. numéros*: Michel TOMPA: Les plaisirs d'un éditeur. (Réimpression de l'article satirique du grand poète hongrois publié dans l'année de 1846 du *Pesti Divatlap*.) — *27, 28, 33. numéros* François KENDE: La guerre et la librairie. (Dans les premiers jours de la guerre

la vente de livres a presque complètement cessé. Bientôt une nouvelle branche de librairie s'est développée: le débit des cartes géographiques. Presque pendant quatre semaines les cartes sont les seules articles qui soient de bon débit. Les difficultés de transport, la réduction du personnel dans les grandes maisons d'édition causèrent également beaucoup de troubles dans les premières semaines de cette époque historique. Les nouveautés de librairie s'occupent presque exclusivement de la guerre. Les descriptions illustrées paraissant en livraisons hebdomadaires pullulent.) — 36. numéro: Les livres pour nos soldats blessés. (Jusqu'au 15 novembre dernier la commission de la distribution de livres aux soldats blessés a reçu des éditeurs, libraires et du grand public 47.760 volumes et opuscules. Les pièces offertes sont pour la plupart en langue allemande [ce sont surtout des numéros de *l'Universal-Bibliothek*], leur valeur littéraire est très divers; il y a aussi beaucoup de volumes incomplets. La commission distribua de cette masse 14.000 volumes et 350 colis de périodiques parmi 70 hôpitaux de la capitale; elle expédia 1,600 kilo de livres et de périodiques dans 44 villes de province en Hongrie et 5000 kilo dans 395 villes et villages d'Autriche.)

Irodalomtörténet. (Histoire littéraire.) III. année, 8—10. livraisons: Louis ERDÉLYI: Le problème de l'auteur de la comédie de Balassi. (Les preuves linguistiques tirées du dialecte de cette comédie sont à l'appui de l'ancienne opinion naguère mise en doute que la comédie est l'oeuvre de KARÁDI.) — IV. année, 1—2. livraisons: Béla TOLNAI: Une traduction perdue de Joseph Katona. (Nous savons qu'on a représenté sur le théâtre de Buda le 7 février 1813 un drame de Joseph KATONA intitulé *Medve Albert*. Cette oeuvre perdue du grand dramaturge dut être la traduction de la pièce de Joseph Alois GLEICH: *Albert der Bär*.)

NOTICES.

(Pp. 119—127.)

Das Personal unserer Bibliotheken und der Krieg. Bis zum 31. Dezember 1914 sind aus unseren grösseren öffentlichen Bibliotheken folgende Angestellte zum Felddienste eingerückt: 1. *Von der Bibliothek Széchenyi*: Dr. Ladislaus BARTFAI SZABÓ Kustos, Dr. Konstantin SULICA Hilfskustos und Dr. Edmund HUPKA Praktikant. — 2. *Von der kgl. Universitäts-Bibliothek Budapest*: Die Praktikanten Dr. Erwin CZAKÓ und Johann SIMONFI, die Diener Josef PINTÉR, Andreas SZABÓ, Andreas LÖRINCZ, Ladislaus MAGYARY, Alexius JUHOS, Franz GERGELY, Ladislaus PANKI, Emerich GÖCS und Johann PICHLER. — 3. *Von der kgl. Polytechnischen Bibliothek Budapest*: Die Diurnisten Rudolf KLEIN und Eugen CSUTKA, der Unterbeamte Johann SZIGETI, die Diener Stefan GYURCSIK, Franz STAUB und Franz FONYÓ. — 4. *Von der Bibliothek des Abgeordnetenhauses Budapest*: der Hilfsbibliothekar Alexander NAGY, der Diurnist Graf Viktor HUGONNAY und der Diener Stefan MATÓ. — 5. *Von der Bibliothek des ung. kgl. centralen statistischen Institutes Budapest*: der Praktikant Dr. Julius MIKE, ferner die Diurnisten Stefan MÓRA d. J., Ladislaus PAP, Béla LÁNYI und

Dr. Zoltán SZÖLLÖSY. — 6. *Von der kgl. Universitäts-Bibliothek Kolozsvár*: Die Bibliothekare Anton VALENTIN und Stefan MONOKY, beide verwundet in Kriegsgefangenschaft geraten; die Praktikanten: Árpád HEREPY (verwundet), Johann ANDRÁSOF SZKY, Georg BORBÉLY und Ignaz BALOGH (verwundet, zur Auszeichnung mit der goldenen Tapferkeitsmedaille unterbreitet), der Diurnist Karl BERTALAN, die Unterbeamten Johann KOVÁCS (verwundet und mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Klasse ausgezeichnet) und Stefan BALÁZS; die Diener: Josef NAGY (verwundet), Josef HORVÁTH, Michael SIMON, Georg PÁLL, Martin BÁCZA, Ádám SALAMON und Nikolaus URSZ (verwundet). — 7. *Von der kgl. Universitäts-Bibliothek Pozsony*: der Bibliothekar Dr. Koloman PERSIÁN, fiel, laut privater Mitteilungen, auf dem Felde der Ehre. — 8. *Von der öffentlichen städtischen Bibliothek Budapest*: der Bibliothekar Dr. Robert BRAUN, der zur Bibliothek eingeteilte Offizial Paul DRESCHER, der Interimsbeamte Rudolf BOR, der Praktikant Josef TRUMMER, die Diener Georg PEINITS und Stefan SZABÓ. — 9. *Von der städtischen Somogyi-Bibliothek Szeged*: die Diener Andreas SZILL und Johann KRIGLER (verwundet). — Wir richteten eine Anfrage auch an die kgl. Universitäts-Bibliothek Zagreb, erhielten aber keine Antwort.

Zur Geschichte der «Sokfélé». Von den ersten zwei Bänden dieses Werkes des Bibliographen Stefan SÁNDOR ist auch eine bisher nirgends verzeichnete 2. Auflage erschienen, mit dem Verlagsvermerk: *Győrött, Streibig József betűvel, 1806.* (Koloman v. SZILY.)

Das Schicksal der Bibliotheken im Kriege. Im gegenwärtigen Weltkriege haben besonders zwei Ereignisse vom Standpunkte der Bibliothekare grössere Bedeutung. Das traurige Schicksal der berühmten Universitäts-Bibliothek Löwen, die der berechtigten Selbstverteidigung der siegreichen deutschen Armee zum Opfer fiel und die Ausplünderung der OSSOLINSKI-Bibliothek durch die Lemberg besetzenden russischen Truppen. Der die Gründungsgeschichte der grossartigen kaiserlichen Bibliothek zu St.-Petersburg kennt, wird die Gerüchte über die Ossolinskischen Sammlungen nicht im geringsten bezweifeln. Ist doch diese kaiserliche Sammlung in ihren Anfängen weiter nichts, als die weltberühmte Zaluskische Bibliothek, die im Jahre 1794 bei der Einnahme Warschaws durch SUWAROW annektiert und nach der Newa-Hauptstadt befördert wurde. In späteren Jahren war die Kriegsbeute ebenfalls eine der ergiebigsten Mittel zur Vermehrung der Bücherbestände der kaiserlichen Bibliothek.

Denken wir aber ja nicht, dass die Plünderung der Bibliotheken eine Errungenschaft der russischen Kriegsführung sei. Sie wurde schon im Altertum öfter ausgeübt. Die ägyptischen und griechischen Bibliotheken hatten von den Persern, später von den Römern viel zu leiden. AEMILUS PAULUS und LUCIUS LUCULLUS kehrten beide mit reichen Bücherschätzen aus ihren Feldzügen heim. Im rauhen Zeitalter der Völkerwanderung und des frühen Mittelalters spielten die Bücher in den Plünderungen nur insofern eine Rolle, da sie oft eine reichgeschmückte, wertvolle Hülle hatten. Meistens riss man aber nur die mit Gold und Silber beschlagenen Deckel herab, die Bücher selbst wurden als wertlos weggeschleudert und ihrem Schicksal überlassen.

Seit der Renaissance ist ein mächtiger Umschwung auch auf diesem Gebiete fühlbar. Fast alle Fürsten der Zeit waren begeisterte Bücherfreunde und scheuten sich nicht, dieses ausgiebige Mittel zur Vermehrung ihrer Bücherschätze anzuwenden. Wir führen nur das Beispiel ALPHONS' I., König von Neapel, MATHIAS' I., König von Ungarn, sowie der Franzosenkönige KARL VIII. und LUDWIG XII. an. Die Wirren des dreissigjährigen Krieges waren auch mancher Bibliothek verhängnisvoll. Vielleicht aber keiner so sehr, als der berühmten Palatina zu Heidelberg. Sie wurde 1622 von Herzog MAXIMILIAN von Bayern dem Papst GREGOR XV. als Entschädigung für die Kriegskosten überlassen. Derselbe Fürst liess auch andere Büchersammlungen, die das Waffenglück ihm in die Hände spielte, nicht unberührt. Nur dass er sie für sich selbst behielt und nach München entführte. Er berief sich dabei auf den seinen Sammlungen durch die Schweden zugeführten Schaden. Indes dürften seine Verluste nicht allzu gross gewesen sein, denn er liess die grössten Schätze seiner Bibliothek noch zu rechter Zeit in Fässer verpackt in den Burghausener Waldungen verbergen. Diese Vorsichtsmassregel gegen die Schweden war keineswegs unberechtigt, sind doch in den Beständen der Universitäts-Bibliothek Uppsala und der kgl. Bibliothek Stockholm noch heute zahlreiche Spuren der Beuten GUSTAV ADOLFS und seiner Nachfolger zu ermitteln, darunter die gothische Bibel ULFILAS, aus Prag erbeutet.

Keine dieser Plünderungen kann jedoch, was die Zahl und den Wert der erbeuteten Stücke betrifft, in Vergleich gezogen werden mit den Schätzen, die den siegreichen Truppen NAPOLEONS abgegeben werden mussten. Aus Belgien und Italien verschleppten sie über 3000 Manuskripte, darunter vieles aus dem Vatikan. Etwas weniger ergiebig war die Plünderung der deutschen Sammlungen. Am glücklichsten verlief sich die Franzosenwirtschaft in Berlin. Der französische Kommissär BIGNON waltete hier ziemlich bescheiden: er begnügte sich mit einem vollständigen Exemplar der Denkschriften der Berliner kgl. Akademie der Wissenschaften. Ganz anders gestaltete sich die Lage in Wien. Zwar wurden die grössten Cimelien der kaiserlichen Bibliothek zu rechter Zeit verpackt und auf der Donau nach Ungarn geschafft, doch konnte der General-Direktor der französischen Museen, DENON, von den zurückgebliebenen, noch sehr viel Wertvolles enthaltenden Beständen mehrere hundert griechische, lateinische, französische und italienische Handschriften, ferner 169 Druckwerke beschlagnehmen und nach Paris abliefern. Die SZÉCHÉNYI-Bibliothek Budapest flüchtete sich zweimal vor den Franzosen: das erstemal in 1805 nach Temesvár, das zweitemal in 1809 nach Nagyvárad, beidemals ganz unnötigerweise, da NAPOLEONS Armee Pest nicht besetzt hatte. — Der grösste Teil der in den Napoleonischen Feldzügen erbeuteten Bücherschätzen kamen aber bald wieder im Besitz ihrer rechtmässigen Besitzer. Am schlechtesten kam der Heilige Vater davon: die aus Heidelberg stammenden Stücke wurden nicht an ihm, sondern an der Universitätsbibliothek Heidelberg abgegeben. Dass aber bei der Rücklieferung der erbeuteten Stücke vieles auch noch weiter in Paris zurückgeblieben ist, erweist die MANESSE-Handschrift, die nur nach dem Kriege 1807/71 den Deutschen abgegeben wurde.

Aus allgemein kultureller Rücksicht sind viel schwerer jene Verluste, welche durch den der Kriegsführung zufolge entstandenen Brand der Büchereien der Menschheit zugefügt wurden. Vom Brande der alexandrinischen Bibliothek bis zur Vernichtung der Löwener Universitätsbibliothek traf dieses schwere Schicksal eine fast unübersehbare Reihe der Bibliotheken. Die Völkerwanderung, der Mongolensturm, der hundertjährige, sowie der dreissigjährige Krieg vernichtete eine ganze Menge Bibliotheken, samt anderen wertvollen Kulturschöpfungen. Dass wir Ungarn in literarische Überreste der Árpáden-Zeit so arm sind, ist fast ausschliesslich dem Mongolensturm zu verdanken. In der Neuzeit wurde gar manche ungarische Bibliothek von den Türken oder von den kaiserlichen Truppen vernichtet. Wir erinnern nur an die Bibliotheken der Unitarier-Hochschule in Kolozsvár, des siebenbürgischen Fürsten Gabriel BETHLEN zu Gyulaféhervár, und des reformierten Kollegiums in Debreczen. Auch der Freiheitskampf von 1848/49 verlief nicht ohne Schaden dieser Art. Die berühmte Bibliothek des Kollegiums zu Nagy-Enyed wurde fast gänzlich vernichtet. Chronologisch am nächsten liegt uns die Vernichtung der Strassburger Bibliothek, die in der Nacht vom 24. August 1870 in Flammen aufging. Wir haben eine zeitgenössische, allerdings etwas gehässige Darstellung des Unglücks aus der Feder des Rudolf REUSS, die jedoch ziemlich klar durchblicken lässt, dass bei etwas mehr Vorsicht seitens der Behörden das Unglück leicht hätte vermeidet werden können. Auch an der Vernichtung der Universitätsbibliothek Löwen fällt die Hauptschuld auf die Einheimischen. (PAUL GULYÁS.)

Zwei Überreste der Korvina in Amerika. Unter den in neuester Zeit feilgebotenen Reliquien der berühmten Bibliothek des Königs MATTHIAS CORVINUS war bisher das Schicksal zweier Stücke gänzlich unbekannt. Das eine ist ein prachtvoll verziertes Inkunabel auf Pergament: *Statuta urbis Romae* o. O. u. J., aus der herzoglichen Bibliothek ALTEMPS im Jahre 1908 verkauft, das andere die schön geschmückte DIDIMUS-Handschrift, welche im Jahre 1912 zu einem exorbitanten Preise dem ungarischen Staate feilgeboten wurde. Wie wir aus dem Schreiben eines in Amerika lebenden Ungarn an Herrn Baron Emerich von SZALAY erfahren, wurden beide Reliquien von Pierpont MORGAN erstanden und befinden sich zur Zeit im berühmten Marmorsaal des 1913 verstorbenen Bibliophilen. (P. G.)

CHANGEMENT DANS L'ÉTAT DES IMPRIMERIES HONGROISES DE JUILLET A DECEMBRE 1914.

(Pp. 127—128.)

Explication des signes: * imprimeries non avisées officielement;
** imprimeries dissoutes.

La Bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1914.
(Pp. 129—147).

La guerre mondiale qui éclata vers le milieu de l'année passée interrompit pour quelque temps le cours normal de notre activité, mais bientôt elle nous imposa de nouveaux devoirs que nous cherchions à accomplir de notre mieux.

Notre but principal fut de maintenir le service ininterrompu de notre bibliothèque malgré la réduction assez sensible du personnel; ensuite il fallait exécuter toutes les mesures de sûreté imposées par les temps de guerre et enfin nous cherchions à collectionner dès le début des opérations militaires toutes les documents relatifs à ces temps historiques.

Plusieurs de nos employés font le service militaire dès l'appel aux armes; ainsi M. le conservateur Ladislav SZABÓ, M. le conservateur adjoint Constantin SULICA et M. le surnuméraire Edmond HUPKA. MM. Eugène VÉRTESY, Guillaume FITOS et François ZSINKA firent également pour quelque temps leur service militaire, mais ils furent congédiés ou renvoyés pour causes de santé. MM. Théodore RÉDEY et Zoltan TÓTH se firent enrôler à la garde nationale de Budapest.

Dans le personnel de la bibliothèque nous marquons les changements suivants: M. Daniel HAVRAN, conservateur avança à la charge de conservateur supérieur, M. le dr. Guillaume FITOS, conservateur adjoint à celle de conservateur. M. le dr. Emil JAKUBOVICH fut nommé conservateur adjoint, M. le dr. Théodore RÉDEY et Mlle Marie HOFFMANN surnuméraires furent nommés conservateurs adjoints titulaires. M. le dr. Béla BEVILAQUA, conservateur adjoint et le sous-officier Paul KEREKES furent mis à la retraite. Le garçon de service surnuméraire Joseph BREZOVICS mourut par suite d'une longue maladie.

Les voyages d'étude du personnel furent suspendus à cause de la guerre et les voyages officiels réduits au minimum.

La *Revue bibliographique hongroise* et son *Bulletin* parurent aussi pendant cette année comme publications officielles de la Bibliothèque.

Nombre des affaires réglées 681; celui des cartes d'admission: 3632.

Nombre total de l'accroissement dans les quatre départemens de la bibliothèque: 168.363; lecteurs: 25.829; pièces communiquées: 139.330. Sommes dépensées pour les acquisitions: 41.373'20 couronnes, 3588'76 marcs, 50 marcs finnois, 165'35, francs 25 lire, 110'90 florins hollandais et 16 couronnes suédoises.

Voici les données détaillées sur chaque département de la bibliothèque:

1. *Département des imprimés*. Accroissement: Dépôt légal 12.197, dons

1502, acquisitions 1487, transférés d'un autre département 23, éditions officielles 2, ex libris 69, en tout 15.280 articles. Il faut y ajouter 22.198 brochures et pièces volantes reçues en dépôt légal. Sommes allouées pour les acquisitions : 10.937'94 couronnes, 1450'15 marcs, 150 lire, 165'35 francs, 110'90 florins, 50 marcs finnois et 16 cour. suéd. Nombre des donateurs : 165. Croissement de l'ancienne bibliothèque hongroise : 7 volumes.

Nombre des ouvrages catalogués : 9646 ; des fiches confectionnées : 13.405 ; des volumes reliés : 3490.

Le bureau du dépôt légal a reçu 4263 colis d'imprimés et expédié 3791 lettres ou réclamations. Le Bureau intenta 18 procès contre les imprimeurs manquant à la loi du dépôt légal et perçut 459'76 couronnes de dommages-intérêts.

Nombre des visiteurs de la salle de lecture : 19.788 ; volumes communiqués : 60.496 ; volumes prêtés à domicile : 4541.

2. *Département des journaux.* Croissement : dépôt légal 114.630 dons 6277, acquisitions 466, transférés d'un autre département 2469, en tout 101.734 articles. Somme allouée pour l'acquisition 178'80 couronnes. Nombre des donateurs : 14.

Nombre des journaux catalogués : 2047 ; numéros collationés 82.053 ; volumes reliés : 829.

Nombre des visiteurs de la salle de lecture : 2512, volumes communiqués : 7257 ; volumes prêtés à domicile : 847.

3. *Département des manuscrits.* Croissement : dons 64, acquisitions : 4114, transférés d'un autre département : 153 ; collection officielle 1, en tout 4332 articles. Sommes allouées pour les acquisitions : 25.190'40 couronnes et 1605'20 marcs. Nombre des donateurs : 13. Principales acquisitions : la copie de la première rédaction, jusqu'ici inconnue de *Bánk bán*, tragédie de Joseph KATONA ; la correspondance volumineuse (3310 lettres) du feu Maximilien FALK, les notes prises par François KOSSUTH, la copie de censure des *Politikai Programmtörvények* du comte Étienne SZÉCHÉNYI, le journal de Charles LÁSZLÓ, ancien secrétaire de Louis KOSSUTH, 39 compositions de Marc RÓZSAVÖLGYI, le manuscrit italien : *Trattato della Geometria* de Georges PEURBACH exécuté sur l'ordre de l'humaniste Jean VITÉZ etc.

Nombre des lecteurs sur place : 296 ; pièces communiquées 9020 ; manuscrits prêtés au dehors : 61.

Le chef du département des manuscrit, M. Jules SEBESTYÉN, en sa qualité de président de la section hongroise des Folklore Fellows, s'occupa surtout de l'organisation et de la direction des collectionneurs de notre poésie populaire. Les collectionneurs organisés par lui ont livré jusqu'ici 31.127 documents qui seront classés et administrés selon la méthode des collections folkloristes de Copenhague et de Helsingfors.

4. *Département des archives.* Croissement : dons 621, acquisitions 505, transférés d'un autre département : 14.505, dépôts 804, en tout 16.435 articles. Sommes allouées pour les acquisitions : 4088'37 couronnes et 320.75 marcs. Nombre des donateurs : 59.

Répartition des documents classés dans le fonds du Musée : 26 pièces du moyen âge ; 14.915 pièces des temps modernes ; 21 pièces de l'époque de la révolution de 1848 et 143 imprimés de la même époque, 433 lettres de faire part, 18 lettres de noblesse, et 126 écrits de corporation. Parmi les nouvelles acquisitions nous devons mentionner la protestation du roi FERDINAND II. contre l'élection de Gabriel BETHLEN ; deux lettres des rois polonais SIGISMOND et Jean SOBIESKI, une série d'écrits chiffrés concernant les guerres de RÁKÓCZY, plusieurs lettres de FRÉDÉRIC le Grand, roi de Prusse, adressées à Sigismond HALÁSZ de Dabas, une lettre du comte Maurice BENYOVSZKY, le décret relatif à la nomination de Jean HAIN à l'archévêché primacial d'Esztergom, une lettre de Louis KOSSUTH à BEM que l'on croyait détruite etc.

La déposition des archives de famille fut réglée par un décret ministériel du 4 sept. 1914.

Le nombre des archives de famille déposées à la bibliothèque s'est accru des papiers de la famille CSOMA de Ragyolcz. Le nombre des archives déposées s'élève maintenant à 96. Parmi les archives précédemment déposées celles des familles BERÉNYI, BETHLEN, FEJÉRPATAKY, LEÖVEY, PREGARD-PAUR, SOÓS, SZÉCHÉNYI et SZIRMAI furent augmentées de dépositions nouvelles.

Nombre des lecteurs sur place : 266 ; documents communiqués : 60.337 documents prêtés au dehors : 751.

La guerre mondiale ouvrit un nouveau champ d'activité à nos archives : c'est dans ce département-là de notre bibliothèque que nous venons d'organiser notre collection de guerre. Nous collectionnons les imprimés et les écrits de toute nature relatifs à la guerre. Notre collection s'éleva à la fin de l'année 1914 à 8384 pièces. Les frais d'acquisitions s'élevèrent à 977'49 cour., 212'65 marcs et 65 lire.

Cette collection spéciale formera avec le temps toute une bibliothèque qui rendra de notables services aux historiens de ces temps mémorables.

Le rapport se termine par une bibliographie de l'activité littéraire du personnel.

WILHELM FRAKNÓI. Eine zu Visegrad im Jahre 1367 fertigete Handschrift in der Klosterneuburger Bibliothek. (Ss. 148—150.)

Die in der Augustiner Bibliothek zu Klosterneuburg befindliche Handschrift wurde schon im Jahre 1879 von Johann CSONTOSI in unserer Zeitschrift kurz besprochen. Seine Behauptung jedoch, dass die Abschrift dieser *«Moralia beati Georgii papae super Job.»* von Johannes von BREDENSCHIED selbst herrühre, ist völlig haltlos.

Johannes von BREDENSCHIED, der im Jahre 1367 als Legist am Hofe unseres Königs LUDWIG des Grossen verweilte, war der Besteller, aber keineswegs der Verfertiger dieser Handschrift. In den Jahren 1363, 1365 und 1371 wirkte er als Gesandter LUDWIGS am päpstlichen Hofe.

Die Handschrift ist ein Beweis dafür, dass sie in der königlichen Bibliothek zu Visegrad fertigete wurde und das daselbst berufsmässige Abschreiber tätig waren.

Franz ECKHART. Organisation des ungarischen Kammer-Archivs im XVIII. Jahrhundert. (Ss. 151—169.)

In den am 16. Mai 1720 herausgegebenen neuen Instruktionen der ungarischen Finanzkammer wurde zum erstenmale darauf hingewiesen, dass es höchst notwendig erscheine, die alten Schriftstücke der Kammer zu ordnen und zu diesem Zwecke war die Regierung bereit, eine dieser Aufgabe gewachsene Person mit 1000 Gulden Jahresgehalt zum Archivar zu ernennen. Jedoch verstrichen fast zwanzig Jahre bis die geplante Stelle wirklich ins Leben gerufen werden konnte. Sie fiel dem Adam RAJCSÁNYI, den der König nach langem Zögern am 21. Okt. 1738 zum Kammerarchivar Ungarns ernannte. Seine Aufgabe war, den amtlichen Verordnungen zufolge, rein finanziell: er sollte mittels genauer Durchforschung der Akten den ärarischen Grundbesitz möglichst vermehren. Es scheint, RAJCSÁNYI war der Aufgabe gewachsen: in 1743 ernannte ihn die Königin zum Finanzrat und vertraute ihm die Verwaltung der fiskalischen Besitzungen von Likava und Hradek. Es scheint, die Königin wollte dadurch den fleissigen Kammerarchivar von seinem bisherigen Wirkungskreis ohne Aufsehen entfernen und die Stelle mit einer Persönlichkeit besetzen, die ihr unbeschränktes Vertrauen genoss. Die Königin hatte nämlich mit dieser Stelle nicht bloss finanzielle, sondern auch politische Absichten. Sie war die Schöpferin des geheimen Haus-, Hof- und Staatsarchives, in dem sie alle auf ihr Haus, sowie auf die Organisation und die auswärtige Politik ihrer Länder bezüglichen Dokumente aufzubewahren wünschte.

Die Königin ernannte daher im Jänner 1754 Rudolf Georg RIBITS zum ung. Finanzrate und beauftragte ihn mit dem Ordnen des Kammerarchivs. Die von der ungarischen Kammer bei dieser Gelegenheit entworfene Dienstordnung befriedigte jedoch weder die Königin, noch die Wiener Kammer und es wurde daher beschlossen, RIBITS auch mit geheimen Instruktionen zu versehen.

Verfasser publiziert die öffentlichen und geheimen Instruktionen, die RIBITS in seiner Stellung als «director et conservator archivi» befolgen musste. Die beiden Instruktionen stehen in mehreren Punkten in offenbarem Widerspruch zu einander und beweisen, dass die Königin die wichtigsten Schriftstücke ohne Wissen der ungarischen Kammer nach der Wiener Zentrale schaffen wollte. Wir wissen nicht, in welchem Masse RIBITS diese seine geheime Aufgabe zu lösen vermochte, die Ordnung des Archivs ging aber äusserst langsam vor sich, obzwar RIBITS ein volles Jahrzehnt an seiner Spitze stand.

Nach seinem Ableben (1764) kam Benedikt SZENDREY an die Spitze des Kammerarchivs und er erhielt im Jahre 1766 eine neue, sorgfältig ausgearbeitete «Manipulationseinrichtung». Im Jahre 1767 wollte MARIA THERESIA unter dem Vorwande, dass er keine juristische Bildung besitze, SZENDREY durch KOLLÁR ersetzen, stiess aber bei der ung. Kammer auf solchen Widerstand, dass sie ihren neuen Plan fallen liess und SZENDREY nicht nur weiter behielt, sondern seinen Gehalt von fl. 2000 auf fl. 3000 erhöhte. Auch das Personal

wurde beträchtlich vermehrt, so dass SZENDREY über einen Beamtenkorps von 10 Personen verfügte. Wie aus den Vierteljahrsberichten ersichtlich, ging die Ordnung des Materials flott von statten. Nach einem Bericht von 1784 harrten noch 348.587 Schriftstücke und 690 Bände der Neuordnung. Zur Bewältigung dieser Arbeit diente folgendes Personal: Ein Direktor und Archivar, ein Vicearchivar, 6 Registratoren, 8 Indicatoren, 2 Cancellisten und 3 Accessisten, mit einem Gesamtgehalt von fl. 15.400. Es nimmt denn kein Wunder, dass das ungarische Kammerarchiv schon unter der Leitung SZENDREYS und besonders seines Nachfolgers TERSTYÁNSZKY zum bestverwalteten Archiv der ganzen Monarchie wurde.

Paul GULYÁS: Les traductions des belles lettres hongroises dans la bibliothèque du Musée National Hongrois. (Septième partie. Pp. 170—213.)

Cette septième partie du catalogue embrasse la suite des traductions faites d'après les poésies de Alexandre PETŐFI et comprend les numéros 440 à 469. Les oeuvres traduites sont classées d'après leurs titres originaux.

Étienne HARSÁNYI: La bibliothèque Rákóczi et son catalogue. (Dixième partie. Pp. 214—217.)

Publication des feuillets 30—31 du manuscrit intitulé: *Catalogus librorum illustrissimi Sigismundi Rákóczi inventatorum*. Dans les notes sont signalés les volumes de l'inventaire qui se trouvent encore de nos jours à Sárospatak, ou bien à Sátoralja-Ujhely. Pour les autres articles de l'inventaire on a tâché au moins de rétablir le titre exacte et identifier l'édition possible.

DOCUMENTS INÉDITS.

Guillaume FRAKNÓI: Une pétition de 1626 pour obtenir l'admission à la bibliothèque Corvinienne de Buda. (P. 214.)

Publication d'une pétition du père Jésuite Balthasar CORDERIUS adressée au palatin comte Nicolas ESTERHÁZY pour obtenir l'admission à la bibliothèque royale de Buda alors dans les mains des Turcs.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums in der ersten Hälfte des Jahres 1915. (Ss. 219—224.)

Neuerwerbungen der Druckwerken-Abteilung: Pflichtexemplare 4049 St., Geschenk 214 St., Ankauf 164 St., von einer anderen Abteilung überwiesen 1 St., insgesamt 4428 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 14.226 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 1421'86 K, 2'60 Mark. und 54'30 Francs. Im Lesesaal benützten 12.308 Personen 25.492 Bde. Ausgeliehen wurden an 1073 Personen 2833 Bde. Im verflorbenen Halbjahr wurden 3556 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 1227 Werke in 1601 Bden überwiesen. In das Bureau der

Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 2509 Sendungen ein, von daselbst wurden 2302 Briefe abgesendet, darunter 1325 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XVI:1897 wurde keine einzige Buchdruckerei gerichtlich verfolgt. Ein Praktikant der Druckwerken-Abteilung katalogisierte die Bücher der Kriegssammlung und verfertigte 1545 Zettel.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 517 Jahrgänge in 49.146 Nummern als Pflichtexemplare, 11 Jahrgänge in 5914 Nummern als Geschenk, 10 Jahrgänge in 3704 Nummern aus einer anderen Abteilung überwiesen, 1 Jahrgang in 117 Nummern als Ankauf; insgesamt also 538 Jahrgänge in 58.877 Nummern. Im Lesesaal benützten 608 Personen 1265 Zeitungsbinden; ausgeliehen wurden an 37 Personen 106 Bde. Revidiert wurden 479 Jahrgänge in 43.095 Nummern, katalogisiert 139 Jahrgänge, gebunden 367 Bände.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Ankauf: 4 neuzeitige Handschriften, Geschenke 3 neuzeitige Handschriften, 2 literarische Analekten und 2 Bde Musikalien; aus einer anderen Abteilung wurden überwiesen 5 Literaturbriefe, 2 literarische Analekten, 3 Bde Musikalien und 1 Petöfi-Reliquie; deponiert wurden 480 Literaturbriefe und 25 literarische Analekten; insgesamt 527 St. Auf Ankäufe wurden 372 K zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 113 Personen 273 Bde, 4 Analekten und 1030 Briefe; verliehen wurden 43 Handschriften und 109 Literaturbriefe.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 90 St., im Schenkungswege 80 St.; durch amtliche Abschrift 2 St., aus einer anderen Abteilung überwiesen 325 St.; insgesamt 496 St. Von den Neuerwerbungen entfallen 41 St. auf die Zeit vor 1526, 74 St. auf die neuere Zeit, 8 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe, 59 St. auf die Sammlung der 1848/49-er Schriften und Drucke, schliesslich 314 St. auf Partezetteln. Die Zahl der als Deposita verwalteten Familien-Archiven wurde durch diejenigen der Familien URAY und PATAKY vermehrt.

Die in Verbindung mit dem Archiv neu errichtete Kriegssammlung vermehrte sich in diesem Zeitraum um 22.640 St., wovon 5980 St. als Pflichtexemplare oder amtliche Sendungen, 14.126 St. durch Ankauf und 2534 St. im Schenkungswege zugeflossen sind. Auf Ankäufe wurden 4409*18 K, 1714*41 M und 765 L verwendet.

LITTÉRATURE.

Gaspard HELTAI: *Háló. Kolozsvár 1570. Édité par Zoltán Trócsányi* (Ancienne bibliothèque hongroise XXXVI. vol.) Budapest 1915. L'Académie Hongroise des Sciences rendit un véritable service aux connaisseurs et aux bibliophiles de la littérature hongroise du XVI. siècle, en publiant cette œuvre de HELTAI, dont l'édition originale ne nous est parvenue qu'en un exemplaire unique aujourd'hui dans la Bibliothèque SZÉCHÉNYI. Quoique la réédition fut confiée à M. Zoltán TRÓCSÁNYI l'un des meilleurs connaisseurs des imprimés de HELTAI, il eût mieux valu de donner le *fac-similé* de l'original qu'un texte composé à nouveau. Malgré l'expertise de M. TRÓCSÁNYI nous avons reconstruit plusieurs fautes d'impression dont nous donnons quelques échantillons. L'in-

roduction nous oriente parfaitement sur la génèse et sur l'importance tant littéraire que linguistique de cette oeuvre de HELTAL, mais elle néglige la description bibliographique de l'édition original (Paul GULYÁS). — Julie VOGELSTEIN : *Von französischer Buchmalerei*. München, 1914. Diese mit Behrens-Type gesetzte Schrift gibt keine gut dokumentierte Geschichte der französischen Miniatur, sondern ihre ästhetische Würdigung, und zwar in einer etwas schwer verständlichen Sprache. Da Verfasserin ihr Kunstideal von der französischen Buchmalerei des XIV. Jahrhunderts abgeleitet hat, entsprechen natürlich diesem Ideal eben die französischen Miniaturen des XIV. S culums am besten. Die ziemlich stark reduzierte Abbildungen bieten keine systematische Sammlung, sondern dienen als Folie zu den unhistorisch-ästhetischen Betrachtungen der Verfasserin. (Σ) — G. FUMAGALLI : *L'arte della legatura alla corte degli Estensi a Ferrara e a Modena*. Firenze, 1913. Diese schön ausgestattete Publikation gibt eine gut dokumentierte Übersicht von der Entwicklungsgeschichte der ESTE-Bibliothek, sowie vom Buchbindergewerbe in Ferrara und Modena. Den in Modena aufbewahrten Überresten der berühmten Korvinianischen Bibliothek ist ein besonderes Kapitel gewidmet. Verfasser sucht darzutun, dass diese 15, ursprünglich 17, Bände auf vollständig legalem Wege in die Sammlung gekommen sind, seine Behauptungen fussen jedoch nur auf blosse Vermutungen und nicht auf vollwertige Beweise. (H. R.)

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS.

Ethnographia. XXV. année, 5—6. livraison : Étienne HARSÁNYI et Joseph GULYÁS : Le fragment du plus ancien manuscrit de «l'Argirus»   Sárospatak. (Le fragment publié dans cet article date du commencement du XVII. siècle et fut tiré de la reliure d'un imprimé de 1671.) — François KANYAR  : Le manuscrit de 1618 de «l'histoire d'Argirus». (Dans les archives du baron  tienne APOR   Abosfalva il se trouve une collection de vers copi e en 1618 par Georges TATROSY, secrétaire de la famille APOR. Parmi les pièces copi es par TATROSY il se trouve aussi un fragment de «l'histoire d'Argirus».) — Louis D ZSI : Le livre de poésies de Georges Tatrosy. (Description bibliographique détaillée du manuscrit dont il est question dans l'article pr c dent.) —  rp d HELLEBRANT : Bibliographie ethnographique de 1912. (Deuxième partie. Littérature  trang re. List alphabétique de JANTZEN   ZOLLSCHAN.)

Irodalomtörténeti közlemények. (Contributions à l'histoire littéraire XXV. année, 1. livraison : Antoine PR NAI : Liste des drames scolaires représentés dans les collèges hongrois des piaristes de 1670 à 1778. (Cette première partie embrasse les années de 1670 à 1728.) —  rp d HELLEBRANT : Repertorium. (Liste des publications relatives à l'histoire littéraire hongroise.)

Közlemények Szepes v rmegeye multj b l. (Communications reatives au passé du comitat de Szepes.) VI. année, 1—2. livraisons : J ar HAJN CZI : Le troisième centenaire de l'imprimerie   L cse. (De la fondation d'une imprimerie   L cse il fut déjà question au XVI. siècle. Toute fois ce plan ne fut exécuté qu'en 1614, lorsque Jacques KL SZ passa de Bártfa   L cse ; mais

cet imprimeur retourna l'année prochaine à Bártfa. Au commencement de l'année 1617 ce fut encore un typographe de Bártfa, Daniel SCHULTZ qui tenta fortune à Lőcse. Il eut plus de chance que son précurseur et sut s'y maintenir jusqu'à 1622. L'époque la plus florissante de l'imprimerie à Lőcse se rattache à la famille BREWER, dont l'existence à Lőcse peut être constatée dès 1560. Le premier membre de cette ancienne famille qui s'occupa d'imprimerie fut Laurent qui établit son atelier bien garni en 1625. En 1664 ce fut son fils Samuel qui prit la direction des affaires. Après sa mort les produits de la presse Brewer parurent sous la firme de sa veuve, puis de ses héritiers. En 1715 enfin Jean BREWER fut mis à la tête de l'établissement qui se maintint sous sa direction jusqu'en 1748. Parmi les nombreux produits de cette presse nul ne fut aussi populaire et aussi répandu que l'almanach de Lőcse dont la série hongroise parut de 1626 à 1741. Après la dissolution de l'imprimerie des BREWER la ville resta presque un quart de siècle sans typographie. De 1777 à 1804 ce furent Michel PODHORÁNSZKY, de 1804 à 1815 Joseph Charles MAYER et après 1815 Jean WERTHMÜLLER qui exercèrent l'art typographique à Lőcse. Vers 1870 l'imprimerie WERTHMÜLLER tombe en une telle décadence, qu'on dut établir un atelier concurrent qui sut se maintenir jusqu'à nos jours, tandis que l'imprimerie WERTHMÜLLER fut dissoute en 1895. De nos jours il y a 3 imprimeries à Lőcse. De 1614 à 1860 les presses de Lőcse ont produit 1473 volumes, dont 369 sont en langue hongroise, 351 en allemand, 611 en latin, 140 en slovène et 2 en grec.) — Béla IVÁNYI: Les écrits relatifs à la Zips dans la collection de manuscrits Jerney. (Régestes de 13 documents des années 1551 à 1768.)

NOTICES.

(Pp. 240—257.)

Dr. Edmund Hupka †. Der schon im zweiten Jahre tobende Weltkrieg hat auch die kleine Garde unserer Bibliothek nicht verschont. Zu unserm aufrichtigen Bedauern fiel der Praktikant Dr. Phil. Edmund HUPKA als Fähnrich des 10. Honvédregiments bei den Kämpfen in Galizien, auf der Höhe südlich Kalnikows, am 28. Mai 1915. — Dr. HUPKA wurde in Gállya am 13. Dezember 1885 geboren, absolvierte seine Mittelschulen in Kassa und Eger, war 1907—1910 Hörer an der Universität in Budapest, wurde am 22. Dezember 1911 daselbst zum Doktor der Philosophie promoviert und trat am 12. Juli 1912 in den Dienst unserer Bibliothek. Seine wissenschaftliche Hauptleistung war die Dissertation: *Die Verbannung des Seneca*, in ungarischer Sprache verfasst. In ihm verloren wir einen der besten Kollegen und tüchtigsten Angestellten unserer Bibliothek. Seine verklarte Gestalt wird uns stets als hehres Vorbild des Pflichtgefühls und der Vaterlandsliebe dienen.

Veränderungen im Personal der Bibliothek des Ung. National-Museums. Anfangs 1915 wurde Herr Hilfskustos Dr. Béla BEVILAQUA in Ruhestand gesetzt und seine Stelle durch den unbesoldeten Hilfskustos, Herrn Dr. Theodor RÉDEY besetzt. Die Herren Kustoden Dr. Sigmund BÁTKY und Dr. Eugen VÉRTESY wurden zu Oberkustoden, der Herr Hilfskustos Dr. Josef

BAJZA zum Kustos und die Herren Praktikanten Michael MUNKÁCSY, Dr. Anton SIKABONYI und Dr. Zoltán TÓTH zu unbesoldeten Hilfskustoden ernannt.

Das Personal unserer öffentlichen Bibliothek und der Krieg. Bei dem zum Felddienst eingerückten Personal unserer grösseren Bibliotheken sind bis Ende Juni 1915 folgende Veränderungen zu verzeichnen: 1. *Von der Bibliothek Széchenyi* eingerückten Beamten fand Dr. Edmund HUFKA den Heldentod. Bei der Neu-Assentierung des Landsturmes wurden die Herren Dr. Ladislaus MADARASSY und Michael MUNKÁCSY dienstfähig erklärt und auf ungewisse Zeitdauer dispensiert. Der für diensttauglich erklärte Diener Andreas KOVÁCS rückte am 15. August ein. — 2. *Von der Universitätsbibliothek Budapest* rückten neuerdings folgende Herren zum Felddienst ein: Dr. Johann PASTEINER, Dr. Josef FITZ, Dr. Nikolaus SZEMES und Géza GRÓSZ. Diener Karl DEKARTZY wurde am nördlichen Kriegsschauplatz verwundet. — 3. *Von der kgl. Politechnischen Bibliothek Budapest* wurde der Skriptor Rudolf KLEIN bei den Kämpfen um Lemberg am 29. Juni schwer verwundet und er erlag am folgenden Tage seiner Verletzung. Der Diurnist Eugen CSUTKA befindet sich am südlichen Kriegsschauplatz. Von den Dienern verschwand Stefan GYURCSIK beim Falle Przemysls, während Franz STAUB schon im Oktober 1914 in russische Gefangenschaft geriet. — 4. *Von der Bibliothek des Abgeordnetenhauses Budapest* fand der Hilfsbibliothekar Dr. Alexander NAGY den Heldentod in Galizien. Der Herr Bibliothekar Dr. Béla PLECHL, für kriegsuntauglich erklärt, wurde zum Ministerium der Landesverteidigung zugeteilt, die Herren Hilfsbibliothekare Dr. Nikolaus NAGY und Dr. Karl PANKA sind zur Ausbildung eingerückt. — 5. *Von der Bibliothek des kgl. ung. zentralen statistischen Institutes Budapest* ist der Diurnist Stefan MÓRA, laut Angaben seiner Familie, in russische Gefangenschaft geraten. Der statistische Beamte Herr Gabriel SZATMÁRI wurde auf ungewisse Zeit vom Militär-Dienst suspendiert. — 6. *Von der kgl. Universitäts-Bibliothek Kolozsvár* erlag der Herr Praktikant Georg BORBÉLY der tödtlichen Krankheit, die er sich beim ersten serbischen Feldzug abgeholt hatte. Der Herr Praktikant Ignaz BALOGH wurde zum Leutnant befördert und mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Klasse ausgezeichnet. Die eingerückten Diener Michael SIMON, Georg PÁL und Martin BÁZSA gaben schon seit längerer Zeit kein Lebenszeichen von sich. Zum Felddienst sind neuerdings eingerückt der Herr Hilfsbeamte Dr. Andreas PUSKÁS, der Herr Praktikant Ludwig Izsó, sowie die Diener Johann FLUERÁS und Michael KERTÉSZ. — 7. *Von der kgl. Universitäts-Bibliothek Pozsony* ist keine Änderung zu verzeichnen. Der schon gemeldete Heldentod des Dr. Koloman PERSIÁN ist zu trauriger Gewissheit geworden. — 8. *Von der öffentlichen städtischen Bibliothek Budapest* sind neuerdings folgende Personen eingerückt: der Herr Oberbibliothekar Dr. Med. Josef MADZSAR, der Herr Interimsbeamte Dr. Adolf BENZE, sowie der Diener Johann VÖRÖS. Der bei Kriegesausbruch eingerückte Diener Georg PEINITS fand am 27. November 1914 den Heldentod. — Der Bibliothekar Dr. Ladislaus DIENES und der Bibliotheksoffizial Béla KÖHALMI wurden auf ungewisse Zeit vom Militär-Dienste suspendiert. — 9. *Von der städtischen Somogyi-Bibliothek Szeged* ist nichts neues zu melden. — Wenn wir

unsere Daten vom ersten Kriegsjahr zusammenfassen, so ergibt es sich, dass von den 9 Bibliotheken insgesamt 68 Personen einrücken mussten; davon wurden 2 ausgezeichnet, 11 verwundet, 4 gefangen genommen, einer ist verschwunden und 6 fanden den Heldentod.

L'état de la bibliothèque de l'université de Budapest en 1912 et 1913. La demeure du premier conservateur, qui vient de déloger, servira à augmenter les magasins toujours insuffisants de la bibliothèque. La transformation de ces locaux ne sera terminée que vers le milieu de l'année 1914. Les heures d'ouverture de la salle de lecture publique furent augmentées dès le 1. septembre 1912 de 3 heures par jour. Elle est maintenant ouverte de 9 h. a. m. à 8 h. p. m. La petite bibliothèque choisie mise à la libre disposition des lecteurs de la salle d'étude fut réorganisée. Son catalogue parut en 1912. On commença la rédaction des bibliographies spéciales. La première de ces bibliographies, rédigée par M. le Dr. Jean PASTEINER, embrasse la littérature de l'enseignement supérieur. — Dans le personnel nous remarquons les changements suivants: M. le directeur Dr. Zoltán FERENCZI avança dans la V. classe d'appointements. M. le premier conservateur Charles KUDORA demanda sa mise en retraite; M. le Conservateur Louis Crescens DEDEK, étant nommé par sa Majesté chanoine d'Esztergom, quitta la bibliothèque. M. Eugène BARBUL conservateur avança à la VIII. classe d'appointements, Mlle Hélène PLATZ dactylographe fut nommée définitivement. Mlle Dr. Hélène WALDBAUER jusqu'ici employé surnuméraire fut nommée bibliothécaire surnuméraire. Mme Dr. Rose BENEDEK quitta la bibliothèque. MM. Nicolas SZEMES et Géza BALLUN entrèrent en qualité de surnuméraires au service de la bibliothèque. — Le budget de la bibliothèque montait en 1912 à 40.859'44 Cour., en 1913 à 40.564'20 Cour. On y doit ajouter encore 16.571'48 Cour. en 1912 et 16.636'09 Cour. en 1913 pour les menues dépenses, ainsi que 75.294'59 Cour. en 1912 et 80.177'28 Cour. en 1912 pour les appointements. Le nombre des dons et acquisitions s'élevait en 1912 à 6072 vols., en 1913 à 6677 vols. Le stock total de la bibliothèque fut évalué le 31 décembre 1913 à 498.730 pièces. Nombre des volumes communiqués dans la salle de lecture 85.165 vols. en 1912 et 100.026 vols. en 1913; dans la salle de travail 7516 vols. en 1912 et 1580 vols. en 1913; dans le département des manuscrits 655 vols. en 1912 et 4651 vols. en 1913. Nombre des prêts à domicile: 20.508 vols. en 1912 et 19.429 vols. en 1913.

Hajnýczy und der Pol.-Kirchl. Manch Hermaeon. Laut einer Aufzeichnung des Andreas FÁY wäre der Autor dieser anonymen Flugschrift der am 20. Mai 1795 hingerichtete freisinnige Advokat Johann HAJNÓCZY. Da zu gleicher Zeit auch ein ebenfalls Johann HAJNÓCZY genannter evangelischer Priester lebte und auch literarisch wirkte, ist es nicht unmöglich, dass Andreas FÁY diese beiden Personen verwechselt habe. Die Wahrscheinlichkeit dieser schon von Géza BALLAGI ausgesprochenen Ansicht wird durch den Brief eines gewissen SEBESTYÉN bestätigt, in welchem dieser den später hingerichteten HAJNÓCZY über die Autorschaft der Flugschrift um Auskunft ersucht.

(Emerich MOLNÁR.)

Leben und Werke der ungarischen Schriftsteller. Die ungarische Akademie der Wissenschaften beschloss das monumentale bio-bibliographische Werk des verstorbenen Museumdirektors Josef SZINNYEI weiterzuführen und beauftragte Herrn Privatdozenten Paul GULYÁS, die Ergänzungsserie fertigzustellen. Die Ergänzungsserie wird in erster Linie die zeitgenössische, aus Ungarn gebürtige oder in Ungarn lebende Schriftsteller enthalten, ohne Rücksicht auf Sprache, Gegenstand und inneren Wert ihrer Schriften. Das Sekretariat der Ung. Akademie der Wissenschaften ersucht denn alle auch literarisch tätigen Mitglieder des ungarischen Reiches, ihre biographische Skizze nebst dem chronologischen Verzeichnis ihrer in Zeitschriften oder selbständig erschienenen Schriften tunlichst rasch unmittelbar dem neuen Herausgeber (Budapest, VIII., Ungarisches National-Museum) des biographischen Lexikons einsenden zu wollen.

L'activité de la bibliothèque municipale de Budapest en 1914. Selon le compte-rendu du directeur l'activité de la bibliothèque installée enfin dans des locaux provisoires, mais adaptés aux exigences de l'institut, fut sensiblement troublée par la guerre mondiale éclatée vers le milieu de l'année. Sept membres du personnel furent appelés aux armes; M. le docteur MADZSAR, bibliothécaire supérieur fut entièrement occupé par la gérance de la section de patronage des mères et des enfants érigée par la capitale; M. ENYVVARI employé supérieur, fut mis à la disposition de la section des hôpitaux militaires et dut pourvoir aux lectures de nos soldats blessés. Il expédia jusqu'à la fin de l'année environ 20.000 volumes répartis parmi 92 hôpitaux de Budapest, 96 hôpitaux de province et 290 hôpitaux d'Autriche. — Le budget de la bibliothèque s'éleva cette année-là à 284.634 Cour. Le nombre des charges organisées à nouveau est 12; on comptait à y pourvoir successivement en 3 années, mais la guerre vient de retarder l'exécution de ce plan. On engagea comme nouveaux surnuméraires Mlle Marguerite NÉMETH et MM. François FISCHER, Léon LEFKOVITS, Joseph FRANZ, Étienne FROSCHE, Hugues GÁBOR et Eugène FREUND, MM. les surnuméraires BUBROVSKY, GÁBOR, GATTARINGER, LEFKOVITS et TRUMMER, ainsi que Mlle Stéphanie HORVÁTH, secrétaire de la bibliothèque ont quitté le service. Le nombre total des dons et des acquisitions s'élevait à 15.942 pièces. La plus grande partie des volumes brochés fut reliée. Les catalogues se composent de 235.950 fiches. La bibliothèque continua la publication de la série bibliographique des questions actuelles, des catalogues de ses succursales et de son indicateur. Elle termina la bibliographie de la littérature sociologique hongroise des années 1911/12, ainsi que la liste des manuels et des bibliographies sociologiques dont la publication fut confiée à l'Institut Solvay de Sociologie. Le nombre total des volumes communiqués dans la bibliothèque centrale et ses succursales a été 189.850. Plus que la moitié des volumes circulés dans les succursales: 94.950 vols. ont été des livres enfantins. Le nombre des volumes communiqués sur place a été 140.093, celui des volumes prêtés à domicile 49.757, ce dernier nombre se répartit parmi 4310 lecteurs.

Die Kriegssammlung der Bibliothek des Ung. National-Museums.

Im Interesse dieser neuesten Abteilung unserer Bibliothek erliess die Direktion einen Aufruf an das grosse Publikum, in welchem sie dasselbe ersucht, alle mögliche gedruckte und schriftliche Dokumente, wie Bücher, Zeitungs- und Zeitschriften-Nummern, Ansichtskarten, Kundmachungen, Mehl- und Brotkarten, Partezetteln, Landkarten, Photographien, Musikalien, Tagebücher, Feldpostbriefe, Zeichnungen, kriegerische Volkslieder u. ä. m., die sich auf den Krieg beziehen, und zwar nicht bloss aus Ungarn, sondern auch von den Verbündeten, wie von den Gegnern und Neutralen, aufzusammeln und der Bibliothek zur Verfügung zu stellen.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként március, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenciek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—23. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája. Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt évről-évre kiegészíti: A hazai időszaki sajtó változásai c. füzet. Ára 50 fillér.*